UNIVERSAL
LIBRARY
OU_206123
UNIVERSAL
LIBRARY

అభినవసరస్వత్యనుబంధము.

గోదావరిజిల్లా పిఠాపురంతాలూకా మూలపేటకాఁపురముగాఁగల

రాయవరపు గవర్రాజుచేఁ బ్రణీత మగు

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము

గుంటూరుజిల్లా పల్నాడుతాలూకా జానపాడునామక

గ్రామవాస్తవ్యుఁడును నభినవసరస్వతీ పత్రికా

సంపాదకుఁడును నగు

జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిచేఁ

బరిశోధించి ప్రచురింపఁబడియె.

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల

గుంటూరు

1920

వెల 0—10—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు

292, ఎస్ప్లనేడ్, మద్రాసు.

పీఠిక.

ఆర్యవర్యులారా!

నేను మనవిచేయు నీ క్రిందివిన్నపమును సంపూర్తిగాఁ జిత్తగించుటకై ప్రార్థించుచున్నాఁడను. నేను బ్రహ్మశ్రీ శొంఠి భద్రాద్రి రామశాస్త్రులవారి ప్రియశిష్యుఁడను. ఇదియ నా గ్రంథరచనకుం గల మనోబలము - నాకుఁ దదనంతరగురువులు శ్రీ వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారు మున్నగు మఱికొందఱుం గలరు. వీరందఱి ప్రేమాతిశయమునుబట్టి యిప్పటికి దిగితినిగాని నేనొక పండితుండనుగాను. కవినిగాను. కాని మెట్రిక్యులేషను జదువుచున్నప్పటినుండియుఁ బద్యములు రచించుటయు వానిం దిలకించిన మహాపండితులుకూడ నన్ను భూషించుచుంటయు నాకవిత్వమునకుఁ బ్రోత్సాహకములు కాఁజొచ్చెను. అయినను గొన్ని కారణములచేఁ గావింపఁబడిన మాతల్లిగారి శాసనమునుండి నేను గ్రంథరచనకుఁ గడంగక తప్పనిసరియయినప్పుడు చాటువులుమాత్రము రచించుచు వచ్చితిని. ఇట్లుండ నాకు మూడవకొమరితపుట్టి యైదేండ్లు పెరిఁగి పోయినది మొదలు పదిసంవత్సరములవఱకును స్త్రీపురుష సంతానములలో నెద్దియేని గలుగకుండుటయు నజ్ఞానప్రాపంచికాభిలాషలు తొలఁగకుండుటవలనను "నపుత్రస్యగతిర్నాస్తి"యను నార్యోక్తియందలి నమ్మకమువలనను సంతానమునకై దేవబ్రాహ్మణ గురుపూజాదులును దానధర్మాదులును దీక్షాయాత్రలును నా శక్తివంచన లేకుండ నొనరించితి. సంతానప్రాప్తి కాలేదు. అగునను నమ్మకముకూడఁ దొలఁగియే తద్విచారములో నింటివద్దనే యుంటిని. ఒకసంవత్సరము గడచినది. నాకోరికలు నభఃకుసుమములు కాఁజొచ్చినవి. ఇట్లుండఁ బ్రమాదిసంవత్సర ఫాల్గుణ శుక్లద్వితీయ నాకమితానందకర దినమయ్యెను. ఆనాఁడు రాత్రి నేను గాఢనిద్రలోనుండఁగా నెవరో యొకమహానుభావుఁడు నన్నుఁదట్టి మేల్కొలిపెను. స్వప్నములోనె జాగ్రదవస్థం జెందితిఁ.

నన్నుఁగని చిన్ననాఁటినుండియు నతిప్రేమతోఁ బెనిచిన నాతండ్రిగా రపుడు నాప్రక్కలోఁ గూర్చుండియుండిరి. నిజముగా నపుడు నాకు జాగ్రత్తగలిగెనో స్వప్నమో వ్రాయుట కిప్పటికిని నా కేమియుఁ దోఁచుటలేదు. మరణించిన పదునాలుగు వత్సరములకు మరల మజ్జనక దర్శనమగుట నా కెట్టియానందమును గలుగఁజేయునో చదువరులే యూహింప భారకులు. అప్పుడు నాతండ్రిగారికి వందనములాచరించి బిగ్గ గౌఁగలించుకొంటిని. ఆయనయు "నచ్చతెనుఁగున హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము వ్రాయు"మనియు "నీకు సంపూర్ణాయుశ్శ్రీయు మీవిశేషుండగు నొక కుమారుఁడు జన్మించు"ననియు "నిది సుజనని కెతీ గించినచో నీయుద్యమమున కాటంకముఁ బొసఁగింపఁ"దనియు "నేత ద్గ్రంథమును మదంకితముగా నొనర్పు"మనియుఁ సెలవిచ్చి యదృశ్యుఁడయ్యె.

తత్క్షణమ మేల్కాంచి పితృసందర్శన ముదితస్వాంతుండనయి తిథివారనక్షత్రాదులయందలి మంచిచెడ్డల విచారింపక యాయన యాజ్ఞాప్రకార మట్టిగ్రంథరచనాసమర్థత నాయందుఁ గలదా లేదా యనియు యోజింపక వెంటనేదగ్గరనుండు స్టాండునుదీసి దీపమువెలిగించి తత్సాహాయ్యంబున నీపాత్రమునఁగల ప్రథమాశ్వాసమునందలి మాతండ్రిగారి కంకితముగా నొనర్పఁబడిన "సిరిని గడించి" యను పద్యము నతిసుకరముగా నాలోచనయుఁ దప్పులును లేకుండ నదివఱకు పఠించిన పద్యమును వ్రాసినట్లు వ్రాసితిని గాని యప్పటికి నాకుఁ బ్రాపంచికవ్యక్తి పూర్తిగాఁ గలుగుటచేఁ గల నిజమగునాయనియుఁ దల్లిగా రిందుల కొప్పుకొందురో లేదో యనియు నిదివఱ కేదేని యొకగ్రంథము వ్రాసియుండమింజేసి మిశ్రకవిత్వముఁ జెప్పుటయె యభ్యాసముగా నుండినదే నిప్పుడు శుద్ధాంధ్రముననొకప్రబంధము వ్రాయఁ గలుగుదునా యనియు యోజించుచును శక్త్యాశక్తతలఁజూచుకొనమికిఁ జింతించుచును నిద్రింపఁబోతిని. కాని నాకారాత్రి నిదురపట్ట లేదు. తెల్లవాఱినది. నేను గవిత్వముఁజెప్పుటకు నెంతమాత్రము

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము.

ప్రథమాశ్వాసము.

చ॥ సిరిగడియించి తండ్రియనుచెల్వనవేల్పయి యొగిఁ బ్రొద్దుచూ
ల్పురుఁడయి రాయవర్పుగొలపుం బెనుసంద్రపుఁ జందమామనై
గరుసును వెన్నునింగొలుచుకర్జము సత్తెము వీడకుండఁగాఁ
బరఁగిన వీరరాఘవుఁడు ప్రాపయి ప్రోవుతనన్ను నిచ్చలున్ ॥

ఉ॥ పుట్టువు పెంపు మిత్తి గల ముజ్జగముల్ దనలోననుంచి మేల్
మెట్టుచు మేనిదాల్పులను మేరలొసంగుచుఁ గన్నతల్లియై
యొట్టుటులెంచరానినెన రెంతయుఁ బూనిన వెంకమాంబ యి
క్కట్టులనెల్లఁ బోనొడిచి కావుత సత్తిగొనాలమిన్న నన్ ॥ 2

మ॥ వరుసన్ మాటల గెబ్బిలన్ గెలుపులన్ వాసింగనం గూర్చు చ
బ్బురమౌనత్తుల కన్నమేనులను నింపుల్ గుల్కఁగాఁదాల్చి దే
వరమై క్రాలెడి సింధువెల్గు పలుకుల్ బల్సిగ్గు మేల్సత్తువల్
తిరమౌనట్టుల నన్ను నేలుతఁ గడిందిన్ నిచ్చలుం బాపుచున్ ॥ 3

ఉ॥ మానిసి లేనిఁ దొడ్డొలుత మానకకొల్తురు ముజ్జగంబులం
దేనికమోయి చేతనెవఁ డెంతయుఁ గ్రాలెకు గట్టుపట్టి యె
వ్వానిని ముద్దుపెట్టుకొని పాయని ప్రేముడిఁ జూపుచుండు నెం
తేనియుఁ గర్జపుం జెరుపు లేలునెవం డతనిం దలంచెదన్ ॥ 4

మ॥ కడలిన్ దాటినమేటి రక్కసుల ప్రక్కల్సేయు మేలీటి న
క్కుడుకన్ వేలుపుసామి సాటి సుడివాగ్గొన్నట్టి జేజేలరా
యడుగుందమ్ములఁ దేటిఁ గీఁగమి డయ్యన్ వేల్పునుద్దున్న చీ
టి డొగర్దేర్పెడిమాటి గాలికొడుకున్ డిల్పాటునన్ వేడెదన్ ॥ 5

ఉ॥ చిన్నతనంబునం గయితఁ జెప్పెడి నేర్పు మొసంగి విద్దెలం
దన్నిట మిన్నవాదువని యాదటమీఱఁగనానతిచ్చి నన్

సీ॥ పలు మొగంబులఁ దొలిపలుకుల నాల్గింటి
సొరసు దప్పక చెప్ప బిరుదువాఁడు
పాటలుఁబద్దెముల్ పరఁగువిద్దెలు రెండు
పాలిండ్లుగలయింతి నేలువాఁడు
పలువుగా నొడలిదాల్పులమూఁకఁ బుట్టించి
నొసళులవ్రాఁతల నొసఁగువాఁడు
తెలి వినుద్రిమ్మరి తేజిపై మసలుచుఁ
దమ్మిగద్దెను గొల్వు దాల్చువాఁడు
బమ్మ తెరగంటులకుఁ బెద్ద తమ్మిచూలి
తాత తగవులజడదారితండ్రి నల్వ
నిక్కవపుజగముసేతెడ నేర్పుకాఁడు
పుట్టు తనయంతగలిగి జెట్టి పుట్టె॥ 18

క॥ అట్టినలువ ముజ్జగములఁ
బుట్టింపఁగ నొదవిరవుడు మొగము బుజములన్
గట్టడగఁ దొడల నడుగుల
బెట్టుమగలు పార్లు ఱేండ్లు బేరులు కాఁపుల్॥ 19

క॥ ఆనాల్గుమేనిదాల్పుల। లో నెంతయుఁ బార్లు వేల్పులుగఁబలుకుబడిన్
బూనిరి, గౌతముఁడు మొదలఁ। గానాయునికిష్టుఁ బెద్దగా ఘనముగ నేన్॥ 20

సీ॥ దోసాలతిట్టులఁ దొలఁగి మునిసిర్యాసి
వెలయు వాఁక జగాన నిలిపె నెవఁడు
సొగసుదియనుమరుల్ చూఱఁబుచ్చియుఁ దప్పఁ
జేయు నాలిని రాయిఁ జేసె నెవఁడు
వెన్ను నేడవపుట్టు మన్ననవడసిన
బంటుతల్లిని గన్నవాఁ డెవండు
తనకుఁబుట్టిరో లేదో యని పట్టి దుగ నేటఁ
ద్రోసి కోఁతులుగాఁగఁ జేసెనెవఁడు

అట్టిజడదారి గౌతము నడుగఁ గోలము
బంతిలో రాయవరపను వంగడంబు
డంబుగను గొని సిగి కడ్డంకి లేక
తొడరు బిరుదాసుగలను మంతురులు వెలయ॥ 21

శా॥ అందుల నొప్పెఁ బ్రెగ్గడయు నత్తిబండ్లవింట వెన్న నే
నిం దగఁ దేర్చు మగనిం దెగడందగు మేనిగున్న యు
బ్బొందఁగ కీడఁజూపఁ ... తలపాటులు సున్న సుబ్బరా
వందులనిగాలం దిగమునాదినకరిలిగన్న మేటియై॥ 22

సీ॥ బాసలెన్ని యొపల్కు ప్రాయానుజమువను
బలునేర్పు గలిగిన బల్లిదుండు
పగఱనందఱ నసిఁ బరిమార్చు కైదువు
పోడిమి యొకఁగిన నాడెకాఁడు
కలనైనఁ బెరబోంట్లఁ గన్న వారిఁగ నెంచు
లాఁతి మైఁడయుటన్నఁ జేతఁగానఁడు
పేదలకిడుటన్న లేదు కేలునకు నా
మ్మగతాళి కైన బొంకేలుఁగఁ దెప్పుడు
పలికల కెల్ల మేలెంచి జాలిఁగూర్చు
ప్రెగ్గడలలోన మిక్కిలి పేరువడసి
అందఱకు నోటితో నాల్కయట్ల కలసి
మెలసి యాసుబ్బరాయుండు చెలఁగుచుండు॥ 23

సీ॥ ముప్పేల్పుమిన్నల పుట్టులకెక్కయౌ
బమ్మతానైన నేర్పరియనంగ
ప్రొద్దుచూలిరీతిఁ బుట్టాండెనోయని
బిచ్చిగాండ్రందఱుఁ బేర్మిఁ బొగడ
తాతవాఁతకు లోటుదగుఁగాని యితని య
క్కఱమునఁ గొదవ పేదరికమనఁగ

ఓరుపు మగరూపునొందెనోయని చూప
ఉలకెల్ల సంతసంబొలుకుచుండ
తేజు నేమంబు నిక్కంబు తెగువ మంచి
యడఁకువయు నొక్క మేనియై యడరెననఁగఁ
గీరితిని సుబ్బరాయండు పేరువడసె
మాసిసియె వేలుపతఁడు జగానఁగాని 24

ఆ॥ అట్టిసుబ్బరాయుఁడనుఁగుగాఁ జేపట్టె। శంబమనెడిముద్దుచాననోర్తు
ఆమె నేలకూననైనగుబ్బలిపట్టి। నైనమెచ్చునట్టియున్నగరిత॥ 25

కం॥ వల్లూరిపేరుగలవు। ట్టిల్లును మెట్టినయుసంపుటిల్లును వాసిన్
డిల్లపడకుండసిరులన్। బెల్లుగశంబమ్మునిపిపేరునుగాంచెన్॥ 26

సీ॥ మగనిసామేన నిల్పుగానంబు లేకున్నఁ
జలిగట్టుచూలామెసవతువచ్చు
ఇంటింటఁ బెజవారి నెనయుట లేకున్నఁ
బుడమిచూలామెకుఁబురుడువచ్చు
బాసలలోఁ బలుపాట్లఁబొందకయున్న
బొమ్మచేడియ యామెఁబోలవచ్చు
మేనులేనట్టిపెన్మిటిఁ బొందకుండిన
మరునిముద్దియ యామెమాద్రివచ్చు
ననుచుఁ దనసాటిపుపుబోఁడు లనుకొనంగ
నవ్వుమొగమును జన్నారిపువ్వుమేను
మంచిగోనములు పజల మన్నించునేర్పు
గలిగి శంబమ యలరె లగ్గులు చెలంగ॥ 27

కం॥ ఆసుబ్బరాయశంబమ। లీసిసుమంతైన లేనియిరుకొమరులబల్
వాసిగఁబడసిరి కొంటెలు। వేసర సంజీవరాయవీర్రాఘవులన్॥ 28

తే॥ వరుసలేమిని నొకరంగువరుగామి
బంతితేరులరాపట్ల పసను దెగడి

కన్నదొక్కటియాట నిక్కంబుగాఁగఁ
గ్రాలె సంజీవవీర రాఘవుల జంట॥ 29

కం॥ గొనముల మేనుల గుర్తుల
నచువుగలుగువారె,యైన నొఁ బుట్టుపు వే
అని కట్టినలువు వేల్పుల
తనివిగొనరు రెంకు లేనితనమున వారల్॥ 30

ఆ॥ కన్నవానిఁగోడఁ గయ్యమాడకయున్న
నిరువు రొక్కమాటుపొరయకున్నఁ
బుడమికొమిరెపట్లు పురుడగు సంజీవ
రాయునకును వీర రాఘవునకు॥ 31

సీ॥ అన్నమాటకు మాఱులని పగనొందిన
మగపదికంటి సైదోడు నెన్ని
కొలముకట్టడ మానుకొని కన్నవానిన
దూఱుహొంబువ్వచూల్దారినేటి
పాటఁబాడుచు బత్తిబరఁగిన ట్లాడెడి
కయ్యంపుఁదనుబోతుఁ గాసిఁ జేసి
నేమంబుదిగనాడి నీచురాలినపొందు
కావిగోచులసామి కలిమినులిమి
పలుకుదిరమును నేమంబు తెలివి గరుసు
గలిగి చెలిమియుఁ గూర్మియుఁ జెలువ మొఱపుఁ
జెలఁగఁ గ్రాలుదు రెపుడు సంజీవరాయ
వీరరాఘవమంతురుల్ బీరమునను 32

కం॥ ఆయుద్దటిలోఁ బెద్దయి
యేమెడ సంజీవరాయఁ డేపుమిగిలె,న
బ్బా!యితఁ డెంతటిబలుగనుఁ
డో యని పజలెల్లఁబొగడ నోపికగనియై 33

సీ॥ వ్రాసెనా వెయికాల్ వరలుచెల్వొనర వ్రాయు
నక్కరంబులు ముత్తియములఁబోల
చదివెనా పసివాఁడుసయితము తెలిసికొ
నంగ నక్కఱ మెఱుంగఁజేయు
పల్కెనా రచ్చలో బలిరా! యనంగ మేల్
పొత్తాలదోరణి పొత్తుపఱచు
కాంచెనా చూపటుల్ గట్టివాఁడితఁడంచు
నెంచ నాయాప్పుఁజూపు లెనయఁజేయు
మూలపేటను వెలసిన మూలగాప
రిని జగన్నాథుఁ గొల్చు కోరికదలర్ప
నెదకుఁ జెరచూప్పులేని యింపొదవఁగూర్చి
యడరెసంజీవరాయ ప్రెగ్గడసతంబు॥ 34

కం॥ సంజీవరాయఁడల సిరి
కిం జతగ వరమ్మొసఁగఁ గెరలఁ గుహదమి
న్నం జేపట్టెను మఱపను
సంజయిరులగములఁ గలఁచు చందురు నెలుఁగున్॥ 35

కం॥ ఆయన కాపెకుఁ బుట్టిరి
నాయముచే వ్రాసి కెక్క నమ్మినవారిన్
జేయూఁతనిచ్చి మనుపఁగ
వాయిచెడనివారు ముగురు పసనగుకొమరుల్॥ 36

తే॥ జగములో సుబ్బరావన సాంబమూర్తి
యనఁగ హనుమంతరావన నలరిరి ముగు
రొప్పువారన గొనముల మెప్పువారు
ననఁగఁ బెంపుచుగసుచు మేలెనయఁగలిగి॥

కం॥ ఆముగురఁ బెద్దవాఁడై సామిది కూనింగిలీషుచదువునగనియై
బామెవరిసాఁకకుండఁగ నోమెఁబజలసుబ్బరాయఁడొప్పగుపేరన్॥ 4

ఆ॥ ఇట్టికాలమున పెంపు నెనయుచు సంజీవరాయఁడొప్పె, వీరరాఘవుండు
గాలిపట్టివంటిగట్టిసత్తుగలాఁడు। నెమ్మదైనవాఁడు నేర్పుకాఁడు॥ 39

సీ॥ సత్తుచే వేలుపుంబత్తిచే నెక్కుడౌ వలపుమోపరిసంతు వంటివాఁడు
ఈవిచే నాయంపుఁ దావిచేఁ బుట్టుచల్వలజోతిజతచూలువంటివాఁడు
నీటుచే బీరంపుఁ బాటుచే నూర్మ్నన ల్పాకుదాల్పరి పట్టివంటివాఁడు
రూపుచే విద్దెల మేపుచే రాకాసి పగవానికొమరునివంటివాఁడు
అసముచేతను దాలిమి మిసిమిచేత
వలపురాసూనుకై సేతవంటివాఁడు
వీరరాఘవుఁ బొగడంగ వేయినోళ్లు
గలుగవలెఁ గానిలాతులకలవియగునె॥ 40

చ॥ పడఁతినిజంపకున్న నొకప్రాతవిలుం దెగనేసి బీరముల్
నుడువక యున్న నుక్కడిగి నుంకుల సీఁతలఁ గానకేగి త
మ్ముఁడుఁ దనుఁ గూడి కోఁతిచెలుము లొనరింపక యున్న సాటిలే
కడరెడు వీరరాఘవున కబ్బవి కూఁతురుసామి యీడగునె॥ 41

సీ॥ మెప్పుల కుబ్బక మిసుకక లేవగల్
పేదవారికి నీరుసాదము నిడు
అలయికఁ జెందక చెలులకై వశిఁజూచి
లాతివారికినైత మూఁతనొసఁగు
బందులఁ జెలికాండ్ర బాపన్లఁ దోడుకుల
వేల్పుల నొకరీతి వెలయఁగాంచు
జతగాండ్ర కదనైన జంకొకింతయు లేక
యుసురులనైన నీనుజ్జగించు
తెబముసెడి పుట్టువుచుబొంది తనరెఁగాని
మానిసియె వీరరాఘవసమంతిరి యన
మంచిగొనములఁ గీరితిఁ గాంచె సాటి
లేరు పుడమిని నేలాటివారసంగ॥ 42

సీ॥ ఎక్కసక్కెమునఁ జౌడుబుకుచోటనైన వి
త్తుంపఁబడదె వీని యొఱపుచేత
అబ్రమే యొంటనైన లేవడిఁబోవ
నితనియడుగు లున్నని సతము
కడగండ్లవరికైన నడఁగకయుండునే
యితనిచూపులగమి యొనసెనేని
విందుసేసెడిచోట్ల నొందునేయిక్కట్టు
లితనిపెద్దఱికంబు నెసఁగెనేని
తగవు లెచ్చైనఁ దీరక రగులుకొనునె
యితని యొఱుకనుబడెనేని, యెల్ల వెఱలుఁ
బాయకుండునె యితనిపేర్వాకొనంగ
ననుచుఁ బజ వీరరాఘవు నెనసి పొగడు॥ 43

క॥ అత్తెఱఁగువీరరాఘవుఁ
డి త్తిగజగములను బెద్దయిల్లాలై తా
నెత్తినది పైఁడిగాదను
బత్తిఁగొలుచు వెంకమయను పడఁతిఁగయికొనెఁ 44

సీ॥ వీరువారని యొగ్గువెదకక యడిగిన
కసర కిచ్చెడిది వెంకమ్మతల్లి
పసిపిల్లలకు నావుపాలువోయఁగ నింటి
కల్మి నెంచనిది వెంకమ్మతల్లి
ఇరుగువారికి నాయమికుచోటఁ దనకస్త్రిఁ
గనకయుండునది వెంకమ్మతల్లి
పెరసంతుఁ దనసంతుఁ బొరపులేకయమన్చు
కఱదగల్గినది వెంకమ్మతల్లి
సగలకైమగని వగలఁ దగులనీని
కఱతలను వన్నెగలది వెంకమ్మతల్లి

నిసువులకు మంచిగుణములు నేర్పుచుండు
కలికితనమును గలది వెంకమ్మతల్లి॥ 45

సీ॥ పుట్టుట మెట్టు టెప్పుడుఁ దిప్పలే బూది
దాల్చువిసవుఁదిండిఁ దగులుకొనియె
నిటుజోరైనఁ బెన్నిటిజోరా నల్ల
వానిపేరెదనెక్క- నానుకొనియె
కనిన వానిన కట్టుకొని పలునోళ్లలోఁ
బహు వెలవెలపాటు వినువకుండె
కడనుండి వెలయాలుగల్గి నిక్కొల్లఁజూ
చుచునుండు మబ్బురాతొ చనవొందె
ననుచు మలపట్టి బువిపట్టి నంచకాతు
పెల్లగారురవృత్తుల యువిదలఁ దెగడి
వెగటు పైచేత పెరవాతఁదెగుట కడను
మెలఁగుటయు లేక వెంకమ్మ చెలఁగుచుండు॥ 46

తే॥ బువిని వెంకమవీరరాఘవులు గనిరి
వెలఁదులిరుపురనన్నుఁ గలుప ముగురు
చిఱుతలను, రాముఁడును లక్ష్మి చెలులపేళ్లు
గవరరాజన నాపేరు గ్రాలుచుండు॥ 47

సీ॥ చదువులపత్తి యోజ్జలయందుఁగలబత్తి
చిన్నదైనను గైత సెప్పువాఁడ
పేదలకడనివి పెద్దలగనుకివి
నున్నయైనను జేరుగన్న వాఁడ
బాటలఁగలనేర్పు పాటలఁగలయోర్పు
లేమియైనను గంతులేయువాఁడ
పసులపైఁగలపేర్మి బంధులపైఁగూర్మి
లేకున్నఁదలయెత్తి పాఁకువాఁడ

కానఁ బెద్దలు విద్దెలఁబూనుమునగలు
గబ్బపుఁగూర్పరులుఁ దప్పఁగలిగినేని
దిద్ది మన్నింపవేఁడు దీసుద్దిదప్ప
వారినన గౌరిరాజనుపేరు వాఁడి॥ 48

క॥ నాతండ్రి నాదుగలలో నేతీరునఁగైతసెప్ప నేమించెను నే
నాతీరున నేకబ్బపు। బ్రాఁతఁ దొరకొంటి పిరరాఘవు పేరన్॥ 49

షష్ఠ్యంతములు

క॥ అటువంటిపిరరాఘవ
దిటవరిగని కెర్కుడైన తేజునఁ బ్రొద్దున్
జిటిలించుమేలిమగనికిఁ
గొటికలతిగగొట్టుజెట్టిఁ గొలిచెడిదొరకున్॥ 50

క॥ వెన్నునిపై బత్తిని బెర। బన్నంబులసాయఁ పడెడిపాటున సత్తిన్
జన్నియపత్తిరి నెత్తిని। బొన్నుపడఁగ్రాలుచుండు పోటుమగనికిన్।

క॥ బంగారుముచ్చిలుట మొద। లుంగలదోసంబులైదులోఁటొందంగా
సంగాతికాండ్రవెతలుఁ। పంగాని త్రెంబు మెలఁగుపడవాలునకున్।

క॥ ముక్కంటి కొలుపుసేఁతల। బక్కలగ్రుడ్డులను గుంట్లవనటల నేర్చ
న్దిక్కంచుఁబజలపొగడిక। జిక్కిన కీరితిగలట్టి జెట్టులగనికిన్॥ 53

క॥ ఊరూరఁ బేరుగాంచిన
వారల (లో మొదటి) యుంకివానికి నన్నున్
గారాముఁ బెనిచిన కని
కారపుమదిగలుగు ప్రెగడగమి దిటవరికిన్॥ 54

క॥ ఉసురుల కగచాట్లొదవెడి
మసలుటలుడిగించి మంచిమానిసిగై యిం
పెసఁగఁగ దబ్బరకూటువు
దెస నడదం ద్రిప్పి తిరుగు దిట్టలధణికిన్॥ 55

వ॥ నిత్తెంబు హత్తుచుండు లగ్గు లగ్గలముగఁ జెలంగుచుండ నా
రయొనర్పంబూనిన హరిశ్చంద్రునికతకుఁ బ్రోవయొట్టిదనిన, 56

• కథాప్రారంభము •

మ॥ సిరిచూలాల్మదిరి జోగిపిల్లకిరవై జేజేల మేల్చెట్లకోఁ
బురుడౌ బ్రమ్మాకుల గూళ్లువెట్టు గతిదాల్పుల్ వేల్ గొదల్ సేయన
బ్బురమై యొంటసిజంట లొండొరుల చెల్మల్ గోరఁ బూల్బంట్లచేఁ
దిరమై నేలను దైవ్వతం నడవి సుద్దిఁ గొప్పదై క్రాలెడిన్॥ 57

సీ॥ ఆకుల నీళుల నడవిదుంపలమెరఁ
దనిసి జన్నెలోన (ర్చెదరు) తబసులు
తబసులు వేల్పుపాదంబీక నీర్మేత
వలనుఁబోకుండుఁ బిట్టలు మెకాలు
పిట్టల మెకములఁ బెరవౌ జోగివౌ యొంచి
త్రుంచఁజూతురు కోనచెంచువారు
చెంచువారిని బెంచుచెలులని యేగితో
ట్రిల్లుఁ బెంపుడు (వౌ) నెమళ్లు లేళ్లు
నెమ్మలేళ్ల (ందు)నెఱపు నేత్తమ్ముఁబులులు
పులుల చిఱుతలతో నాడఁబోవుఁ బసులు
పసులుద్రావఁగ మేల్నిటిబస కొలఁకులు
కొలఁకు లంచలఁ దమ్మలఁ జెలఁగుచుండు॥ 58

క॥ ఆకొలఁకులు క్రుంకులకై
వీఁకఁగఁజనుదెంచు తబసివెలఁదుల చనులన్
బ్రాఁకొన్న పసపునిగ్గుల
జోకఁ గలకఁబాఱునీటఁ జొప్పడి యలరున్॥ 59

తే॥ అట్టికొలనులలోపల నన్నిదెసలఁ
బసిఁడిమెట్టులు గట్లపైవరలు చిన్ని
గుబురుబ్రమ్మాకులు నీటిపై గొనబు కల్వ

గములు తామరపూ లల్లఁ గ్రాలు నొకటి॥ 60

తే॥ దానియొడ్డున గుబురై కడానిబోసి
చిగురుజొంపములను విందుచేసికూయు
చలరు కోవెల చిల్క మొదలు పులుఁగుల
తావరంబైన యొక్క క్రొమ్మావి దనరు॥ 61

క॥ అమ్మావినీడ జముకొను
కుమ్మలికముదోఁచు నడవియునికినగలఁదోఁ
దమ్ములునలుగురుఁ జెలియుఁ ది
రమ్మగు జడదార్లుఁ గొలువఁ గ్రాలెడిరచ్చన్॥ 62

ఉ॥ ఉన్నడ నాల్గుప్రాజదువు లూటగ వా వెలిరాఁగ వేఁడివె
ల్గు న్నగు మేని తే జలరఁ గొండలనూను మొదల్గ బాసవాల్
మిన్నలరచ్చ నెన్నఁబడి మిన్నిక వేల్పనొప్పు జోగిఱేఁ
డన్నిటఁ బెద్దవాఁడు కొలలన్నిటినేర్చెడి సత్తువాఁడొగిన్॥ 63

సీ॥ బూదిరేకలుమూను మొగమున నొప్పార
ముక్కంటికంటిపై ర్లకు, నఁ దగ
చిగురులా గెజ్జినా జిగిజడల్ బరువూనఁ
గైయూఁత మూఁగుగుకజ్జిగాఁగ
నేమంపుఁబులితోలు నెఱిక డాసముగాఁగ
తెల్లుటుంగాలిఁగాల్ ద్రేళ్లతోడ
అచ్చమాపటికగు ల్లమరు చేసేరుతోఁ
దెలినిగ్గులీను జందెంబుతోడ
గొలలఁజోగొట్టు నేటినీర్గలుగు జడిపి
తోడ నగ్గించు కొలువర్లతోడఁ దాల్మి
కనికరపుఁగల్మిచూ పొప్పఁగా మృకండు
కొడుకు జముమూలిటంకికి వెడలివచ్చె॥ 64

క॥ వచ్చుటయుజోగి కెదురుగ। నచ్చటిజముపట్టి తమ్ములందఱుఁదోడ

స్వేచ్ఛయ నేగి తపసిఁ గ్రిచ్చలఁ గొని తెచ్చి పత్తిగయి మోడ్పులతోఁ
మ॥ అడుగుందమ్ముల మబ్బుపూఁ గడిగి యొయ్యన్ నెత్తులం దాల్చియు
క్కుడు గొస్పందగుఁ గద్దెపై నునిచి “నా కుర్ నేఁడు మీరాకచే
నిడుమల్ వోయెను బండెఁ గోరికలు మాయిల్ సేమముం బొందె న
ట్టేఁడు మా యంతటి పుణ్యముం గనెడివాఁ డేయంచు నగ్గించుచున్
చ॥ “కొలఁగమి తమ్మిచాల్ కడలి కూనవు తేజన వేడివేల్పు పు
మ్మలిక పుదూదిటిప్పలకు మంటవు గొప్పతబంబు చేతఁ జెం
వులుగని నాఁడ వక్కటిక వుంగని వత్తిగ వేల్పులెల్ల నీ
మలయుటఁ గల్గ సాఁకఁబడు మానిసివే బలునెల్ప వెన్నఁగాన్। 67
తే॥ అడవి నెలవర్లగుం పులయందుఁ గాత
యట్టిపెద్దవు నీవుగా కగు నెవండు
మీరె లుంగనివార లెవ్వారు గలరు
జగములగలో మృకండుజొగిగనిపట్టి!॥ 68
క॥ కానం దొల్లిబుఁ విడిచి, యేనెట్టు లొయట్టులడవి కేగి పిదప మేల్
పూసిన జేఁ డుండినన। వ్వానికతన్ వినఁగ జెప్పఁ డక్కటికముతోన్॥” 69
క॥ అనియిట్లడిగిన గుదేదా
ల్పునిబిడ్డం గాంచి తపసిపులి యిట్లనియెన్
గనికరముఁ జూపి “ఱేడా!
విను నీయడుగుటకు జాబు వెట్టఁగ నెలమిన్ 70
క॥ వినుపించెద నొకకత యి
న్నినసిన సందియము వోవ నెలమి నెలకొనన్
దనివిని విను” మని చెప్పఁగఁ
బనిగొనియెను గానయుసికెపట్టిమగఁ డిటుల్॥ 71

• అయోధ్యాపురవర్ణనము॥

సీ॥ పంటలన్నిటి కున్కిపట్లైన కాల్వల
నింపారు సరయూ నా నేలుగలిగి

మిన్నంటు తెలిగంట్ల మేడలపసనెన్ను
నెత్తైనకోటల యింపుగలిగి
మున్నీఱు లిట వీట మూడివేయఁబడియెనా
లోఁతౌ నగడ్తయెల్మటలుఁగలిగి
చక్కనిరొదఁజేయు తెక్కదాల్పులు డాఁగ
డంబుచెల్లున్న తోఁటలునుగలిగి
వుడమివిరిఁబోఁడి కొక వింతతొడవనంగ
కలిమిచెలి కాపురముసేయు నెలవనంగ
మంచిమానిసిదిటువుల మంచెయనఁగ
వెలయు సాకేతమను పెద్దవీడొకండు 72

సీ॥ నిలువుగన్నులుగల్గి నీటెయీవర్లపై
నెక్కు రాజేఁబ్రోలి యేపునెంచి
కదుపరానట్టి రొక్కములపాఁతులుగల
డాకడేలికవీటి జోక నెన్ని
ఎప్పుడుఁ బనిఁజేయు చెటకేఁగఁ బేర్లేని
తాతయేలెడిప్రోలిఁ దగవుఁబెట్టి
మొదలుతుదియు లేక మెదుటఁగన్పడనిసం
తున్న నల్పయ్యెప్రోల్చెన్ను నెన్ని
చూడసొగసైన మేల్కట్ల సొబగుగలిగి
తరుగులేనట్టి రోయీవి దనరియుండి
పేరుగలిగినదంటల బారుగలిగి
అచ్చపుం బుట్టువులచేత నలరెపీడు 73

సీ॥ రతనాలలోఁగిళ్లు రాణించునంగళ్లు
గొనభైనవాకిళ్లు గొప్పగుళ్లు
నీటిజంత్రపుఁజాళ్లు నెఱిచల్వపందిళ్లు
కసపుగల్గినబీళ్లు మిసిమిరాళ్లు

తీపైనమేల్పళ్ళు తిరుగుపెంపుడులేళ్ళు
కుంచినాడు నెమళ్లు ఘుంచిసిళ్లు
నాయంబుగలప్రాళ్లు నాడెమైనరుమాళ్లు
బత్తుతౌతిరుముళ్లు పసిడిగిళ్లు
కొల్వాలనుమించుపెరుమాళ్లు గొనబుపేళ్లు
వంకరలులేనితిరుగుళ్లు పాఱునేళ్లు
బెనసివిలువెన్నకనుకూళ్లు బెట్టువీళ్లు
బాళితావులనీనెజ్జళ్లు ప్రోలిమేళ్లు॥ 74

సీ॥ నీళ్లైనకోటల మేటిపూఁదోఁటల
బోటులపాటల గోటువెట్టు
బీరంపుదిట్టలఁ గారంపుఁజెట్టుల
నీరంపుఁబట్టుల సౌరువెట్టు
అనువైనతావులఁ దనివైనయావుల
గొనబైనచేవల గూడువట్టు
తీరైనతమ్ముల సౌరైనకొమ్మల
జారైనయమ్ముల జేరునట్టు
నట్టువలపట్టు మంచిగొనాలఁబుట్టు
గట్టిజెట్టులకొట్టు దొంగలకురట్టు
గుట్టుకోకొట్టు కట్టడిచెట్టలొట్టు
నెట్టులకుమెట్టు ప్రోలుహొంబట్టువెట్టు॥ 75

సీ॥ పరువులు వెరవులు పజలయందుననుంచి
మలక లల్లుటలు తీఁగెలకు నలమి
పొడుగులు బెడఁగులు ప్రోలివాడలఁజేర్చి
తొణుకుటల్ గలగుటల్ దొరువులనిడి
నిక్కులు టక్కులు నెలకొతులకు నింపి
లేములు వంకరల్ లేమల కిడి

ఏపులుఁ బ్రాపులు నెలమి మ్రాకులఁ జొన్పి
జంకులుఁ గొంకులు డొంకల కిడి
విసురు లుబ్బులు నెళ్లికుఁ బొసఁగఁ జేసి
కొలలు దూఁగుట లల చేరములకు నింపి
నీటు గోటులు వెలబొంట్ల పాటు సేసి
నలువ తన నేర్పుమైఁ బ్రోలి వెలయఁ జేసె। 76

చ॥ వెలిచెలిఁగూడి ప్రాఁజదువు వెన్కకు ముందున కెచ్చుతగ్గులన్
బలుకుచు నీటిపుట్టువుని ప్రాపున మిన్కగడించి బోడిచా
ల్నెలవగురచ్చ మెప్పుగొని నేరుపుకాఁడన జేగురించు మో
ములుగల తాతనా నలువమొక్కల మెన్నరు ప్రోలిబాపనుల్॥ 77

సీ॥ పాల్గొంగనేస్తి యిర్వైపులఁ జేవగ
లాఁడు పేర్గల పేడివాఁ డొకండు
గొడ్డలిమోయుచు నడ్డైన బిగిదప్పి
కాననెలవరి పేర్వానె నొకఁడు
బడుగువాఁడేటిపుట్టు డిగె రాపసకేలు
వట్టికోన్ దెసపట్టుఁ బట్టెనొకఁడు
ఉడుకుచూపరి సాయ మొరులీయ ననిసేసె
గాలిదిండులజోడుకాఁ డొకండు
అనుచు వెన్నునిచెలి నగవుగొడ్డలిదాల్పు
నేటిచిఱుత విసపుఁగూటివానిఁ
దెగడి తేజఁ జేవ దిటవుఁ దోడొందమి
గలిగి ప్రోలిఱేండ్లు గ్రాలుచుంద్రు

ఉ॥ పేరుకుబేరుఁ డీయకయ వెచ్చముసేయక పెక్కులొక్కముల్
గూరిచి పాతియుంచెనఁట కూల్పనె, నేస్తికిఁ గూడుగుడ్డ నీ
నేరనివాఁడు, డాకడనె నిల్చును నాఁగను లిబ్బిగాయనిన్
దూఱుచు నీటిబేరు లిడుదు ర్పజ గోరినవాని నిచ్చలున్।

శా॥ కోడుంగాఁడున వెన్నునెద్దడిని సైదోడొందు ముక్కంటిపై
నాడంగల్గియుఁ గ్రుంక ముత్తులిడుతావై పైరువెట్టఁగ మా
తోడై నింకను కోటుపాటగునె యొందుర్ మాకునం చెక్కడై
పాడింబంటల నుందు రొప్పులగు కుప్పల్ ప్రోలికాపుంగముల్॥

ఉ॥ అంటని వేల్పుతోడ సరియైన మగంటిమిఁ బోరి వెన్క మో
ముంట నెఱుంగనట్టి బలియుల్ నుడిపోవని బీరమున్న బల్
దంటలు సామిపన్పుఁ దలఁదాల్చెడిమేటులు మొగ్గరంబు ల
న్నింటి నెఱుంగుజాణలయి నిక్కుచునుందురు బంట్లు ప్రోలిలోన్॥

చ॥ కలుముల గొప్పనేమములఁ గ్రాలెడిచూలుల నిత్తె మొప్పలౌ
కులుకుల మేలిచెయ్వులను గూరిమినింపుచు ముద్దులీను పా
టల నిలువేల్పుకొల్పుల దిటంబగు సత్తెము తాల్మి గూడు ప
ల్కులఁ దగియుందు రెంతొ తళుకుల్ వలెపేటను గేస్తురాండ్రొగిన్

సీ॥ తాలిమి మేలిమిఁ దూలించు నెన్నడల్
జాణైన క్రొత్తావులీను సొగ్లు
మేలు నేలుమిటారివాలువాల్చూపులు
సింగారముంగూర్చెడుంగుహార్లు
వెన్నెలపొన్నారి చెన్నెన్నునవ్వులు
కచ్చులసడలించుహెచ్చువగలు
కూరిమియింపారు తీరైన పల్కులు
పెంపైనదిట్టంపుఁ బెన్ హొయల్లు
కలిగి కులుకుల జిలిబిలిపలుకులొలుకు
విలువచెలువుల నెలకొను వలపుసొలపు
లలరుకలుముల జెలులయింపులు వెలుంగ
వెలయుఁ బ్రోలిని రోపడంతుల గుమురులు

సీ॥ బోటిరో! యిచ్చను బూబంతులమ్ముదే
పైఁడికొండ లవి చేపట్టఁదరమె

వెలఁదిరో! ఇదుదు నాపెనుపండుకొననిమ్ము
బంగారుటేఁగెదాపండు వెలది
అవ్విరిబోటినా కంపెదే కొనెదను
మిసిమికాసున్న నమ్మికనరాదు
నీకోరువెలఁగూర్తు నీకయిదండిమ్ము
నమ్ము మవ్వానిదాన నెంఱలిదుదు
కొమ్మ! ముద్దుపొగడ నేనుగోర విలువ
పొగడనన నిచ్చుటే లేదు తగినవిలువ
అనుచు వలపులపలుకుల నతివలు బొజుఁ
గులకు మార్వల్కి పూలమ్ముకొంద్రి వీట 84

ఉ॥ గాలిది క్రిందుమీఁదెపుడుఁ గానకపాఱెడు నగ్గితోడు పైఁ
గ్రాలఁగ నేగు నేదెసయుఁ గాంచక మూలనె నక్కి గంతుచుఁ
వ్రాలును జింక వేవెలుఁగువారువము ల్గన లెక్క కేడగుఁ
జాలునటంచు వాని నగఁజాలియుఁ ద్రిమ్మరు వీటిగుఱ్ఱముల్ 85

ఉ॥ ఏదెసనైనఁ గేల్మొగిచి యెక్కడనో యొకమూల డాఁగి సొం
పేది తమంతఁ ద్రిమ్మరెడి పేరిమిపీడియు నేలబర్వ పై
నూఁదఁగనొప్పు నేనికల యొప్పిదముం బెనుగట్ల యున్కియుఁ
గాదని పొ్రిలియేనుఁగులు గ్రాలును నింగికిఁ బొంగి వేనవేల్ 86

ఉ॥ గందపుఁగొండఁబుట్టి యటఁ గమ్మని తావుల మూటగట్టి పెం
పొందెడి పాలవెల్లి చలు వ్రాఁతగ సోరణగండ్లఁబట్టి లో
నం దిగి బోంట్ల పయ్యెదల నట్టులఁగొట్టి బెడంగు గుబ్బదో
యిం దగు చల్వవెట్టి సొలయించును జేడెల పిటితెమ్మరల్ 87

క॥ అట్టిగొనబైనసొరుల పుట్టుకయై క్రాలునట్టిప్రోలికిదొరయై
చెట్టలకట్టడిఁగొట్టిన దిట్టలుకడలేనియసము దిటవుఁగలారుఁ 88

సీ॥ రేయుం బగ ల్లేనిమాయిని వెల్లడి
నేత్రపా ద్ధుసురుమూక కెసఁగుచుండు

చెట్టతెగుళ్లన్ని నెట్టిన మా(యను)
నెవనికి జోహార్ల నెఱఁగుచుండ
ఒక్కొక్కటిబండిక ల్లొనరిన సత తేజి
తేరెక్కి జగములఁ బాఱు నెవఁడు
తమ్మిపుట్టినవు వెన్నుఁ డమ్మికసామి యే
వేల్పునం దిమిషిరి పొల్పుమీఱ
అట్టి యెఱ్ఱనివేలుపుజెట్టికొలము
నందుఁబుట్టిన మేల్మగల్ కందులేని
వారు బువివేల్పుకొల్పుల వరలి తేజు
నిగియును గల్గినట్టిత్రెం ద్లెసఁగు చుందు) 89

క॥ అటువంటివారిలోపల
దిటము చెలఁగు నిక్కమైన తేజుగలిగి బల్
దిటవరి త్రిశంకుఁడనుపే
రిటిజేనికొమరుఁడలరె హరిశ్చంద్రుఁడనన్

క॥ ఆనేలజేఁకుగొనము ల మానికమైకల్లపలుకుమానికమైదా
ల్పానతిగడచినఁదప్పని నానాఁడులజాటఁబంచినగరులఁజొన్పన్

క॥ నిక్కమె జగములుపుట్టఁగ
చక్కఁగఁ బెంపంగఁ జదుపఁ జాలున నెడీ ప
ల్కొక్కటి ప్రామిక్కలగమి
నెక్కడరుచునమ్మి దానినే వెలయించెన్॥ '92

సీ॥ గరువంబుఁ దురితంబుఁ బరుసంబు జొలసీక
పెరడంబుఁ దిరిపంబు దరికిఁ జేర్చి
అనిఁ జీలఁగనుజాలు పెనువాలు నెనయించి
తనడాలువిను ప్రోలి మొనగఁ జేసి
· గొనబారు తనసొరుఁ గనఁగోరు పజఁదన్ని
తనవారి మొనవారి మునఁగఁ బెనిచి

నాయంబు సాయంబు రేయుంబవలుఁ బెంచి
ఆయంబు గాయంబు నరసి మెఱసి
నిత్తెమును సత్తెమునెయొత్తి హత్తనొత్తి
ఎద్దడులసద్దు నెద్దెస బిద్దఁ జేసి
ఎక్కుడగు నిక్కములలెక్క ప్రుక్కఁ జేసి
చాలఁగూర్మి హరిశ్చంద్రుఁ డేలెనేల॥ 93

సీ॥ విద్దెలవెలయించి సుద్దులఁగలిగించి
బిడ్డెలనలయించి ప్రేమఁజూపె
వేల్పులగలిపించి యల్పులఁదోలఁగించి
పొల్పులఁగులికించి ప్రూన్కినెగడె
బత్తుల దరిఁజేర్చి సత్తులఁ బురిగూర్చి
మత్తులఁ బరిమార్చి మంచిగాంచె
ప్రముచ్చులఁ జొరనీక హెచ్చర్లఁగొనఁబోక
గచ్చులవెఱలేక ప్రాలియుండె
రాగతనమును మోసంపు డాఁగుతనము
మొద్దుతనమును జెయ్వాల రద్దుతనము
ఉబ్బుతనమును బెద్దల రుబ్బుతనము
ప్రోలిలో లేకయుండంగ నేలెనతఁడు॥ 94

సీ॥ వ్రాఁతల వ్రేఁతలఁ జేఁతల మేఁతల నేర్రైన వారుగా నెగడఁ జేసి
పాటలనాటలఁ బాటులరాటులనింపైనవారుగా నెనయఁజూచి
విద్దెలసుద్దులఁబద్దులహద్దులనాణెంపువారుగానూనఁ జేసి
పోరులఁ బేరులఁ దేరులసారుల హెచ్చైనవారుగానిచ్చమనిపి
పజలనెల్లరఁ దన సంతుపగిదిఁజూచి
పేర్మి పరువము మురిపెము పెనగొనంగ
బీతుఁగల్లయు నొంటెత్తుపేర్లుమఱచి
చాలఁగూర్మి హరిశ్చంద్రుఁడేలె నేల॥ 95

సీ॥ గుఱిదప్పకయ కార్లఁ గురియుచుండునువాన
పంటలేటను రెండు పరఁగుచుండు
పడమటిగాడ్పు లెప్పటికైనఁ గనరావు
వెలసి తెమ్మెర లెప్డు వీచుచుండు
నాలుగుకాళుల నేలచూలులఁబండ్లఁ
బూలు నిత్తెముఁ గోయఁ బొంగుచుండు
పాడిపెంపింతని పలికిచెప్పఁగరాదు
కలవనుమాటయే కలవుగాంచె
అతనియేల్బడి నెన్నంగనౌనె యొరుల
కెన్నియో నాల్కలును మోము లున్నఁగాని
యనఁగఁగీరితిఁగనియేలె నతఁడు ఱేఁడె
బువి హరిశ్చంద్రుఁడనఁ నేఁడే వేల్పుదొరగాక

సీ॥ నాలుగుసంద్రాల నడిమియేలిక లెల్ల
రతనాలకానుకల్ రాణనొసఁగ
పలునాళ్లఁ బడివచ్చు తొలివిద్దెచదువరు
లాసతో ముత్తెంపుసేసలిడఁగ
కైతకూర్పరులు చక్కనిపద్దెపుంబ్రోవు
మగరాలతో మిన్నదిఁ దగనొసంగ
ఇదిమంచి చేయఁగా నెంతయు లగ్గని
మంతురు లేవేళ మలసికొలువ
వేలుపణిపాళ్లు వేగరుల్ చాలఁగొల్వ
నేలవేల్పులు దీవనల్ నెఱపుచుండ
తెల్లమేనుగుఁగ్గిన దిట్టవ్రాలె
నా హరిశ్చంద్రుఁడనెడి రాయండు వెలయు॥

సీ॥ ఒరులకెప్పుడు లగ్గు లొదవించునేకాని
మఱచి చీమలనైన మ్రగ్గనీఁడు

వలనైనపెరచాన బసిఁడిఁ గాంచఁడుకాని
పగదెసనెల్లప్డుఁ దగిలిచూచు
చెడుకాఱుమాటకుఁ జెవియొగ్గఁడేకాని
మొఱ్ఱలనాలింప మురియుచుండు
వెడఁగుకొంచెపుదార్ల వెడలఁజూడఁడుకాని
నిక్కంపుఁద్రోవల చక్కనేగు

వెన్నుఁడే సిరిఁ, గల్మికి వేయిగంటి
సౌరున మరుండు, తేజునఁ జాయమగఁడు
ప్రొద్దుచూలీగిఁ, పాడి విన్నొప్పలియొజ్జ
ఆహరిశ్చంద్రుఁ బొగడంగనౌనె పుడమి॥ 98

చ॥ మొఱమొఱమేనియొప్పరులు మోటరిపెద్దలు పాలుమాలి పో
ర్వొఱవరు పైకి లోనికిని గ్రిందికి మోరలుచాతు రున్నచోఁ
బెరలకునీరు కల్బొరుసుపెన్నెఱదాల్పులు వారలేల యం
చఱిముఱి వారిఁబీడి బువియన్న త్రిశంకునిపట్టిఁ గైకొనెఁ॥ 99

సీ॥ వేసాలుపదివేయఁ జేసాచియొరు వేడ
మాయపుట్టముఁదాల్ప మరగఁడేని
మూన్నాళ్లఁ బగపట్టి పెన్నల్పుజగజెట్టి
మున్నమ్మగనుబట్టి తన్నఁడేని
దొంగకోడియు నిల్వొరంగుచూపులచెల్వ
నంగ నచ్చరరచ్చఁ బొంగఁడేని
నీటిపుట్టువుపుట్టి సాటిజాలును నెట్టి
పాటిమిన్కులఁ బట్టి చాటఁడేని

పెరుగుపొంగయు బూచులదొరయు వెల్ల
మావురౌతును విన్నాటఁబోవువాఁడు
తేకువను గీఱితిని గల్మిఁ దేజుచేత
నగును బురుడు హరిశ్చంద్రుఁడ నెడిదొరకు॥ 100

కం॥ ఆపుడమిదాల్పుమిన్నకు
నోపిక సేయుననొప్పి యువిదలఁ గన్యా
కై పరఁగు చంద్రమతియను
నాపె యొకతె యాలికూఁచు నలరెను మిగులన్॥ 101

సీ॥ ఒరుల కెన్నఁడు బాము లొదవకుండఁగ నాడు
నాఁడులకింపుగా నడుపుఁ బాడి
పాడిపంటల చేతఁ బజలమన్పఁగఁ జాలు
చాలుఁదానిడి పార్లఁ జాలు నేలు
ఏలుబడినిగల్గు గోలలఁ బ్రేమించు
మించు వేల్పులఁ గొల్చు మేలిపూల
పూలఁ జాలగనిచ్చు నేలచూలులఁ బెంచు
పెంచుచుండు నెమళ్లఁ బెనఁగియాడు
ఆమువా (ంౘడందు) గొప్పవా నసముచేత
చేఁత లెల్లనుమంచివై చెలఁగినిక్క
నిక్కమే తనమగనికినిగ్గుఁ బెంప
పెంపడరెఁ జంద్రమతియను వెలఁదిమిన్న॥ 102

సీ॥ తగవైనమాటల సొగసైనపాటల
నగుమోము తేటల నలువచెలువ
ఉసురులపై నెమ్మిఁ దొసఁగులఁబోఁజిమ్మి
యొసఁగుటలోఁ దమ్మినుండుకల్కి
గెలుపుల వెరవియఁ గొలఁదులసడి సేయ
కలఁకలువడిఁదోఁ ప్రియ గట్టుపట్టి
దడమైనకల్మల నుడివ్రానితాల్మల
మడినూను చెల్మల మలపగ చెలి
నాఁగ జిలిబిలిపలుకులు వాయమైన
సిరులు గరువంపుగెలుపులు చెలువు పొలుపు

గలిగి బందుపు లలరఁ జక్కనగుత్రోవ
గలది చంద్రమతియనెడి కలువకంటి॥ 103

సీ॥ తనకున్నకొలఁదిఁ బేదల కిచ్చునేకాని
యొరులనెన్నఁడుదూఱి యోర్పువిడదు
కాఁపురంబుల పోట్లు గని మాన్చునేకాని
వ్రేలునఁజూప దేగోలనైన
ఊడిగంబులు సేయు నువిదలుండినఁగాని
తనసొంతపనుల బద్ధకముగనదు
మంచిబుద్ధులనేఱి పెంచఁజూచునెకాని
చెడుచెయ్వులకు నేరిఁ జేరనీదు
చేతిపను లెన్నొరకములు సేయనేర్చి
విద్దెలందున మిక్కిలి వేడ్కగలిగి
కాఁకయనునది లేకనిక్కంబునమ్మి
మనెను జంద్రమతియనెడి మగువమిన్న॥ 104

సీ॥ చూచెనా చల్లనౌ సొబగులువీతెంచ
కుందునెమ్మదిగాసి డిందుపఱచు
పల్కెనా యొరుబోంట్ల యల్కవోఁ దరిఁబట్టి
మాటలనేర్పుమై తేటలీను
నడచెనా యలుకుడు వోడఁజూపకయప్రాఁకు
నుసుఱుల కిక్కట్టు పొసఁగకుండ
చేసెనా వేల్పుకై సేఁతలే బత్తియు
ముత్తియు ననువొంద మూటఁగట్టు
వినిన మున్నెన్నికను గనుగొనిన గరిత
కతలు సత మెదఁదగుల నిక్కంపుఁదెఱఁగు
గాంచు, మంచిగొనంబు లీకరణి మేను
దాల్చెననఁ జంద్రమతియను తలిరుఁబోఁడి॥ 105

సీ॥ అందంబులకునున్న చందంబులను వెన్న
పొందునింపుచునుండు పొలఁతిమిన్న
బన్నంబులను దేర్చు జన్నంబులొడఁగూర్చు
పున్నెంబు నెఱవేర్చు బోటిగున్న
నేరాలవడిఁదన్ని గారాలనిడి చిన్ని
మారాల తెగలన్ని మాటుచాన
ఇబ్బందులడఁగించి సిబ్బందివెఱఁ ద్రుంచి
యుబ్బొందుటలుడించి యొప్పుచేడె
పన్నియలగున్న మావి పూంబట్టుతావి
దాల్చెనను మేనితీవి పెందలఁపుటీవి
నోదవ్రుగోనములదీవి డాలూరుబావి
యనఁగఁ జంద్రమతియనెడి యన్ను దనరు॥ 106

కం॥ అన్నన్నఁబోఁడికిరాయల మిన్నహరిశ్చంద్రునకును మిసిమిగలాఁడై
చిన్నారిగున్న యొప్పుల పొన్నారియొకండుకొడుకు పుట్టెంగడిమిన్

కర॥ పుట్టుగడె మొదలు పకతుర
చెట్టలపేర్వినయంత జేవురురంగున్
నెట్టన మొగమునఁ గలిగెడు
నట్టివలన లోహితాస్యుఁడందురు వానిన్ 109

సీ॥ ఆలోహితాస్యుఁడౌ నల వలరాయండు
సొగసునఁ గనరాని మగఁటిమిపస
ఆలోహితాస్యుఁడే నల వేడివేలుపు
చాయఁగూడుట నాళ్లజానుగనుట
ఆలోహితాస్యుఁడౌ నల వెల్పుదొరచూలు
విప్పుగన్నులఁ గల్మి వెలసియుంట
ఆలోహితాస్యుఁడౌ నల లిబ్బిదొరపట్టి
గ్రాలుసొమ్ములజిగిఁ గడనునికిని

గోముగలవాఁడు చక్కనిమోమువాఁడు
ఆముగలవాఁడు హొయలున నలరువాఁడు
నేమముగలాఁడు జగముల నోముఁగలఁడు
లోహితాస్యుండునాఁగఁ జెల్వుగలవాఁడు॥ 109

సీ॥ చిన్నప్పుడే విద్దెలన్నింట గడిదేఱి
నొజ్జలకడ లొంగి యుండువాఁడు
అందపుమిన్నయౌ నని పేరువడి లాఁతి
హొన్నుబోటులఁ జూడకుండువాఁడు
అనుఁగుకాండ్రకు నెప్డు చనవరియైయుండి
మెఱుఁగనట్టుల రచ్చ నెసఁగువాఁడు
ముద్దుమాటల తేటల మురువువాఁడు
గద్దరింపులు లేనట్టి గట్టివాఁడు
కల్ల పసినాఁడు నెఱుఁగని పిల్లవాఁడు
లోహితాస్యుండునాఁగఁ జెల్వుగలవాఁడు॥ 110

క॥ వారికిఁ బ్రెగడలలోపల
పేరుగలిగి తెలివితేటపెంపున జగిచే
నోరుపునఁ గూర్మి నందఱ
గేరెడి యొకదిట్ట సత్యకీర్తియనంగన్॥ 111

క॥ మంతిరియైయెసఁగెనుగా। సింతైనను వంతలేనిచెలువునఁబజలన్
సంతసమువొందఁజేయుచు। మంతనములకాటపట్టు మానికమనఁగన్॥

సీ॥ పంటబడినిగల్గు ప్రోలులుసతమేగు
నచ్చటిగోలుపా ట్లరయుచుండు
పంటలకై నీటివనరు లెన్నొయొనర్చు
పన్నులదండడిఁ బల్కకుండు
బీదల నెంతేని బేర్మిమైగనిపెంచి
విద్దెలబాటల వెలయఁజేయు

బహులెన్నొ పెంచి యొద్దుల సుర్రిక్కఁగఁ జేయు
లంచాలమారులఁ గొంచెపఱచు
జూదమును దొంగతనమును జూఱఁబుచ్చి
తగవు న్యాయంబు పున్నెంబు తగులఁ జేసి
లంజతనమును డొంకునల్లరిని మాన్పి
అడరె నాసత్యకీర్తి ప్రెగ్గడ సతంబు॥ 113

క॥ అట్టి ప్రెగడనుడిసడిచే పట్టియుసుఖతాల్పుగమిని బాడిగ నేలన్
దిట్టహరిశ్చంద్రుఁడునా జెట్టిబువిం బ్రోచుచున్న చెన్నగు తఱిలోన్॥

సీ॥ మబ్బులపై నెక్కి గుబ్బలిగమి ద్రొక్కి
నిబ్బరింపులనిక్కి నెగడువాఁడు
రాకాసిగమిఁబట్టి చీకాకుపడఁగొట్టి
డాకైనవాల్పట్టు డంబువాఁడు
అచ్చర మేల్రచ్చి మెచ్చునాటల హెచ్చు
ముచ్చటింపులనిచ్చు మురియువాఁడు
ఈవిమ్రాకుపెనంగి చేవఁజూపఁగడంగి
చాపునీనిద్రమింగి జరుగువాఁడు
మొదటిదెసవాఁడు మిన్ప్రోలిఁ బ్రోచువాఁడు
వేయికన్నులుగలవాఁడు వేల్పుఱేఁడు
నిక్కువీనుల తేజిపై నెక్కువాఁడు
బడలిచూపుల మొక్కఁలీ డొక్కనాఁడు॥ 115

సీ॥ సోయలుమై మెయినిండి బయట మిన్కులునింపు
వలెవాటుదుప్పటి పైఁజెలంగ
మగరాలజిగిచాలు మంచివెన్నెలడాలు
నెఱపుబొమిడికంబు నెత్తిమోఱయ
బలుతావులెలయించు వాడనిపూదండ
లోఱపుమైమెడనిండ నొప్పియుండ

ముజ్జగంబుల నేలు మురిపెంబు దోతెంచు
తళ్కుచువాలు కైఁ దళదళమున
ఈన్రులిడు మానికెపుగద్దె నెనసి యగ్గి
జముఁడు సోకును బడమటిచక్కిఱేఁడు
గాలి జక్కులదొర తిగకంట్లు గొలువ
క్రాలి వేగంటి పేరోలగంబు సేసె॥ 116

వ॥ అప్పు డింతింతనరాని సంతసంబునఁ బెచ్చుపెరిఁగి యచ్చరమముచ్చెకంటు లొయ్యారంపుటాటల నెయ్యంపుఁ దియ్యదనంబులియ్యఁ, దమ్మిచూలుపుట్టువు నెమ్మిఁగదుర సతమ్మును ముమ్మరంబుగ వీనులలరఁ దేనెలొలుకు జాణైనపాటల నాటించి వీణెయమీటుచుండ, జిలిబిలితళుకులొలుకు పలుకువాలు కులుకులాడుల మొలకనవ్వుల తేటలతో నాటలాడు వింజామరల చేవిసరునఁ దావులీను తెమ్మెర మొత్తముచేఁ జెదరీచెదరక కదిసీకదియక యటునిటుకదలుచుండు ముంగురులంగని తేఁటిదాటులని చూపఱులు తేపతేపకు సందియంబునొందుచుండ, బాసవాల్దిట్ట లాసతొ దోసిలులొగ్గి కైవారంబులు సేయ, జాగుసేయక వేగరు లాఁగువా గుబ్బతిల్ల ముజ్జగంబులంగల సుద్దుల నొద్దిక వెల్లడింపుచుండ, గొనంబులఁ దనివిమైఁ గొనియాడుచుఁ బణిహారుల బారులు చేరువం జేరంజని తీరైనపేరులంజేరుచుండ, బుట్టపుట్టువు ప్రొద్దువంగడపుటొజ్జ జగంబునేస్తి వెన్నునారవపుట్టునప్ప నెలఁగన్నాఁడు కటివేలుపు నెడవమేనినంజదుమారంబునకల్ చూపుఁ బాసినచేడె పెన్మిటి మొదలు జడదాల్పుల పిండులు బలిసికొలువఁ బేరోలగంబునఁ దబసితలకట్టులంగాంచి జేజేలరాయం డిట్టులనియె,

క॥ జడదారులార ! వినుఁడొయ్యడలక మీరెఱుఁగనట్టి యెలిక మొత్తం
బడరదుగావున నేనీ యెడమిమ్మొకటడు(గుచుంటి) నెంతయుఁ బేర్మిన్॥

క॥ తిగజగముల నిక్కపునుడి
నెగడ వెనుక నిప్పుడున్న నేలదొరలలో

బాఁగడికనుగన్న యాతఁడు
తగునే తెలియంగఁ బల్కఁ దగునే కడిమిన్ ॥ 119
క॥ అట్టిఁడు దిట్టఁడు గలిగిన
నెట్టన మీయెదల దిటవు నెలకొలిపియుఁ గు
ల్కట్టిపడఁ జెప్పు డందఱు
కట్టఁగ హెచ్చరికఁ బెంచి గజిబిజిలే (కే)॥ 190
తే॥ అనుచు జేజేలసామి యిట్లానతీయ
వినియు విననట్లు జడదార్లు వెనుకముందు
నొకరి (నొకరు)గన్గొనుచుండి రేమి
చెప్ప వారాక తబ్బిబ్బుఁజెంది రంత॥ 121
సీ॥ పైకి మోమెత్తి పెన్బయలుచూచెడివారు
క్రిందిమోమున నేల గీయువారు
ఏమింకఁ పక రచ్చ నిటునటుఁగనువారు
కనుసన్న నొరుదెస గాంచువారు
డెఱక పూసలపేరు లాఁగిఁద్రిప్పుకొనువారు
గోరులుమీటుచు గొణుగువారు
తలలనాడించు చుత్తలపాటుపడువారు
నోఱప్పుమై సొదులుగఱచువారు
వాఁడువాఁడని గుసగుసలాడువారు
ఆడువార్వలె రిత్తలై యడఁగువారు
అడుగువారిని గసరి పొమ్మనెడివారు
నాఁగఁ దపసులగమి మూఁగి పోగుగట్టె॥ 122
సీ॥ ఏదో చెప్పఁగా లేచి యదిగాదనుచు సంది
యంబంది కూర్చుండు నాతఁడొకఁడు
కొండొకదొర నెఱుంగుదుఁగాని యతనియం
దునఁ దప్పితఁడువట్టె నను నొకండు

ఇందఱుండఁగ నీవె యెంతయుఁ బెద్దవే
యని మందలించు నొక్కని నొకండు
వేగంటికి జవాబు నీఁగ లే రెవరని
యుందు రేమోయని కుందునొకఁడు
జడలు సవరించి వెట్టినా సడలునొకఁడు
బుడిపినీటను గెలికెడి బోడయొకఁడు
కడవసము మాటికిని గప్పు వెడఁగొకండు
నాఁగ జడదార్లు సుశీవళ్ళచేఁగలఁగిరి॥ 123

ఉ॥ పెద్దవునీవు చెప్పుమని వెన్నున నొక్కని గోకు నొక్కరుం
డద్దిర! యాతఁడుండ నను నారడిపెట్టకుమంచు నొక్కరుం
డద్దెసఁజూపుఁ గన్సయిగ నాతఁడుతేఁకులకొజ్జగానఁ దా
నొద్దియొ చెప్పునం చొకఁడు నిట్టులజోగులు తల్లడిల్లుచున్॥ 124

సీ॥ ఏదొ చెప్పకయున్న నెందుకీరనునొకం
డడియాస యిది గేలి యనునొకండు
చెప్పినఁ దప్పైనఁ జెలుపేమియనునొకం
డనినచో నగుబాటు యనునొకండు
ఏల లేచితివేదొ ప్రేలకుమనునొకం
డద్దు లేదందుకం చనునొకండు
గోచితిన్నగఁబెట్టి కూర్చుండుమనునొకం
(డాగుమోయెడ్డయంచ)నునొకండు
ఇటుల వేలుపుదొరకు జాబీయలేక
అంద అన్ని తెలంగుల నరయుచున్న
కాననెలవర్ల వేగంటిఁ గాంచి ప్రొద్దు
కొలపుటొజ్జ వసిష్ఠుండు దెలివిబమ్మ॥ 125

క॥ పరఁగు తిగతులయెఱుకను
బురుడెవ్వఁడు లేని జోగిపులుల మొదటివాఁ
డరవాయిలేక వేలుపు
దొరయడిగినదానిఁగూర్చి తొడఁగి యిట్లనుర్ ॥ 126

మ॥ "వినుమా తొల్తెసస్వామి! యేలుదొరలం బేరెక్కి నాయంబుపెం
పున నిక్కంబె సతంబు వల్కుటను వేల్పుల్ సైత మెన్నంగ నా
గొనముల్ గల్గుటఁ దేజుచే నసముచేఁ గొక్కెక్కుదంటయ్యనాఁ
జను తేజంగలరాయఁడొక్కఁడు హరిశ్చంద్రుండునా నొప్పెడిన్ ॥

క॥ నడిమిజగమేలు చుండును
గడుసరి పగవాలిమిత్తి కలువపగతువం
గడమునకు మానికంబై
యడరుఁ బజలపాలి వేల్పటావని పొగడన్ ॥ 128

క॥ నెనరుగలవాఁడు నేలం। తను నేలినతేండ్ల మొదటితాపుగలాఁడే
పునరాపగతుదిజన్నము। నొనరించిన మేటిదరియనో మెడు నేరిన్ ॥ 129

క॥ బల్లిదుఁడు ప్రతినగొప్పది
చల్లనిచూపులుగలాఁడు సటసటయనుపా
టిల్లి పలుకుచెలి యాతని
కల్లలెఱుఁగనట్టివాయిఁ గాఁపురముండున్ ॥ 130

క॥ పున్నపుజన్నెలఁ జేయఁగఁ
దిన్ననయినవారిఁబ్రోవఁ దిరుగుడెడలిపో
వ న్నిక్కము బలుకుటలో
నెన్న హరిశ్చంద్రుఁడొకఁడె యెసఁగునుబుడమిన్" ॥ 131

తే॥ అనుచునిటు ప్రొద్దుకొలపుటొజ్జడఁగాన
కాలఁద్రొక్కినపామునాఁ గనలి గాధి
పట్టి యుఱుముకు మాఱ్ఱొత్రితవెట్టు సింగ
మ ట్లఱచి యిట్టులనె రచ్చనంద అడల॥ 132

క॥ " జేజేలకొలువులో వెఱవోఁజిమ్మియునిట్లుపలుకఁబోలునెసీరున్
రాజులునిత్తముబొంకులజాజారులఁబెద్దలన్నపల్కులువితలే॥ 133

శా॥ పాలున్నేయియుఁ బంచదార పాల సాపాటొప్ప మత్తిల్లి యే
వేళం గ్రిందునుమీఁదుగానక పజన్ వేగించుదయ్యాలు నా
గేలింబల్కుచు బొంట్లపొత్తుల కెదల్ గీల్కొల్పి బల్ జబ్బులన్
జాలింబొంటెడిజేఁడులేడ నిజమున్ వాకుృచ్చుటేడన్ బలే॥ 134

ఉ॥ ఏలికలేడ నిక్కములవేడ ననందగునొక్కొ కాదొ యన్
జోలినిపేడి నికెదియు జోక్యములేనిదె ముందువచ్చు క
జ్జాల నెగుళ్ల నెంచకిటు రాఁదగునే మునుముందుపల్కఁగన్
వేలుపుసామికొల్వనను వేదురులే కను వీరలందఱున్॥ 135

ఉ॥ ఈజడదార్లలోనఁ గడునెక్కుఁడువాఁడవొ సిగ్గులేదొ యా
రాజునకొజ్జవౌట నిటు ప్రిల్లదముల్ పలుకంగఁజొచ్చితో
గాజులులేవె కాన్కనిడఁగానిట నీదగుపల్కు వీరికిన్
మోజగుఁగాక నాకెపుడు మోటుసుమీ తనివొందు మింతతోన్॥

ఉ॥ ఏలరె తేండ్లు మున్ బుడమి నెందఱొనో ననుఁబోటి యీజడల్
దాలుపులెల్లఁ దిృచ్చరె పదంపడి నేఁటికి నివొకండ వి
వ్వేలుపురచ్చ నొక్కరుని వీటిడినైకొనియాడు దట్టిని
గోలయిఁ కేల, చాలు నెటకోచనిచెప్పము నీదుడంబముల్"॥ 137

క॥ అని విశ్వామిత్రుండు పొ
రను బల్కిన వానికాఁక రగులుకొనంగాఁ
బెనుపగతలఁపుననిట్లనెఁ
గనలి పొృద్దుకొలపుట్టొజ్జ కసిదీరంగన్॥ 138

శా॥ చాలుం జూపకుమింక నిచ్చటను విశ్వామిత్ర! సీడాబు మిన్
మూలింబుట్టినజెట్టివద్దనొకొ గంతుల్ వెట్టఁగాఁజూతు నా
మ్రోలన్ డంబులుసిరుసాగునె బలే! మక్కంటికీడొదొరన్
వేలాకోలముఁజేయుదే కసలులావే మోర్వఁగాఁజాలవే॥ 139

చ॥ గరుడికిఁ బిచ్చుకల్ పురుడుగాంచునె? నిక్కముజన్నమైన యా
దొరసరిదెత్తుముక్కిడుల, దోసముసూ, తొలినుండు రాచపెన్
గరువము సేఁటికింగలదె? కాంచవొ నాదగుసత్తుమున్న నీ
యరదముడిగ్గుమింక నిటనందటిచేఁ దలవంపు లయ్యెడిన్॥ 140

ఉ॥ కుక్క(లుకూయ) జంగమయగొప్పయడంగునె" నిన్నుఁబోలు బల్
ముక్కిడిమొండు దూఱఁ బసపోవునె తేనికి, నీదునోర్వమిన్
గక్కితిగాని పండు చెడుకాయయనం గొనువాఁడు గ్రుడ్డియే
యక్కసిజోగి! మిన్నకయ యాదొర దూరుటనీకు బ్రాతియే"॥141

కం॥ నాపుడువిశ్వామిత్రుం డేవగలుగునట్టిపలుకులెసఁగఁగఁగన్నుల్
జేవురిలనిట్లుపలికెను "నో విన్ ద్రిమ్మరికొలంపు గుజ్జా! మొండీ!

శా॥ ఓరీబోడి! యిటేల వాగుదు, తరంబో నీకు నన్నెంచ, నీ
పేరున్ నీవను తెనిసా రెఱుఁగనో, వీరెల్లఁ గ్రొవ్వారలో
యీరెల్గుంబడెనోరు మూయు మలపింకేలా కనల్ పుట్ట నా
కేగా! వేల్పులుమున్వ్ర రీవు నొకలెక్కా మ్రిగ్గిపో రే వెసన్॥ 143

ఉ॥ వింజమునెట్టినొక్కఁ డదె వేల్పుదొరన్ మొయిఁ గన్నులుండఁ ది
ట్టిం జిగి నొండు ప్రామినుకుఁ తీగెలఁ బ్రాఁకఁగఁ జేసెనొండు లో
యంజను కన్నుకన్బఱచె నత్తిగకంటికొకండు వీరలి
ట్లుండఁగ నాదరిన్ మొఱుగు దొక్కనిఁబోలుదె ప్రేలెదేలకో॥ 144

ఉ॥ పెద్దవు తెల్వికాఁడవొకొ వీరికి నేమిటనెక్కుడీవు నిన్
దిద్దినవాఁడెవండు, కడుఁ దెంపునఁబోరెదు ముజ్జగంబులం
దెద్దడి నిక్కముల్ పలుకు టెప్పుడెటన్ వినలేదుపోర నీ
వెద్దిమొపల్క నొప్పుదునె యిచ్చటిరచ్చఁగలార యొప్పినన్॥ 145

తే॥ ఒకటఁ దాఁబట్టుచెవులపిల్లికినిమూఁడు
కాళులనునట్లు తానున్న ప్రోలె వేల్పు
వీడు తావలచిన నంగవెలఁదె యచ్చ
రనెడురీతిని నీవిట్టులనఁగ లెస్సె"॥ 146

కం॥ అనుటయు విశ్వామిత్రుని
గనుగొని రోసంబు హెచ్చఁగను గైకొని యి
ట్లనుఁ బొద్దుకొలపుటొజ్జ యె
దనుగలపట్టింపు హెచ్చఁ దనుఁ గలు చలమున్॥ 147

మ॥ "తనుదానెంచుట యొడ్డదూఱుటయు బల్తప్పైన సుం తీడ నం
దును నీ నా పెనుసత్తు కల్వపగయున్ గుండప్పయూవాఁడు పం
పినపామున్ దగవర్లు సారులు నైనిల్వంగఁ దీర్పఁ జెబ
మ్మ, నినుం బల్కఁగఁబంపి రే యడఁచిరే మాతాడ నీకేటికిన్॥ 148

కం॥ ఈబలురచ్చనడుగఁబడి । జాబిచ్చితిదాననీకుసలుపదియేలా
గూబకుఁబగలువగైన । ట్లీబరియాలపురువట్టులేలయఱతువె్రా॥ 149

కం॥ చాలవిరియువెన్నెల నెల
దాలుపు వేగంటియెన్ను డంబమడంచన్
జాలినకీరితిగలిగిన
నేలయొడయుఁ డతనినెన్న నేరమె యిచటన్॥ 150

ఉ॥ దిట్టరి లోనిమాద్తుర నెదిర్చిననేర్పరి నాయ మెప్పుడున్
మట్టఁడు కల్లలాడఁడు గొనంబుల మేలిమి యొడ్డమేలిమిన్
మట్టిగనెంచువాఁ డతనిమాదిరియేలికలున్న వారె యి
ప్పట్టున వానిదూఱుటలు ప్రాతియె మిన్నకయుండనేరవే॥ 151

కం॥ కలనైన మఱచియైనను
దలఁకియయినఁ గేలినైనఁ దడఁబడియైనన్
బళిర! హరిశ్చంద్రుఁడు గ
ల్లలువలుకునె యేల కాఱులన్ నుడువుదువె్రా॥ 152

కం॥ తల్లులు పెరమగువలు చెలు
లెల్లరు, నిక్కంబెజన్నె, యీసుకిరుకపా
టిల్లి యతని పొగడిక యిటఁ ।
జెల్లదె, నీ కేమికీడు చేకురెఁ జెప్పుమా॥ 153

క॥ ఈవరుసను నే నొక్కటి । యీ నక్కటియీసుఁ జెందియే రాండ్రివలెన్
గావరపుమాటలాడిన । లా వేమిటి? నాదుపల్కులన్ వినుకడఁకన్॥

శా॥ మున్నిర్జించినఁ జక్కఁబాశుపతినై ముక్కంటికిన్ లోటుమిన్
గొన్నన్ వేదాల ప్రావిణ్య తిగ్గటంబు గొంకుగాఁ బొందినన్ నిటిచూ
టెన్నం జ్యోగ్యనైన మున్నవసినన్ సవొంతి గాటించినన్
జన్మిందూలిన వేళ నైనను హరిశ్చంద్రుండు బొంకాడునే"॥ 155

తే॥ సంయమాగ్ని తలేక యా చక్రిఁ బ్రోగా
కాలపుంగొంజ యోగాంగఁ జేసెలుకి వాఁడు
కన్నులను నిప్పులొగులుకఁగఁ గనినంతగు
జముఁడునా గాథకాడు కనసాగె నిట్లు॥ 156

క॥ "శ్రీశ! నీపలుకుల జేతేతాయఁ నుజ్జ్యోగిగమునఁ జలగించాలన్॥
నాతాపిక నొంచితి వ్యమ్యా! రాహుమొంతయాలనుఁ నెమ్మదిగాన్

క॥ ఆనాఁడ నిక్కపుఁగి కీమియు
సినావాచఱపు నెఱుఁగి నెమ్మిగలిగ సి
వేదాడెసఁ గోదాహిసి
యోఁదేలుహఁగి నేమిపచ్చు సీమిను వడఁకన్॥ 158

ఉ॥ పంతముఁబట్టి బీరమును బాపి నెగుళ్ళను బొందఁజేసి గొ
ప్పింతయులేక కాసఁబడి యోగయు నాలిని బట్టిఁ గాయఁ గొం
దంతలు పెంచి చంద్రవంశీ యాస్య వసామిసి బొంకిఁ జేతు నే
నుంతువు చెప్ప పన్నిదము, నొట్టీ చేయకయున్న నిల్వుమీ॥

క॥ ఇచ్చట జరిగిన వంతయు
నచ్చుగ నివతని ప్రమోల నాకి దిటువు పెం
పెచ్చుగఁ జేసిన నాతని
కిచ్చటికను బొంకిఁ జేతు నేమోఁ జెదనా"॥ 160

క॥ అని విశ్వామిత్రుఁడు వ
ల్కిన నప్పుడు వసిష్ఠుఁడు సయొం గేరుచు, "నేనా

కని డిటముఁ జేయనేటికి
తనను నల్వురయొనర్చువా నిబొంకనిదొరగాన్ ॥ 161

తే॥ పూవుపుట్టినతోడనే తావిపుట్టు
మానికముపుట్ట జిగిదానితోనె పుట్టు
వేడి యగ్గికిఁ జలి నీటి కేడఁగలిగె
నతఁడుపుట్టఁగ నిజపుఁబల్కుపుడుపుట్టె॥ 162

క॥ ఎంతయొయాతని ద్రచ్చియు
సుంతయుబొంకాడనట్టి తప్పెఱుఁగక నే
నింతచోటవ నెదురుకొనఁగ
గంత కనులఁగట్టికొనెడి గడివేదుఱునే॥ 163

మ॥ వనటంబొందఁగఁ జేసి తాల్మినుడిపోవన్ గాఱియల్ వెట్టి నీ
వును నీ బోలెడి వేలుజోగులును వేల్పుల్గూడి పంతంబు గై
కొనినన్ నిక్కముపల్కునాతఁడనుచోఁ గొంకేమియున్ లేదు నేఁ
జనగట్టున్ విడనాడి యెక్కడ హరిశ్చంద్రుండు బొంకాడినన్॥ 164

ఉ॥ బాపలకున్న నేమములఁ బాసియు జందెము ద్రెంచివైచి పై
నోపని కంపుపూఁతనిడి యోగుగఁ జూపఱు లీవు నవ్వ నా
దాపున కేరురా వెఱవ దక్కినపుం దెసవట్టిపోదు నా
యేపుదొలంగ గాడిదెపయింబడి మోమున నల్పుబూసియున్ "॥

ఉ॥ పొద్దుకొలంపుటొజ్జటులఁ బోడిమి నొట్టును బెట్టిపల్కఁగా
గ్రద్దన లేచి " పందెమిదె రచ్చఁగలారలు సాకిరుల్ చూఁడీ
సుద్దులు వేయునేల పెరచొప్పులుగావు వినుం " డటంచు విన్
బ్రిద్దలుగాఁగ నార్చి కడునాడిమి గాధికొమారుఁ డిట్లనున్॥ 166

తే॥ " వాసిఁబడఁద్రోసి తాల్మి వోఁజేసి నాదు
కాఁకయనునగ్గి కాతని గట్టిఁజేసి
కట్టుదప్పించి నొప్పించి తిట్టి మొట్టి
కనలి యాతని బొంకింతుఁ, గానినాఁడు! 167

మ॥ ఇగపుంగొండను సత్తిసామికయి నే నెన్నేండ్లో నీ ర్వెన్నుచూ
లగుటిండింబొనరించినట్టి తబమం దాసత్తిసామిచ్చి మే
ల్మిగ రెండేడులవేలయేండ్లు బువినేలింతుం బయిన్ మిన్నుప్రో
ల్నగఁడుండంగలగద్దెసామువయి నేలంజేతుఁ బెక్కేండ్లిటన్"॥ 168

క॥ ఇటులాయరుప్పురుజోగులు
పెటపెటమని పండ్లుకొఱికి వేడిమి నుట్లో
క్కటనొకరికొకరు నుడువుచు
నటసింగములొక్కొ పులులొ యన నార్చుతఱిన్॥ 169

మ॥ దెసలం గారులుప్రమ్ముగ్గ నేల దిరిగెం దేజున్ వడింబాసెఁ బ్రొ
ద్దుసురుల్ దప్పెను నేలమోపరులు హద్దుల్ దప్పె సంద్రింబు లా
కసమట్టాడెను వాన్రిలె రిక్కలడలంగావీచెఁ బెన్గాలి వె
క్కసమొందెం దెరగంటిమూక పలునిక్కట్లబ్బె నబ్రంబుగన్॥170

క॥ గడగడవడఁకుచునప్పుడ
మొదలిం గనులున్న మేటి మొప్పిదమును గో
ల్పడి వెఱఁగందుచుఁ గుందుచు
బెడిదపు టడలొదవ విడిచెఁ బేరోలగమున్॥ 171

సీ॥ ఒకరుపోయిననోవ నొకరుపట్టక కొల్వు
విడిచిపోయెడి పెద్దపెద్దవారు
జడలుజీరాడ ప్రముక్కడులునా మిన్ జూపు
దగులఁగా నేగెడి తబిసివారు
చూడ్కి క్రిందనిగిడ్చి సాంపేది నద్దెసల్
వేదురులైపోవు వేగువారు
ఏణెల బురకాలు వేయకేమెడఁ బెట్టి
పటపదమనియేగు పాటవారు
కత్తి నొఱవేయకయె పోవు గరిడివారు
గజ్జవిప్పకె చను నాటకత్తెబారు

మచ్చమాసినవడి నేగురచ్చవారు
నిటులఁ బేరోలగంబు పెంపేదిపఁగఁ జె॥ 192

సీ॥ ఎట్టిచేటొదవునో యే వేల్పులోమాని
సులోకస్థి నుంద్రిని కలఁగువారు
మొ ఖులురా తుండి యిమ్మొయినూరకుంటఁ త
ప్పని కుందు నెదతోడ నరుగువారు
అతఁడనఁ గాల్ద్రివ్వ నకట జగమునేస్తి
తఱచు గానని వేగ్లవిఱచువారు
ప్రొద్దుకోలంపుఁగొ జడ్డిరా గిల్లి క
య్యాము దెచ్చెననిదూఱి యడలువారు
కొలువులోనుండిపోవుచు గొణుగువారు
గొణుగువారిని నీకేమియనెడివారు
ననిన మఱియెటువచ్చునో యనెడువారు
నగుచునిటు చెల్లచెదరయ్యె నచటిరచ్చ॥ 193

సీ॥ తేఁడిట్టులడుగంగఁ గూడ దడిగనేని
యుఱకుంట మేలను చుండువారు
తప్పొయొప్పయనఁ దరియక పలుపోక
లలవాటుబాపల కనెడివారు
ఆజడదార్లిర్ద్వ రచెరీతిఁబోరుచోఁ
గ్రొత్తేమిలేదనుకొనెడివారు
అరయహరిశ్చంద్రుఁడనుజేని కిఁకమీఁద
చెడుగొ మంచియోయని యడలువారు
నిక్కమనుమాట నేలపైనె యనువారు
ఉండకుండిన బువి కుర్రింగదో యనువారు
అరయఁ దరమానె దానియానన నెడిసారు
ఇట్లొకరికొక రనుచుఁ గొల్వెల్లఁ బాసె॥ 194

ఉ॥ అంతఁ గోయిలగుంపు పాడుటకు నేర్పొందంగ రాచిల్కబా
రెంతో యబ్రపుఁ బల్కులన్నియపుఁ జెల్లిర్పా నిగుళ్లొంది కన్
వింతన్నింపఁగఁ బోతుపెంటికవ లోలిన్ మర్లచేఁ గ్రుమ్మరన్
బొంత న్నామనిసూపెఁ దీవెలను సొంపుల్ గ్రాలు కేళ్ళొనుచున్॥
ఉ॥ ఆమనివచ్చెనింకఁ గలియంగను సాదియటంచు మర్లచే
నేఁటి యొఱుంగనట్టి కవలెల్లను గుంపుగ నాలకించున
ట్లా మరునానతిన్ మిగుల నబ్రముగాఁగను జాటఁజొచ్చెనా
గోమగు కోయిలల్ గొదలఁ గోయనిచేసి నిగుళ్ళమెక్కుచున్॥
మ॥ మరుకై వారములెల్లెడన్ సలుపుఁడిమ్మాడ్కిన్ మిమున్ నోము తా
కురు కోర్కెల్ నెలయించుఁ గౌఁగిళుల మీకొమ్మల్ సుమాళింప నీ
తటివోవన్ బెడబాటులబ్బునను వింతం దెల్పునో నా విన
బరువై తేనియలొల్కఁ గూయుఁ జిలుకల్ బోర్పార్లుగా నామనిన్॥
చం॥ చలివడి వెన్కఁబట్టెఁ జొరసాగెను వేఁడిమి పొంచి యామనిన్
నిలుకడమానె రే లునికి నెక్కొని సిక్కెఁ బగళ్ళు రాలఁగా
నెలకొనెఁ బండుటాకులొగి నిబ్బరపాటు చిగుళ్లుదాల్చె ని
ట్టులెకద యొక్కఁ డెత్తువడఁ డోకున నింకొకఁ డేపుఁ జెందెడిన్॥
ఉ॥ పొంగినబాష్పులన్ మొయిలుపూవు పదంపడి యింకిపోవ ద
ప్పిం గొని రేఁబవల్ దిరుగు పేరడవింగల కార్మొకాలు ద్రా
పం గనుపట్టెఁ బెక్కులుగ వట్టి దగాలగు నెండమావులే
చొంగ పయిండి మేలిమిగఁ దొట్రిలఁ జేసినరీతి నత్తఱిన్॥ 199
సీ॥ గంధపుంబూఁత లగ్గలికంబులై మించె
పీవనల్ పట్టులవిడువవయ్యె
చల్వపందిరు లెల్లచాయల మెండయ్యె
క్రొత్తముస్తాబులఁ గొమ్మలలరె
తీయసిపానకాల్ తెమ్మని యెద లార్చె
మొదటిపంటలచవుల్ మురువులయ్యె

మరునిసెచ్చెలిమ్రొక్కు లురవయ్యె నంతట
గ్రుడ్డుచూలులరొదల్ గొనబులయ్యె
మరులు దఱచయ్యె వేడ్కదిమ్మరులకెల్ల
తెమ్మెరలువీచె నుసుఱులు తెమ్మెరనియె
తమ్ములలరారె మరుని క్రొత్తమ్ములనఁగ
ఆమనిఁ బజొప్పుతఱిని గన్నామనఁగను॥ 200

ఉ॥ తీవెలకేలులం బెనఁగి తీయనిపూఁజొన మోవిపానకం
శావలనిచ్చి పూమొగడలన్ చనుదోయిని బట్టనొప్పి క్రొ
మ్మావిచిగుళ్ల సెజ్జనిడి మాటికి నత్తఱిఁ బండుటాకు లం
గా వదలించి వేడ్క మరునంటుని నామనిలచ్చి కూడెడున్॥ 201

కం॥ అడవిసిరిచేడెఁ గూడఁగ
గడఁగి చిలుకరాతు నేస్తి కఱదేవర య
ర్యోడఁ గాన్కనిడిన కెంపుల
తొడవులునా నామనిఁ దగెఁ దొలికెంజిగురుల్॥ 202

ఉ॥ సన్ననివల్వలుం బుఱుపుఁజేలును జల్లనిపండ్లతిండ్లు పూ
వన్నెలపాన్పు లన్నుపలపాటలు వెన్నెలయాట లెప్డుఁ బై
బున్నిదురించుకోర్కులు మిటారులకౌఁగిళు లెల్లచోఁ బజన్
వెన్నడఁజొచ్చె నింపులయి వేమఱు నామనివచ్చు నంతలోన్॥ 203

సీ॥ వేగుపోకన యేటికేగి మున్కలనిడెఁ
డి ముసలిగమిపాలిటి చలిమంట
కప్పు దుప్పట్లు లేకను జలిఁ గాసిల్లు
పేదలపాలింటి పెద్దసాలు
వేఁకిచే నఱుకుచే వేగువారల మన్న
వేల్పువెజ్జులునింపు వేడిమందు
అన్నింటి వడఁకించి యడలుచే నొప్పించి
వేపించుచలిపాలి వేగుఁజుక్క

నేలచూళ్లి గురుదాల్పఁ బెన్నిటివసతి
బాజుగుగజిబిజిగములకుఁబుట్టినిల్లు
చలువపన్నిరుదాల్ప నచ్చంపుకారు
ఆమని చెలంగ నుసులబారాముదాల్ప॥ 204

తే॥ పూఁదటి యుసుర్ల కెంతొ యింపుదియె యైన
జాజులకు దెరువర్లకుఁ దేజుదోఱఁగ
వెన్నెల యదెంత యింపుగా వెలయుచున్న
తమ్ములకుఁ జక్కవంకకు వంతనిమఁగాదె 205

తే॥ వెలయు న య్యామనితటిని వెన్నుఁడు నెల
పేరితేఁ డొక్కజన్నంబుఁ బేర్మిఁ జేసి
నేలవేల్పుల రతనాల నాలఁ జాల
తనిపి పేరివిఁ బేరెక్కి తనరుచుండె॥ 206

తే॥ అట్టితటి మంచిదని తన యాది నెంచి
టక్కులకుఁ బట్టుగొమ్మైన రవళికాఁడు
గాధికొమరుండు నెత్తెండు గడఁగి యొకట
ఎడమ్ముగా నేగి తలపోయఁదొడఁగె నిట్లు॥ 207

క॥ తలఁచినకర్జము నెగ్గడి
వలనిది,యిపు డేను ఱేనివద్దకుఁజని పా
త్తలరించి దీవనలనిడి
బలుజన్నముఁ జేయునెపముఁ బైనిడిలిబ్బిఁ॥ 208

తే॥ మిక్కుటంబుగ వేడి యమ్మోటిఁ జలము
నూని వేగించి పైకంబు లేనియదను
నెఱఁగి పెడకంతఁ బెట్టి బొంకింతుననుచు
నెమ్మదిని దిట్టతనమును నెగడఁజేసి॥ 209

క॥ విడిముడిమిక్కిలియూరెడి
మడుఁగు గెలువరాని ప్రోలు మాతు హారిశ్చం

ద్రుఁడునా రాయని వీటికి
జడదారులనిన్న యేగి చయ్యన డాసెన్ 210
ఆ॥ డాసి రాచనగగు డగ్గఱి పెన్రచ్చ
నడరు చంద్రమతియు నెడుపొలంతి
వారను గనుడు నతఁ డెదుర్కొని కేంగ్మోడ్చి
యడలుబత్తి నిగుడ నడుగులొత్తి॥ 211
క॥ అనువగుసింగపుగద్దియ
నునిచి యతని యడుగుదోయి నొగివ్రాలియు బల్
కనికరమున నతఁడిడు దీ
వనలఁ దనివినొంది యిట్లుపలికెఁ గులుకుతోన్॥ 212
మ॥ కొలచాల్కనల కాఁకుచిచ్చు నినునేఁ గొండాడఁగా నేర్తునే
నలువన్ దూఱిన తేజుచే నుసుఱుల నగ్గించి మార్బమ్మవై
వెలుగొందీ విటరాఁగ నాయునికి యొప్పెన్ మిన్నయై పండెఁ గో
ర్కులు నాయిల్ మడిదాల్చె నల్గురను బేరుం బొందితిన్ నేఁటితోన్
క॥ నేఁజేయు జన్న మిపుడుక
దా జగముననసమునొందెఁ దబిసిపుఱీ ! నీ
యీజిగి యిటఁగ్రాలుట ము
న్నెజన్నియఁ జేసితినొక యీవిటురాఁగన్॥ 214
క॥ అనవుడు రాయనిఁ గని జో
గి నుడివె "మైదాల్చు వేల్పుగడ్డివి నిన్నున్
జనునే యొరునకుఁబోల్పఁగ
విను మల్లియ నుల్లిఁబోల్చు వేదురుగలఁడే॥ 215
తే॥ వేల్పుమ్రానును నొక కట్టెవేడినట్లు
పైఁడిమలహొన్న చిన్నమిఁబలికినట్లు
పుదుకుపసి నొకగుమ్మ పాలడిగినట్లు
చిన్నయీవిని నిన్ గోరఁ జేరినాఁడ॥ 216

ఉ॥ లేనెలదాల్పు వేడ్కకయి లెస్సగ జన్న మొకండు సేయఁగాఁ
బూనితి, దానికో పయికమున్ నినుఁ గోరఁగనుంటి నెంతనన్
ఏనుఁగుపైకి నెక్కి యొకఁ డెంతయు నిక్కుచు గోట మానికం
బానిక మీట నేడ నది యాఁగునొ యంతగ రాసిగావలెన్"॥ 217

చ॥ అనవుడు తేఁడు "మీరడిగినంతయు లిచ్చి గోనుం డొసంగెదన్
దనివిని, నాదుపుట్టుగును నాడెము మీకిడ" నాప్ర దేలికన్
గని "బలె! యెంత వాఁ డితని గాటపుటీవికి మెచ్చవచ్చు మే"
లని తలయూఁచి యెద్ది విస మంగుట బెల్లము వెట్టి వింతగాన్॥218

శా॥ నీస శ్రెట్టిదా యెంచఁగోరి యిట్టులట్టింగాని నిన్ బోలు మా
యాసల్ గూర్చెడి యా(గ్రికాం డలర)నేలా మాకు రొక్కంబు లె
ప్తో సుం తక్కఁగల్గ వత్తునిది యప్పుంబోలె నీయింటనే
నీసం బైనను జిందు సేయకయ నీవే దాచి యుంచన్ వలెన్॥ 219

క॥ అక్కఁగల్గుడుఁ జెప్పెదఁ।దక్కిడిచే నీయవేని తప్పుసుమీ యా
ముక్కంటి యానమేలగు। నిక్కడనుండంగ జెల్లదే" నని యేగెన్॥

క॥ చనుటయు నెడయం డద్దిర
నను రొక్కము వేడి యేమొ నావద్దనె య
ప్పనియుసిచి చనియె నిప్పుడ
గొన మేలో లేనితటిని గోరునొ యేమో॥ 221

తే॥ తగనిరోసంబుఁ జలమును దాల్చినట్టి
అంతుతుదియగ్గి యీతఁడే యలిగెనేని
జగము లీరేడు చిటికలో సమసిపోవు
ముగురువేల్పు లితని।మోల బొమ్మలుకద"॥ 222

జ॥ అని నెమ్మదిఁ దలపోయుచుఁ
దనకున్ ముంచెట్టికీడు దలపడకుండన్
మినుసిక దేవర నెన్నుచు
వనట నొడయఁ డేలుబడి నెపంబున మఱచెన్॥ 223

తే॥ అంత నక్కడఁ డాటోటుహొంతకాఁడు
గాధికొమరుండు తనలోనఁ గడఁగి కడఁగి
మోస మొక్కఁడు సేయఁగ మోము నింగి
కెత్తి తలపోసి చయ్యన విచ్చగించి 224

క॥ క్రొత్తవి క్రొవ్విన వింపువి
మొత్తుముఁజేయునవి బీతుకొందించెడివిన్
సత్తుఁగలపి యగు టక్కరి
జిత్తు మెకపుగమిని బుట్టజేసెం గడిమిన్॥ 225

మ॥ ఇటుపుట్టించిన గబ్బికొండు మెకముల్ హెచ్చిల్లి యొక్కుమ్మడిన్
కటువుల్ నద్దెసలందుఁ జొన్పి తెగసాగం జొచ్చి మేల్ పంటలన్
దిటవౌ పెంపుడుచెట్లఁ దోపులను ద్రుంచింపఁగఁ జొచ్చెం దమం
తట రేయుంబవ లొక్కమాద్రి బువినంతన్ హాయిగాఁ బాయుచున్

సీ॥ వరిచేలఁబడి పొట్ట లురవుగా రామేసి
కాతెనుపోతు లొక్కవకఁదిరుగు
మందలఁబడి యాల మడఁచి కాంద్రుమటంచు
గడిపులు లూళ్ళ సికార్లుచేయు
కొమ్మలఁ దొండాలఁ గూల్చి బార్లుగ మత్తు
టేన్గు లంతటఁ గేక నేగుచుండు
కసవుదుంపల మెక్కి కసినిక్కబసిబీళ్ళ
దున్ని యొక్కెడఁ బందిగున్న లరుగు
అడుగువాల్పిల్ల నడంచి యరుగు నక్క
లెల్లెడలనంటి తోఁటలనేర్చు దుప్పు
లిటుల దొరయా హరిశ్చంద్రు నేలుబడిని
జెలఁగి క్రుక్కిడి మెకములు బలసి కలఁచె॥ 227

క॥ అమ్మెకముల బాములకోర్కుమ్మడిఁ బజ లెల్ల మొత్తుకొను యోల్యాయని వై
ళమ్మ హరిశ్చంద్రుండను। నమ్మానిసి సామిఁ జేరియనఁ దొడఁగిరిటుల్॥

ఉ॥ "ఓదార! నీదు నేలుబడి నుంటిమి నెమ్మదిఁ గూడుగుడ్డయున్
లేదన కేడ సంతసముతే గలుగన్, గడిముచ్చు లెన్నొకాం
డ్రేదెస మందుకైనఁ గనుపించరు, వెజ్జులు కుంట్లు గ్రుడ్డులున్
వేదురు తప్పలేరు, సిరి వేలును లచ్చలు నుండు నెల్లెడన్ ॥ 229

ఉ॥ పంటయుఁ బాడి మెండు, కఱవా యెటువంటిదొ మేమెఱుంగ, మ
న్నింటికి లోటు లేదు, తగ వెన్నఁడుఁ గానము, జూదరుల్ పగల్
కొట్టులు లేరు నేమములు కొల్లలు, పండువు లన్ని వేళలన్
అంటులు లేవు కల్కముననైనను, జేడియలెల్లఁ గ్రొత్తడుల్ ॥ 230

కం॥ చెలికాండ్రు నన్నదమ్ములుఁ
బాలంతులు బిడ్డలును జెలులు మొదలగు సిరి స
చ్చలు నెందకన్నె ఱుంగక
బలుకూరిమినుంటి మింతవఱ కోడయండా! 231

ఉ॥ ఇట్టులనుండ నేఁటి కిది యేమొకొ కొడుమికాలపోఁపు లె
ప్పట్టున లెక్కలేక కనుపట్టుచు మమ్ములఁ బెట్టుచున్నయి
క్కట్టులఁ జెప్ప లే, మదియుఁగాకయుఁ దోఁటలఁ బైరులం గటా!
పెట్టిరొ లేదొ నాఁగ బమ పెట్టఁగఁ జేసెను నేలమట్టముల్ ॥

సీ॥ మా యాలమంద లేచాయనో చెప్పఁగా
లే మెమ్ముగుఱ్ఱులు లేకయున్న
మా యనంటులతోఁట లేయెడనున్నవో
చెప్పఁజాలము నోప్పచెలకగనక
పెట్టుబ ళ్లిన్నినఁ బెట్టితిమయ్య పై
ర్లింకఁ గోయుట కెట నేమిలేవు
రేటు హెచ్చునకొప్పి నాటించితిమి దొడ్ల
పాదుల యానవా ల్పట్టలేము
పెంచుకోళుల నెమళులఁ బీఁచమణఁచె
మెట్టపంటల నన్నింటి మట్టిఁగలిపె

అంటుమామిడితోఁటలు మంటఁగలిసె
పసులు మేసెడిబీళ్లు నిప్పచ్చరంబె॥ 233

సీ॥ బోలెఁడుసెలవయ్యెఁ బూఁదోఁటలకుమాకు
మొక్క యొక్కటిలేదు, నిక్కమయ్య
కొబ్బరితోఁట లెక్కుడుగాసె నిసాలు
నను గాని యొకకాయ తినఁగలేదు
బొండుకాకు లవేడచుండినచ్చెనో బక్క
పసులపాలిఁటి జముబంటులయ్యె
మాయూర బడిపిల్లకాయల మడియించెఁ
బులులచేరాట మబ్బురము సామి !
చెఱకుదోఁటలఁ దోఁడేండ్లు చెఱచివైచె
కొమ్ముపందులు పల్లెల దుమ్ముసేసె
ఇండ్ల పైకప్పులను గోఁతు లెగురఁజిమ్మె
ఇట్టికడగండ్లఁబడి యోర్పు లెట్టులయ్యె

తే॥ కాఁపురముసేయలే మొక్కగడియయైన
మెకములనుజంపి మముఁబ్రోవ మెలఁగవేని
కొటికలనుబాసి పల్నాళ్ళఁగూర్చిపోఁగ
వలయు మాయందు నెనరుంచవయ్య సామి! "॥ 235

చ॥ అని పజ విన్నవింప నెద నక్కటికంబొదవంగ రాయఁడి
ట్లను "వెఱఁగందనేల, చనుఁడుందఱుఁ జెడ్డమెకాలబారి యిం
కెనయదుమిమ్ము, పేరెదల (నెంతయుఁ) గేలులనింపిపండుఁ, డేఁ
జనియెద వేఁట(లాడుచు)వెసన్ మిమునేర్చుమెకాలఁ దున్మఁగన్ "

తే॥ అనుచుఁ బజనెల్ల నూరార్చి యనిపె, నంత
నాలురెండొడళుల్ గలయట్టిమేటి
కట్టివేలుపువలకన్ను కడలివెన్న
జంట మెట్టునివేలుపుసామి ప్రొద్దు॥

చ॥ కలువలసూడు తమ్మిచెలికాఁడు పగల్ గలిగించువాఁడుమి
న్కులగమివీడు జక్కవల కుందెడఁ బాపు డుసీడు మేటివే
ల్పులుముగుసుందుసూడు నెలపొంతపుజో డలవేవెలుంగు క్రుం
కుడుమల కేగఁగాఁ దొడఁగెఁ గొద్దిగ వేఁడిమి మించులీనఁగాఁ ॥ 238

చ॥ పడమటినాఁడు వేక్కు చెలి వాపిని జంగుబొజుంగుతోడఁ బొం
దడరెడి వేడ్కఁ గ్రొన్నమగఁ డయ్యెదిగానకయుండ నడ్డుగా
గడుసుదనానఁ గావిబురకాని డెనా నెఱుపైసరంగుతోఁ
బొడరెనుసంజవేళఁ బజగొందరతోఁ బనులన్ సుగించఁగాఁ ॥ 239

సీ॥ అల చందుబొజుఁగుపొం దగునని పడమటి
చెలిదాల్చు నెఱ్ఱని చీరయనఁగ
ప్రొద్దుదాఁకి నెత్తుఁబోవ్పు సోఁకులబారు
లెడలించఁ బడు కావిమొడలులనఁగ
సురుఁడు వేడుకకాఁగ్రఁడఁ దఱియను పని గెల్వఁ
గెలించు నెఱుపుజెండాలనంగ
నెలదేవరను వేలుపులు గొల్వనుంచిన
మిన్నేటి కెందమ్మిమేటులనఁగ

గీ॥ క్రుంకుమెట్టను బండులగత్తు లలర
సొరుగను మత్తిచెట్టుల బారులనఁగ
పూలతోనుండు మంకెన నేలపుట్టు
లనఁగఁ గెంజాయలను సంజ గానబుఁగాంచె॥ 240

తే॥ విన్ను పేరోఁగంబున వెఱపు లేక
(తఱియు నెడి) దుస్ససేనుఁడు తాల్మిమాని
పడమటిదెసను ద్రోవదిఁబట్టి యొలుచు
కావికోకలప్రోపునాఁ గ్రాలెసంజ॥ 241

చ॥ తఱియనుదొంగ మేనిపయిఁదాల్చిన నల్లనివల్వ యాలకా
పరికొడు కందఱం గెలువఁబట్టిన పెన్సురె మిన్కుప్రోవు తా

మరగమి రేవెలుంగున నమర్ దనయంత నెప్పుట్టి యంతటన్
విరిసిన పెద్దయీసుపొగ పెంపనఁ జీఁకటి ప్రాఁకె నంతటన్॥ 242

ఉ॥ తెమ్ములు మోడ్చె మోములు జతల్ విడె జక్కవలెల్ల గల్వపూల్
ప్రమ్మెను గూండ్లఁ బుల్గగమి ప్రాలెను మందలఁ జేరె నాలబా
ర్లమ్మెయిఁ దమ్మిచాల్నడుమ నాఁటడుగుల్లలయీఁగ లానెఁ గా
న మ్మెకముల్ తమంతటఁ జనంగఁ దొడంగెను మేఁత కత్తఱిన్॥ 243

సీ॥ కన్నులుగానక కడగండ్లఁబడు బడు .
గులపాలి యినుపసంకెల యనంగ
తమ్ములఁబడిపోవఁ దరముగామిని గుంది
సడలు తేంట్లకుఁ జెఱసాలయనఁగ
కవఁబాసి క్రాఁగు జక్కవపిట్టల కెడంద
వలవంతనిడు దీవి నెలవనంగ
సొగసునుదిగనాడి నొగిలి మోడుచు తమ్మి
విరి కుత్తుకలనంటు నురియనంగ
దొంగలకు బొజుఁగులకును దొడ్డవసతి
తొంగలగమిగేస్తురాలికి మగనిరాక
గండుటడవిమెకాలకుఁ బండుగతఱి
యనఁగ నిరులను రేయి నేయరుగుదెంచె॥ 244

సీ॥ చదలుపళ్లెమున నచ్చరమూక నెలఁ గొల్వఁ
బోసిన తెలివ్రాని పూపులనఁగ
తఱియనునంగడి నెఱచి విన్చెహారి
నింపిన ముత్తెంపు గుంపులనఁగ
రేయికాఁ బొగి నింగిరేవడి దున్నంగ
సొరిదిఁజల్లిన మొక్కజొన్నలనఁగ
నెలతేఁడురా రేయినెలఁత తొడులువట్టు
తేజైన కప్రంపుదివ్వెలనఁగ

జగమనెడివన్నెలాడి తాఁ జదలుకొప్పు
పైనిదాల్చిన మల్లెపూబంతులనఁగ
పాలవెల్లి యలలనుండి పైకిఁజిమ్ము
తుంపురులనంగఁ జుక్కలు తోఁచె బయల॥ 245

సీ॥ తొలిదెసచెలి ప్రొద్దుదొరవచ్చునని సొరు
దిద్దఁ బట్టిన విల్వటద్దమనఁగ
తఱితొట్టె జగముకూఁతురిమ్రోల రేచాన
పైఁగట్టు రతనాలబంతియనఁగ
వెన్నెలపుల్గులన్ వ్రేఁబ్రోంగు విన్వెన్ను
నొద్దలాఁగెడి వెన్నముద్దయనఁగ
కడళులన్నట్టితొయ్యలు లాడఁ గట్టిన
తేజా మెఱుపుసత్తు దివ్వెయనఁగ
తొడరి వెన్నుఁడు నెలపేరి పుడమిదాల్చు
నసమనఁగ నిండుమిన్కుల నలరి చెలఁగి
కలువలకు నేస్తి జక్కవపులుఁగుకస్తి
తూర్పుటాసను రేవెల్గు దోఁచెనపుడు॥ 246

ఉ॥ చల్లగ నీగికాండ్రు యసంబనఁ దెల్లని తేట లీనుచున్
బెల్లుగ నంతటన్ విరిసి వెన్నెల గాయఁదొడంగెఁ దేఁటిబా
రల్లియ గట్టిగా దిగిచి యత్తఱి జెందముచూలి యేచి పూ
విల్లునుబట్టి పల్కువల పీచఁమడంచెను దూపులైదిఁటన్॥ 247

ఉ॥ చిందఱవందలై కడలిచిచ్చని జక్కవ లాసలంటె, బల్
సందుల గొందులం దొదుగసాఁగిరి నెత్తులునోర్లు మోదుకొం
చందుకు నిందుకుం జెడితిమంచును దొంగలు నున్నకాండ్రు, మేల్
విందునుబొందె నత్తఱిని వెన్నెలపిట్టలు గొంతుబంటిగన్॥ 248

తే॥ చలివెలుఁగువెల్గుసుర్లకుఁ గులుకునింపు
నదియెమైనను గొందఱి కయ్యెనగడు

కయిత యింపులుగూర్చెడిదయినఁ జెడ్డ
కబ్బపుం గూర్పరుల కదిగాదె వెగటు

క॥ వెన్నుఁడు నెలపేరిటిరా । జన్నాడునఁ జేయనొప్పునన్ని చెయువులన్
గ్రన్ననఁ నొనరిచి నెమ్మదిఁ । బన్నుండెనునంచదూదిపాన్పున నెలమిన్

చ॥ కొలఁకులఁ గ్రుంకులాడుతఱి కొంకక లెండని పార్ల జేంస్ల మే
లొక్కలిపెడివేళ మీకనుచుఁ గూర్కెడి రాపణిహార్ల నాలఁ గ్రొ
పులఁ గలుపంగి సాది యిఁకఁ బొందని బేర్లఁ బొలాలకేగు కా
ర్కులుకని కాఁపులం బిలిచెఁ గొక్కొరొకోయని కోళ్లు లంతటన్॥

చ॥ వెలవెలఁబా ఱెరిక్క, లొదవెన్ వెత వెన్నెలపిట్ట కల్వపిం
డులకును, రేవెలుంగుజిగి డుంకెను, దివ్వెల తేజు తగ్గెఁ, బు
ల్గులు వెలయించె బల్రొదల, గుబ్బలపై వలెవాట్లు సర్గుచున్
వెలఁదులు పాన్పులన్ డిగిరి వేకువజామున, వీచెఁ దెమ్మెరల్॥ 252

క॥ పెరనాఁటనున్న పెన్నిటి । దరికొనసంతసముపొందు తమ్మికొలపు బి
త్తరిమొగముపో లెఁదొలిదెసఁ । బెరిమమ్ముగల తేటదాల్చె వేకువరాఁగన్॥

సీ॥ జేజేలరాయనిచేడె నున్నుదుటను
బెట్టిన కుంకుమబొట్టనంగ
మరునిగెలుపుదెల్పు తరికంబమందు వె
ల్గుచునుండు బంగరుకుండయనఁగ
తొలిదెసచెలి మున్న యొలిచి డాఁచియునుంచు
పలు నగల్గల లక్కబరిణెయనఁగ
వేకువచెలి ప్రొద్దువిటకానిఁ గూడఁ గొ
ప్పునను దాల్చు గులాబిపూవనంగ

గీ॥ నూఁకుజక్కవపిట్టల నోముపంట
తామరలగమికి నడిమంతరపుఁగలిమి
అలరుకలువలపాలిటి ఉసుగ్గుండు
గాములకుసామి తూర్పునఁ గానుపించె॥ 254

చ॥ కెసలకుఁ దేటవచ్చె, నెలదేఁటులుఁ జున్నుని తన్మిగీములన్
మసలఁగఁజొచ్చెఁ, జెట్లపయి మంచు కరంగి పడంగసాఁగె వె
క్కసపడి చీఁకటుల్ పారలి కన్నులఁగార్చెడి సిటిబొట్లనన్
బసవని గౌతుగంటు పసఁబూసిచనెన్ విలు డించి యత్తఱిన్॥ 255

చ॥ ఎరలకుఁ బుల్గుచాల్పులరచె, నేగెను గొండ బెలాలఁబట్టి గా
వరపుమెకాలు, ఫ్రాఁదొఁడఁగె [illegible] నెమ్మది బాటసార్లబా
ర్లొరగను జందమామతరి కూశిన యుద్ధపురిళ్ళనాఁగఁ, గా
వుకుమని కాకులార్చెఁ గెలుచ్చల్ గను గకిరి మింట వెల్గఁగాన్ "॥

వ॥ అసినవిని గొంతి పెద్దకొడుకు కటమీఁదికతయంతయు నెఱింగిం
పుమనుటయు. 257

చ॥ ఇరుతిగనూడులం జదిమి హేమనఁగు నేలినవాని మునే
తిరముగ నెడ్తమ్మినిడి సేటగుకీరితి నాసలంతటన్
బలుపి రవంతయుం జెడని నాయకుతో జగమందు వెల్గి వం
కరలనుదీర్చి బంగారుగులఁగాచినదిట్టఁడ! మంచికట్టడా!॥ 258

క॥ సిరి మగని యంజనమ్మున! దిరిగి గొలుగుకల్లుంగొడలుదిగనాడిన బి
త్తరిపై స్తిటివంగడమున! బొరసినదఃశ! మంచిపేరు వొందినదిట్టా!॥

మాలిని॥ నెనరునఁగనువాఁడా! నేరముల్ ఎన్నుతేఁడా!
పెనఁకువగమిసూడా! పేదచాల్పాలిసిడా!
మినుకునమరుసిడా! మేఘులంగూర్చుప్రోడా!
అనిగెలుచుమనిడా! యంతటం బేర్గలాఁడా! 260

గద్య॥ ఇది శ్రీమజ్జగదంబాకరుణాకటాక్షసంపాదితకవితావృత్తసంజనిత
గద్యపద్యాత్మికసత్ప్రపాసంసేవిత శ్రీజగన్నాథ పాదాలం
కృత మనఃపద్మ శ్రీమద్గౌతమసగోత్రపవిత్ర రాయవరవం
శకలశార్ణవసంపూర్ణతారాశశిత్రీవిరరాఘవపుత్ర వెంక
మాంబాగర్భశుక్తిస్వాతీశంబరసూత్ర శ్రీజగన్నాథ
శతకాదిశుద్ధాంధ్ర రచనాబంధురచరిత్ర గౌరి
రాజనామప్రణీతంబైన శుద్ధాంధ్రహరిశ్చం
ద్రచరిత్రంబునం బ్రథమాశ్వాసము.

శుద్ధాంధ్ర హరిశ్చంద్ర చరిత్రము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

చ॥ సిరియురమందుఁ బెల్గుదొర చెందిన డెందపుఁదమ్మిలోఁడ నం
తరువు నెంతెంగి గ్రాలుచు సకంబును వేల్పులు నేలవేల్పులున్
మురిసెడి చేఁతలం జెలఁగ మూలలడాఁగిన జాలిఁ బుచ్చు పో
టరియసముంగలాఁడ! కమటక్కరి గుంపుల నెట్టుదిట్టఁడా! ॥ 1

వ॥ ఆలకింపు ముగ్గాంతి పెద్దకొడుకున కక్కావిగోచులసామి యిట్లని చెప్పందొడంగె, నట్లు పచ్చగుఱ్ఱాలవజీరుండు మొదటియాసపైఁ దేజు నల్గడల నలముఁ గ్రాలుటయు. 2

క॥ వెన్నునిసరియగు రాయల। మిన్న హరిశ్చంద్రుఁడంత మేల్కొనితగుపౌ
లిన్ని రాముట మొదలుగఁ। బన్నినవి యొనర్చి సందె వార్చి పిదపన్ ॥ 3

క॥ వేటకుఁబోవ్వఁ బ్రీటన్। జాటింపించంగ బాట్లు సరగున విండ్లున్
ఈటెలు కోలలు చేకొని। పోటుకులును వేటకాండ్రు పొలిచిరి వేగన్

ఉ॥ బొబ్బలిగండఁడున్ నలుగుపోఁటును జింకలజిష్ఠ గండు మో
డుబ్బలిడీకుఁ జంద్రుఁడకొఱఁ సూళెమురబ్బియుఁ జందుమిండ నా
గొబ్బులినాఁగ బేర్లుగల కుక్కల వేలకొలంది గొంతులన్
బ్రబ్బినగొలుసులం బొదివిపట్టుచుఁ దెచ్చిరి వేటకాండ్రగిన్ ॥ 5

ఉ॥ వాలుమొగంబులుం బొమగుపంప్లను సాఁగుడుకోఱ లెంతయున్
వాలగు వాడిగో ళ్లురలుపక్కలు పెద్ద(వెడంద)లున్నవై
నేలను గాళ్లఁ ద్రివ్వుచును నింగికి మోరలుచాచి యార్చుచున్
జాలగబీతు దోఁపఁ బెనుజాగిలముల్ వడిఁజూపె వేట్కై ॥ 6

ఉ॥ జుంజురుజుట్టులున్ వెకలిచూపులు నెక్కుడుమేను లేవగిం
పంజనుకంపుగుడ్డలును మూడినమోములుఁ బెద్దగుబ్రిళ్లుఁ బె
ద్దంజలుఁ బూసపేర్లు నెఱుపా గడిబొట్టులుఁ గల్గి బోయ లే
గెం జొర వేటకాండ్రమని గగ్గలుగాఁగ బడాయిగొట్టుచున్ ॥ 7

చ॥ గసులును బోనులుం జిగురుగండెలు దీమములుం బుహాకులున్
వసులును గ్రొప్రలుం బెరలు వల్లెలు బొమ్మకత్రాళ్లు ఢాంకెనల్
పసగల చూర్లు జంగులాసు బల్లెము లీటెలు విండ్లు గోలలున్
వెసఁగొని వేఁటకాండ్రు కడువేడుక వేఁటకు వచ్చిరత్తఱిన్ ॥ 8

సీ॥ ఉసుఱులంతోడుత నొడిసిపట్టియు దెప్పు
మయ్య బెబ్బులినైన నరచిటికను
ఇరుసాలుగంజలపేరు మొకంబులఁబట్టి
యాంటగాఁ జంపెదమయ్య మేము
సింగంబునైనను జెవిఁబట్టికొనలాగి
పిల్లిలాగునఁ జంకఁబెట్టఁగలము
క్రొవ్వుటేనికనైన నవ్వులాటకుఁబలెఁ
దొండముఁ బైకొని త్రోయఁగలము
గీ॥ కడిమితోఁ గాలుబట్టెలఁ గదియఁబట్టి
బందములవైచి పాల్తియుబంట్లమేము
చెలఁగి మావేఁట నేర్పు చూచెదవుగాక
తేఁడ! నేఁడని వేఁటకాండ్రాడిరపుడు॥ 9

ఉ॥ గట్టిగ లాఁగులం బొదివికట్టిన పచ్చనికాసెకోకలున్
బెట్టిదమౌ నిజార్లపయిఁ బెట్టిన మేల్పటకాలు నల్లనై
నట్టి పసందుకోటు లెఱుపైన షరాలులు జుట్టుపాగలున్
బెట్టినజోదులేగి రొగి వేఁటకుఁ గేళ్ళఁ గటార్లు గ్రాలఁగన్ ॥ 10

మ॥ ఇటులాబంటులు బోయలున్ గదల జేఁపారి వేఁటాడున
ప్పటిమై సొమ్ములుదాల్చి వాడిగల బల్ వాల్ పూని పైఁగ్రాలుదు
ప్పటితళ్కుల్ దెసలందుఁబర్వఁగొడుకుల్ వాల్గంటియున్ మంతురుల్
అటఁ బేరెక్కిన వేఁటకాండ్రు విలుకాండ్రాసక్తిమై నేగఁగాన్ ॥11

ఉ॥ పోకడ గాలి తేజులను బోలినమాపులఁ బూన్చి పైని క
న్నాకగు వెల్పుమూవతునినాడెము నెంచెడివాఁడు తోలఁగా

డాకడసామి యెక్కువ బెడంగు నడంచెడి తేజిపైని త్రోఁ
డేకట వేఁటయుం దెఱుఁడి యెగఁదోడంగ బయళ్ళఁ గానలన్॥ 12

చ॥ అరదము త్రోలునట్టి దశయుండలి నేరుపు చూచి సంతసం
బారయఁగ లిబ్బిసామికడ కొంచక యేనుపఁగంబంచి తా
నరసెను జెట్లఁ గ్రిక్కిరిసి యంతటఁ జీమలు గూడఁ గాఱు సం
దరుదగు నింజ పేరడవి నబ్రపు మేటి మొకాల మోసలన్॥ 13

చ॥ చిలుక(సొరాలు పాటలుగఁ)జెల్వగు పూఁజొన కేగు వేఁటమీఁ
కలరొద(యందవౌసుతిగఁ)గోయిలచప్పుడు నుగ్గెలుగ్గ నె
మ్మిలగమి(సద్దు మేళముగఁ)బొల్పగు కోయిలకారితయు ల్గగన్
వెడవిలు నెస్తి కానపిరిఁ బెండిలి యాడెడి నిస్తమచ్చటన్॥ 11

మ॥ కడుబీతుంగలిగించు బెబ్బులులు సింగంబుల్ వడిం గొవ్విన
ట్టడవిం బాఱెడి కాఱుటెనుగులు పెల్లౌ నెల్గులుం బందు లె
ల్లెడలం గొమ్మలనింపి వేవెలుఁగు తళ్కుం తేనిరానిక చొ
ప్పడుబల్ మ్రాకులు తీవెచాలిసుముమై నన్ రాలకున్నట్టిచోన్ 15

చ॥ మొకములయున్కిపట్టులను మొందుగఁ ద్రిమ్మరుచోట్లఁ గాంచి మ
చ్చికలను బోనులన్ వడిగఁ జెంతలఁ(జేరఁగఁ)జేసి యుర్లప
న్నకముల నంతటన్ నిలిపి నమ్మిసదీమములొడ్డ నానతి
చ్చి కడమవైపులన్ వలలఁ జిక్కములం బిగించి పేఁడటన్॥ 16

క॥ విలుకాండ్రు వేఁటకాండ్రున్ బలుపురఁబలుచోట్లనుంచి పాఱెడి మొకపుం
గెలనులకడ్డముగాఁ గుక్కలనదలఁగఁ జేసి వేఁటకసిదీరంగన్

మ॥ విలుమోపెట్టుకడంకతో నొనయమున్ వే కూర్చి సంధింపుఁ బే
రులివింబోలెడి నాదు పుట్టఁగ లకోలూనించి యుక్కానలో
పలఁ గాఱించు మెకాలగుంపులను గుప్పల్గాఁగఁ జానేసెను
త్తలపాటుంబడి పిట్టలెల్లఁ బరుగెత్తన్ సాఁగ త్రేఁడమ్మొయిన్॥ 18

కం॥ తేనివలనఁ బడు మెకముల మేనులఁ బడి పొదలు నెత్రు మేఁగిన మెరుల్
కానఁగల మలల వెంబడిగానగడి యెఱుపువాఁగు గమినాఁ జెలఁగెన్॥

ఉ॥ పిమ్మట రేనియానతిని బెక్కురుబోయలు వేఁటకాండ్రు నో
ర్క్రమ్మడిఁ గుక్కలంబఱపి కొండలయట్లుగఁ గార్మెకాల మొ
త్తమ్ములఁజంపి ప్రోవులిడి తద్దయు వ్రేటులఁ జానివాని వా
టమ్మగు నిమ్ములంగని సటల్ మఱి యంజలగుర్తు లెంచుచున్॥

క॥ వాయల గొందుల సందుల
లోయలఁబొదరిండ్ల గవుల లోదూరిన బల్
రాయిడిమెకముల గెడపిరి
బోయలు వెఱలేక యీఁటెపోటులతోడన్॥

చ॥ సికరువిడంగ బంటులును జెంచులు వేచొరఁ బాఱి యుర్లలోఁ
జికమకలందు పెన్వలలఁజిక్కిన పిట్టలఁబట్టి డేగలన్
నికరములైనదీనుముల నెట్టనఁబో వదలించి కానలో
నిఁక నొకడైన లేదనగ నేర్చిరిపుల్గులఁ గార్మెకంబులన్॥

ఆ॥ ఇటుల నడవియెల్ల నీడాడనక పాఱి
దూరి పొంచి మెంచి తొట్రువెట్టి
యుసుఱుగములఁజంపి యొడళులఁ బ్రోగులు
వెట్టి వేఁటకాండ్రు వేడ్క మీఱ॥

మ॥ దొరకున్ సంతసమొప్పఁ గానుకలుగాఁ దోరంపు జవ్వాజి ము
మ్మరమౌ పున్గును జింకపొక్కిళియు గంపల్గాఁగ సగ్గెన్ను మై
పొరలందీసిన ముత్తియంబులును గొమ్ము ల్లేడితోళ్ళప్పుక
చ్చోరముల్ బెబ్బులిగోళ్లు మేల్పికిరికుచ్ఛుల్ పుష్పాదుల్ దెచ్చినన్॥

క॥ అన్నిటి నెనరునఁ గొని రా
మన్న హరిశ్చంద్రుఁడెలమి మీఱఁగ వారిన్
అన్నవకిడి పసదనముల
మన్నన బంటులకొసంగి మంతిరిఁగనుచున్॥ 25

శా॥ "ఏమీ పెగ్గడ! వేఁటమైకమున దవ్వొం తేని యే తెంచినా
మే, మేల్దినను మా కొకం డగునుజుమ్మీ, యూనికంజూడు, నె

జై మావంగడమెల్లదిద్దుజడదా ల్పచొప్పటనేయుండుఁగా
దే, మే మాయనఁ జూడకున్కి పొరగాదే, పోల్చుమా గుర్తులన్॥

చ॥ కనుమదె వేల్పుమూకతలకట్టులనుంచఁగ నొప్పు తమ్మిచా
లున సత మాడు తుమ్మెదలలో వెలినాడుచెలంగ గాలిచే
తను బయి కేగు పేరలల డాఁగురుమూఁతలనాడు నంచచాల్
వెనుకకుముందురా మునుకవెట్టఁగ మేలగు మిన్నుజక్కరన్ 27

ఉ॥ అల్లవె యాకసంబుకడ కంటిన మ్రాఁకులు వాఁకగట్టునన్
బెల్లుగనున్నవాడ కనుపించెడిఁ జూడుముఁ జన్నపుంబొగల్
నల్లనిమబ్బులట్ల, యట నల్వొసఁగా జడదార్లలోనఁ బెం
పుల్లసమొప్పు మాకొలపుటొజ్జ తబంబును జేయుచుండెడిన్॥ 28

క॥ అమేటితబిసిఁగాంచక। మేమేగినఁదప్పుగాదె, మేలగునే" నా
నామంతిరి యూననతేఁ। డామూలకు వారితోడనరిగి యెదురుగాన్॥ 29

మహాస్రగ్ధర.

అటఁగాంచెన్ రాజు నేమంబలరఁగననయం బాదిలో జేసికంటెన్
దిటమొప్పంగొల్చు చెప్డుం దెరలెడి పులితోల్ తేటగాఁ బైవెలుంగన్
దుటుమై వ్రేలాడు జోగుద్రొడగుజడలతోఁ దోరమై పూసమేల్పె
ర్లిటులట్టుల్ కేలవెల్గ న్నిరుదెసఁ జదువ న్లెన్నఁగంగ్రాల్వశిష్యుల్

చ॥ కనుగొని పేర్మిపెంపలరఁగాఁదనదా తలకట్టునందుఁ దా
షిన బలుగప్పురాల్గములపేరిఁటి తేఁటులు జోగియుగ్గుజం
టనియెడి తమ్ములం బొదివి యానఁగ మేసిని నేలమోపి కే
ళ్ళను మొగిడించి మ్రొక్కుటయు "లగ్గగునీ" కని జోగి యిట్లనున్॥

చ॥ "మదిచెడియింత వేఁటఁగలమక్కువఁద్రిమ్మర తేండ్లకేరికిన్
బదిలముగాదు, నీదుచెలిపట్టులతోఁ గదువేడిగాడుపుల్
గదిసెడివేళలం దడవి గండుమొకంబులపుట్టినింటిలోఁ
జెదరకపాఱుచుంట పెనుచెట్టచుమీ, తెలివేది చూడుమీ॥ 32

క॥ ఏడొత్తడములవదలియు
నేడు తెఱఁగు లేటుబడుల నీకోటులచో
ప్పెడఁజెడకుండ నేర్పన
నేడు వెఱపులరసి ఱేఁడు లేలుట లగ్గా॥ 33

తే॥ గొప్పవంగడమునఁబుట్టి కొలపుఁగట్టు
బొట్ల మఱచుట లెస్స యోప్రతినకాఁడ!
పాడిదప్పకనడచుట బాగుసూవె
యేలికలకెల్ల, వారికే యెసకమెసఁగు॥ 34

క॥ ఇప్పుడైన జాగుసేయక
య పనినివిని యరుగు ప్రోలికై తొరతోఁ, నా
దుపలుకువిను, మఱచియు బెడి
దపు విశ్వామిత్రుకానఁ దఱియకు మింకన్॥ 35

క॥ ఆతఁడు తిక్కడు నిక్క, మ
హాతనికాఁకకు జగంబు లడలును, జడదా
ల్పె తులువయనఁగఁ బేర్వడె
నాతనితోఁ సాటిచెనఁటి యగుపడఁడు చుమీ॥ 36

ఆ॥ పెరలతప్పు వెదకుఁ బెద్దలపై వాడుఁ
తనకుఁదోఁపఁదొరులమనవివినఁడు
చెదరి వాని పేరి చెట్టుసీడకునైనఁ
జేరి సేదఁదీర్పఁ జిక్కుసుమ్ము॥ 37

క॥ అనియిట్లు చెప్పిపంపినఁ
దనలో నంతయును దెలిసి తనయుడవికి త్రే
నినిరపింప చెడి తెఱఁగెదఁ
గని విశ్వామిత్రుఁడపుడు కడు నబ్రముగాన్ 38

క॥ తక్కిడిమెకంబునొండును
జక్కనిదై చూచువారిజట్టికిఁగొను పెం

పెక్కు నెలలోని లేడిని
దక్కువఱచునట్టిదానిఁ దాఁ బుట్టించెన్॥ 39

వ॥ అదియును, 40

ఉ॥ బంగరునేలుమేనుపయిఁ బ్రాఁకిన ముత్తెపుసాగుచాఱలొ
ప్పంగను గప్పురాలనఁగ బాగగుకన్నులు నవ్వుమోరపై
రంగిడుకెంపుపీనులు హొరంగగు కొమ్ములు గ్రాల మానికా
లంగుదలిర్చు డెక్కలను నాతనిముందట నిల్చెనంతటన్॥ 41

ఆ॥ దానిసాగుఁజూచి తబిసి సంబరమొంది
"అల త్రిశంకుపట్టియైన నేల
తేని నాదుకానలోనికి నీదగు
నేర్పుమెయిని దెచ్చి నిలుపు" మనుడు॥ 42

క॥ తనమొదలిసారు లయ్యెడ
విరిగల యుసుఱులకు నిండువేడుకలీయం
గను గదలి తేనిచూడ్కికిఁ
జనపు నెనరు పెంతఁ జూపు చక్కిని నిలిచెన్॥ 43

చ॥ నిలిచినదానిఁగాంచి దొర నివ్వెఱఁగందుచు "నార! యింత ము
ద్దొలికెడిపైడియిఱ్ఱి గలదొక్కొ, పయింబడి దీనిఁ జంపకే
నలయఁగఁద్రిప్పిపట్టుకొని యాడుటకిచ్చెదఁగాక వింతగా
నెలమిని నాదుపట్టి,, కనియిట్లనెఁ దేర్నడపించువానితోన్॥ 44

మ॥ అదిగో బంగరులేడి,కన్గొనుము, నేనద్దానిఁ బట్టంగ నె
మ్మదిలోఁగోరితిఁ, దేరువేనడపు, లెమ్మా,,ఁనాఁగఁ దేర్దోలువాఁ
డదనంబో వడిఁ గూడఁగా నరద మాయాచోటులన్ లేడివె
న్కదరిన్ గాడ్పునుబోలువార్వముల పీఁకం దోలి పోనిచ్చెనన్॥ 45

క॥ సారుగలదానివెంబడి యాగాయలమిన్న డాయనరుగుటయునుమా
ర్గారులఁబెట్టియుఁ దక్కిడి మీఱఁగనా లేడిమెల్లమెల్లగనపుడున్

శా॥ కట్టుందప్పినగాలిలేడియొకఁ జోకన్ నేలపైకేఁగి యి
ట్టట్టుల్ దిర్మ్మరుచుందులోమెకము యొయ్యారంబుగా సత్రిచన్
బట్టంబోయెడివేళ సాకుగొనిపీకం బాఱుముక్కంటి కేల్
పట్టంబాసినయిట్ట్రియోయన నటన్ బల్పొకలం బోఁవుచున్ ॥ 47

ఉ॥ జెంగున దాఁటుచుం బొదలచెంతలఁ డాఁగుచు మెల్లమెల్లగా
వంగుచు రోఁజుచుం బసరుఁ బ్రీకఁ బైపయి మేయుచుం దలం
గ్రుంగఁగఁ జేసి చెక్కులను గోఁకుచుఁ బూఁబొదరిండ్లఁ దూరుచున్
రంగుగఁ దోఁక ద్రిప్పుచును రాపడుకొమ్ముల మేనిరాయుచున్ ॥ 48

క॥ ఒకచోట నిలువఁబడుచును
నొకచోఁ బాఱుచును దొరకనొప్పన దరియై
మొకిమీఁనిపైకి గంతుచు
నొకవడి బెదరిపడు చిట్టులొడయునిఁ గలఁచెన్ ॥ 49

క॥ ఈరహింగ జేని ద్రిప్పియుఁ
దొరపునలసటనుడించి తొలఁగిదుముకుచున్
బాఱీయు విశ్వామిత్రుని
పేరడవిన్ దాఁగుకొనఁగ వెడలెడిదానిన్ ॥ 50

క॥ కనిపెట్టి విసికి యాయి
ట్రేని దుదముట్టించ నెంచి జేచినకాఁకన్
బెనుగోల విల్లు వే కొని
గొనయముసవరించి జేఁడు కొట్టుటయు వడిన్ ॥ 51

ఆ॥ ఏటుదప్పి లేడి యెగిరి ఱివ్వునఁ దూఱి
పాఱి గాధికొమరుపజ్జఁ జేరి
కానఁబడకయుండె, దానికై వెట్రినాఁ
డిరిగియలసియున్న దొరయునపుడు ॥ 52

క॥ అగడైనయెండఁ దిరుగుట
దగఁగొని కడుఁజల్లనైనతావునఁ గలసీ

రుగనుంగొన నెమకుచు నరు
గఁగ నటముందటను వింతగాఁగన నింపై॥ 53

ఉ॥ మావ్రులు పేకమ్రాఁకులును మద్దులు మఱ్ఱులు వేల్పుపొన్నలున్
రావులు చంద్రలున్ వెలగమ్రానులు చీఁకటిచెట్లు మేళ్ళు ప్రో
గై విరఁబాఱుబూరుగులు నందపుఁ గందపుఁజెట్లుజువ్వలున్
జేవదలిర్చు నా జగము నెచ్చెలి కానను గాంచెఁ బేర్మితోన్ 54

తే॥ ఈఁగి మ్రాఁకులఁబోలుచె ట్లింతో వెడలు
పైన పూదీవెపందిరు లలరుచుండె
నౌర! యీకోనసొగ సెన్న నౌనె యేరి
కనుచు ఱేఁ డందుఁజొరఁబడి యరుగుచుండి॥ 55

చ॥ తబిసులజన్నపుంబొగలు దట్టపు నల్లని పట్టుగొద్దుగాఁ
గ బయలఁజూచి మేలనుచు గాటముగా గొఱువంక చిల్కచాల్
కబురులలోనఁ బ్రామినుకుఁగాదలు పల్కుచుఁ బిన్నవారి త
ప్పఁబడిన(పల్కుబళ్ళ దగఁ పాటిగ) దిద్దుట కబ్రమొందుచున్॥ 56

సీ॥ తల్లులఁబాసి గాసిల్లు లేయిఱ్ఱుల
కీనినపులులు పాలిడుటఁగాంచి
నెమ్మిగుంపులమీఁద నిమ్మగాఁబడి వేడ్క
గాడుపుతిం డ్డాటలాడఁజూచి
ఏనుంగుకూనలు పూని సింగాలతో
మేలమాడెడి వింతమెట్టునరసి
ఎలుకలతోఁగూడి చెలువుగాఁదిరిగెడి
బావురుపిల్లుల విసిగని

గీ॥ వెలుఁగు (సంతస) మొక్కటఁబొంసి యెదను
ద్రిప్పఁగా గాధికొమరునిదియగు నడవిఁ
జల్లనగు నేలచూలులచాళ్ళ గుబురు
లోని కటు లేగి మక్కువ లోఁ గొనంగ॥ 5

చ॥ విరిసినతమ్మిపూఁదుటుము వీఁగఁగ నాఁడెడి యంచజక్కవల్
పరుగిడఁగాఁదనర్చు పరువంబగు తేంట్ల నదల్చి మున్గు బి
త్తరిగమిచన్గవం బసపుదాల్చిన తీయనిసీరుగల్గి బం
గరుపలుమెట్లఁ గ్రాల్కొలనుగన్గొని వేడుక లుప్పతిల్లఁగాన్॥ 58

క॥ గరితయుఁ గొడుకును దానును
నరదముడిగి దానిదరినినాఁగి మొయిలిపూ
సరిపడఁగఁ దావి నెమ్మది
పూఁగొన నొకమావిక్రింద బూసెజ్జపయిన్॥ 59

తే॥ వెలఁగిచక్కనితోడలను తలఁగడఁగను
జేసి చేయూఁత తలఁజేర్చి చిఱుచెమటలు
దొలఁగఁ బ్రెగ్గడ వీవనతోడ విసరు
చల్లగాలికి నెద సంతసిల్లి యపుడు॥ 60

క॥ చెలువగు పలురకములఁ పు
వ్వుల తేనెం ద్రావఁ దిరుగఁబోవు పొగరు తే
టులయలికిడి దిట్టంబో
నెలదోఁట యిదేతబిసిదొ యెఱుగఁగఁవలయున్॥ 61

క॥ అనిపలుకుచుండుదొరఁ దరి
కొని యాకులఁ బూలఁ బండ్లఁ గోయఁగ నటకే
గిన జోగికొడుకొకండి
ట్లనెఁ దెలియఁగఁగాధికొమరుఁనడవియుదనుచున్॥ 62

చ॥ అనియిటు తెల్పు నేలమగఁ డగ్గలమా వగనొంది యక్కటా
(కనుగొన)మోస,మీడఁ దిగకంటిమొది,క్కడకఁ గాధిపట్టికాఁ
కనుబడకుండ నెట్లొ చనఁగావలెఁ,దక్కినఁగీడునిక్క,మె
య్యానువున దీనిదాటుదుమొ యాదికిఁదోఁప(దిఁకేమిసేయుదున్)॥63

క॥ బంగరుమెకమెక్కడ,నా సంగడుదవ్వనక పట్టఁజనుకెక్కడ,నీ
జంగియడవియెక్కడ,నిక ముంగలనేమౌనొ,కీడుపోఁదెరువెదియో॥

క॥ క్రొత్తనలువయున నెగడిన
యత్తవిసులమేలుబంతియగు నాయొజ్జా
సత్తినిమున్నిడెనాతని
"బొత్తిగ మఱచియును నిటకుఁబోవల" యనుచున్ 65

క॥ తనదరిఁ దడవు నివలుఁదగ
దని నాకును బుద్ధిసెప్పి యనిపిననేలా
గున లేడినెపమునను డె
చ్చెనొ, నొసటచుగీతఁ జెఱుపఁజెల్లు నెవరికిన్ 66

ఆ॥ ఏమితోఁపకున్న, దేమొసరింతము
ఎటకుఁబోద, మేదియుపుడు వెరవు
వేఁటకేగినట్టిపాటున మనకెన్ని
యొత్తడమ్ము లొదవనున్నవొ కో॥ 67

తే॥ ఒజ్జ, మన మేలుగోరుచు నుండువాఁడు
జోగిగమిపుట్టుచల్వాలజోతి, యతని
మాట గుఱిదప్పు నావంటిముద్దివాఁడు
జగములోపల నొగులుట సందియంబె॥ 68

శా॥ ఆజడదారికన్నుగనయుం గొంకయించుక మొట్టునాటినన్
దేజుద్రోలంగుఁ బ్రాఁబలుకుటెంకికి జాబిలికిం, గలంగి ము
న్నే జవదాటుసంద్రములు, నేలకు జల్లలరాలుఁ జుక్కచాల్
బా జురలంగఁ గుందుపురు బమ్మయు వెన్నుఁడు బేసికంటియున్॥

తే॥ తమ్మిపగదాలుపరి గరువమ్మునైన
నడఁచఁగలజోగి, యతని కేననఁగ నెంత
విసముమెక్కెడివానికి వేపచేఁదు
కడలిదాటెడివానికిఁ గాల్వ లెక్క॥ 70

ఉ॥ చెల్లనివేఁడివెల్గు వెఱ,జమ్మొడిమిన్కులు నాల్క లెప్పుడున్
చల్లనిమంచిగంధములచల్వ లెదల్ జడదారిబార్లకున్

కల్లలుగావు, కూర్మిగలుగం బెనుబీదను వేయిగంటిఁగా
నొల్లమిరాఁగ వేఁట్పుటొర నొక్కటఁ బేదఁగఁ జేతు రింతలోన్॥ 71

అని యిట్లుయ్యేలంబోలె నూఁగుచున్న డెందంబుతో నుత్తలపాటునొందు పుడమిదాలుపు బోడఁగాంచి కడుంగడు బెడగగు నెడదంగల తెలివి పొందుపడ సత్యకీర్తియను ప్రెగ్గడలమిన్న మెల్లమెల్లన నిట్లని విన్నవింపందొడఁగె.

ఉ॥ ఓతొగసూడువంగడపు టుబ్బినసందిపుగేవెలుంగ! యి
ట్లాతురపాటునొందఁదగునా? జిగిఁబాయుట రాచపాడియే
బీతుదొలంగిపోవ, నిలువేఁప్పలఁగొల్వము, నిల్పుబీరమున్
పతఁటిఁ గీడుమేల్లు సరియే మయిదాల్పులపిండుకంతకున్॥ 73

మ॥ అయినన్ నీవు హొరంగుదిట్టపను న్యాయం బెపుగాపాడున
ట్టి యెదంగల్గినవాఁడవై పెరల వేఁడింజూపకే ప్రోచుచుం
డి యసం బెక్కుడుగాంచి నిక్కువ మొకండే నేమముంగాఁగ నా
రయుచున్ లాతులసొమ్ము గన్గొనవె, కూరా నీకుఁ గీడెట్లగున్॥74

చ॥ అదియునుగాక జోగులన నందఱ నొక్కటిగాఁగఁజూచుచున్
బొదలినదాసితోఁ దనివిఁబొందుచుఁ గానల నుబ్బు నీసు ప్రసు
క్కుదనము లేక దుంపలును గూరలు నాకులు నీళ్లు గాలి దిం
చుఁ దబముఁ జేయువారెకద, సూడెటు లబ్బును మీకు వారికిన్॥ 75

ఉ॥ ఇంతియగాదు నామనవి యింకొకటిన్ విను, వేయిగంటిచే
వింతగ నీదుతండ్రి వినువీటిని బాయుటఁగాంచి వానికై
యొంతయు వేల్పుప్రో లొకటియేర్పడఁ జేసిన మేటిజోగి కొం
డంతలు మీఁపయిన్ నెసరునాపినవాఁడెటు నీకుఁ గంటగున్॥ 76

క॥ ఒకవేళ నీదుగాముల
తకరరుచేఁ బగయొయైనఁ దప్పక మున్నుం
దొకమేలు నీకుఁ జా నిం
పకమానఁడు వెతలు లగ్గుపాట్లకుఁ గాదే॥ 77

క॥ కావున విశ్వామిత్రుని
పై వాదులుమాని యలవువాయఁగ నిదురన్
బోవుటకర్జము వెతలను
తీవరపుంగాననేర్చు తెలివియొరగలిన్"॥ 78

చ॥ అనవుడు సామి బల్కు తుకమందుచు మంతిరిబుద్ధిలో నెదన్
గొని యిలువేల్పులంగొలిచి కొంతొకసేపటఁ బవ్వళించి ది
గ్గనగనరాని పాడుకలఁగాంచి కలంగినడెందమొప్పహా
యని మరపిల్లగాఁ ద్రొడఁగె నచ్చటివారలు లేచి తొట్రిలన్॥ 79

తే॥ ఒడలువడకఁగఁ గన్నీరు జడిగఁగాఱ
నొగి దిసల వెట్టినాఁ గాంచు మగనిపిప్పు
కేళ్ళకడియాలనాదెంతొ కెరలఁ దట్టి
చంద్రమతి చక్క నిమురుచు సంతసమున॥ 80

క॥ జగిమేల్ మగరాల్ దాపిన
నగయొక్కటిదీసి మగని నలకువఁబోవన్
దిగదుడిచ్చైచి యెండ క
నుఁగుతాయెతుఁగట్టి బూది నుదుటనిడి వెసన్॥ 81

శా॥ "ఏమీ యేలిక! యిట్టు లె ష్ఠడలతేదే? నేడిదేమబ్బె నో
సామీ! దిట్టవు చేవకాఁడవు, కడుం జాగంబు నాయం బసం
బోముంజాలియు నేనుసంద్రములచుట్టొప్పైన నేలేలు నీ
వీమాడ్కిన్ బమవొందమేలె? యిఁకఁ దెల్పన్ బీరముల్ మానుమా"

ఆ॥ అనెడునాలిఁగాంచి "యక్కటా! యన వినఁ
గానిచెడ్డకలను గంటిదాని
మొదలుదొట్టి కడకుఁ బొల్లులేకుండఁ జె
ప్పెదనువినుముకడఁక పొదలఁ జెలియ! 83

మ॥ రతనాల్దాపిన మేటిగద్దెఁ జెలువారన్ రచ్చ నేఁ గొల్వునే
యుతజిన్ బాపఁడొకండు కావి కనులం దొప్పారఁగావచ్చి నా

దు తలంబట్టియుఁ గ్రిందకీడ్చి పలు కస్తుల్ వెట్టి ప్రోల్వెళ్ళఁగొ
ట్టి తుదన్ జేనిఁగఁ జేసెనాఁగఁ గలఁగంటిన్ దుర్గరాపేర్మి చేన్ ''॥ 84

తే॥ అనినుడువఁ జంద్రమతివిని యడలు నులుకు
లోకటవేఁగింపఁ బైఁదోఁపకుండ వాని
నడఁచి దిటవూని మాటనేర్పులవడఁగ
మగనితోఁ ననె నిట్లు నెమ్మదిగ నపుడు॥ 85

క॥ ఇంతటికొంచెపుదానికి
వంతంబడి తొందమందు వగవఁగ నేలా
ఇంతకుఁ గలతేటఁ గెంతయొ
వింతగమీకిపుడు విన్నవింతును వినుఁడీ॥ 86

మ॥ అలుకన్ వచ్చినవాఁడె గాథకొమరుండో, నిన్ను మేల్గద్దెపైఁ
దొలఁగంజేయుట నీటెఁబొపుటయుఁ, గస్తుల్ వెట్టుటల్ వానిచే
య్యులచే నయ్యెడికొందలంబులు. వినంబుండిన్ జేశేని య
గ్గలపుం బ్రేముడి నీకు నేలుబడి నిక్కంబబ్బెడిన్ వెండియున్ ''॥ 87

క॥ అనియిట్లుచంద్రమతిదన
యనుఁగుమగని కలకు మంచియనువగుపైనం
బును విన్నవించి నెమ్మది
ని నొగులుచున్నంత గాథ నిసుఁగును నచటన్॥ 88

మ॥ కినుకన్ హెచ్చఁగఁజేసి మంచిపెర వొక్కింతన్ మదింగాంచి మో
జును బల్ టక్కున పోయగంబుహొయలుం జూపన్ తొందాలలోఁ
గొను సొమ్ముంగల చేతెలన్ బెడఁగుతళ్కుం బెళ్కులన్ గోటమీ
టిన పూఁబోడులఁ జాలుమాలెతలజోడున్ వేగఁ బుట్టించినన్॥ 89

ఉ॥ అవ్విరిబోఁట్ల నెన్నడ లొయారము చక్కని వాలుచూపులున్
మవ్వపుమేను లందముగ మాటికి నిక్కెడి చన్నుదోయి సొ
ర్లువ్విళు లూరఁజేయు నెద లొప్పిదమా జడదాల్పికైననా
నెవ్వరికచ్చలుండు నొకో యేరితరంబగు నొక్కచెప్పఁగాన్॥ 90

క॥ అన్నుల మిన్నుల నెన్నడ । లన్నువ కోటుపడఁగం దెనంచలకాళుల్
చెన్నగు తిన్నని యేనుఁగు । గున్నలడవిలోన మాటుకొని గాసిల్లున్

చ॥ చెలువల కన్నుదోయి సరిఁజెందెడికోరిక లేళ్లు మీలు ని
మ్ముల బెళుకాన నీట నెలఁ బువ్వులుతున్ గలదాట్ల త్రుళ్లుటల్
దోలఁగఁగఁగొల్చిపోవమి బెదు గ్రేఅగన్నులతోడఁ బాఱు నో
ట్టులఁగల వ్రాఁత వేఱ యున టక్కరి మ్రొక్కులు సెల్ల సేర్చునే॥ 92

చ॥ నలుపున గొప్ప నాది మఱి సాదని తేఁటులు మబ్బు లోలి వా
డులఁబడి బల్ దబంబులను దూకొని చేడెల ముంగురుల్ నెఱుల్
చెలువునఁ బుట్టి చుట్టుకొని చిక్కను బాఱలఁ బెంపుఁజెందె సీ
వులుగలవారె హెచ్చు పొలుపుం గనుచుండుట నిక్కమే కదా॥

ఉ॥ అన్నుల కన్ను లెప్ప విడియాకు లొసంగెడి గండుమీలకున్
నెన్నడుముల్ గనంబడమి నేరము లెంచును వింటి తేజుకున్
మున్నుగఁ గాలు ద్రిప్ప నల పూవులబంతులతోడ గుబ్బ లి
ట్లన్నిటి యీసు జెప్పి తగవాడును బల్కులు చిల్కచాలుతోన్॥ 94

సీ॥ జిగినేలు పలుచాలు మగతాల నగఁజాలు
కొప్పులడాల్ మబ్బుగుబురుఁదోలు
చెలువారు మైసారు లలరారుబంగారు
ముక్కులతీరు నూబూలఁ గేరు
కులుకొల్కు లలిపల్కు తెలచిల్కలకు నళ్కు
మోవులతళ్కు కెంపులకు బెళ్కు
కడుమించు నడ లెంచ గడియంచగమి నెంచు
నెఱినవుల్ మంచివెన్నెలల నొంచు
హొయలుమీఁగాళ్లు తాఁబేళ్ల బయలఁ బెట్టు
ఇట్లు వెలిబోంట్లరూపు లిక్కట్లు పెరల
కిదుటగనుగొని యొరుల గాసించు నెమ్మి
లేక నడుములు గలిగియు లేనివయ్యె॥ 95

క॥ చాలఁగఁ జేడెలనవ్వు లే
వేళల నంతటను వెల్లివిరియుటచేతన్
గేలఁగల యిరులమొత్తపు
బాళిమఱచి యుందు రచటప్రజ నిత్యంబున్॥ 96

ఆ॥ చెలుల చూడ్కితేఁట్లు చెలరేఁగి విటకాండ్ర
యెడఁదదమ్ములందుఁ బొడముకూర్మి
తేనెగ్రోవి కరణి దిరుగాడుచుండును
గ్రొవ్విబలసి నలుపురూపునొంది॥ 97

సీ॥ ఒకతఱి వెలిపాటునొందెడిమొయిళుల
తగఁ గేలఁ గనరాని తమ్మివిరుల
నీళ్ళలోఁ దబములు నెఱపెడిసంకుల
దప్పవన్నునుపయిఁ దనరుగట్ల
చెలరేఁగి యంతట మొలఁగు చీమలబార్ల
గిరగిరఁదిరుగుచుఁ గెరలు సుడుల
కానలఁదిరుగాడి కవిలొందుసింగాల
కలలోనఁ బగవెఱ గన్నకాల
దూఱుఁ గఱికొప్పు లెప్పుడుఁ దోఁచు మొగము
లొఱపుగొంతులు దరి దాల మెఱయుచనులు
పొదలి కదలని యూర్లు నెమ్మదులబాళ్లు
బయటవిడుములుఁ గడినడల్ పడఁతులకును॥ 98

తే॥ గుట్టులకు దోలితలకట్లు గోనబుచనులు
చలువలకుఁ దోఁగినుడిగుళ్లు కులుకుజడలు
నాతులకు నాకుకొమ్మలు నలువుబోళ్లు
తావులకు నీయలలనింపు తలిరుబోండ్లు॥ 99

క॥ ఆమెలనాగలు వీణెయ । వాయించెడినేర్పు పాటవల నెన్నఁగనా
నే? యెరికిఁ బాపతెగలఁ । రాయనికౌనొక్కొ తెలియరాదనవరలెన్

క॥ మాలెతలను లోటొక్కటి। యే లేకుండినను వారి కీడెందుఁ గనం
గా లేము సరిగనా వే। యేల తబసులెల్లఁ బెన్గరే చేపట్టన్॥ 101

తే॥ అట్లు జగముల లోఁగొను నందమనెడి
కడలికెరటాల జంటనాఁ గ్రాలినేరు
పనెడి పంజరమునను జూపట్టెఁ జిల్క
లట్లవై చెడి బోంట్ల కిట్లనియె జోగి॥ 102

చ॥ "కడఁగి వినుండు నాపలుకు కన్నియలార! త్రిశంకుపట్టియా
నొడయఁడు వచ్చె నాయడవి కొయ్యన వానిని గాంచిపాటలన్
బెడఁగగు నాటలన్ మదికి వేడ్కలు వుట్టఁగ జేసిఁ యీయఁగా
బడనివికోరి బొంకరిఁగ వానిఁ గలంచియు రండు సేర్పునన్॥ 103

క॥ అనుటయు మాలెత లాతని
పని విని జోహార్లొనర్చి వడి దీవనలన్
గొని నడచిరి జగముల గెలు
వను వలగాయందు వడలు వాలమ్ములనన్॥ 104

సీ॥ ఒడళులఁ దాల్చి యొయ్యొడలను దిమ్మరు
పుత్తడిరతనాల బొమ్మలనఁగ
జగములగెల్వఁగాఁ జనినపెన్నిటికి జా
బందిచ్చు మరుచేడె యంచలనఁగ
పుడమికి డిగియు నట్టడపుల దిరుగాడు
వెల్లయేనిక కాఱుపిల్లలనఁగ
నల్లనిమొయిలులోనను బుట్టుక కలేక
మెలఁగు సింగారంపు మెఱుపులనఁగ
జిగిమొగంబులఁ జిన్నారి నగవులలర
పలుకుపలుకులఁ దేనియ లొలుకుచుండ
వలపుచూపుల కప్పుడాల్ బయలఁగ్రమ్మ
ఇంపుగులికెడి హొయలుతో నింతులేగి॥ 105

క॥ వాసి పయికిఁ గనఁబడుచెడి
మోస మొలుక తేని గాంచి మ్రొక్కి యతనిచో
వాసికిఁ దేజున కెడఁదల
ఆస లరిదినింప నిట్టులనిరి వెరపుతోఁ॥ 106

ఉ॥ మేలులుసీకు వేల్పులు మెండుగనిత్తురుగాత! నిసుజో
డేలిక లెందు నుండిరను లున్నడుఁ గాంచి వినంగలేక, నీ
యాలియుఁ గండు మంతిరియు నందఱు లెంకలు మంచివాండ్రు, మీ
బాలి గొకింత మాపయిని బన్నన రానిదు నూనతిఁ దొరా 107

చ॥ గెలుతువు మబ్బురౌతు సిరిఁ, గేదును వెలుపుమాన్యుఁను నీవిచేఁ
జెలఁగుదు తేజునందు నాయుచేతులజోదన, సాదమందుఁబూ
విలుతునికంటె నెక్కుడని వింటను నిన్ననపచ్చినార, మ
గ్గలమగుకూర్మి మీఱ మిముఁగంటిమి కన్నులపండు వౌనటుల్॥ 108

క॥ తొలి మేమొనర్చు నేమం
బుల పంటఁగ మిమ్ముఁగాంచి పొందితిమయ్యా!
పలుపుట్టులొందు కన్గొన
వలనుబడని కులుకు మీదు వగగలవానిఁ॥ 109

ఆ॥ వీణెమీటిపాడ నాణెమించుకమాకుఁ
గలదు సెలవొసంగవలయు,, ననుచు
మదికి సంతసంబుగదురగ నియ్యకోల్
దెలుపుతేని మెదను దెలిసి యపుడు॥ 110

క॥ వీణెల బైసణ లెడలఁ
గా నొనరిచి నునుపుపుట్టగాఁ జెలఁగులచే
జానగుకాయల దుడిచి బి
రానం బాలిండ్లఁ జేర్చి రాణచెలంగఁ॥ 111

శా॥ తానాలం బవడంపుమెట్ల చెలువొందఁ నిల్పి తంతుల్ సుతుల్
జానొనట్టుల గోటమీటుచు సుఖుల్ జారించి చేకట్ల యుం

పౌ నాదప్పటితాళమట్లనుపుఁ జేయం దగ్గ నడ్మెచ్చి మ్రోఁ
తానన్ ముప్పదిరెండుపాటలును బాగా వాని చుట్టంబులున్॥ 112

ఉ॥ పాటకులెల్ల మెచ్చఁ బలుపాటల నేరుపు మీఱఁ బాడి ర
చ్చోటను దేనికీరితిని జొప్పడు మేలిపొగడ్తలన్నియున్
గూటమిఁజేసి దానిఁ జిగుళ్ళను దాలిచె మోళ్ళు రాళ్ళల
ప్పాటఁ గరంగఁజొచ్చె, వినవచ్చిరి పిల్లలుఁ బాములుం బసుల్॥ 113

మ॥ అటు బల్ వేడ్కలు ముప్పిరింగొనఁగ నెయ్యంబొందఁగాఁ బాడు న
ప్పటి మేల్పాటల యాలతిం గులుకుదోఁపన్ జేఁదు ముత్తెంపుఁ బే
ర్లటమున్ బోయలచేతఁ దేఁబడిన పెంపౌ తాఁపులున్ విల్వమి
క్కుటమౌ క్రొన్నగలెన్ని కానుకలుగ నాగోసంగి ప్రోయాళ్లకున్॥

క॥ ఇచ్చి సెలవిచ్చి పొండన
నచ్చెనఁటి నెలంత లెంకో యరిదిగ నగి తా
రిచ్చిన పేరులు నగలును
నచ్చన్ప,బడలితిమి యెండ నాఁకఁగఁ దగలన్॥ 115

క॥ కావునఁగనికరమున మీకీవలెననియున్న మాకు నిం డొడయండా
నీవెపుడుఁ దాల్పు గొడుగున్ మా వేడిమిఁబోవఁ దాల్చి మఱలుదు
(ము నడిన్॥

తే॥ అనుచు వెలివాడచేడియ లడుగ తేఁడు
వారిపైఁ గిన్కవొడమఁగా వర మొమీఁకు
కండ్లుక్రొవ్వెనె గొడు గడుగంగరాదు
కానికోరిక యిది యీఁగరానిది కద॥ 117

క॥ ఏనాఁ డెవ్వరు నిట్టులఁ గానియడుగుటలను గోరఁగా లేదే,యిం
తేనియు భీతును దప్పును లేని వెలితి కాలపు వెలఁదులే? యేమందురున్॥

తే॥ అడుగువారికి నిడు వేళఁ బుడమిదొర లౌ
సంగరానివి గొడుగు వింజామరములు
వీనిదక్కఁగ నేమైన వేడికొనుఁడు
అరపు లేకయ యొసఁగెద,మనఁగ నపుడు 119

ఉ॥ సంతసమొందిమాలెతలు "జాణఁడ! యొండనుబుట్టు కొండలం
బంతయు మేము చల్లనివి యౌనుటఁ బోవునుగాని మేనుమా
లింతయుఁ గూర్మిలేక మమునేర్చెడి, నోర్వము, మీదు కౌఁగిలిన్
సుంతయొసంగి కూటముల సోలఁగఁజేయుము మమ్ముఁ గూరిమిన్"

చ॥ అనుటయుఱేఁడు కేళ్ళఁ జెవు లప్పుడ మూఁతలు వేసి కోలుదా
ల్పును గొనియాడి రోసమునుఁగొందుచు "లేమలు వేడవచ్చినా
రని మిము నూరకున్న నిటు రావడిత్రాగుడుమైకమెక్కఁ జె
ల్లని నుడులాడఁజొచ్చెద రలంతిగ సందియమొందు దక్కయున్॥

క॥ చూడఁగ ముట్టఁగఁ దగ దెటు
కూడును మాకౌఁగిలీయఁ, గోలమున కనువై
పోడిమియుండును, నిక్కము
వీడాబులు వేఱుతోఁచె, మిరలే దకటా! 122

తే॥ కనుగొనఁగ నడుగవచ్చిన కడకొలంపు
తెఱవలట్టుల లేరు, సందియమువుట్టె
నన్ను మోసంబులోముంచు పన్నుగడను
దరికిఁజేరిన టక్కుబిత్తరులు నాఁగ ॥ 123

క॥ కావున మీరింతవఱకు
కావించినతప్పులెల్లఁ గాచితి నిటుపై
నేవేని నేరముల్ గల
చో వెస మీనాలుకలను జురితోఁ గోతున్" 124

చ॥ అనవుడు మాలెతల్ వెఱపునందక కొంకక యుబ్బు నిక్కుపా
టును గరువంబుఁ జొప్పడఁ గడుం బెడఁగొప్పఁగ ఱేనిచెంతకున్
జని పువువిల్తుబారిఁ బడఁజాలనిమాదిరిఁ గంటిచూడ్కులన్
గొనకొని తెల్పుచుం గవయఁగోరుచు వెఱ్ఱులునా మెలంగుచున్॥

మ॥ నవుచున్ ముంగురులొత్తుకేళ్ళవలనన్ రా సన్నలం జేయుచున్
బువులంగోయుచుఁ బాఱవైచినటు లప్పూల్ ఱేనిపైఁ ద్రోయుచున్

గవయంగోరినయట్లు కేళు లెడలంగాఁ జూచుచుఁ ముట్టుచుఁ
జెవులం గమ్ములుదిద్దినట్లు పయింటల్ జీలార్చుచుఁ వింతగాఁ॥ 126
చ॥ వలుఁదచనుంగవల్ పయికి బాగుగఁ గన్పడఁజేసి పై చెఱుం
గుల వలెవాట్లుసర్దుచును గొంకక డగ్గఱి ఝేఁదు వారి ని
ష్ములఁగోసినట్టులన్ బయల ముద్దులు వెట్టుచుఁ బ్రోడలట్ల ప
ల్కుల నదలించుచుఁ వలపుగుప్పిమ్మరుచున్న తెఱంగు దెల్పుచుఁ॥
తే॥ పుడమిమేలికఁగన్గొని గడుసుదనము
మిగుల "గోసంగులను గూర్మిమీఱఁ దమకుఁ
దామెవలచినజోంట్లఁ బొందక నెపాల
వెదకి రోయుట మగల కొప్పిదమె తగునె॥ 128

శా॥ కానం జిల్కవజీరుబారిఁబడి యింకం దాల్మివొందంగ లే
మా నన్నింతుము, నీదుకౌఁగిటను మన్మంకించి మార్ముద్దులీ
వే నిన్నమ్మినవారి దూఱుట యసంబే? నిన్నుఁ బైకూటమిన్
మేనిం జొక్కఁగఁ జేయుజాణలముచుమ్మీ నమ్ముమీ మమ్మునన్॥

చ॥ చనవునోసంగుదేని యిదె సాఁది, యఁదే కడుదట్టమైన నీ
డను గల పుప్వుచప్పర, మొడంబడి మమ్ముల నీదుకౌఁగిటన్
బెనఁగుము, నీదువాతెఱను బెంపడుతేనెను గ్రోలనిమ్ము, కా
దనకుము, జాగుసేయకుము, కాఁకనుజూపకుమయ్య మాపయిన్॥

శా॥ పోఁచల్గా విరిచెండ్లఁగాంచు బలుతావుల్నింపు మాచన్గవల్
నీచేపట్టులఁ జిక్కనేని మరుమన్నీఁడన్న మాకొక్క తె
క్కే? చానెంచెడివాని కైదువులు పూలే? మీకు నాయంబె? మ
మ్మేచన్, నీయెడబాటుమాకు నీఁకఁ జావే, దాని నీవొప్పుదే॥ 131
క॥ మరుబారియగ్గిలోఁబడి
మరుపనికై మఱుఁగు నీదు మఱదండ్రిము, మ
మ్మొరులవలెఁగనకు, దోసపు
తెరువునఁ బోఁబోకు, మమ్ముఁ దేర్చుముకూర్మిన్॥ 132

ఉ॥ కల్లలుపల్కవంచు నిడ గామిడినా విని గొడ్డు నడ్గగా
నొల్లక కోరుకొందు మఱియొక్కటియంటివి, తెల్పినాము మా
యుల్లములోనియేఁకట నటొప్పనిచో నినుఁ బొల్లువానిఁగా
నెల్లరు నేముఁ బల్కెద, మిదే చెడుకీరితి, దీన లచ్చివోన్ ॥ 133

క॥ కాన మము నీదు కనికర
మూనఁగఁ జేపట్టి కావు మోదొర" యనుచున్
చే నొడిసిపట్టవచ్చెడి
యానెలఁతలతీరుగాంచి యదనపుఁగాకన్ ॥ 134

వ॥ అపలేక వినుప్రోలిసామి కీడగు నన్నేలతేఁడు కాలఁద్రొక్కిన పా
మునాఁ గనలి జేగురించిన కన్నుగవవెంబడి నిప్పులొలుక నమ్మాలె
తయిగురుబోడుల పేరడంపనెంచి కొండలగొంగతో జతయగు తన
చందువాలు కేలఁగీలించి యాకల్యకంటుల డగ్గఱుటయుఁ బ్రెగ్గడ
మిన్నయగుసత్యకీర్తి నేలచాలుపు నేటునకడ్డుపడిచేయివట్టుకొనిముం
దంజవేయకుండ నాపి చల్లనిపల్కులమెల్లమెల్లగ ఱేనితో నిట్లనియె॥

మ॥ తగునే యిట్టుల రాచపాడి దొలఁగం దప్పొప్పులం గాంచకే
వెగటౌ నక్కసివోట బోంట్లయెడనా బీరంబు ? ప్రోయాండ్రఁ జం
పఁగరాదంచు నెఱుంగవే, కినుకఁ జొన్పన్ గండులై లాతిఱేం
డ్లగు గంట్లొందినఁగాక లేనియెడ నూరా పేర రాసింగమా॥ 136

తే॥ పిచ్చుకలపైని చందువాల్ వేయునట్లు
సామునేరిచి ముదుసలిఁజంపినట్లు
మఱి యనఁటులఁ నేనుంగు విఱిచినట్లు
బోంట్లపై నీదుబీరంపుఁ బోకడ దొర!॥ 137

ఉ॥ రోసముమాని నామనవి రోయక కోరెదువారు వీరిపై
నీసుదొలంగఁజేసి మనని, మ్మటుసేయమి నీకు వచ్చెడిన్
దోస" మటంచు నెమ్మదిగుదుర్పడఁ దాలిమియంకుసంబుచే
నేసియు సామియేన్గు మరలించెను మంతిరి తెల్వితేటలన్ ॥ 138

క॥ పిమ్మటఁ గమ్మనిపలుకులు
గుమ్మరఁగా నోర్పునిగుడ గొనములగనియా
తమ్ములపగమదిపేరిటి
కొమ్మ మగనిఁగాంచి యిట్లు గొనకొని నుడువన్॥ 139

ఉ॥ "ఎన్నడు నేనివింటిమె పయిండిమెకంబులు నేలనుండున
చు,న్నతియాస లేడిఁబడి ప్రుక్కుచు నిట్టుల గాధిపట్టికా
న న్నిల నేల,యీతబిసి నట్టుల మాలెత లింతయుందమా
కన్నియ లుంట పాడె,యిటు కానివి కోరుదు నొక్క యుండినన్॥

కం॥ ఇదియెల్ల నెంచిచూచిన
మది కబ్బముగాదె తెలివిమాసిసిగమికిన్
తుది విశ్వామిత్రునిచే
నొదవినపసిగాక యిట్టులున్నె వింతల్॥ 141

తే॥ ఒనర మనకులంపుటొజ్జ యప్పుడు మన
కెఱుఁగఁ జేసినట్టి యెఱుకకిపుడు
దారకాణగ నిది దట్టె ననుచునుండ
సరగ మాలెతలు నచటను విడిచి॥ 142

ఉ॥ వాడినమోములుం గొనబువాసినమేనులుఁ జిక్కులొంది ము
ఖ్ఖాడినకొప్పులుం బగుళులొందిన వాతెఱలుం బిఱుందులన్
వీడినచీరలుం జఱఁగి పీలికలౌ చనుమఱ్ఱులుర్లి ప్రే
లాడినపేర్లుఁ గండ్లతడినానిన పైటలు నీరెలుంగులున్॥ 143

ఉ॥ నివ్వెఱచూపులున్ వడఁకునెన్నడలున్ దురపిల్లుపల్కులున్
నివ్వటిలంగ నా జగమునేస్తిని డగ్గఱి "జోగసింగమా!
రవ్వయొనర్చి మొత్తె మము రాయలమిన్న త్రిశంకుపట్టి యిం
కెవ్వరితోడఁ జెప్పఁగల,మీవిటఁగా కొరుప్రాపు లే,,దనన్॥ 144

శా॥ "ఏమీ మిమ్ముల తేఁడు కిన్కమెయి పెల్లికట్ల నొందిచి పైఁ
గా ముద్దారఁగఁ బెంచుమిమ్మడఁచెనే? కానిందు,వాఁడింక మి

ద్దై మాడంబకుఁ జండిసాని [illegible]గక నె[illegible] చొప్పనా కాఁక చే
నా మంటంబలె దానినె ట్లతఁడు పాయుగ నే ర్చునో చూచెదన్,,

కం॥ అని ముప్పొదులసోకుల
దునిమిన మిత్తిపగవాఁగ [illegible]
దున నెత్తురంగు[illegible]
చిన కినుకను ము[illegible] [illegible]॥ 146

తే॥ పటికి పేరుల [illegible]
జడలు విడియాడ లాతంబు [illegible]
అచటిదరి జడదార్లెల్ల నడలు[illegible]
పండ్లుగొఱుకుచు నారి పల్యా[illegible]॥ 147

చ॥ వడిఁజనుదెంచు జోగిపులి [illegible] మొకాలనొ[illegible] క
న్బడ నడలొందు గొరువలె [illegible] మన [illegible]
బడు మననేల నేఁడనుచు [illegible]రుచుఁ జెలితో నె[illegible]
పైడమడు గత్తి తన్నె దొర కెప్పుడుఁ [illegible]గాల్ తలక[illegible]గాన్॥

ఉ॥ తన్నిన నొప్పికోర్చి"కడుఁ దప్పిదముం బొనరించినాఁడ,నన్
దన్నుట మానికాలగమిదాపిన నా తలకట్టురాయుడిన్
ఎన్నికనొప్పు మీయడుగు లెంతగఁగందెనొ నొచ్చెనంచు తేఁ
డున్నెడ జోగియుంజలను నొత్తుచు నిట్లనెఁ గిన్కపుట్టఁగాన్॥ 149

శా॥ "ఏరా రాచకొలంపుఁజెట్ట! బువి లేరే తేండ్లు, వేఁటాడఁగాఁ
బోరే? చెడ్డమొకాలఁ బోనడఁచరే? పోఁ గానలున్ లేవె? నా
సొరా తోఁటఁ గలంచియున్ మెకములం జానేసి నా కూఁతు లో
య్యారుల్ నిన్ గొనియాడరా నడఁచి తేరా?వారిబల్కఁకఁతోన్॥

కం॥ అడు గొక్కటి యననేటికి
నెడలంతయు నాకు నొచ్చె నొగి మోమోటం
బుడిగి యిట నీవొనర్చిన
చిడిముడిపాటులను వేఱ చెప్పఁగనేలా॥ 151

ఆ॥ చెంపకాయగొట్టి (చేతులుజోడించి)
కావు మెఱుఁగ ననెడి కఱటిపిఫు
మెకపుగొంతుకొని నఱకుచు వేలుపునెన్ను
కటిక నీవు నొకటిగాదె యరయ 152

చం॥ పుడమినిగల్గు నేలికలఁ బ్రోచెడి పేదులసామివౌట దం
డడివడ మమ్ముదొట్టిజడదాల్పులపట్టులఁ బాదుసేయనే
చెడుగ! యిఁకేదిపాడియన, సిగ్గగు నీకొరగాములెల్ల, నె
వ్వఁడుదగు నీకు నొజ్జయును, వాఁడిని బ్రాములొనర్ప నేర్పనే॥ 153

ఆ॥ అమ్మఁజెప్పటొకటి యన్నడిదొక్కటి
తులువ! నీదు కతను దెలిసినాము
పైనిబాలు విసము లోనఁ గలుగు కుండ
నీదువాయి, నమ్మరాదు నిన్ను॥ 154

చం॥ మునుపటిజేంగ్లు కానలకుఁ బోవరె మేకలతోడ వేటకై
యొనరిచిరే యిటుల్ తబిసులుం జెడిచోట్లకుఁ గీడుసేఁతలన్
ఎనసితి వీవొకండ విపు డిచ్చట జోగులపొద్దుచూలిగా
మనితివి చాలు నీబ్రతుకు, మామొదలందరినేర్చు నగ్గిసా॥ 155

కం॥ మాయునికి లేడివెంబడి
నేయఁగడఁగి దానిఁ దఱుము చేలర రా నీ
నాయెలదోఁటకు, నీకిది
నాయమొ? దొంగవలె నోరుల నట్టు చొరంగన్॥ 156

మ॥ పువులందాల్చుచు మ్రాఁకులన్ విఱుచుచుంబుప్పాళ్ళమట్టాడుచున్
జవులన్ మేలగుపండ్లఁ గోయుచును నిచ్చంజెట్టులంబట్టి యూ
చి వడిం బుల్గులఁ దోలుచున్ మెకములం జెండాడుచున్ నీరు క
ల్కువడం జెర్వులఁ ద్రచ్చు నీదుచెడులెంకల్ సేయు పాటొప్పునే॥

మ॥ మరగం గూరిమి నేను బెంచుకొనుకొమ్మల్ వీరు గోసంగి బి
త్తరిమిన్నల్, నినుగొప్పవాఁడవని నేస్తంబొంద రా నచ్చినన్

సిరి సీఁగావలె, లేక పొండనవలెం, జీ చెట్ట! నీకెట్లు కే
ళ్ళరలేక మోదఁగ వారి, నేరముల వేమొ చెప్పఁగాఁ గల్గదే॥ 158
తే॥ ఏలుబడిమస్తు దెచ్చె ని న్నింతవట్టు
కాకయుండిన మాబోంట్లఁ గనవె, నీదు
కండ్ల గ్రొవ్వడఁగింతు నిక్కము, జగాల
నేర్చు తుదియగ్గియన నాకు నెగఁడు నలుక॥ 159
కం॥ తెలుపు నలు పెఱుపుమేనులు
గలిగిన జేజేలు నిన్నుఁ గావఁదొడఁగినన్॥
తులువా! నీవెటడాఁగిన
కలనీపొగరడఁచు నాదుకాఁక కడంకన్॥ 160

వ॥ అని యదరు న క్కావిగోచులసామి కినుకనదరి యాతని క
నుగొనలంబడు మిణుగురులం దనకండ్లు మిఱుమిట్లుగ్రమ్మఁ జేతలుద
క్క బొమ్మగానిలువంబడియున్న య న్నెలదాల్పుడెందంబునం బొంది
యున్న కుందువాపందలంచి చేగావకుంజని ప్రెగ్గడరతనంబగు సత్యకీర్తి
యిట్లని విన్నవింపందొడంగె.

చ॥ ఒడయఁడ! యేలయిట్లు వగనొందెదు శేల్పుఁడే, బాములొందున
ప్పుడెకద పాళిఁజూపవలె, బోడకి రోసముదగ్గిన గ్గొడం
బడు మనచేఁతయింత, తగునా యని వాగ్రెఁ దెటులుండె నట్లగాఁ
బడుఁ, దఱిగాంచి త్రిమ్మరుట బాగని నీకును జెప్పఁ బెద్దనే॥ 162
ఆ॥ కడలిఁబుట్టినట్టి కడిఁదివిసముకన్న
వెగటువాఁడిగలది పినికనుక
ముగుదువేల్పు లోకట పములకు నొడుగుదు
రితనికలుకవాఁడమ నీవు లక్క॥ 163
తే॥ దుడుసునను జిన్న మెక్కుడుత్రోఁచు నితనిఁ
దొగలచెలిదాల్పు పేరుతోఁ దూచెనేని
త్రాసుసిబ్బుల నితనిని దబిసిపిరల
నుంచ నీతనిదెస మొగ్గుచుండు వాసి॥ 164

చ॥ అలిగిన ముజ్జగాలు వొడిదియా, నెనరుంచిన వెండిగద్దెడిన్
బలియురవల్ల నట్టి తెగవాఁడిగలాఁడని పేరువొందె సి
తేఁడు, తడవేల, యాతని మెదంగలకోరిక దీర్చి వేడఁగా
వలయును, లగ్గులొందెదవు, వద్దనఁబోకుము, కొమ్ము నానుడిన్"॥

మ॥ అనుడున్ మంతిరిదొడ్డబుద్ధి నెదలో నాసత్తిమెచ్చుఁబూని తె
ల్వెని బీరంబును దాల్చి జోగిఁగని యువ్విళ్లూరు మేల్బత్తిఁ గే
ళ్లనుజోడించి యొకింత నేలనొడలెల్లన్ దాక జోహారొన
ర్చి ననుం గావుము, తప్పులెన్నకుము, కూర్మిన్నింపు జోగియ్యకన్॥

ఆ॥ నీదుకాఁక కెదిరి నిల్వంగ నేనెంత
వాఁడ వేల్పులెల్ల వడఁకుదురన
ఎఱుకలేనినాకు నేడుగడయుఁ బ్రాపు
నివకాని వేఱుత్రోవలేదు. 167

క॥ కొడుకులు దప్పులొనర్చిన
యెడఁ దండ్రులతాల్మిఁ బాడియేకద యెచటన్
చెడుబాటెకూరకొఱ్ఱకె
బెడిదపుటలుగెత్త మేల? విను నామునవిన్॥ 168

తే॥ బమయు మఱపును నన్ొ ంచి ె, దాన
చేయరానట్టితప్పులఁ జేసి ాఁడ
వానినన్నింటి లోనెంచవ దు మీరు
వరవుఁడను బత్తుఁడను బ ంటి ాఁడ. 169

శా॥ మీపంతంబను బుల్గురా నికి నే మిన్ చూపెదిన్ జోదునై
పాపిపుందూలితి; సంక సీ సుసా బంగారుదువ్వల్వదా
ల్పేపై నాపయిఁ బండని పప్పడ వో ని, ప్డట్లుగాకున్న నే
నోపంజాలను, గాళ్లపైఁబడితి, నన్నోసామి కాపాడుమా॥ 170

క॥ పూనుకొని ప్రాపుఁ గోరిన
వానిం బగనైనఁ బ్రోవవలెననియును గా
దే? నుడివెడిఁ దొలిజదువ్వులు
నేసినవాఁడ, నను నెట్టులేలెదో తపసీ!॥ 171

క॥ నిను నెమ్మది నమ్మితి నిం
కను నీయానతియె నాదుకల్మి, ననుం బా
లనుచుంతో నీటముంతువో
పెనుచితి, తిన విసము పంపో పెట్టుము జోగీ!॥ 172

మ॥ అనుచున్ వేఁడుచు జోగికాళ్ళ పయిఁ బ్రోయాల్ బిడ్డఁడుం చానుదూ
లినకెందంబులతోడ వ్రాలుటయు నట్లే కొంతసే పూరకుం
డి నెనర్పూనుచు లేవనెత్తి కడకంటిన్ జేఁడు మేత్రైనవాఁ
డని యగ్గించుచు నిట్లనెం దబిసిమి న్నాతేనితో నెమ్మిగాన్॥ 173

తే॥ నివొనర్చినదోసంబు నిన్నెతట్టు
తబిసివాఁడను, బేరల్క తగదు నాకు
విన్నవోయిన నీమోము తెన్నుఁజూడ
నెనరు నాకొదవెను లెమ్ము నిన్నుఁగాతు॥ 174

ఆ॥ గొప్పతేఁడవగుటఁ దప్పులమన్నించి
కాచినాఁడనిన్ను గారవమున
ఇంకనైననిన్ను నెద్దిచేయఁగఁబంతు
దానిఁజేయవలయుఁ దగదు నాక॥ 175

చ॥ "ఒడయఁడ! నాకొమారితలు నొప్పులకుప్పలు, నేటుకత్తెలున్
బెడఁగుహొయల్గలారు, పలువిద్దెలు నేర్చినజాణలట్టియీ
వెలఁదుల నీకొసంగెదను, పేరిని బెండిలియాడి యిచ్చనై"
వెడవిలుకాని తుళ్ళిపడు పెంకితన మ్మడఁగించు నేర్పునన్॥ 176

క॥ నానుడులఁ ద్రోసివేయక
ఈ నెలఁతల కేలువట్టి దేనియు నెమ్మై

పూను విరిపేర్లు వాడమి
కేనె పూఁచీ యనంగ నీకఁ నడ లేలా॥ 177

క॥ నీదు పలుకడను దెలియఁగ
ఈదారిం ద్రొక్కితివని యెంచకు నిక్కం
బేఁ దెల్పునట్లు చేయుట
నాదెసఁ గష్టంబు తిత్తోడ నడచుటయ చుమీ" 178

క॥ అనియిటులఁ బల్క జడదా
ల్పునుడుపు లలుగులును బోలెఁ బొనుచుచుఁ జెవ్వఁగ
జన వెల్లదనము మేనిని
బెనఁగొనఁ దల్లడిలు చెదరు బీతు దొరకొనఁగ॥ 179

తే॥ కల్లజడదాల్పితఁడు, టక్కుకడలి నన్ను
ముంచి నొప్పించ కిటనుండి పోవసీఁడు
నేనుగన్నట్టి చెడుకల నిజముగాక
పొల్లుపోవునె, తప్పునె బొమ్మవ్రాఁత॥ 180

తే॥ అనుకొనుచుఁ దబిసిఁగని యిట్లనియె తేఁడు
"రాచపాడిని దిగనాడి నీచురాండ్ర
ముట్టఁగూడనివారల నెట్టులిట్టి
మా లెతలఁ బెండ్లియాడుదు (దు, మంచిదె యిది)॥ 181

క॥ ఎఱుఁగవె నాయము లెల్లను
మఱవకుఁడని నేటిసరికి మాబోటులకున్
గఱపెదరు మీరకాదే
అరనిముసములోన నిట్టులాడుటచనునే" 182

సీ॥ అనవుడు నేలదాల్పుని నల్కతోఁ జూచి
జోగియిట్లనుఁ గనుల్ జేగురింప
"బిడ్డయే యెల్బడి వెనుక తేఁపులకని
పాఱిమిన్నుకాలాఁడు నప్పాటవినమె

అటుల తేఁడులు బిస్తనందుట నిక్కంబు
గాన నాయానతిఁ బూనిసిఫు
ఇప్పుఁడిబొమ్మల నెలదీఁగబోఁడుల
కేల్వట్టి సుఖములఁ గెరల మేలు
ముజ్జగంబుల నేలెడి ముగుస్సగాదె
వీరితోఁగూడి పెనఁగుట వెఱపదేల
పెరజగంబున సుకమును వెఱుగునన్న
యిచటి రాబడినొల్లని యెడ్డగలఁడె॥ 183

క॥ సుకమునుబొందు టెఱుఁగవు
అక తెగులగుఁ నెడివెఱను రాకొట్టుదె వం
టకమారగించ, నాపలు
కోకొకటి ప్రామిన్కటంచు నొప్పుముఱేఁడా!॥ 184

తే॥ మిసిమిపూఁబండిరుల హొన్ను మేడలందు
ఈచెలుల మగకూటమి నెనయుదేని
బొందితో వేల్పుపీటను బొదలనిన్ను
బుత్తు నీతండ్రివలె నాదు సత్తెఱుఁగుము॥ 185

మ॥ అనినం జోగికి రాయఁడిట్లనియె, "నయ్యా! నాదు రావంగడం
బునసౌ కట్టడిమాని మాలెతలతోఁ బొందంగ నేనొల్ల, నొ
ల్లను గోసంగులకూటమింగలుగు చెల్వంబైన విఱ ప్రోలియు
న్కని, నామేనినిగాని మేల్బడినిగాని యిత్తు నిమ్మన్న చోఁ॥" 186

చ॥ అనుటయు జోగి "మేల్బళిర! మాడినమాటను దప్పరాదు, నీ
వనినటు లిడ నేలబడినంత ఘొసంగుము, పీడు సౌరుస్సే
యను బజకెల్లఁ జాటుటకు నంపుము లెంకల, నీదు పేరి య
చ్చునుగల ముద్దుటుంగరము చొక్కపుగుర్తుగనిమ్ము వారికిన్॥" 18

క॥ అను తపసిఁ గాంచి దొరయు
ట్లను, "సకియు దానికంటె నసమున్నదె? మిం
చినదబ్బముఁ జేసి వెల్గఁగ
గినుఁకపు, బన్నుగాఁపయినఁగఁ గరఁగితిగాదే॥ 188

క॥ మీకిప్పు డిడిన దియ్యాతయు
చేకొని దాచుకొను నిల్వసిరిగాదే? న
న్నాకీరితి ముజ్జగముల
జోకగుక న్నాకుఁ జేయు జోడీడులేకా॥ 189

తే॥ ఏల మున్నటిదాఁక మీకేలినట్టి
నేలయిది గాదె? మీకీయ నేనెవండ
నొనుఁడు క్రిమ్మరఁ గొనఁగ మీకుఁ గలదని
పలుబడినెల్ల నింక మీ కెవ్వరిచ్చు॥ 190

తే॥ నాదుమాటలఁగలయట్టి నమ్మకంబు
గాంచ మీ రిట్టులందురు గాని కల్ల
సుకముగల యేలుబడిని గోరుకొను వారె"
యనిన దొరఁగాంచి జోగి యిట్లనెఁ గినుకను॥ 191

ఉ॥ "నవ్వులుగావు. జిస్తులిఁక నాదుమాటఁ గొనసాగిపోవు, నా
క్రుమ్మఁడు కల్లపల్కులనుకొందురు నిన్ను నెరుగనట్టివా
రెవ్వర నీమొడ న్నిజము, లిచ్చెదనంచన లేదు నాఁగన
న్నివ్విధిఁ బొంట్లుగోఁ జనెద నింటికి నొంకరివంచుఁ జాటుచున్॥ 192

తే॥ పాత్రమేలిమికొలమునఁబుట్టి నిజమె
కట్టడిగలట్టి నీవ బొంకరివిమైన
అంతె(చాలును)నిన్నేమి యనఁగఁ బోను
టక్కుటెక్కుగ నేదొ మాటయనుమయ్య!" 193

తే॥ అనుచు నెట్టులైన తేనిఁ గల్లాడువానిఁ
గాఁగఁ జేసెడితలఁపున వాగుచుండు
జోగివాలకమంతయుఁ జూచుచున్న
చంద్రమతి మగనికో నిట్లు సరగ ననియె॥ 194

క॥ జడదారి పన్నియుం చె
క్కుడువలచిక్కులను దగులుకొంటిమి, తరమే
విడిపించుకొనఁగ, నికనె
క్కుడికల్లులు, మాట బొంకుగాఁ నిలుపుఁడే॥ 195

క॥ ఏమైనను సరియే సీ
సీ మిడిమిడిబుడిపిదాలు పెంచినయట్లుల్
గామియు (మంచిదికానున
యూమదిలోఁ దలఁపుమయ్య యుతఁ డడిగినటుల్॥) 196

క॥ సిరిపోయినఁ జిన్నతనము
సరిపజలోఁ గల్గినను బజారున మన మం
తరుపు సెడ నమ్ముఁబడినన్॥
దొర! యింకేమైనను వలదుచుమీ బొంకన్॥ 197

ఉ॥ జన్నియ లేమొనర్చినను జన్నములెన్నియొ చేయుచుండినన్
కన్నెలు నేలలున్ మొదలుగాఁగల యీవుల నిచ్చుచున్న నా
కొన్నియ సుర్గ మేపినను గ్రోలఁ గొలంకులు నూయి జెర్వులె
న్నెన్నియొ నింపినం గలుగునే యొక నిక్కముగూర్చు పుణ్యముల్ 198

ఆ॥ ఇదియుఁగాక వింటె యేనాఁట నెవ్వరైన
నంతపుడమి నేలినట్టి దొరలు
ముల్లుకొనను మోప మునురునంతటినేల
నైనఁ గొనుచుఁ బోయిరనఁగ తేఁడ!

కం॥ ఉండవు ముజ్జగము, లుసు
ర్లుండవు, కనఁబడున దెద్దియును నుండదు, మీ

రుండరు, నేనుండను, మఱి
యుండుదు రొకయస, యెఱుంగవొ, మఱచితెవొ! 200

తే॥ ఇది యొఱుంగియె కాదె మున్నిచ్చి బొట్టు
వెన్నునకు సొకుదారయొకం డెన్నికగను
తిగయడుగు తేగ మదాన నొగులుగనెనె
అన్నియాఁపుల నెలివి మిన్నగాదె॥ 201

కం॥ తగువాఁడు దొరకకుంకిన
నగ డీరాద నెడిమాట యారడి వొరావర
బాగకఁగనొప్పుచు నీకీఁ
దగిన పుడమి వేల్పుమిన్న దక్కెం జుమ్మా॥ 202

కం॥ ఇచ్చెదనని యూకుంకిన
నచ్చినటిని జమునిలెంక లడ్డగనకయే
తెచ్చియు నాల్కను గోయుదు
రిచ్చననుచుఁగాదె యందు రెల్లరు పెద్దల్॥ 203

కం॥ కావున దోసము వచ్చెడి
త్రోవఁజనక వేల్పుపెద్దంశో నీడగు నీ
కావివలువ దాల్పన!
వే వేడిన వెల్ల నిజము వీడక జేఁడా! 204

చ॥ అని తన కొప్పున ట్లనెడి యాలిని గన్గొని "యారా! దీనిపై
ల్కెనయునుగాదె పాపిమినుకు లేలికయై' యిటువంటి గేస్తురాం
డ్రొనరిన వానిపుట్టుగద యేప్పిదమాను' మగండు వొరాయిన
ట్లనువగు లేమ వేలుపెకదా" యని చేడియ చెన్ను నెన్నుచుః॥ 205

క॥ ఎదలోఁగులుకుచు నతఁ "డి
చ్చెదఁ గొను వేల్పులకు నేలజేజేలకు ను
న్నదిదప్పఁ గడమపుడమిని
ఇదెయని గోసీఁటను జోగి కిడె మొయిలువిరిఁ॥ 206

సీ॥ అపు డీవిబ్రమాఁకులయలరులతో వాన
కురిసెను, వేల్పుఁబ్రమోఁగుడులు సెలఁగ
మంచిగందపుఁజెట్ల మించుతావులసిను
తెమ్మెర యంతటఁ గ్రమ్మివిసరె
అచ్చరవిరిబోఁడు లలయక సొలయక
యాడిరి పాడిరి యబ్రముగను
ప్రొద్దుకోలపుటొజ్జపొందును గల్వ వి
శ్వామిత్రుఁ డోడునాఁ బలికెఁజదలు॥
అంత గాధగొమరుఁ డాతని తెగంబు
తాల్మి బీరి మొప్పుదలను నెంచి
దీవనలనుసంపి తేజు నర్వపులఁ
గ్రోలఁ దనదు కోనకుం జనియెను" 207

క॥ అనవిని గొంతికొమారుం
డెనసినసంతసముతో డాసిఁ కిముందుకతోఁ
విన నెడఁద వేడ్కగలిగిం
చెను, వీనులకలవుదీరఁ జెప్పు"మనుటయున్ ॥ 208

క॥ నిత్తెము వెన్నునిఁపైగల
బత్తిని దెలివొంది మఱపుపాటు సడలఁగా
జిత్తులమారులగుంపుల
పొత్తువిడిచి నెగడుచుండు పోటరిమిన్నా! 209

మ॥ తనకుం గల్గినయంత పేదగమి పొందంజేయు చోటొప్ప తే
దన కెచ్చుం బెరసొమ్ము పెన్విసపు దయ్యంబట్టులం గాంచుచున్
గనరుం బొంగును జెడ్డపల్కులును బోఁగాఁ బాడియుం బంటయున్
బొనరంగా నిలువేలుపో హనుమ యింపుల్ మెచ్చు మేల్ ప్రెగ్గడా!

స్రగ్విణి

నిక్కంపుం దేజుచే నిల్కడం గొందుమా
పెక్కురం గాంచినం బెన్నైన క్లింపుమా
దక్కితేఁ జేకనం దప్పలం గాచుచుం
నిక్కమే నేమమై నెట్టు బల్ దిట్టమా ! 211

గద్య

ఇది శ్రీమజ్జగదంబా కరుణాకటాక్ష సంపాదిత సత్కవితాప్రకు
సంజనిత గద్యపద్యాత్మిక సత్కృప్పా సంసేవిత శ్రీజగ
న్నాథ పాదాలంకృతమనః షట్పద శ్రీమద్గౌతమ సగోత్ర
పవిత్ర రాయవరవంశకలశార్ణవ సంపూర్ణ తారా
కళత్ర వీరరాఘవపుత్ర వెంకమాంబాగర్భ
శుక్తిస్వాతీ శంబరసూతి శ్రీజగన్నాథశత
కాది శుద్ధాంధ్రరచనాబంధుర చరిత్ర
గౌరిరాజ నామప్రణీతంబైన శుద్ధాం
ధ్ర హరిశ్చంద్ర చరిత్రంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ సద్ధాంధ్ర హరిశ్చంద్ర చరిత్రము.

తృతీయాశ్వాసము.

క॥ సిరిగల్గి తాల్మినొప్పుచుఁ బెరుఁగ్ గ్రీవలఁ జూపులేక పేర్మియు ననుమున్
దొరకు నెయ్యేలఁ జేయుచుఁ బాఁ ... హరిశ్చంద్రవయ్యా! బంటుననగాఁడ!

క॥ పాలింపుము జముకొడుకున
కోలిన్ మాసత్యముఁ ... పల్కు పలుకులన్
మాలుగు నాఁవఁగఁ దెలివిం
దేలఁగ నిటుసియె వెడఁద తిర(వాఁలుయుంటన్)॥ 2

క॥ ఆరూపున వారనెమ్మచుఁ
గేరుచు గాధికొడుకు కింటికిం జనియెను, నోఁ
... వగచుచుఁ ...
జేరియు గణికనమూహాని చెలువున నుండన్॥ 3

తే॥ గీ॥ అంత మఱునాఁడు తిగవేళలం దొనర్చి
నేమములఁదీర్చి కొలువున్న నెగడ నూగి
... కింకరిఁ జేయు నెద్దేని వెరపు
వెదకుచు నయోధ్యనాఁగ్రోలు వెగవచ్చి॥ 4

తే॥ గీ॥ వచ్చి ముసిని గాంచి గీవనలొసంగ
రాయఁ పడలును దడయు నేర్పడఁగఁగ
డిగ్గి యెదురేగి పుడమికి మొగ్గియొరఁగి
పొంబనఁటెనిల్లి నగ్గదమ్ములన గడిగి॥ 5

క॥ అడుగులఁ గడిగిన సలిల
వడిఁ దన తలపైని దాల్చి బంగరువలునన్
మడిచి పయిఁగప్ప దుప్పటి ...
నిడి సింగ పుగద్దెపై నునిచి పేర్మిమొఝన్॥ 6

క॥ ప్రొగడలఁ బెద్దల బంట్లన్
దగుపజ గావించియు జడదారికి నేలం
తఁ గడిగి యిచ్చిన నాఁటి తె
ఱఁగు నంతయుఁ దెలియఁజేసి యట్టుదొరంగన్॥ 7

తే॥ గీ॥ "మీకు నేలికఁ బజకెకిమీఁదు నేఁటి
నుంచి యీయోగిగాని, కానుజుఁడి నేను
ఇతనియడుగులఁ గొలిచి పెంపెసఁగ బత్తి
మానలాఁ దనినట్లు నెమ్మిని మీరు॥ 8

క॥ కొడుకును నాలియు నేనిపు
డడవుల కేగుదాము, నాదు నానతిగా నీ
జడదాల్పుపానికిఁ గైకొని
నడచుకొనుఁడు మాఱుఁబ్రి వనన్ దగదుచుఁడీ॥" 9

చ॥ అనవుడు నేఁడు గాంచి ప్రజలందఱు సామికి మ్రొక్కి యేడ్చి "యి
ట్లనఁదగు? వినుండు, తపు యక్కటికంబునఁ గల్ల లేని పా
డిని గుతుకంబు నొందుచును నలక కస్తులు లేక తల్లిమా
టునను బిడ్డలట్టుల నిట్లున్నుచుంటిమి బల్సుకంబులన్॥ 10

ఉ॥ నేఁడిది యేల? మా ప్రభుని నెయ్యముపీడితి, చంటిపిల్లగుం
పోడను బెట్టి సంద్రమున నూబిని ద్రోసినయట్లు సింగపుం
దాడికి నేఁడు తేఁగల నదల్చిన యట్టుల నీవు వేఁడి చే
మాఁపఁగ మమ్ము నర్చె, దిది మంచిదె! యేమనువార మక్కటా!॥ 11

మ॥ తబమో జోగమొ జన్నమో జడలచేతం గ్రాలుటో వస్తులం
దు బతంబో నలిబూది దాల్చుచును మంతుల్ వల్కుటో కొండలన్
గుబురో కానలనుంటో బిచ్చమెపుడున్ గొంటో యటు లక్కక యి
ట్లు వికారుల్ బుధి నేలఁజూచు టిది యేలో యబ్రముల్ ఫుట్టెడిన్॥ 12

మత్తకోకిల॥ ఆముటల్కగలాఁడు నేలగ నాఁటితేజిన వాఁడు గా
డోము నేలుపుసున్న, కానలయున్కి-ప, ట్టితఁ డెట్లుమా

నేమము ల్వాగుచు ల్గనుంగొన నేర్చు, నితని యూడిగం
బేము సేయఁగ లేము, నచ్చెద, మెప్పు మీఁదనుండఁగాన్॥ 13

క॥ అను పజఁగనుగొని తేఁడి
ట్లను, "నిజడదారివాసి యస మెఱుఁగక మీ
రనుచున్నా, రితఁడు దా
తను వెన్నుని సత్తిముగనిఁ దలఁదన్నుఁ బసన్॥ 14

తే॥ గీ॥ కనఁగి గొప్ప తొబాన బాగారుకొండ
బలిమినడఁచెడి రారుసి బమ్మరుసిగఁ
గాలె, నితనిఁ సాటిగాఁగలారె?
జడలదాలుపు లేరైన గొడసయోల?॥ 15

క॥ నేఁజెప్పిన నొప్పునమీరిజోగిని(గొల్వనలయునేకా) నిలుఁకన్
బాజోటులు నప్పకుఁడని రోజుచుఁబజను ఱడిం చెరోఁతదాలంగన్॥

మ॥ పిదపన్ జోగికిమ్రొక్కి "యీపజలు రాపిళ్లొందకుండంగ నో
మొదలోఁ బిల్లలుఁకోలెఁజూచుకొని మీ రీనేల నేలుండు పో
యెదనాయాలియుఁగంచు రానడవి కేని" ప్లన్నఁ జిన్నప్వ లోఁ
బొదలన్ జోగులమిన్న శేనిఁగని యింపుల్ గుల్కఁగా నిట్లనున్॥ 17

చ॥ "ఒడయఁడన్నైన నేఁ గొనఁగనొప్పునగల్ పెనుగానునుండఁబో
యెడి తమకేల యిం"డనుచు సింతయు జంకును నొంకు లేక వా
రొడఖలఁ దాల్చుసొమ్ములను నొల్చియు నన్నిఁటిఁ బతఁబట్టి "యిం
కడప్పుల కేగుఁడీ" యనుచు నానతియిచ్చిన నప్పుడాల్మిపోన్॥ 18

క॥ కట్టినవల్వలుదక్క మ
ఱెట్టివిగొనకుండ నడపికేఁ గడిదారఁ దా
నట్టె "నిలు" మంచుఁ గేలుల
వట్టి యొడిసి కిన్క ఱెట్టివడనిట్లులనన్॥ 19

మ॥ "వెనుకన్ జన్నము సేయనిన్నడుగ లిబ్బిన్ నింపితే, యప్పు దా
నిని నీ కప్పగనిచ్చి దాచికొనియుంటిన్ గావె? నీ వద్ధియీ
కనసున్ మోసము సేయుదే? మఱచితే? కాదందువే? నేలవే

ల్పునిసొమ్మగ్గియు కాదె? యుగ్రాగ్రులయప్పుల్ దీర్చకుండొప్పునే॥ 20

తే॥ ఏలిక! పుడమిఱేఁ జేజిక్కియుంబడిన
గడ్డిపోచైనఁ బెన్పాముగాఁదలంచి
చేకొనని వాఁడు వేల్పురో! చెలులఁగూడఁ
గ్రుక్కొనినవాఁడు బిడ్డలగాసిఁ గొందు॥ 21

క॥ తెలియుమినైనను బతుల
కలిమిఁగొనినఱేఁడు జమునిగడీలంకల నె
ట్టులఁబడి మఱిమఱలాడును
దెలియక విసదారిఁదొక్కఁ దెగఁగఱచుఁగదా!॥ 22

క॥ పెనుదోసములై దింటన్ । విను పెరసొమ్మునకు నాస పెద్దది బలుదా
గ్గనునైన మిడెదునదొరో । యనిమానిసిమైదుఁ జేసినట్లే చుమీ॥ 23

శా॥ పరువునఁబంచు, దోసమిడుఁ, బల్కులఁ దాటువ్రెవడంగఁజేయు, నె
వ్వారిఁగన సిగ్గునింపుఁ దగువర్లకుఁ జుట్టుడు గంతులాట, యొ
ప్పరికముం గోఁచు దూఱుఁబలు బాముల పెట్టుఁగా, యున్నదంతవో
వెరవరయుంగన ప్పె! యావిడఁగఁజూడమిడ పెప్పె! రాయఁడా!॥ 24

క॥ కావున నాయప్పియక
పోవఁగరా, దట్టులైనఁ బోనిత్తున కో!
నాప్రఁడు జపదాలుపుప్పి
చేవకుఁ దక్కునకు నఁపల్కుసంగ పగి చుచున్॥ 25

శా॥ రాయండిట్లను, "జోగిమిన్న! నను నేరన్ మేలె! నీలంతమీ
కే యిష్టేకద యిచ్చితిన్, సగలు మీరే కొంటిరే! రిత్తచే
దోయిం బోయెడి నాకు నేమయిన నుందో లేదొ మీ కాకలిం
పే, యెట్లైనను నేనొనర్చునది తప్పే! సైచుఁడీ నేరముల్॥ 26

చ॥ మినుసిక వేల్పుతో సరిగ మీమ్మొనసత్యయు నాకు నున్నదం
తను దమకిచ్చి మీయడుగుఁదమ్ముల గొల్చుచుఁబోవనెంచితిన్
గనికరముంచి యింకయినఁ గాదన కిట్టుల నన్ను బంపుమీ
కనలున నప్పొకండు మెడఁగట్టకు మొక్కెద జోగిసింగమా!॥" 27

క॥ రాయుండిట్లన నాకలి
రాయిడి నిట్టూర్చగను పులితరంబున గాలిన్
సాయముగాంచిన యగ్గి
న్నెయివడినయట్లు కినుక నెగసెం దపసియున్॥ 28

క॥ కని దారకిట్లను "నీవి
చ్చిన విడెముడి లేదనంగఁజెల్లునె! నీకుం
బును జరుపుదేని నా వి
చ్చిన నోసంగుము పిదపఁగొమ్ము పెరపక్కేలా!॥ 29

తే॥ గీ॥ నాకు నీవీయవలసిన పైకమునకుఁ
గాను నీయేలుబడినిచ్చితే? నుడువుము
ఎపుడుఁ గల్లలనాడవే యిప్పు డేల
బొంకఁగడఁగుదు నీకేమిపుట్టె మునిఁగె?॥ 30

ఉ॥ ఇచ్చెడివారి కాళ్లఁబడి యిచ్చకముల్ప్రచరించి వస్త్రితో
నిచ్చెదమంచుఁ గొనుదు రెల్లరుఁ బైకము, నప్పునిమ్మనన్
వచ్చునరోస, మచ్చెనఁటివారలనెత్తముఁ గట్టిపోకొ! నీ
విచ్చిననాఁడె నీకమున యేనని దాచుట నీవెఱుంగవో?॥ 31

తే॥ గీ॥ అప్పునగవేయునిల్ కొనునప్పైకముట
నీకెకా చెందటికో పుట్టె నెగడుగోనకొ
యీయలేకున్న నియలేదేయటన్నఁ
జాలుఁ బోదును గన్నిరుజార్చు చెటకో!॥ 32

ఉ॥ చిన్నదిజన్న మొక్కటిని జేసెద లిబ్బినొసంగుమంచు నే
నన్నపు డీవు లేదనినయప్పుడ వేఁడొకరిచ్చుమొత్తనే
జన్నినిబల్కితే యపుడు సాగని గొప్పలుసెప్పనేల నా
జన్నపుమూరుతం బుడుపజాలను దగ్గరెనేమి సేతునో॥ 33

శా॥ ఈలా గింతలుసేయనెంతె, యది నాఁడే చెప్ప వేఁడొక్కచో
నేలాగో బ్రతిమాలి లిబ్బిఁ గొననే, యీవొక్కఁడే ప్రాపొకో!
ఏలన్ బోలులులేకయున్న బికిరం బెత్తంగ లేకుండునే

చాలుంజాలును, నాదురొక్కమిఁక కంజన్ దాఁటఁగానీనుజూ" ॥ 34
చ॥ అని జడదారి పేరలుకనాడినదంతయుఁ గాంచి మోసము
య్యె నితఁడు కాఁకఁబెద్ద,యిఁక నేమనినం గడగండ్లవచ్చు నో
టను దలఁదూర్చి రొక్కటిదిటంబగుపోటుకు జంక నేల, ముం
డ్లనుదగులొందువల్వ వడి లాఁగ చినుఁగునటంచు రాయఁడున్ ॥ 35
మ॥ "జడదాల్పా! పయికంబుఁగూర్చి యిడునాసల్లేమి నట్లంటి, నా
యెడలం గారవముంచు, మిత్తు నెలలో నెట్లైని మీయప్పు, రే
యొడయం డెట్టనివేల్పు సాకిగులు గానుం, ద్రీనిచో నన్ను నా
పడఁతిన్ బిడ్డని నమ్మి చేకొనుఁడు మీపైకంబు నీగద్దలోన్ "॥36
చ॥ అని దొర పల్క "నల్లె" యని యాతనివీడ్కొని యేగి జోగి చ
య్యన నెకిమీని జేరి యిటు "లాగుఁడు, నేనొకమేలు సెప్పెదన్
వినుఁ డిఁకమీఁద మీగడన మెచ్చుము సేయుదురేమొ బువ్వకం
చును, వెఱవుట్టి, నట్లయినచో నెటులీఁదగు నాకు రొక్కమున్ ॥
చ॥ అనుచును మోసకాఁడు కడు నల్కగలాఁడును జెడ్డచేతలం
దనువగువాఁడు నొప్పవెఱనందగఁ గ్రిమ్మరువాఁడు కత్తినో
రినతక్తైన దూఱ వెనుకీయనివాఁడును దాను నమ్మియుం
చిన కొలువర్లలో మొదటిజత్తులమారియునైన సిగ్గడన్ ॥ 38
క॥ పేరుననక్షత్రకుఁడని పేరంబడునట్టివాని చెవిలో నదియో
యేరు వినకుండనూదియు। నేరుపుమైవాని వెన్ను నిమురుచుఁబలుకున్
సీ॥ "ఉపకేనితో నెగి యింతలంతలు సేసి
వాని దారిని బలుపాట్లఁ బెట్టి
తాలిమిఁదూలించి మేలు సేసినయట్లు
పూసి మోసంబుల ముంచివైచి
కోర్కిల సాపడ నేమిగొందురో దాని వా
రికిఁ జెందకుండ బారిగమిసింపి
అలసినవారి మిన్నక త్రిప్పి కసరి యె
క్కడుబీతు నెదల కెక్కునటు చేసి

తే॥గీ॥ వారిగడన యొకింతైనఁ బాడుగాక
నెలకు మున్నలిగ్గి చిక్కినట్టుల నొనర్చి
కడిమి నోఁజమ్మి నాయంబు నెపలఁజేసి
తేని నీయొజ్జయప్పును దీర్చనక్కొ॥ 40

మ॥ ఇదిగో కోరిమి నింకనొక్కపని నీవెల్లనిబల్ నేర్పుమై
దుదకుం జేసిన నీదుమే లెన్నఁతున్, ... కాలింపు చె
ప్పెద నేరన్ కపగింపఁబెట్టి కడునొప్పిన్ సింపి బోంకించినన్
ఆదిరా! నాదగునోముపంట, మఱినా కద్దాన నాపోకచూ"॥ 41

మ॥ అనుచున్ గట్టడిసేసి కేనిఁగని "యయ్యా! వీని మీవెంటఁదో
డ్కొనిపోఁ, డెప్పటి నెంతమీరిడిన దక్కన్నిండుగానాకు, వీ
నిని నన్ బోలెను జూచుకొండు, పెరకంటన్ జూచినారంచు నే
వినినన్ మన్మనసున్నపై చెయిద మే విన్పింపఁగా నేటికిన్॥ 42

ఉ॥ బాములెఱుంగఁడొక్కడొంటివట్టులఁ గూరుకెఱుంగఁ డింటిలో
గోమునఁ బెంచఁగాఁబడెడికుఱ్ఱఁడు, నా కొలువర్లలోన గా
రాముగలాఁడు, నాఁకటికి రాఁబడియొంపకు ముంగలొక్కొచ్చి మీ
తో మసలంగలేఁ, డెటులఁదోడ్కొనిపోదురొ వీని నియ్యెడన్॥ 43

మ॥ అని యా టక్కరి నప్పగించి "దొరమిన్నా? నిన్ను నాయెల్బడిన్
జని బిచ్చంబుఁగొనంగ నీను నిఁక నేచక్కిన్ గడింతో కదా!
మును నీవీయఁగనొప్పి నట్టిపయికంబున్ బోకడల్ దెల్పు మా
క నెదన్ గూర్తువొ లేవొ నాయుపలు ప్రోఁగన్ మాటలిం కేటికిన్॥

శా॥ ఏలా! యింతటివంతలంగుదువ, నీకే తోఁచనే, లేక పొ
య్యాలో పెగ్గడో యొజ్జయో కలిపిరే, యాలించు నామాట, నీ
నేలం గ్రిమ్మలు నీకు నిత్తుఁజుమి యా నిక్కైనగోసంగులన్
గేలంబట్టుము నాదుకూఁతులను నంకిళ్ళేల! జంకేటికిన్"॥ 45

చం॥ అనవుఁడు మొఱ్ఱిక్రిం జోగిఁగని యాదొర యిట్లనె "నేల మీకు స
ప్పనమును జేయుచో విడిచిపల్కితి వేలుపుపాళ్లసొత్తులా
యనున్పున మీకునీఁబడు నదంతగడించెద, నప్పుఁదీర్చెదన్

కనికరముంచ కేలనను గాసిలఁజేయుదు రూరకింకిటన్॥ 46

క॥ నేనీవరవృక్ష నష్టులు తేఁ విగల్పించఁ బోక లెస్సగమున్నన్
బోనిమ్మనుగుందమ్ముల కేనరఁగెడ మీఁదుకనుక కెంతటివాఁడన్॥ 47

క॥ అని గాథకొనును నోడఁబా
టునఁ గానకు నేగఁదొడఁగఁ గొంకును జంకున్
గొనక దారంగొన ముక్కం
టినిగొలుచుచుఁ దబిసికొటుకు నెట్టన రాఁగన్॥ 48

ఉ॥ జోగియు తేనిపట్టునకు నెమ్మనందుచు వానిరచ్చకున్॥
వేగిర మేగి నాయమునుపిడక యెల్బడినంత నేలఁగన్
సాగిన పెద్దప్రెగ్గడకు సత్కృపఁగీర్తికి నొప్పగించి తా
నేగుచునుండె తేనివెను కెవ్వరుఁ గాననిరూపు తోడుతన్॥ 49

ఉ॥ పోవుచు వాడ్రతోవలను గొట్టడి ముంపుల చెట్లు జొంపముల్
ప్రోవులు సూదిరాళ్లుగలపుట్టలు మిట్టలు గల్గఁ జేయుచున్
వేవెలుఁగెండ దట్టముగు వేడిమిఁగాయఁగఁ గట్ట నర్చుచున్
ద్రావెడిసీళ్ళు బావులు మొదల్గలచోటుల నింకఁజేయుచున్॥ 50

చ॥ కడు వెఱఁగల్గఁజేసెడి మెకంబులఁ జాలఁగఁ బుట్టఁజేయుచున్
బడిలియు డస్సి యాఁకటిజవంబున సాఁడఁగొన్న పండ్లు చ
ప్పిడివియుఁ బుచ్చినట్టివియుఁ బెచ్చగు చేఁదుపిగా నొనర్చుచున్
చిడిముడిపాట్లని ట్లిడలుసెందగ వారిని జేయుచున్నెడన్॥ 51

సీ॥ వాడినవిరిపేర్లు వదలి వేసవి జాలి
పలుమార్లు మూఁపుపైఁ బడుచునుండఁ
పొదరింట్లలోఁదూరిపోవుచోఁ జిమిఁగిన
పయ్యెఁద కొన ముండ్లపాలుగాఁగ
గడిమొండ వేఁడిమిఁ గ్రాగినమైదీఁగ
వాడిమొయిలిపుదక్కి వగలుచుండఁ
గాటుకకనుదోయిఁ గాఱుచెమ్మటనీటి
కాల్వోట్లు బాల్పిండ్లఁ గప్పితడుప

తే॥ గీ॥ పిక్కవేడిమి నాజులఁ గొక్కరెక్క
కొమకుఁ జంకను నిమిడిచి నడచి యలసి
యుగిరి యడుగు గామడో యట్లు లేగుచున్న
చంద్రమతిఁ గాంచి యేఁడు వెచ్చ్వనీ కురా॥ 52

సీ॥ పెన్నెఱిఁజి సొట్ల మెలసినకుఁగాఁరాల
సుశ్రక్కసేలని సొయుఁగుఁజోడి
కొప్పెస్తులంగారుచే హాగ్యనతిత్వల
నాజులుంచఁగ సే యనస్పిన్న
చెంగుగాఁగెంపులఁ జేజలింపులింకరాగ
యుమ్మసిలాడి కల్యాసోగకంటి
చేతిపైఁ బెట్టినచిక్కనూచుకొనఁగఁ
తాళిఁజాలఁ జూపఁ మేలుబంతి

తే॥ గీ॥ కొండలెక్కియుఁ బొద్దుబొంత కుఱ్ఱంగి కురాగ
కొబ్బితాశుల నాజుల బొబ్బలెక్క
బిల్లవాని జంకను బెట్టుకొనుచు
నడచుచున్నది కటకటా! నలువభ్రాంత॥ 53

సీ॥ నల్లతేఁగాలకొ గనఁగఁ జెల్లువేనలి
పడి చిక్కులుపడి పీఁగుచుండె
నిండుపున్నమనాఁటి నెలఁబోలుమోము దూ
పిల్లి యొల్లగఁగంది పేర్మిఁ బాసె
గొప్పిమ్మించుమించిన నెమ్మనుదిఁగతా
మరనన్నె వేఁడిని మఱఁగనాకె
యొర్గఁగల్వలకంటె నేపారునాజల
జంట షోక్కులువోక్క సడలినొడిలె॥

ఆ॥ వె॥ దొండపండుకంటె మొద్దైనరంగునఁ
జెలఁగుమోవి నొగిలి జెన్నుదఱఁగె

నకట! పూవుబోఁడి యడలంగవలసె నా
వలన నెన్నిపాట్లు వచ్చెనొక్కొ!" 54

మ॥ అనుచుం దెమ్మదిలోఁ గలంగి చెలి డాయం జేరి చేయూఁత గై
కొనఁగా నిచ్చియు నూఱడించి కొడుకుం గొం చేగ లేవంగ వే
కొసతా మూపున వాని నుంచుకొనియుం గొంపోవుచున్నంత న
ట్లనె నక్షత్రకుఁ డెంతయో యలసిన ట్లారాటముం దెల్పుచున్॥ 55

మ॥ "నడువంజాలను నింక నొక్కయడుగైనన్ రాయఁడా! డస్సితిన్
దడపుట్లన్ దగపుట్ట నాల్క యిగిరెన్ దట్టంబుగాఁ జెమ్మటల్
వొడమెన్ గాయలు లాఁగసాగె నడుగుల్ పొక్కెన్ ననున్ సేదదీ
ర్చెడి చల్లాప్పుకొలంకుచాయలకు వే చేర్చంగఁ గొంపోవుఁడీ॥ 56

కం॥ నాయుసురులు వ్రేకుండఁగఁ
జేయూతలఁపు గలదయేని చిటికెనె నాకున్
రాయఁడ! చల్లనినీటిని
నేయెడలంటైన వెదకి యీఁడకుఁ దెమ్మా"॥ 57

చ॥ అనవుడు తేఁటి పాటుఁగని "యక్కట! యీతఁ డిక్కొక్కయుంజమై
సను నడుసంగ లేనను చు నట్టడవిన్ బడె నేమిసేతు నూ
రనో పసికొట్టనో దరియరాకయె పోసమువచ్చె, నేలయీ
తనిఁ దలబర్వుగా మనకుఁ దాఁగొలిపెన్ జడదా లుపయ్యయో॥

కం॥ ఈతోరితఁపువడుగేనుగు నోతప్పనెబమ్మ వ్రాఁత, నో రెత్తినని
దేతప్పుజోగివట్టునొ యేతీరున వెతలకడలి నీఁదఁగలనొకో!"

తే॥ గీ॥ అనుచు వగచెశిమగని కిట్లనియెఁ జంద్ర
మతి యెదను గుందు సందడిఁ మఱుఁగుపఱచి
నెమ్మి యడఁకువ దోఁపఁగా నిమ్మళముగ
ముద్దులొలికెడి పలుకుల ముఱువుమీఱ॥ 60

ఉ॥ "నిక్కఁపుజన్నెకాఁడ! యిటు నివ్వెఱఁగందుట లగ్గె! జోగిచూల్
మిక్కుటమైన వేఁగఁబడి మేని నెఱుంగక వ్రాలె, వీని ని

చక్కని సేదఁదీర్పకయ జాగొనరించినఁ గీతమూడుచుఁ. బ్రొ
ద్దక్కట! క్రుంకుసాదియిది, యట్లయినం జెడు నెల్లకర్జముల్॥ 61

కం॥ జడదారికొడుకు బడలెను
నడిపింపఁగరాదు, వానినలఁకువగొని
య్యెడ జంకక మనబుడుతని
విడిచియయిన నితనిఁబెనుపఁ బెంద్రోవయగున్”॥ 62

చ॥ పడఁతుక యిట్లుసెప్పవిని “వల్లెయటంచును నీరుమస్కన
ల్లడలను గానవాడలను గన్గొనుచున్న”డ నప్డు తానివెం
బడి పెరకన్నులన్ బడక నచ్చుచునుండెడి గాధిపట్టి య
య్యెడయని కెట్లు బావులగునోయని యుల్లమునం దలంచుచున్॥

తే॥ గీ॥ వెరవొకఁడుఁ గాంచి పంటిపోటరియసంగ
మొదటివేలుపునొక్కనిం బుట్టఁజేసి
“పాప్రిద్దుకుర్రింకెడిదాఁక నీపుడమిదాల్పు
గలఁచి తక్కడి నిచటనె నిలిపి పిదప॥ 64

తే॥ గీ॥ ఎల్లబూచులమొకిమీని యుల్లసంగ
వెలయు నాముఙ్క్రిందను విడియఁజేయు
మతని సిరేయి, నట్టిన నటుకవొడమి
అల్ల బేతాళుఁ డెదొర దుల్లఁజేయు॥ 65

కం॥ కడలింబుట్టినవిసమనఁ
బడు నాబేతాళుకాఁకఁ బఱతురు వేల్పుల్
బడుగగు నొక మానిసియన
గడిచిల్లువకు గప్పపోల్కి గాదే! తలఁపన్”॥ 66

కం॥ అనియానతిసీయఁగఁ దొలి
వినుదిరిమ్మ్రాణి “మంచి”దనుచు వెసఁజని మోసం
బునుజిత్తు నొక్కటై మే
నిని దాల్చెనొనాఁగ మిగులసిక్క నెగడుచున్॥ 67

సీ॥ మూఁడు రేకలకొప్పు బూఁడి నెమ్మొగమున
నిసుపాఁగు జేఁగురుజడలు దలను
ముక్కంటికంటి [illegible] గ్లముపై గ్రక్కున
[illegible] ఫ్రాసలదం [illegible] బుసి
ఒప్పు [illegible] గూర్చు [illegible] [illegible]
[illegible] పోగులనో [illegible] పసిమి చెప్పు
ముప్పిరి [illegible] మొలతా [illegible]
మే [illegible] వ్రేఁడి [illegible] మొలను

తే॥ [illegible] [illegible] [illegible]
నవడు [illegible] [illegible]
[illegible] సవలిత [illegible]
[illegible] గాను॥ 68

తే॥ గీ॥ ఎన్నికం బుబంబులో నడరాచు దిన్నెపైన
దారికాపరి తోలుపైఁ గూరుచుండి
దరిని లాతంబు బుగ్గియుఁ దనరియుండఁ
గల్లతిబముల నతఁడు [illegible] వసల॥ 69

ఉ॥ ఊసిన [illegible] గిఁగని [illegible] రాజ [illegible] దారియందు రా
యందు జోహాళ్లొసఁగి దరియంబుకుఁ గేలుమోడ్చి యిట్లనున్
"నెంతగు నెంపు వేఁడెదను [illegible] సేదఁదేర్చ మీ
దం [illegible] జేరితిన్ నెనరుదప్పి నొసంగుచుఁ బ్రోవఁగా వలెన్॥ 70

ఉ॥ ఓజడదారి! విల్చుటకు గొప్పని బల్పడిదంపుఁ గానలం
దేజ [illegible] టింగఁ గ్రమ్మరియుఁ గ్రమ్మరి ముందొసరించినట్టి నా
[illegible] జిగిపుప్పియంబునను నారసితిన్ మిము [illegible] సేసితిన్
నా జడిదోసముల్ దొలఁగ నగ్గురిలోపల వన్నె కెక్కితిన్"॥ 71

చ॥ అనవుడుఁ గొంత సేపటికి నాతఁడు ముల్లసఁ గన్నువిప్పి [illegible]
నిసిగని వేల్పు తెల్వి మొద నెక్కొనినట్లు కడంగఁ జేసి యి

ట్లనుఁ "గదు డస్సినావు, యింక నారసితిన్ జెలఁగంటిచూడ్కిచే
నిను మఱి నీకతన్ వినుము నిక్కముఁ బేర్కొద నున్నదంతయున్ ॥ 72

చ॥ పుడమినినంత నేలుచును బొంకనులేని త్రిశంకుచూలువా
నొడయఁడు. వెల్లయేలికల యుక్కఁడు సివు హిజుంబు; నేల నొ
క్కఁడు జడదారి కొక్కనికి నిచ్చియు జన్నము సేయ మున్ముని
నొడంబడినట్టి పైక మెసగంగ గనుంగొనుచుఁగ నాలిఁబట్టుతోన్ ॥ 73

ఉ॥ ప్రోలిని బాసి కాసఁబడి పోవుచు నీ వెనువెంట జోగి చే
కూలికనంపఁగాఁ బడిన కట్టిని దప్పిని దీర్చ నీక తే
చాలఁగ రోయుమన్ గనఁగఁజాలక వచ్చితి గాదె" నాపుడున్
పలికి జోగివల్కులకు నెంతయు నక్కజమొంది మ్రొక్కుచున్ ॥ 74

క॥ "జడదారిమున్ను! నీ సి
యుడుగుండమ్ములనుగోల్చు చూఁడద నిచటన్
అడలిన జోగికొమారుని
బడలి కడఁగిపోవునంతవర కీరెయిన్ ॥ 75

శా॥ ఈకాసంబడిరోయు నింతనికి నీ వేఁ డెచ్చునందాఁక న
య్యో! కష్టింబకు. డస్సినాఁ డుసురు లారన్ పోనో యేమూనో, ప
ల్గాకుల్ వన్నును దూఱకుంగ నొగులన్ నాల్గి మాబుద్ధిలో
జోకన్ నీడి ప్రోవుమయ్య యింతేనిన్ జోగి! కిదుం బున్నమా" 76

ఉ॥ నాపుడు వంగ జోగి పిసి నవ్వ మనట్లును, చాలఁగాఁగ ని
ట్లీ వెడగానలం దబ్బుమునే పొనరించుచు చుండునట్టి మా
తాపుల మానిసు ల్లులునఁ బాలిని నిక్కడ మాకు డించెడిన్
గావున నుండి రాఁగిచటఁ గన్నుల మేము గనంగ రాదుసూ॥ 77

శా॥ ఈనాబుద్ధిని గల్గ సిరు కొందునే! యొల్లాతఁ డిద్దానిచేఁ
బూనన్ దప్పిని బాపునట్టి తనివిన్, మిన్నుల్ నేఁజూపున
ట్లానం దియ్యనినీరు చాలఁగల యట్లొప్పెటనుండున్ బయిన్
బోనాఁ గొమ్మలు మూడలుం బెలుఁగ నే పూన్ మెట్టి చెట్టొండటన్ ॥

చ॥ తడయకు కూఁతవేటుగల దవ్వననున్నది యెట్టులేని నీ
పడఁతిని గంటునిం దబిసిపట్టిని మెల్లఁగ దానినీడఁజో
ప్పడవిడియింపు మట్లయినఁ బాయును మీదగ నేఁటిరేయి న
క్కడఁబడియుండుఁ” డంచనుచుఁ గన్పడకుండెనుజోగి గ్రిన్నన౯

ఉ॥ అయ్యెడ మేఁతకై యరిగినట్టి పులుంగులు గ్రుడ్డులున్నగూ
ళ్ళయ్యనఁజేరసాగెఁ, దన యొప్పగువంగడమందుఁబుట్టి తేఁ
డయ్యయొ! వంతలం గుడువనౌనని చూడఁగలేకపోయెనాఁ
జయ్యనఁ గ్రుంకుచుట్టదిగఁ జారెను బ్రొద్దిగురొత్తు మిన్కుల౯ ॥80

సీ॥ మబ్బులగమియబ్బు మిక్కుఁజేసడి చీఁక
టులు దెసలెల్ల నల్పులుగఁజేసె
జదలంతఁ దామొయ్యై చెదరి యంతట నిండు
చుక్కల మిఱుమిట్లు సూడనొప్పె
జక్కవల్ కవపీడి చక్కనిదొర బరి
వలపుటగ్గినిబడి వందసాగె
బీఁతైన పాములు బెబ్బులుల్ మెఱియలఁ
బొదరిండ్లఁ బడి పైకిఁ బోదొడంగె

తే॥ గీ॥ నీలపురుపులరొదయెల్ల చాలనిండె
గుడ్లగూబల కూఁత లెక్కుడుగఁ జెలఁగె
పెయ్యములు బమ్మరక్కసిదాట్లు వెడలె
నిరులచుట్టాలగములతోఁ నిమిడె జగము॥ 81

తే॥ గీ॥ ఇటులఁబుయిలోట గల్గించు నిరులరేయి
టక్కుజడదారి సెప్పిన చక్కినున్న
మట్టిఁ గనుగొనఁ జంకఁ గొమారునునిచి
మూపుపై జోగికొడుకును మోచికొనుచు॥ 82

క॥ చేయూఁత నాలి కొసఁగుచు
రాయఁడు దనవాలుతేజు ప్రాకుడు త్రోవం

జేయఁగ మెల్లన నడచుచు
నాయడవిని జొచ్చి చల్లనల్లన యెదుటన్॥ 83

సీ॥ తేఁటుదాటుల పాటరాటుచేఁ గూటమై
తమ్మిమొత్తమ్ముల కిమ్మనంగ
మీలతామేలుల చాలు చాలఁగఁ గల్గు
తీరైన నీరు కొటారనంగ
పెక్కుజక్కవ లొక్కచక్కి నెక్కొనిక్క
మించు నంచలగమి మంచె యనఁగ
నల్లఁగల్వలమొల్ల మొల్లైన నల్లుటఁ
బెల్లైనతావుల కిల్లనంగ

తే॥ గీ॥ నడవి యుసుఱులు బససేయు విడిది యనఁగఁ
జల్వలకు నాటపట్టైన సాలయనఁగ
సేదఁ దీర్చెడి నీడల ప్రోఁదియనఁగ
నెలమిఁ గలుములు గలిగిన యిల్లనంగ॥ 84

మాలిని॥ తెల్లఁగఁబూచిన తమ్ములలో విరితేనెల నానెడిఁ దేటులనా
దెల్లెడఁ గొంగలు నంచలు జక్కవ లేగెడిఁద్రోవల చాలులబా
ర్లిల్లిక బిల్లిక సల్లినతీవెల నాపిపెటెంగిన చెట్లగు బు
ర్లల్లనఁగ్రాలెడి గట్టులు నల్గడలందు వెలుంగు మఱుంగుఁ గ
నేన్॥ 85

చ॥ కనుఁగొని దానిచేరువను గట్టున నందఱ నిల్పి లోనికిన్
జని కడుఁదేట నీరుఁగొని చయ్యన వారికిఁ గ్రోలనిచ్చి తా
నును నటఁ గాళులం గడిగి నూల్కొని సందెనువార్చిమబ్బ పూ
వును దమిదీరఁద్రావి దిటవున్ మది రెట్టిగఁదాల్చి యంతటన్॥ 86

తే॥ గీ॥ వారలందఱు నిదురించ, బరువు గలుగు
జోటు లెచ్చటఁ దగునని చూచి చెంతఁ

బెక్కు-కొమ్మలచే నిండి పక్కి-గముల
రొదలచే నొప్పి విరివియై పొదలు చుండి॥ 87

చ॥ తఱచుగ బుస్సఁగొట్టు గడిత్రాచుల తోఁ బుత నప్పుడప్పు గ్రాల్
మెఱుగుడుపుర్వు లింపడరఁ గొక్కెనఁ ద్రిమ్మరు గ్రుడ్లగూబ కా
ఱుపులఁ గోడె మోఁతగొన నాఁకలఁ బాఱెడి కోఁగిపుల్గుచా
లెఱకలఁ బుల్గు గాలివడి ... ॥ 88

తే॥ గీ॥ వేఁడిచలువంక నింపెడి వెలుఁగుఱేఁడు
తక్కుగమి జారి కెంజాయ డిగియు నెల్లి
పగటివేళల నైతము వెగులుగాఁక
కడఁగి బేతాళుమూఁకిని గాంచి ...॥ 89

చ॥ కని చోటుపుప్ప ద ప్పెదమిగాను పుక్కిరుదకు వాఁడఁ జప్ప ప
చ్చని కసవెల్లఁ గొన్పవల సద్దు నయయున్ జడదాల్పుచూలు మే
నిని సటఁ జేర్చి యుప్పమిత్రె, నెన్వఁగఁ బట్టని బన్నిఁ బఱచి జే
సెను, తరువాతఁ జాద్రిమతి వెంగున నిలువనైచి కొనుచుచున్॥

కం॥ కడునాఁకటఁ బడి కేల్ దల
గడగా నొనరించి బడలికను నిగుడించన్
బుడమిదొర యాలిబుడుతను
జడదాలుపు కొడుకుఁ గాంచి జాలి వొడమఁగాన్॥ 91

ఉ॥ ఈననఁ బోఁడి మేనిపలు నెంతయుఁ గ్రిమ్మిన దుమ్ము చెమ్మటన్
గానఁగ నేలవ్రాలి యిట నాకయి గాసిలుచున్న దక్కటా!
కూన యితండు, నూఁడిగపుఁగొమ్మలపొత్తులఁ గూర్కువాఁడు నే
లానఁగ నక్తమిల్లె నహరా! యిటులాయెనె నల్వచేదముల్॥ 92

తే॥ గీ॥ పాలకై తాయిమో చెడివానిఁ బోలె
నొజ్జకడనక్కై బావులొందుచుండి
యకట! నక్షత్రికుం డెంతయలసిపంచె
నితనివెతఁ గూడఁ జూడనయ్యోఁగద! నాకు॥ 9?

క॥ వనటన్ నెమ్మదిఁ గుందుచుఁ
బెనుబడలిక నిదురవోవు వీరిని నిచటన్
మనుపవలూచులచే
తను జెఱుగుమెకాలచేతఁ దప్పి బ్రతుకగాన్”॥ 94

చ॥ అని యెదనెంచి ఱేఁడు వెనకయ్యనుగన్న మునీని నెన్నుచున్
దన యడిదంబుఁ గేలఁగొని తాల్మియు ధీరము మాపునొందెనాఁ
గను దగుజాగరంబు సెలఁగన్ నలువైపుల వారిఁ గాచుచుం
డెను దనకండ్లకున్ నిదుర డిల్లఁగ దిట్టముదాల్చి యంతటన్॥ 95

క॥ నడిరే రా నామఱ్ఱిని
దడవులఁబడి విడిసియున్న దయ్యంబులుఁ బెం
పడరెడి యూడల వెంబడి
బుడమికి బెడిదఁపుటొడల్లు వ్రాలుచ డిగి వెసన్॥ 96

మ॥ ఎదుటన్ గన్బడుటేనిఁగాంచి “బళిరా! యిన్నాళ్లకున్ నేఁడుగా
యొదవెన్ మానిసిచియ్యకూడు మనకం చొండొండ్లు రాఁబిల్చుచున్
బెదవుల్ మిన్నక చప్పరించుచును ఱంపిల్లుల్లతో నార్చుచున్
గదియంజొచ్చిరి రాయనిం బొదివి మ్రింగన్ వేడ్క లూటూరఁగాన్॥

చ॥ తఱుకున ఱేఁడు దయ్యముల దగ్గరనీయక పాఱఁద్రోలి యిం
తటి చెడుపోఁకులం జిదుము దానను నీరితి లేదటంచు న
చ్చటి పెనుగాలులం బొదవి జాన్గులు నాల్కలు ముక్కులెల్ల గో
యుటయును బూతము ల్బఱచి యొక్కమెయిం దమతేనిముందటన్॥

క॥ వెఱఁగునడ విన్నవించిన
నెఱుపు గనులకొనల నిగుడ “నేమీ! మీయం
దఱ కొక్కమానిసే యీ
తెఱఁగున నందంపు రేమి దెచ్చెనె! యకటా!॥ 9

చ॥ నఱకుదు వానిచట్టలను నంజుడిపంతయు మీకు మెక్కఁగాఁ
బఱపుదు వానినల్ల దగవాయఁగఁ ద్రాగుదు నన్నుఁజూడుఁడీ

బిఱుసుగల్గి వాఁడనని పేరనుఁబొందినయట్టి నాదుమముం
దఱి నొకజెట్టియున్నఁ గఱదంబులిఁ కేకికిఁ బుర్వుగాఁడొకో!॥ 100

ఉ॥ ఎన్నఁతనానఁగాక యుగునే యొకమానిసి నాదుమట్టిసి
దన్నము లేక ప్రొక్కు, నలువ్వెనను జేసి పడారుసిడికా
నన్నఁగనున్న పెద్దపులి దక్కకిఁ బిల్లల తేఁకివచ్చిన
ల్లెన్నము లేక నంబదఁగాఁ యింక హానిసి పెల్లమట్టులన్॥ 101

మ॥ ఇటకుర్‌ వచ్చియు నిచ్చమైఁ దిరుగనే [illegible] సొరిద్దైనన్ బలే!
యెటులీమానిసి నాదుమట్టిదరికై యేతెంచెనో, వాటలో
గిటఁ గుందేఁజొరఁబాఱినట్లగద, యీ కేరింతలన్ నాదుముం
దటనాకొట్టుట, వాని నొక్క కసిఁ గ్రిందన్ ద్రొంగొదన్ జూడుఁడీ॥

తే॥ గీ॥ అనుచుఁ బెల్లుగ నార్చి కిన్కనుగడించి
దయ్యముల బూతముల ప్రోగు వటముగిను
బీతునిం బెడిఁ కేకలు వెట్టుచుండి
తన వెనుక వచ్చుచుండ బేతాళుఁడంత॥ 103

సీ॥ కుఱుచనై యెట్టిసం కురులు గాలికిఁజొంగి
వెఱఁగూర్చు మొగమున వ్రేఁగుచుండ
ముజ్జగంబుల నేర్చు మొయిలు నా[illegible] కన్నులు
విరబాఱుఁగాఁ[illegible] వింటెనంట
మలమలలాడు నిప్పులకంటు వెడిమరా
గనుదోయి మంటలు గ్రమ్ముచుండ
ప్రేగుల నరములఁ బెనఁగి గ్రుచ్చఁగఁబట్టి
పునుకదండలు బోరఁ బ్రోగుపడఁగ
తే॥ గీ॥ నచ్చుటచ్చుట నిలఁబడి యానిసట్టి
నెత్రుబొట్టులు ఱొమ్మున నెలకొనంగ
వెల్పురాచురులను బోలు పెదకోఱ
లొప్ప రోసంబు రెట్టిగా నుప్పతిల్ల॥ 104

ఆ॥ వె॥ వాఁడిగలిగి జముని పామునకడఁగు
వాలు గేలఁ దాల్చి చాలఁ గదిసి
దోఁచు మొయిలు నాదముతోఁ గూడి మాఱుమ్రోఁత
చెట్టిఢాకఁ గేక వేసికొనుచు॥ 105

తే॥ గీ॥ గట్టిగా నెల్ల మోఁదినఁ గాలినాఁడు
క్రిందిజగమునుపడఁ ద్రొంచ రేఁగినట్లు
సోకుఱేనినిఁ గాంచి బల ... దిటము
లొక్క మొగిఁ దాల్చి రాయుల యుక్కడంచు॥ 106

క॥ నిగిడెను పగతుర తలలను
దెగ వ్రేయుటయందు నాఁటి తేజన తన వాఁ
లుఁ గొనుచు ఖేతాళుని కెదు
రుగ నట నడిఁ గొంత దవ్వరుగు చిట్టనియోన్॥ 107

క॥ "ఓరి! పాఱకు నిలు నిలు
మీఱి త్తబడాయి సాగునె నామ్రోలన్
ఈ రేంత నీ బ్రదుకున
రేరా, నీబొంట్ల మ్రాఁకి వేయుదు నిన్నున్"॥ 108

క॥ అనఁబ్రాఁకు ఖేతాళుఁడు నె
ట్టిన కాఁకం గనులను గెంజెక్కనుసప్పుల్
గను వారికి జంకును బీ
తును బుట్టింపంగ నతనితోఁ సెట్టలనున్॥ 109

చ॥ "ఎవఁడవు పురుషవు, నా కెదిరి యిట్టులఁ బేలెదు జంకు లేక, నా
దు విడిదిమట్టి లేడి పెనుబెబ్బులిగతిన్ జొరఁ బాఱినట్లు చే
రి వితగ నార్వఁజొత్తు, బళి రే! విసదాలుపు కప్పుమ్రింగున
ట్లు వడిగ నిన్ను మ్రింగెద నెటుల్ బ్రతుకెంచితఁ బోవనిత్తునే!॥ 110

ఉ॥ నా బసఁ జేరి బంధుగులు నమ్మిన లెంకలు నేస్తులైన నా
యీ బడవాలు లందఱను సీకకలంబులె చెండి పైగ నా

పైఁబడఁజొచ్చితే,బళిర ? పాయు మనుష్యులను జెప్పపాటులో
నిబరి ? నిన్ను నిన్మనుప నెంచెడువారినిగూడఁ దున్మెదన్॥ 111

క॥ నొట్టను గన్నుండిన యా
జట్టరి వేగన్నులున్న దేవర రానీ
ఒట్టు, నినువిడువఁ, నొట్టను,
బట్టి చిదిమి పేర్వుగములఁ బైఁదాల్తుఁజుమీ"॥ 112

మ॥ అనుచున్ మిన్ బగులంగ నార్చుచును వా లందందములంద్రిప్పుచున్
గినుకన్ బైఁబడవచ్చు దయ్యఁపుదొరన్ గ్రేగంటిలోఁ గాంచిడిఁ,
డను,"నేనేడను, నీవదేడనను గీడొందించు టేడన్,బళే !
కనుగొంటేనను బీతుమానిసివలెన్,గాదట్లుపో పీటడ" 113

చ॥ అనప్పుడు జేనిపైఁ గినుక నాతఁడు నేజ మొకండువేర్యఁ దు
త్తునియలుగాఁగ దాని నడిత్రోవనె రాయఁడు సేసె,నంత మా
కు నొకఁడు పిఁకి సోకుదొర కొట్టుటయున్ బువిదాల్చు దానిద్రే
టునఁబడకుండఁ దాటుచుఁ దటుక్కున నాతని కేలు దున్మెదున్॥

క॥ దానంగుందుచు రెండవ కేసూనియుఁదాల్పు జేని కెలనఁబఱపుడున్
తానాసోకుడు దొరఁబడి పోనడచెను రాజు,పాఱిపోయెనతండున్

తే॥ గీ॥ అట్టిమెడఁ బట్టువిడకయున్నట్టి గాధి
కొమరుఁ డలుకఁ దిరిశంకుని కొమరుఁబట్టి
నొవ్వఁజేయఁగ నెంచి విన్నునడి పేరి
మొయిలు పెద్దల జడికిఁబంపుటయు నంత॥ 116

సీ॥ కటికచీఁకటినింపి గాటంబుగా మింట
విరజాజు మబ్బుల తరతరములు
మఱుపను చీఁకటి మడియించు తెల్వినా
గ్రాలు మించులవాల్ల కరకరములు
ఉసురులగుండియ లూడునట్లు గమ్రోఁగు
నుఱుముల మొత్తాల పిఱుపిఱుములు

పుడమిఁ ద్రుంగఁగఁ జేయుసడిఁ ద్రోఁగుగాఁ బడి
తెఱుఁగని వడగండ్ల యఱుమఱుములు

తే॥ గీ॥ గాఁగ నంతట నీటిచే వేగముంచి
యేడుసంద్రంబు లొక్కటై యెసఁగనవఁగ
జగములను నేర్పు తుదినాఁగఁ బెగడఁ జేసి
వాన గుఱియంగ జొచ్చె నప్పట్టునందు॥ 117

సీ॥ పెనుగాలిచేఁ జెట్లు ప్రేళ్లతోఁ డుతఁ బెల్ల
గిలఁబడ్డచప్పు డొక్కెడఁ జెలంగ
కొండలోయలనుండి కొఱడుపాఱు మొకాల
గీపెట్టుమోఁత యొక్కెడఁ జెలంగ
వలిమిరిఁ జెట్లవెంబడి వ్రాలుపుల్గుల
బెసిదఁపుఁ గూఁత యొక్కెడఁ జెలంగ
ఊళ్లలోఁ గొనఁబాఱు నేళ్లగట్లొర్లుచు
వడిఁబడ్డయులికు డొక్కెడఁ జెలంగ॥

తే॥ గీ॥ "యిట్లు జడివాన గుఱియుట యేటికొక్క
బమ్మగుఱ్ఱను పనఁటులు వగుల" ననుచు
నడలు చేడ్పాడి చెంచుబోయల తుటుముల
వెడలుచున్నట్టిమ్రోఁగు డొక్కెడఁ జెలంగ॥ 118

ఉ॥ అత్తఱి ఱేఁడు వాననగు నంజక కోరిచి తేజు బీరముల్
సత్తము పాడి సాయమయి సత్తువ నెమ్మది హెచ్చఁ జేయఁగా
నుత్తలపాటుమాని యెద నూకువతోఁ బులితోలు దాలుపున్
సత్తిమిటారిపెన్మిటిని జక్కరవిల్తునిగొంగ నెన్నుచున్॥ 119

క॥ పెనుజడిఁ దడిసి వడఁకుఁ జలి
యను గందుర్ జోగికొమరు నరసి వగచి కూ
ర్మిని వారిపైని మఱుగిడు
కొని యూఱడిలంగఁ బల్కి కూర్చుండుతఱిన్॥ 120

ఆ॥ వె గాధకొడుకు తేనికడిమికిఁ దాలిమి
కెదను వెఱఁగుఁజెంది మెలమినొంది
"ఔర! యీతఁ డెంతబిరంపునూస్తుఁడు
వీనిబోలువారు వెఱుఁగలరె?! 121

క॥ వెనుదగిలి యేను దక్కి ద
నోనరించెడివెతల నోర్చినొందఁజేతుం, దే
ను నరుంధతిచెలువునితోఁ
నబెఁగితి వితగాను వీసబీర నాలుఁగువెఁక ॥ 122

ఉ॥ వేలుపురాయఁడుఃదబిసి పెద్దలు పిషునగనుల్ గెల్లారలుర్
గ్రాలిన మేటిరచ్చ వితగా నటునేల బడాయిఁగొల్తిర్
ఈలిగి చాలనాళ్ళుగఁ జేయించిన నాహతబంబు పోకరుర్
వేళరుదెంచుచుంట గడివేసరు నెల్తి, సఁకేమునేయుదుర్ ॥ 123

చ॥ అసముదొలంగుఁ, బెగ్గడినయుంతయు లంతులపాలికేగఁగిఁ
పసయనసున్నయూ, నొరఁగుపాట్లఁనగుఁ, గొప్పఁబున్నెముల్
బసదనమిల్లెకూను, సరివారలఱవ్వ నుకెందెవచ్చుఁ, బెం
పెసఁగెడిరచ్చ డంబముల నెవ్వఁడుగొల్లను వానికే బుధిఁ ॥ 124

తే॥ గీ॥ సత్తె, మిఁకఁ బ్రోగ్గుకాలఁపుఁడుఁ గెలుపొందు
బదియునాల్గుజగాల గొప్పయున మొదవ
నోటమే నాది" యని పుయిలోటపొంది
తనకుఁదా నోచ్చికొనుచుండెఁ దబిసి యంత॥ 125

సీ॥ కొక్కొరోకోయంచు కోళ్ళుగూయఁగసాగ
చొక్కంపుజిగి వేగుఁజుక్కవొడమె
పులుఁగులదొరయన్న వెలుఁగు గన్పడఁజొచ్చె
గఱిదాల్పుకూఁత లొక్కటఁ జెలంగె
గడియిర్లు గొందులఁబడి డాఁగఁగాఁజొచ్చె
ముత్తెంపునిగ్గు దూర్పుదెస దోఁచె

నెట్టుగఁబండెనా యెసఁగె నాకసమంత
తళతళమిన్కు సంద్రాలఁజూపె
తే॥ గీ॥ తొగలచెఱువులు జోగినిగ్గురఁగడంగె
తమ్మికొలఁకులు డెళ్లి సంతసిలఁజొచ్చె
తేఁటులు విరికంపములఁజల్లిదినఁగసాగె
బ్రొఁకపొడిచెను బజల్లిఁ బొంగుచుండ॥ 126

చ॥ తొలిదెస మిన్ను మాసికము గోఁచుటయుం బువిదాలు పచ్చటల్
దొలఁగి మహోక్క బెన్గొలను తోడనె గన్గొనివారిఁ జేర్చి సం
దెలఁదగు కర్జముల్ సలిపి చేకువజోడుత బీతునింపు బల్
గొలఁకులు గానఁగం గనబి కొంకక కానముఁబోవుసత్తితిల్॥ 127

ఆ॥ వె॥ గాఢపట్టి యుగ్గఁ గప్పతెఱపువేల్పు
పేర్మిఁబిల్చి "వేల్పుపెద్దపిన్ప
గొరుగొంగకంటిపేరన మెుఁగాల్చి
నట్టెసెకు మసుఁఖులనఁగ నొకొ! 128

క॥ ఇటువిను తిరిగెంకుకొండుకగు
దిటవరి త్రోవలను నడ్డగిగి యుడవిసం
తట గొక్కమాఱు ముద్దల
తుటుములచే ముంచి పాఱఁదూఁగించవలెన్"॥ 129

చ॥ అనుటయు దాని కీయకొన్న యంటనివేలుపు చెట్ల నెండి గా
లిని నోలాడింపఁగాఁబడిన లేటలరాపిడనంకఁ బుట్టి కిం
దనుబడి మెండి మొట్లవలె దాకొను చెత్తలపొత్తులందుగా
వ్వను చనుబాలఁబెంచఁబడి యుంతట మెల్లనఁ బ్రాకనేర్చుచున్॥ 130

తే॥ గీ॥ ఒయ్యనొయ్యనఁ గొమ్మల నూఁతఁజేసి
తప్పటడుగులసిడుచుఁ జెంతల మెలంగు
గడి మోకాలను చెలికాండ్ర గలసియాడఁ
దొడఁగి పడఁపడి పెరిగి గంతులిడ నేర్చె॥ 131

తే॥ గీ॥ కోఁతికొమ్మచ్చియాటలకు గడదేఱి
కోనద్రిమ్మరితనమునఁ గొంటెయుంచు
పుల్గులను పాఁకుపుర్వుల పొడిచితినుచుఁ
గాఁకచేఁ గంప్లమంటలు గ్రాగుచుండ॥ 132

క॥ తేనెలత్రాఁగుడి సొంపై
మేని మఱచి ఱేఁడుమసలుమేరకు నడ్డం
బై నిలిచినఁ బలునాల్కల
వాని చెడుఁగు చెయిదములకు వంతఁబడుచు వెసన్॥ 133

చ॥ "ఎరగలి పేర్చి నల్లెసల నేర్చుచున్నది, పైఁగ దానికిన్
కరువలి సాయమయ్యె, బ్రతుకన్ దెరవెద్దియొ గానరాదె బి
త్తరి? యిఁకనేమిసేయుదును, తప్పెనె! వేలుపుపెద్దహ్రాఁతయె
త్తరి జడదారియప్పుడుగుఁ, దప్పక కాశికిఁబోవు టెట్లగున్॥ 134
మ॥ మనకుం దీనను జావుమూఁడు,,నని "కొమ్మా? లేదు జంకింతయున్
మనతోవచ్చిన జోగిపట్టిఁ బ్రదికింపన్ బోడికీయంగ నొ
ప్పినదబ్బియక తర్లిపోకకొఱకున్ బెగ్గిల్లుచున్నానుగా
వున నేనొక్కఁడ నగ్గివేల్పునకు మున్ బోనంబునై పోయెదన్॥ 135

తే॥ గీ॥ అట్లయిన నాదు నంజుడి నారగించి
జంటమోములదేవర సంతసిల్లి
మిమ్ము మన్పు,,నను చు నెద మిత్రిమిత్రి
నెన్ను చగ్గికి ఱేఁ డెదురేఁగదొడఁగె 136

ఉ॥ ఇట్లను చేగు పెన్మిటి కయింగయిఁజేరిచి పట్టి దిట్టయై
యట్లనఁజెల్లునే యొడయఁడా? నిను నెప్పుడుఁ బాసియుండలే
దెట్ల యుసుల్లు నిల్పఁగలనింక టుగాఁపున నేనముందుజొ
త్తెట్టుగ నప్పుదీఱుఁ దమరందఱునిల్వరు రెంట మేలగున్॥ 137
మ॥ ఇదిగా కొక్కటి విన్మ, చేడెకు మగండేచుమ్ముసుర్లట్టిఁడే
తుదినొందన్ జెలిగూడఁ జచ్చినటు లెంతుర్గాదె! నీలేమి నా

బ్రిదుకింకేటికిఁ, గాన నగ్గిఁబడిపోవఁగ నున్న నాకానతి
మ్మెదురుంబల్కకు, మింత కొద్దిచనవీ నేనోఁచనే దేవరా!" 138
చ॥ అనవుడు నేలతేఁడు చెలి యాడినదంతయు నాలకించలే
క నొకటఁ గేళులం జెవులు గ్రిన్నమూసియు "నక్కటక్క టి
ట్లనుటకుఁ దెంపుసేఁత దగునా? ననుఁ గుందఁగఁజేయఁ బాడియే"
యని కనులందు నీరొలుక నట్టె మొగంబును వంచుకొంటయున్
మ॥ కని కేళు న్మొగిడించి చంద్రమతి నీకంజెంది "యోయేలికా!
కనుమా యద్దెసఁ గాఁచుచిచ్చులమె, నింకన్ జాగుకావించినన్
మనమాటావలనుంచి జోగికొడుకున్ దక్కించి కాపాడలే
మనుపున్ వీడకు, నేన యగ్గిఁజొర నయ్యా! యానతీవే వెసన్॥
క॥ ఇతనిన్ బ్రదికించుట మన
జతకు మొదటిచేఁత, చెడ దసం బటులైనన్
చతికిలఁబడి కుందకుఁ, డా
నతి నిడుఁడీ యగ్గివేల్వ్వనకు నన్నియున్" 141
క॥ అని పలుమఱు వేఁడెడి చా
నను మరలింపంగలేక నానన్ దనమో
మును వంచి వగచుచుండు మ
గని మిన్నకయుంట సెలవుగాఁగొని కడఁకన్॥
చ॥ మగనికిఁ జుట్టుగాఁదిరిగి మాటికిమాటికిఁ గేల్గుమోడ్చుచున్
సెగ కెదురెక్కిపోవునెడఁ జేతులఁ గొంగునుబట్టి లాగుచున్
వగఁగొని "నీదువెంబడినె వచ్చెద నే" నని యేడ్చు నేర్పుమో
ముగల కొమారుఁ డూఱడిల మూపునఁ దట్టుచుఁ గౌఁగలించుచున్
క॥ "అన్నా! నీనాయనయఁట నున్నాఁడో తండ్రి! యతనియొద్దనిలువుమీ
క్రన్నన నంటనివేలుపు నెన్ని యతనికనికరాన నింతన్ వత్తున్"
కం॥ అని తనకొడుకు కూఱడిలం
గను బ్రేముడితోడ నిలిపి కట్టినవల్వం

తను సవరించియు మగని నె
దనునిలిపియు వేల్పు మొగముఁదలఁచి మొఱఁగుచున్ । 145

సీ॥ జతమోముల దనీఁడ! సతనాల్కలు గలాఁడ!
దిగనాడ కన్నింటిఁ దినెడువాఁడ!
కప్పుతేరుపుజాడ! కఱకంఠుకన్రోడ!
తిగరూపువాఁడ! గాలి గడి తోఁడ!
మొదటిగొందియపీడ! ముట్టఁగూడనిజేఁడ!
అయిదురూపులతోఁడ నలరువాఁడ
నీటఁబుట్టినవాఁడ! నివురుగప్పు దనీఁడ!
తగరునెక్కెడివాఁడ పొగగలాఁడ!
వెల్గు నీమొగమునఁగాదె వేల్పులెల్ల
కైకొనుదు, రెల్లరిడునది గాన నాకు
నేన నీకారగింపుగా నేగితి, నను
నెలమి మన్నించి నాకోర్కె లీయుమయ్య! 146

సీ॥ ఎల్లప్డు నామగండే వేలుపని యెద
నమ్మినగరిత నే నగుదునేని
అరయ హరిశ్చంద్రుఁడనుతేఁడు సత్తెంబు
దప్పని యేలికై యొప్పునేని
ముందుగా నీజోగిబుడుతకుఁ జల్లని
వాఁడవై మెలగంగవలయుఁజుమ్ము
పిమ్మట నప్పలఁజిమ్మ సత్తెమునిల్ప
మగనిని బుడుతని మనుపవలయు"

ననుచు నెఱ్ఱనితామరయడవియందు
చొరఁబడెడి యంచనాఁగను జొరవ తెగువ
దిటము లొక్కట మేనొంది తెఱవయయ్యె
ననఁగ మంటలఁ జొరఁబాఱె నతివ మిన్న॥ 147

తే॥ అటులఁ జోరఁబడి మోదుగయడవినడిమి
రాచిలుకపిల్లనాఁగ నెఱ్ఱనగు సంజె
కారుననునొప్పు చందురేకయన నొప్పి
చంద్రమతి గ్రాలె వెలుఁగందకొంద నపుడు॥ 148

తే॥ ఆమెయిల్లాలితనమున కలరి వేల్పు
దొరమొదలు తెలుఁగంటు లబ్బురమునొంది
కనికరంబును తేనెలఁ గార్చుచున్న
పూలవానను గురిసి రవ్వేళ నంత॥ 149

తే॥ మంటలెల్లను రేఁగుటమానినిలువ
వేఁడియంతయుఁ జల్లనై వెలయుచుండ
పొగలు చదలంతఁ బ్రాఁక విన్బట్టు విసరు
తలఁగఁ గార్చిచ్చుపోడిమి తగ్గిపోయె॥ 150

క॥ ఆరహిఁగ నడవియింగల
మూరకపో మేనితేట యుడుగకయుండన్
సౌరునఁ జెక్కుచెమర్పక
కూరిమిఁ జెలునగపుడొప్పఁ గొమ్మ దిటవుతోన్॥ 151

క॥ మునుపటికంటెం దేజను। మునుకొనియెంచికొడుకుముద్దాడుచుఁడా
పెనిమిటికిఁ గళ్ళుమోడ్చిన। ననబోడినిగాంచితేఁడునర్మిలితోడన్॥

కం॥ "ఓ చెలి! నీగరితతనము
త్రోచె నడవిచిచ్చుబారిఁ, దొడరెను లగ్గుల్
నీచేఁ గీరితి జగముల
రాచకొలంబునకు నొదవెఁ, గ్రాలుదు నేనున్ 152

కం॥ నాకుఁ జెడునసమువోవఁగ
సాకితి వీజోగికొమరుఁ జానరో! యిఁకనే
నీకొమరు ప్రాపుచేఁ జోర
దేక నిజమునేలి యప్పూదిర్పఁ గలుగుదున్" 154

వ॥ అని చల్లనై తేనియలొలుకుపలుకుల నన్నేల తేఁడు తన ప్రాఁయాలిం బొగడుచుండె, నంత దానికై బిట్టువగచుచుండు విశ్వామిత్రుండు మిక్కుటంబగు నక్కజంబొందిముజ్జగంబులం బొలియించు దఱిఁబుట్టు సిరుచూలుంబలె మండు నయ్యెరగలిచే గ్రమ్మింపంబడక యగ్గరితలమిన్న మగండును దానును దొల్లింటియట్లుఁ గడు సంత సంబునఁ గొఁకుకు ముద్దాడుచు బోఁగిచూలు నిమురుచు నెక్కుడు బెడంగున నున్నయది. ఔరా! యని మఱియు, 155

కం॥ ఈయమ పెనుమంటలఁబడి। పాయదెయింపుకయునన్నె, (బాపురె! యద్బం!

జేమెడనిట్టివివింతలు। నాయెఱఁగినయంతలోఁగనఁ విన లేదే॥

కం॥ నాతబముకంటెమిక్కిలి। యొత్తొఁచుచునుంటెదీనియాలుడినికరం

బాతొఁగ చెలితక్కులుగా। నేతొయ్యలిమేల్గొనాలు వెతలయిదులకుఁ

తే॥ కానఁ గ్రొత్తడితనమునకంటెఁ జెలికి
హెచ్చుబతమొందుగన్పడ దెచటనైన
దాసిఁబూనినచేడె కెద్దానసైన
జూకలేదంట కీమెయె సాకిరిగద 158

క॥ ఇఁక నెవ్వడున్పన నీయె
లికఁ బొంకరిఁగాగఁజేతు లేదు వెరన్పు,నా
చికమక లీమగనాలి యు
ఆక చిటుకనుదెగించు, నెట్లుపాగ్రుకుదునొకో”॥ 159

మ॥ అనుచుం గుందుచుఁ గొంతసేపునకుఁదా నాసత్తిమైలేచి కా
ననిరూపొప్పఁగ గాధిపట్టి వడిగా నతుంత్రకుంజేరి వె
న్నున జూకొట్టుచు “నాదుకొల్వరుల నిన్నుఁ మిన్నగా నెంచితిఁ
విను నాపల్కెదె వీని బొంకరికఁ గావింపంగఁ గా రిద్దెచూ॥ 160

శా॥ నీకుంగల్గిన మోసపుందిటము పోనీకుండ నెట్లేని నీ
పేకల్కిం దనపెన్మిటిఁ(గొలుచు పేర్మిల్లాలి నీజేనితో

పీకంబొసి మెలంగునట్లుగను గావింపన్ వలెన్. దానిచే
నాకర్జంబగు"నంచుఁ జెప్పిచనెఁ గానన్ రాక, యాపిమ్మటన్ ॥ 161

క॥ లలిఁ జంద్రమతిఃగన్గొని। పలికెన్ నక్షత్రకుండు "పడఁతీ యెన్నన్
వలనగునే నీయీయాలువు। నలనల్వకు వేయిమోములయ్యకు నైనన్

క॥ ముప్వేల్పులయిల్లాండ్రున్। దప్పులఁ బేర్గొన్న జడలదాల్పుగరితలున్
నప్పులఁగావకొమ్మా! మువ్వపునికాలిగోరు మాఁద్రుమ లెతలఁపన్

ఉ॥ ఈతఁడు తొల్లి పుట్టువున నెట్టితబంబులు సేసి కొల్చెనో
బూతపుతేని, నెన్ని చెఱువుల్ కొలకుల్ వెలయింపఁ జేసెనో
చేఁతల నెన్ని పున్నెములు సేసెనొ, నోముల నెన్ని నోఁచెనో
ఈతఁడె నిన్ను నాలిఁగ గడింపఁగఁ గల్గిన మేలు సేకుతన్ ॥ 164

క॥ అళుకిడు నెరగలి పెనుమం
టలఁబడి చాకుండఁ జేసి నన్ను మనుపుటన్
గలిగె నుసు అడినపున్నెము
కలికిరో! నీయప్పఁదీర్పఁగలనే, యయినన్ 165

తే॥ తిరిగి నాచేతనైనంత తెగువఁ జేసి
మాఱుమేల్కి కుఁ జేయ నెమ్మదికిఁ దోఁచెఁ
గాన నామాటఁ బెడచెవి నూనకీవు
వినుము పూఁబోఁడిమిన్న! నావిన్నపంబు 166

ఉ॥ ఏ నల గాధిపట్టికడ కేగి కడుం బ్రతిమాలి నేర్పుమై
వానిమొడందఁ ద్రిప్పి యెడఁ బాటొనరించియు నీదు నేల నె
ల్లేనియు నీకొమారునకు నీయఁగఁ జేసెద, తేనితోఁ జనన్
మానెద వేని యూరకిటు నాతిరో! త్రిమ్మర నేల వీనితో 167

శా॥ వీనిం బాముకయున్నచో నడవులం బెక్కాఁకల్ఁ గస్తింబడం
గానౌ, నానుడి నాలకించి బ్రతుకం గాఁ జూడు నీపట్టితో
నీ నేలేలుము, కానయగ్గనిపుడి ట్లుంకించినట్లార్పఁగా
నౌనె కొమ్మరో! జోగికిన్ననగు మెండగ్గేన్, నన్ నమ్ముమీ 268

తే॥ గాధిపట్టికి రేఁగు కాఁకయనఁ దుదిని
దెగడిజగములఁగాల్చుమిత్తియును నగ్గి
కంటితిగకను మంటయుంగాదె? దాని
కడలెదరు తెప్పలనువాల్పక తెఱగంట్లు 169

క॥ అదిగాక వినుము నేఁటికిఁ బదియేనై పోయె గడువుపల్కిననాఁడుల్
ఇదివరకొక పైసయుఁ జేరదె, యెట్టులనింక ముందు రాయఁడు తెచ్చున్

చ॥ కదిసియు గాధిపట్టి పయికంబును దెమ్మసి కాఁకఁజూపినన్
మదిసెడి బొంకుటో నినుఁ గొమారుని నమ్ముటో కాక చేయఁగా
నెదిగనరాదె, నానుడువు తెల్లను నిక్కము, వీని నివ్వడే
వదలిన రాయఁడో కొడుకువద్ద సుకంబుననుండు చానరో !"॥ 171

చ॥ అనియను జోగిపట్టినుడు లమ్ములపోట్లుగ వీనులందుఁ బా
ఱినఁ గడురోసి చంద్రమతి రెక్కన నమ్మికనెన్ను చిట్లనున్
పెనిమిటి యీడనాడఁ జెలి పేర్మిసుకంబుల కాటపట్టు, వా
నినివిడి పొందులగ్గులవి నిక్కపు టెగ్గులు బోటిసంతుకున్॥ 172

ఉ॥ ఇచ్చలునింపు పెన్మిటిని నెవ్వతె పాయునొ దాని కెప్పుడున్
గ్రిచ్చులుచిచ్చు లోరెములు కారము లూరులుబారు తెల్లచో
ముచ్చెలులొచ్చు లూతములు బూతము లంగులుగొంగలన్నియున్
అచ్చము తెల్లఁబోచ్చెము లె యంచలు కొంచలు తక్కు లల్కలో 173

క॥ జడదారికొడుక ! పెనిమిటి
నెడఁబాసిన దానిమనికి యెడనెలగలరే
వడువునఁ దమ్ముల మొత్తము
లెడలిన కొలననఁగఁ దాల్చు నీబరితనమున్ 174

తే॥ అడవిఁగాసిన వెన్నెలలట్లుగావె
పగలువేసిన దివిటీల వలెనుగావె
పాడిలేనట్టి యేల్బడి పగిదిఁగావె
మగఁడులేనట్టి సుకములు మగువలకును 175

చ॥ పెనిమిటితోడి కాఁతియలు వేలుపుప్రోలి సుకాలు, వానిఁ బా
సినసుకముల్ తుదిన్ జమునిచేనగు బిడ్డలకంటె మెండు, గా
ఫున జడదారిపిన్న! సనుఁ బ్రోచెడివాఁడు మగండు వేల్పు, వీ
నిని నెడఁబాయనేరఁ, జనునే యిటు కూడనిసుద్దు లాడఁగన్ 176

ఆ॥ గాధిపట్టికినుక గలుగునగ్గినార్ప
వానయౌను మిత్తిపగతుకూర్మి
వానిటక్కుకడిమిపైఁ దేల్పునానయై
వేఁడికంటి నెనరు వెలయు మాకు 177

క॥ వెడవిల్తునిగడిదేర్చిన
విడిముడిదొరనేస్తి కాచు వేల్పుఱియుండన్
జడదాలుపుబిడ్డఁడ! మా
కిడుములు పండుగలు, కాన లెక్కడు మేడల్ 178

ఆ॥ ఇదియుఁగాక వేల్పుటెలికకంటెను దిట్టనాదుమగఁడు, తెలియు, వాని
బీరమెఱుఁగ లేక వితగాను వదరులు పల్కెదేల వెఱ్ఱిబమ్మసారి

ఉ॥ నీవును నీదునోజ్జయును నిల్వఁగనుల్ గలవారు మెచ్చఁగా
చేవయు సత్తెముల్ దిటముఁ జేడ్పడకుండఁగ మంచికీరితిన్
కావుమునాఁగఁబోల్చుచు జగంబును నామగఁడేలుఁ గ్రిమ్మరన్ ”
నావుడు నిక్కమంచు వినునాతుక ప్రమోఁత నెలంగ నెల్లెడన్ 180

ఉ॥ అంతను రాయఁ“డింక నిట నాఁగఁగరా దొక యామడేగినన్
గాంతుము పుక్కడాల్పునకుఁ గాఁపురమై కొలలన్ని మేర్చునే
తెంతయుఁ గ్రాలఁ బున్నెములకిక్కయి లగ్గులునింపు కాశినా
నంతట వన్నెకెక్కి యసమందిన ప్రోలిని, దానిఁ జేరినన్ 181

ఆ॥ తలిసియప్పుఁదీర్పఁ దగినవెరవునెందు
గాంచవచ్చు” ననుచుఁగదలి తేఁడు
పడఁతి కొడుకు జోగిపట్టులతోఁగూడి
తొరితముగను నడచు చరిగి యెదుట 182

సీ॥ గడికొలల్ దనసిటఁ గడిగి వానిని రొంపి
గాఁదాల్చినట్టి వాఁక చెలి గ్రాల
నల్లని చెలిఁగూడి తెల్లనిమై వెల్గు
దొరసంతు తోడఁ గాఁపురముసేయ
తోలుదాలుపుతలఁ గ్రోలు క్రొన్నెలవెన్నె
లలచేత వెలుఁగు వాడలుసెలంగ
బింకమౌ ఘనుతల వెలయుతామరపూవు
తావి దుమారమంతటనుబర్వ
వెలయుప్రోలులఱేఁడు సొంపులకుగూడు
మిన్కులకునట్టు వెనకయ్య యునికిపట్టు
నెవరుఁ బెంచెడిదాది పున్నెములప్రోది
కాశియనువీడు రాయఁడు కనులఁగాంచె 183

వ॥ అనిన నగ్గొంతికోడు "కట మీఁదికత నెఱింగింపు" మనుటయు.

తరల॥ మొయిలుపూవులఁబుట్టుతేరుల ముత్తముల్గొన వెన్నునిం
బయలులోపలఁ గొల్చుచుండెడి బత్తిదాల్చిన దిట్టఁడా!
చెయువులం బెరవారికస్తులఁ జిమ్ముజూచెడిమానిసీ!
మెయినిబూసిన బూతి తేజున మీటు దోసపుఁజీకటీ! 135

మానిని. చూపఱు(ముత్తము)మెచ్చెడి వియుపొంపునుగల్గిన ప్రెగ్గడమి
న్నా! పలుగాకులఁ జిల్లరమూఁకల నమ్మని డెందపుఁదామరగు
న్నా! పొడిమాటల నెప్పుడుఁబల్కని నాడెపుఁగీరితిగల్గినయ
న్నా! పెరలం దనవారిఁగఁబ్రోచెడి నాయపునెమ్మిగలట్టిదొరా!

తోదకము.

కొంకక మేలులఁ గూర్చెడివాఁడా! పొంకము బీరముఁబూనిన దిట్టా!
బొంకులుపల్కని పోటరిమిన్నా! జంకనలేని పసందుగలాఁడా!

గద్య ఇది శ్రీ...రాయవర...గౌరిరాజనామ ప్రణీతంబైన శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్ర చరిత్రంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క। సిరిపెంపిమిటిం గొలుచుటలో
నెరబత్తిగలట్టిదిట్ట! నేమపుంగొట్టా!
పరువుగల దిట్టరీ! నే
ర్పరిగుబురులమగండ! వీరరాఘవ పెగ్గా 1

వ॥ వినుమగ్గాడ్పుకొమరునియన్నకు మూర్కొండేయుండను
తబిసికన్నా కిట్లనియె.

తే। ఆ హరిశ్చంద్రుండనెడిరాయుండు కొంత
నడిమిం గొడుకు నెలంత జోగిపట్టంతోడ
పేర్మిసంతసములు రెండు పెనగొనంగ
కాశియనువీడుంగని దానిం గడిసియున్న 3

మ॥ కలకంబాసిన పెక్కులల్గలిగి వీకంబూసి జానొందు త
మ్ములపైవ్రాలెడి తేంట్లజుమ్మలర నెప్డుం రెండుగట్లన్ విరు
ల్గలతీవెల్గదలంగ జక్కవలమూంకల్బాలి నంచల్మొద
ల్బలునిర్పుల్గులుల్ గ్రాలు గంగయను వాంకం గూర్మిమైం గన్గొనెన్ 4

చ॥ కడలియనుంగుబోటి సెగకంటితలంగలవేల్పు నూత్రికుప్రాల్
బడిసినదండ మానిసులపాలిటితెల్లనిగడ్డి నేలకొ్రి
త్తడిచనుబంతిదోయిపయిందాల్చెడి ముత్తెపుంబేరు దోసపుం
గడిబువిచూలునక్కచురి గంగం గనుంగొని కేళ్ళుమోడ్చుచున్ 5

ఉ॥ "అమ్మరొ గంగ! నిన్నురకనాడినవారలు ముత్తిలచ్చి బే
రమ్మును మానికొందురనం బ్రాపనిసిం గొనియాడువారలో

కన్న కన్నడి వేల్పుటెక్కువను గుఱిమ్రొక్కుట బబ్బితో? మాందిదిసీరుం బోక

జిమ్మ దనంబుగా నను సేర్చిన దోసపుగొంపిదాలవా!” ॥ 6

మ॥ అని సంగంగొనియాడుచుం గొడుకు పోర్యాల్ గోగి రాపట్టుతో

వెడవెద్యంబును గుబ్బుబత్తు లోకత్తు పెంపొందు సిరాడి చ

య్యన నేమాంబుగ సందెవార్చి నిమాసం బన్చాటు ప్రొద్దువరా

దిన సేద దోలంగించంగా నిసుకయిన్నెక్ పాడ్రి నెఱ వెంటనే॥ 7

క॥ అచ్చోటు వాసి కాశిని జొచ్చు నెపంబలదారికలిమిం బెంపునుసత్తుక్

అచ్చపుంగిరితిపొగడంగ నచ్చునటులబిల్లు తేడనంగంద్రోడంగెక్ ॥ 8

క॥ “ఐదవనిమాన్యా! యిచ్చట

మైదాల్పులు నచ్చికేసి మాలలయునుక్

ఐదుకొలల నోసరించిన

మైదరులైనను గడంగి మరుగొంగలుగుక్ ॥ 9

సీ॥ గట్టులపుట్టి కిక్ ... సేడ

పింజులు లెప్పుడు పిసరందోలంగు

ఈగారు మేనుల నెనంగు వేడివెంగంగు

లెండ దట్టంబుగా నెపుడునింతు

ఏదనంపుసుడిపేరసౌ మబ్బు లేవేళ

విరివిగాం బెక్ వాన గురియుచుండు

జగములెల్లను నీటుసరిమట్టమగునట్లు

కడలు లేడును నెపుం గలసిపాఱు

యెల్లయునుఱులు నేవేళ నిగిరిపోవు

అట్టి బెడిదంపుందుది వేళనైనంగాని

సుంతయైననుదఱుగక జోకగాంచు

చెలియ! యికాశి మక్కంటిపోలుచుకతన॥ 10

క॥ ఓపడంతి! కాశి యెల్లలు గాంపురమున్నట్టిమాల కైపరితోనా

నేపురుడు వేయుగంటియు నేపగునిటునీపిలిబ్బి యెకటముత్తుల్॥ 11

తే॥ కడఁగి పలకడ డాకడఁ గత్తిపేరి
కోటపేరిటి రేవులు కొమరుమిగుల
హూరుఘూస మాసికి పుమగ్గుపేరి రేవు
పడమరను దుండెగుడిగాళ్లిలు వాసి నిచట॥ 12

గీ॥ కాశికాశియుఁగాశి నాఁగఁదిగ సార్లు
ప్రొద్దున నె లేచి యొర్రైనఁ బొగడ వారి
వేటుపుట్టులదారకొని వెతలసింపు
దోసములరాసు తెల్ల నైనవ! యొలంగు॥ 13

తే॥ ఎన్నము ప్రక్కకుఁ బడి యొట్టిఁడేని! కాశిఁ
బ్రెళ్ళఁ గుడిచెవి పైకిరాఁ ద్రిప్పివాఁడు
జానుగున నూఁచుఁ బెంద్రోవఁగాన వెన్న
వాంగసత పుట్టుపేరి మంతు తిగకంటి॥ 14

తే॥ ఇజ్జగంబులఁ బున్నియంబిడెడి చోటు
లన్నిఁటను గాశి యేచుమ్ము మిన్నయనుచు
కబ్బములు పొలిచెదుప్ర లొక్కమొగిఁ దెల్పు
సందియము లేదు నిక్క మీచక్కి చెలియ॥ 15

తే॥ తమ్మిగద్దియజే జెమ్మొదలుగ వేల్పు
జోడు లీకాశి మైదు క్రోసులనె సతము
తిరుగుచుండుదు, రద్దాన దీనిలోని
ప్రజలు దోసాలనోసులఁ బడరు వెలఁది॥ 16

ఉ॥ కాశికిఁ బోదునంచనఁగఁ గల్గును జన్మము చెన్నుఁ జన్నెలుక
జేసినపున్నె, మట్లుల నె చెప్పుచు నింటను గాలు దీసిపై ద్రు
వేసినవాఁడు వేల్పుగుడి పీడఁడు, దానిని మొట్ట బున్కదా
లైప సతముండు, గంగ మునుకాడినవాఁడల నిండువెల్గెసూ" 17

వ॥ అని కోటకత్తిపేరిటిపోరిలులకన్నాకగు వారణాశి యసం
బంతయుం దన ముద్దుగుమ్మతో నుడువుచుం జనిచని ముందట. 18

సీ॥ కలువలచెలితాళ్లగవనులచేతను
పగడంపునలవర్లపటపుచేత
కడుమిన్కులీను బంగరుగుళ్లచేతను
మగరాలపనటుల జగులచేత
తీరుగానెలయు ముత్తెముల ముగ్గులచేత
హొంబట్టుమేల్కట్ల డంబుచేత
తమ్మియనుంగు రాలందగిన గొడుగులచేత
బసవనిజెండాల పసలచేత
కప్పురపుటారతులపొగ గ్రోలుచుండ
మానికపుదివ్వియలు వెల్గ మఱియు సంకు
డంబురము మొదలు లిప్రల డంబుచేతఁ
గ్రాలు ముక్కంటి గుడిఁగాంచి రాయఁ డప్పుడు॥ 19

వ॥ నిద్దంబగు సద్దేవళంబునం గ్రాలు జగముసామిపేరి ముక్కంటి నచ్చంపుబత్తిగదురఁ గనుంగొని నేలపై మేనినంత వ్రాలిచి కేల్మోడ్చి తొలిచదువులఁ దెలుపంబడిన వలనున నిట్లని కొనియాడం దొడంగె. 20

ఉ॥ "నేలరదంబు ప్రొద్దు తొగనెచ్చెలు లిర్గుగబండికల్లులై
గ్రాలఁగఁ బ్రాఁతమిన్కులు తిరంపుగుఱాలుగ బమ్మ తోలఁగా
దారిమిమొట్ట విల్ల విసదాలుపు నారిగ వెన్నుఁ డమ్ముగా
ప్రోలుల మూఁటి మూఁడిచిన పోటరివేలుప! వేఁడిదాలుపా!॥ 21

చ॥ దరిగనరాని కాఁపురపుఁ దక్కడిసంద్రములోనఁ గస్తిచాల్
గరడులపెంపు నెవ్వగను గాలినిసాయకునొందియూఁగున
ట్లొరిపిడిచేయఁగా మునుగనుండెడి మన్గడయోడనిల్ప లం
గరుగద నీనెనర్చడిమికన్గలవేలుప! వేఁడిదాలుపా!॥ 22

చ॥ నిను సతమేమగొల్చెదరొ నిక్కము వారికి బిద్దె బీతు లే
దని కయివేడి నీదు నెనరబ్బ్రుఁజల్లదనంబటంచు ని

చ్చును దలఁచున్న దంతురుఁడు సాకిరి వ్రాయను సదుపాయపు సం
తునుగన బమ్మగాఁడనినఁ దోఁచు నెవండిఁక వేఁడిదాలుపా!॥ 23
చ॥ ఎనగన రానిదోసము లనెంతగ నల్పిన నిదు నరు నా
కొనఁగలవున్న మబ్బుటను గొబ్బున పల్లకయున్నె? క్రొత్తయే
టనుగల సిటిపాబురదడంబము పెంపుగఁ దెచ్చి కల్పఁగా
కననగునే యెటుల్ నడిమికెగ్గలనేమ! వేఁడిదాలుపా! 24
చ॥ చెరిసగ మాఁపుమాపగుట సిగ్గది యోర్వఁగ లేక చాపకై
పోరవ విసంబు నెక్కి తినఁ బొప్పడుబత్తులఁ జంపవచ్చు పో
టరియని దాసిఁ దింటినని దిట్టముగఁ జాలఁగ నెరిగుంటినా
దరయగ నెద్దియో తెలుపు మప్పలఁ జాలుడ వేఁడిదాలుపా! 25
తే॥ ఈ యయిదు పద్యముల నెవ్వఁడేని చదువ
వ్రాయ వినఁ బుట్టుపుట్టులఁ బట్టి కలఁచు
కొలలగమకాలన్ని బూదియై పోలఁగు నిజము
దూదితిప్పలు సిద్ధించు సూదనున్న 26
క॥ నాయెడఁద తేఁటినెప్పుడు నీయమ పగుదమ్మినుగను నెలకొను తేనేఁ
బాయక తాల్పుచునుండఁగఁ జేయుము దే! మొక్కుచుంటి జేజేమిన్నా!
క॥ నీమక్కువ రాయంచను
నామనసను తలఁపుకొలననుచు కొలఁకు నాఁ
పామరపాపములఁ దినని
మన్న, మాటికి నన్ను నెన్ని మనఁగఁగనిమన్న" 28
మ॥ అనుచుం బ్రేముడితోడ నెన్ని గుణిపై కాసత్తి రెట్టింపఁ జే
రి "నెగుళ్ళన్ బెడఁబాతు నింక, నెలదాలింగాంచితిన్, నాదుపు
ట్టు నిజం బింతటినుంచి మేలె తిగకంటింగాంచుటన్ జోగి గూ
ర్చిన యిక్కట్లను దాపలం బొడమఁ జొచ్చెన్ మేల్పునాం దీవియల్"
సీ॥ అని యాటఁబాసి మును మొల్లనల వాగ్గలకొలు
వెలుపటి పేరిటి వేల్పు నన్ని

కూడునిండనుచేఁడు పేడయు నానొప్పై
తిరుగునాప్పలకు బత్తిగొని మొక్కి-
తోడరి బత్తులకుఁ బోదొవనిచ్చి యొల్లు
పెరిమాంలుపతెన్నిగొల్చి పాటుపైపి
తగ నన్ను హనుల మొదళ్ళను నిల్చు
నేను గొదు నెలుయు వేల్పునకు మొక్కి-
గవియుఁ బెదనలికియునః గంగదరసి
నలువదియునాల్గు పేరులనలరు రేవు
తెల్లగని నానికన్నిఁటికింగి "కాశిఁ
బరఁగు వేల్పులఁగంటి, మేల్పాటినైతి"॥ 30

తే॥ అనుచు నొక్కెడ నలయికయుంతఁదీరి
కూరుచుండినరాయనిఁ జేరి కనుల
మంట లురలంగ మోనాలదంట్లగొన
వడుగు నక్షత్రకుం డిట్లు నాఁగఁ జొచ్చె॥ 31

మ॥ "ఒడయుండా! విను నేఁటి కొక్కటియు రెండో నాఁడు లే తక్కుగా
కడతేరెన్ నెల, మొక్కపైనయుఁ గనంగా లేదు, కింత కె
వ్వఁడుతీర్చంగలవాఁడు వా తబిసియప్పుల్, రేపుమాపంచు నీయుల్
గమ్ములెట్టుటకొప్పని, నను మఱొకనాఁటి నేఁబోనొదల్॥ 32

తే॥ జడలదాలుపు కడను చెఁబడిన మేరఁ
దప్పనడచిన నద్దానముప్పు మనకు
జాగు విసమను సామెత సరకు గినవ
ఇంక నేమారకుండుట యుల్లెసుమ్ము॥ 33

క॥ మిన్నక యిట్లునటుతిరుగుచు
నున్నాఁడవు కాని యప్పు నొగిఁదీర్చెడితో
వన్నెమొకన్న, తగునే యిది?
నిన్నఁ కఁబోనీక యిచట నిలఁబెట్టుదుసూ॥ 34

చ॥ పసుపసులాడి పెత్తనము వాయఁగ నల్గురిలోన రచ్చకున్
దరియఁగనీడ్చినప్పుడుకదా వెరవారఁగ నుండ దప్పదీర్పఁగా
గరుసుదనంబుతోడఁ బలుకన్నులపాలయి నీదువెంట ని
ట్లరిగిన నన్నుఁ జెట్టఁబని యందరు నాడఁగఁ జేయఁ బాడియే॥ 35
మ॥ జడదా ల్పెప్పుడువచ్చునో యపుడు నీసంబైన రొక్కంబు నే
నిడకున్న న్ననుఁగాంచి "ఎంతనగ నీవేమొతి విప్ర కే
చెడుగా! త్రిప్పెదవ్ ... బసి ... "యన్న నేను ... ద
క్కడియ మ్యొంగద, యేమి సేయుదును, దొంగా! ... ముల్ల మున్నదున్॥
మ॥ బతిమి ... ముములం దబ్బులను భోజనగాన నీతోడ నే
వితగాఁ బ్రదిమ్మరి, తం ... గాక విను, పై పెచ్చేమి సేకూరమిన్
సతనాల్కల్గలయాతని ... నగిచు గోసంబున్న నాయొజ్జ నీ
కతన న్నోమునునన్ను, రెంటఁజెడు పోక లాడ్చెవె, నీకేమిటే॥ 37
తే॥ ఇప్పుడప్పుడు ... నాఁడ సొమ్మిచ్చెదనని
మోసమున నింతదవ్వు రాఁజేసినాఁడ
నొచ్చితిని నప్పుదీర్చక నుసుఁగుదేని
ఇంక నడుగైనఁ గదలఁగనీను నిన్ను॥ 38
ఆ॥ ఇటుల వెతలనొంద నేటికినీకు, నన్
నొవ్వఁజేయనేల, యివ్వనీన
పోదుకాదె, లేనిపోని పోకేటికి
నొకట నీకు నాకు నొనరుమేలు 39
క॥ సొమ్మిచ్చెదవో, లేదని సొమ్మందువో, యేదొ యొక్క పోకడ పొమ్మా
దిమ్మదిరుగ బత్తెము లేకిమ్మాయి నీవెంట రాఁగ నేటికి నాకున్ 40
ఉ॥ రోసముఁజూపి నీవలన రొక్కము గైకొనలేక జోగిచే
నీసడమొంద నాకు నిది యేటికిఁ, గావున నీకునీవ యే
వేసము వేసినైన నను వేగిరమంపుము, లేకయున్న నీ
వాసితొలంగఁజేసి గరువంబునఁ బైకముఁగొందు నింతలోన్ 41

తే॥ బాగువినుమన్న నామాట చక్కనయ్యె
నాకునీవల్ల బోగినన్నాళ్ళు చేత
నెట్టినాండ్రుగఁ జేనాళ్ళ నిగడఁగొన్న
పున్నెమునకేగ నోనంబు పొంగినుంచె 42

కం॥ చిటికిక గనుపించితివి, నీ
వెటులో మాయమ్మ నేర్చి పోగకయున్నన్
కటికితనముగాసి ననునం
గట బేరము వెట్టి నాకు నొగ్గ కొని చనెదన్" 43

కం॥ అని మునుప, నగ్గిపుల్గొను
మునిపుంగవుపు నుంగవుల్ల గుప్పుకొనునను
గ్గుము జేతఁగానితనమున
పెనఁగోని కాల్చఁ జంగ మిగుల బెగ్గలి నెదందోన్ 44

కం॥ ఆలియు గోముడుఁడు గాక నా
పేలాంగును నైనఁ బైకి నెట్టక నడమికిన్
జాలిగొని చెలిగనుగొని
తూలి మొగమువంచి కొండిడోరయుండుటయున్ 45

ఆ॥ కాంచి చంద్రమతియు గట్టికడివిఁ బెర
వారిమొదల నెఱుఁగుపగ్గగాఁగు
బ్రోడగాన మగనికొగ్గియనిఁ దగినట్లు
దిటముఁజెప్పమదిని నిట్టులఁబలికె॥ 46

శా॥ "లావు న్నీరెత్తి గ్రాలి సంద్రములె యెల్లెగ్గినా నేల నీ
నవింబోగ్గిచెడి దిట్టకున్నదమాడ్కి గుండు టోప్పారు నే
నొప్పు త్సౌను నుసుల్లకు న్వరుస నెందు నెబ్బవళ్ళిట్టా
వే? వంత ల్పాలుపొంది నాఁపురవములు న్నే? యున్న దొందప్పనే॥ 47

కం॥ ఎపుడెయ్యది రానగునో। యపుడదిదప్పింప నెవరికగునో తేఁడా!
ఇపుడొంటుకేడు రాఁగఁబి। దపదీనికి రెట్టి మేలుఁతప్పక యగుఁజూ॥ 48

క॥ తొలిపుట్టునఁ జేసినచేఁ
తలు మలిపుట్టునను గుడుపుఁదప్పవ నెడిప
ల్కులు నీవెఱుఁగవె, వెంగళి
వలెఁ గుందక దిటవుఁబూనవలదే చెపుమా॥ 49

క॥ జడదారి యప్పుడీర్పుఁగ
నిడినగుణువు దప్పకుండ నెట్టులొ సొమ్మున్
గడియించుతోఁ బ్రివఁగనుగొను
మొడయుఁడ! యిటు లూరకున్న నుసులుగలుగునే॥ 50

శా॥ నా మిమ్మొప్పినమేర కొక్కగడె హెచ్చున్నాగు కావించినన్
మిమ్మున్ నొప్పెంకరిఁ జేయఁ జేఁగడియము న్మన్నన్న యూజోగిప
స్త్రమ్మున్ నెగ్గునఁ యత్ని మాయసము వెగాదే, యింత కేసేర నా
యమ్మున్ మ్రింగెను(తేఁడటం)చుఁదగునా రయ్యో! మది న్నొందకే॥ 51

కం॥ పగపట్టి నెగడుటొక్కటి
తగినయసపుఁబోక రెండు, తప్పని మోజల్
దెగడుట మూఁ, డివి రాకుం
డఁగమసలిన నెల్లవెత లడంగుట కాదే॥ 52

నే॥ ఈ తబిసిమిన్న బుడుత ని న్నిట్టు లప్పు
గీర్పు సుని చిక్కుఁబెట్టుట తిట్టి కొట్టి
పాలుదాఁగించినట్టు, లీవడుగొనర్చు
చేఁతలకు నీసు కస్తిని జెందవలదు॥ 53

క॥ ఈతనియానతిమసలుట
చేతను నిజమాడుబతము చెల్లుటయును బే
రేతటఁగాంచుటయును మన
కై తనుయంతటనెవచ్చునవి యనుకొనుఁడీ॥ 54

తే॥ నిక్కవమువల్కనొక్కపున్నియము లేఁతి
వైన పలుపున్నెములుఁ దాఁసునందుఁ ధూఁచ

నిజముగలిగినసిబ్బియె నేలనంటు
ననెడిపెద్దలమాటలు వినమె తండ్రి 55

మ॥ పలుజన్మంబులు నీసిన వ్రతము బున్నెంబెల్ల నీరీతిలో
గళులు వ్బందిరు లెన్నొ యుంచినను దాఁగన్ వ్యాప్తియం జెర్వలున్
చెలువొందంగటుల వేలుగూర్చినను నిన్నీ! యిన్నియుం గూడియున్
గలనైన వ్వరిగావన వ్వినము నొక్కంటైన నిక్కంబు గాన్॥ 56

గీ॥ ఎంగొదవ్వనెడల్పున్న యేటిపెంట
గట్టుకై తాఁ పెదలేనట్టి పంద
పగిదిఁ బలుకస్తులను గొంది నొగిలి తుదకు
బాగురానగుతఱి జంకఁ బాడియగునె॥ 57

శా॥ కాన న్నిక్కువమైనమాట కొక యిక్కట్టబ్బదుండంగ నె
ల్లేనిం బ్రోచి యసంబుపల్కు చెలి నూరేగింపుగాపింపుమీ
వే నీతేజనుబమ్మంగో, నటులంగావింతేని నీకబ్బుఁ బెం
గా నాసత్తివెలందిపట్టెపు గనంగా నబ్బఫుం జేతమా॥ 58

తే॥ విడిముడికడించ వేరొండు వెరవులేదు
కాన నెద దిటమూని న స్గతావులోన
నమ్మి నగమప్పదిగ్చి. పైననిగిలినది
రేపకెల్లుట నెట్లో తీర్చి మననగును"॥ 59

క॥ అనవుడుఁ జంద్రనుతిమాడులు
పొనుపగునమ్ములనుబోలెఁ బొడుచుటయును వం
తను గనుల నీరుగ్రమ్మఁగ
నను నాలినిగాంచి రాయఁ డలమటతోడన్॥ 60

మ॥ "అకటా! యిట్టులఁ బల్కఁగా వినఁగఁ దప్పౌమాటలాడంగ లే
ద్గె? కటారైకొని గొంతుగోసినను మొండే యింతకంటె న్బతే
ఒక మేల్లొక్కత్తడివైన నీవె యిటు వానోనాడఁగా లాంతులా
ఇఁకముం దెగ్గులువల్కకుండుటలు వాయుం గట్టుకొన్నాతనిన్॥ 61

తే॥ అనఁగరానట్టి పరుసములనెడి యగ్గి
సెకలు నాచెవిసోఁకులఁ జిటులఁజొనిపి
కుడిచికూర్చుండలేక యోగోల! యురక
గొప్పదోసంబు నొడిగట్టుకొందలంతె 62

ఉ॥ నాయము నెంచఁగా మగలు నాతుల నెంతలు బాములబ్బినన్
పాయక ప్రోచుచుండుటలు పాడియగాకిటు బోంట్ల నమ్మఁగా
ఏయెడనైన నొప్పనగునే ? వినువారలు ముక్కుమీఁద వ్రేల్
వేయరె ? ఎన్నఁ జెప్పఁగలవే యిటువంటివి చెడ్డమాటకల్ 63

తే॥ ఈడ నాడ లేమ తెలములు పొందంగఁ
గాని కాటియలకుఁ గాదుసుమ్ము
అట్టిచెలులనమ్మి చెట్టఁదుండుట జగ
ములకుబరువు, వానిపోక మెఱుపు 64

ఆ॥ ఆలినమ్మి బ్రదుకునట్టియాతనికంటె
ఐదుకోలలఁ జేసినతఁడె మేలు
మేనిలోనిసాముచాన. దానినెయమ్ము
టనఁగ నొడలిసగము నమ్మెటకద ? 65

ఉ॥ మంచిగొనాలఁ గ్రాలుచెలి యున్నఁ గనాంచుట వేల్పుసోల్పుకే
మించుటె యాలితోడివగు మేటివెతల్కన మీలజాడలే
ఇంచుకలేదు పెంపు మఱి కేల్గను నాలియొకర్తు లేనిచో
నంచను బెద్దవారినుడు లయ్యయొ ! ఇత్తవె క్రొత్తవే చెలీ! 66

సు॥ పితరుల వేల్పులం దనుపఁ బెర్వగు చెయ్వుల మెప్పుదాచుగా
ది తగుకాలంపుటేపునకు దిద్దినపొందిది యసంబుఁ బెంచుదా
ది తెరలుకీడుదయ్యములఁ దెగ్గించఁగఁజాలిన మంతరంపుబూ
టి తలిరుబోడియే మగలతేరులఁదోలెడిజోదు చేసియా॥ 67

క॥ కాలమును రూపును మెల్గొన
ములు మంచితనంబుఁ గలుగు బోటిగలుగుటల్

తొలి మేనునఁ జేసిన చేఁ
తలచేనగు, దానినమ్మఁ దలఁపుఁ జెలుప దే" 68

క॥ అనవుడు మగనిం గని యి
ట్లను నెవల్గఁ గలఁక లేని యచ్చపుబల్కిన్
బెనుపుచును జంద్రమతి మె
ల్లన నడఁకువ నాయముం జెలంగు పలుకులన్॥ 69

తే॥ చెల్లియుండియుఁ దనవారిఁ జెఱుప నమ్మ
కొనుట తప్పందుర్ పెద్దలు, కొలుపడిన
తఱిని సత్తెముఁ గాపాడఁదలఁచి యాలి
నైన నమ్ముట తప్పు గాదరయ కాదె॥ 70

చ॥ ఇదియునుగాక యాలి మగఁ డిచ్చకు మిన్నక సొంతరాబడుల్
గడియఁగ నమ్మఁ జెప్పగును గాఁ యదే మగఁడొందఁ పాట్లకున్
ఎద వగనొందక కుందితరు నేరికినైనను విప్పి పాడిపై
కుదురుగనుండఁడెంచదుఁ గూడనినాగను నాయముండునే॥ 71

కం॥ ఆలికినై పాటులువడు
టేలాగున మగనిపనియొ యెప్పుడు నటులే
జాలిగొని మగనిబాముల
పాలువడెడి చేత మొదటిపని క్రొత్తదికిన్॥ 72

ఉ॥ సత్తెముదప్పి యాలుస్రదలు సంతుసుబోచుటకంటె వారిఁ బో
నొత్తియు నిక్కమున్నతము నోముట లెస్సయు, ఆలినమ్మటన్
హత్తినదోస మెట్లయిననేఁ బెడఁబాపఁగఁ గాని సత్తెమున్
మత్తిలి తప్పుదోసమును మాంపఁగరాదను పల్కులుంగవే॥ 73

క॥ దబ్బఱకంటెనుదోసము
నిబ్బరమగునిజముకంటె నెగడెసిపున్నెం
బబ్బుట లేదని పెద్దలు
కబ్బంబుల వ్రాసి, రటులఁగాదనఁ దరమే॥ 74

క॥ బిడ్డలపై నాలిపయిఁ దుష్టపయింగలుగు కోర్కె తొలఁగకయున్నన్
అడ్డంకియ ముక్తికి, ఆ దొడ్డపలుకు నెఱుఁగిరాదె శ్రోత్రుడు పెద్దల్॥

ఉ॥ కావున నింక నామనవిఁ గైకొనుచు న్వలుపల్కు. లేక యే
చేవనుబూని నాపయిని జెందిన ప్రేమను నీకుఁ గాయు చీఁకటుల్
పోవఁగ నీవు శిల్పియును ప్రాప్తసుఖాలఁజొన్పి సిక్కుమున్
గావఁగ నెంచు, మూరక సగంబుసుకొందిన లగ్నగల్గునే॥ 76

క॥ అని శోకాకులనర్చుచు
పనివినుమని కేరు చేడెపలుకులకును మూం
గనలేకను దిటముమనుబూ
నిసమొదఁరో దాయుఁడను గనికరమునఁ గేక॥ 77

క॥ "వినుమా యువిదా! నాఁటట
పెనఁగుచు బీరొదవఁ జేయు తెరెంగనుచున్
చనుమానిపసిచిన తొంపఁ
కిని నాకి ప్రిట్టి చేఁతి కిట్టదె! గా స్పౌ॥ 78

చ॥ పెరసగచూడ్కులంబడక ఫైకొగు బాగను మలికిట్లచే
హాగువయి మింటనంటు కడు నందపుమేడల వాడలందు ద్రి
మ్మరి యలపొందు ప్రైదలివి మాయురె! లోఁతుల యూండిగంబులం
దరుగఁగ బమ్మ్రవా సనుగదా! మురుదా! సనుఁగూమటం గదా॥

క॥ పుడమింగల రాచరికపు
పడఁతులగము లగాడగంపుఁబనులో నసుప నా
డదరునిను నలువ నేఁడొక
కడబాసనగా మెలంగఁగా ప్రాసనోకో॥ 80

ఉ॥ నా కనుసన్నలన్మెలఁగి నాపలు కెప్పుడు దాటకుండి నా
కై కనుజన్నియ న్మెలపి కారియుల న్బలు తోడుసీడనై
యోఁకట నాపయి న్నిలిపి యెప్పుడు వెల్పగ నన్ను నెంచు నీ
చి! కట! నన్నుఁ బాపఁదలఁచు ఒదుసల్వకు నేమనఁ బ్చనో॥ 81

సీ॥ తోఁటలు తోఁపులై తోఁచుఁ బేరడవులు
గవులు నాపుట్టిళ్లుగాఁ గనఁబడును
దూఁదిపరుపులట్లు తోఁచు గసపుఁబాన్పు
తెల్లదుంపలు కూరలే యగుఁగద
ముండ్లడొంకలు పూఁపొదరిండ్లగు
కరకుఁద్రోవలు పాలగచ్చులగును
గవులు నీళ్లు పానకంబులవలెఁ దోఁచు
వడగాడ్పు తెమ్మెరవలెఁ గనఁబడును
నాకు నీతోడనుండిననాఁడులందు
చెలియ! నేఁటికి మన యప్పు సెల్లనోకొ
నేఁడుకద నాకుఁ గనఁబడెఁ నెలఁతమిన్ను
నేలయంతయుఁ బోయిన వాలకంబు 82

క॥ అడలోఁదవఁ జేయు కిస్తుల
కడలింబడి నిన్ను నావగాఁగొని యీఁదం
బడయఁగఁగోరిన నను నీ
వెడఁబాయుట నాదు నుసురు లేఁగుటయ చెలీ!" 83

తే॥ అనుచు గుండెలు నీరగునటులఁ దోఁప
కుండఁ గుందెడు కోసిఁ గన్గొనుచుఁ బండ్లు
కొఱుకుచును లేచి నక్షత్రకుండు నోట
వచ్చినట్టుల దూఱుచుఁ బలికె నిట్లు 84

ఉ॥ "జాగొనరింపనేల, యిఁకఁ జల్లగ మాపటికంబు నీయన
ట్లీగడ యింత దెల్పితివ యనియు నాకును నీకు మంచిదే
యాఁగద? అట్లుకానియెడ నాలినొ కీలినొ యమ్మకున్న నే
లాగున నింతయప్పును దొలంగఁగఁ జేయుదు కానఁ దక్కకే 85

క॥ నీప్రను నీయాలియుపడి రాపలెసంగిడికి, లిబ్బిరాబడికమ్మం
గావలె, మిమ్ములనట్లుఁ గాపింపనినాఁడు బొంకఁగావలెనిచటన్"

మ॥ అని కేల్గైకొని లాగఁగాఁ దొడఁగ రాయం డా నిరాబారికం
మని తోఁచ్చెంబుల కోర్వలేక మదియందుంగుంది [illegible]
మ్ము నిజంపుం దలఁపొప్ప నంగడికిఁ దాఁ బోయె న్వడి న్వానితో
డను న ష్టచ్చుటివారి లోంగొరులతోడ న్నచ్చట ల్పొట్రిలన్ 87

సీ॥ మోకాళ్ళనంటిన జోకఁ గాంచిన కేల్పు
బడపోన్ను పలకనా వెడఁదరొమ్ము
ప్రోడ్డుప్రో త్తమ్ముల దిడ్డువాల్గన్నులు
జానుగాగ్రెలెడి వెడల్పైననుదురు
పిన్నానికి ముదూలు బెడఁగైన ముైతేజు
చిందంబునందంబు చెలువుగొంతు
కెందామరలఁబోలు నందమైన నుగులు
వెడఁదనోరు నుకంబు గెడరునడక
లందెం రెంటిన వేగంటియనఁగనొప్పి
ప్రాల్మారిశ్చంద్రుఁడని యెడి రాయఁడోరఁ
గాంచి చెప్పలువాల్ప కగ్గలపు వెఱఁగు
దనరఁ బజలెల్ల గుమిఁగ వింతచేలువొంద॥ 88

క॥ "ఎవ్వఁడొ యితఁ, డెటనుండి యొ
మవ్వపుఁ దేజునను మిన్ను మానికమనఁగా
నవ్వటిలి వచ్చుచున్నాఁ
డివ్వాడిమి మగని రాక కెయ్యది కతమో॥ 89

చ॥ పలుకులచేత నోటగల బమ్మయొ లచ్చిని బేరురంబునన్
గలిగిన వెన్నుఁడో సగముగా నలచూలు నుదాల్చినట్టి లే
నెల తలఁగ్రాలు వేల్పొ కలసి న్బవిదాల్పుల జొక్కటెల్ల వ్రా
నోలిచినకత్తి కేలఁగల యుక్కరివేలుపొ" యంచు నెన్నుచున్॥ 90

క॥ అమ్మేటితోడ సాగున
తమ్ములఁగాఁ పురము సేయు తలిరుంబోడిన్

నెమ్మి నెకసక్కెమాడెడి
నెమ్మియునుఁగ నడచివచ్చు నెలఁతం గనుచున్॥ 91

సీ॥ చెలువన్నె నెమ్మిన్నె చెలఁగు వంజులవాలు
కెందమ్ముల మొగాలఁ గ్రొంజిగురుఁబలుకు
చల్లనై సొంపగునై చాలువాలుఁజూపులు
తేఁటిదాఁటులను జేరోటుపఱచు
నొల్లనై సొంపౌచుచే మొల్లనగు నవ్వులు
ముత్తెమ్ముల నెన్నులౌ త్రిప్పఁగువ
తళుకునై నిలుకడై దాలఁగు నెమ్మేనులు
నిండు మెఱుంగుల కప్పు నిండుచునుండ
ఎదఁ జిగురాకు మేని కాల్చునదనఁగ
జగము లొకటఁ దల్పునాఁగ నిచ్చలపు వెన్ను
గెలుచునదగ్గులుట్టు చెన్ను వలను చెలఁగ
నెన్ను జీవని చెన్నగునట్టి తరుణి" 92

చ॥ ఆడుచుమనోహరమగు హరిచందుఁడెంతయు నెయ్యమంద రాయఁ,"ఓ
నగవములబ్బుతులారా! ఇటుఁ జూడఁదగిన యాఁడుగులార! నా కతం
తనువినుపించెద కన్నుపకెక్కినన్" అని నిగ్గు నెమ్మోమునన్
మెనఁగొని నిలెలుంగునను గ్రొమ్ముడి పట్టుఁగొఁ జేయు దుగ్గులన్ 93

ఉ॥ "ప్రాఁకగ్రాలంజాకుల నొగ్గి తగి నాటకనాఁగఁ గ్రిదెంకు చేరి తా
ముమ్ముల పట్టినై పుడమి మొత్తముగా నల గాథపట్టికిన్
బన్నుగఁ దెగమిచ్చి మును వానికి జన్నము పేరనీయఁగా
వద్దికనొప్పఁగోఁబడిన పైకముఁ గూర్చెడిపీలు లేమిచేన్ 94

క॥ ఈ లేననికల్లలనన్ జాలక యొక్క లేని సొమ్ము సమకూర్పఁగ నా
యాలినినమ్మఁగ నంగడి నైకమునఁ జేటిపిగోరు పైకంబిమ్ము చోన్ 95

చ॥ నలు కొలిపక్కలం జనుప నవ్వులనందగు పాటులార! త
మ్ముల చెలికవ్వనేస్తికొలము ల్దగఁబుట్టిన జేఁడులార! సొ
మ్ముల దోరమాదు రైతై సిరులఁబూనిన కోమటులార! సత్తులన్
చెలగల కాఁపులార! వినుఁడీ యిది మేలముగాదు పల్కెదన్ 96

సీ॥ ఊసులన్నింటి నొకటిగాఁ దలఁచి త
క్కక మేళ్ళుగూర్చెడి గరితమిన్న
సామికర్జంబులఁ జక్కఁ జేసెడిప్రోవ
గాలించు నిల్లాలి మేలుబంతి
కాఱులు ప్రేల్లులు గాకుండఁగాఁ బలుక
మాటల నైదువమానికంబు
పట్టినజన్నియల్ పాడుగాక మెలంగు
క్రొత్తడిగమి కాణెము త్రియంబు
తే॥ గీ॥ నన్నుఁ గేల్వట్టికొలిచెడి నాదులచ్చి
నమ్ముచున్నాఁడ, మీ రెవరైనఁ గాని
కొనుఁడు, నమ్ముఁడు నామాటఁ, గోమలులను
విలుచు గడిదొంగనని తిట్టవలదు నిజము॥ 98
తే॥ గీ॥ పెండ్లియాడినప్రోయాలి విలుచు వెఱ్ఱి
గలఁడెయని హే(ళనము)సేయ వలదుచుండి
సత్యమిది నాదు పెండ్లాము, సత్యమున కె
విలుతు, నాయుసుఱులనైన విలుతుఁగడకు॥ 99
క॥ అనియి ట్లాలిని నమ్మెడి
పనికై యుంగడినినిల్చి పల్కెడితేనిం
గని చూపఱు లెల్లఱు కుం
దిన యెడఁదలం గోడ నతని తెగువ కని రిటుల్॥ 100
ఉ॥ "అక్కట యెంత వేఁగు ఱితఁడంతయు నేలను గాధిపట్టికిం
దక్కగ నిచ్చి వేయుట యెత, వ్వదిగాకయు మున్ను నెప్పుడో
యొక్కపు డీయ నొప్పుకొనియుండినదానికి నాలినమ్మి టిం
కొక్కటి యెత, ప్పిటింత తలకోర్వనియీావుఁల ముప్పుదేవొకో॥ 101
క॥ రాఁబడిలోఁ దనయింటికి
గాఁబడునది వదలి కొంతఁ గదపకమిగు లేఁ

గాఁబడ మే! లందురుగా
క్కీ బిడియము లేనియీవు లెట్టులఁ జెల్లున్ । 102

ఉ॥ కందువ లాలియున్ మొదలు కాఁపుర మొల్లని వేడ్కఁ బుట్టెనో
కొందఱు పోయెనో యినుమడించెడి కీడుల కెల్ల నోర్చి యీ
చందమునం గడించెడి నిజంబునఁ గల్గెడిలగ్గు, లెప్పుడో
ముందఱ నీ నటం బిపుడు ముప్పులఁ జెందఁగ నేల తేనికిన్ ॥ 103

తే॥ గీ॥ ఇతని నుది రాయియో నాల్క కత్తియైన
దోసపుంజబ్బు పుట్టెనో తోట్రు తెల్వి
జన్ని యితని కడ రెను లేకున్న నిటుల
నెలఁతి నిల్లాలి నమ్మంగ వెడలఁగలఁడె॥ 104

తే॥ గీ॥ పేఁడుగాఁడీతఁ డొక కన్న గాఁడుగాని
జోదుగాఁడీతఁడు కొలంపుఁబూదిగాని
సామిగాఁ డన్నువులపాలి జముఁడుగాని”
యనుచుఁ బల్వురు పలుకాఱు లఱచుచుండ॥ 105

కం॥ మఱికొందఱనిరియిట్లు కృఱఁగూలియొ నాలి యోయిఁకం జేసినడ
బ్బులఱువుగఁ గూర్పఁడె, దీనిం బఱిగొనెఁ గాఁబోలు, వీనిపడఁతి యొకాదో॥

మ॥ పెరనాళ్లం బడిపోయి సొమ్ములిడ నువ్విళ్ళూరఁగా బల్కి యే
పొరపొచ్చంబును లేనివానివలె నొప్పుల్ గుల్కఁగా నాడి బి
త్తరులం జేరిచి దవ్వునాళ్ళఁగల పింతల్ వంకగొంపోయి య
బ్బురమౌనట్టుల విల్చుదొంగయితఁ, డబ్బో! రాయఁడే బొంకఁడే।

సీ॥ దోసాలతిప్ప యింతులపాలిమిత్తి యీ
తనిఁ జూడరా”దని తలఁగువారు
నగ్గిసాకిరిగఁ బెండ్లాడినచెలి నమ్మఁ
బాడిగాదని తిట్టి వదరువార
రావేసమును వేసె రాదొంగ వీనిఁ ద
లారికీవలెనని లాగువారు

కాశిలో నేఁటికొక్కఁడు మానిసులనమ్మఁ
బూనె వింతయటంచుఁ బోవువారు
తే॥ గీ॥ గడన లేనట్టిమగఁడు యుగ్మలుల నమ్మ
కున్నఁ జేసెడిదేమని గొణుగువారు
నగుచుఁబదుగురు పదిమాటలనఁగ వారిఁ
దోసి కొందఱుచెట్టలు రోసమునను॥ 108
ఉ॥ ఏమిది యక్కఱతైనతఱి నింతుల బిడ్డల నమ్ముకొంట త
ప్పే? మఱియేల వీరిఁగని యెక్కుడు బాములకోర్చి పెంచుటల్
లేమికినోదురంచుఁగద లేకెటదున్నడు వేళదూడ లే
యామెత వేళనెద్దులె, కటా! యిటు లీతనిదూఱ నాయమే॥ 109
ఆ॥ వె॥ ఇదియుఁగాక మళ్ళొ యింట్లో తాకట్టిడి
కాని యమ్మికాని కరము లిబ్బ
నీకయిట్టితఱిని నెట్లాలివచ్చు, న
ట్లగుడు దాని మరలనమ్మఁ దప్పె॥ 110
కం॥ "అయ్యా! యమ్మించెద మే।మియ్యెడనీ చెలిని, మాకు నేమిచ్చెదవో
చయ్యన దెల్పుము, తక్కన।నియ్యాటలునీవిసాగు నేమామోర్లన్॥
ఆ॥ అనుచుదుండగీషుతనమునఁబల్కెడి। వారిఁగొంతదవ్వపాఱఁదోలి
కొంతమంది పెద్దలెంతయు నెమ్మది।తోడఁజేనిజూచియాడిరిట్లు॥ 112
మ॥ "అకటా! నోళ్లకువచ్చిన ట్లితని నేలా మీరు లొక్కమ్మడిన్
మొకముంజుట్టిన బెబ్బులుల్ వలెను దొమ్మిన్ మూఁగి కాల్లాడదర్
ఇఁక మీఁ దిట్టులనైన నారెకులపాలే మీర"లంచందఱుం
డకపోఁ దోలియుఁ బల్కఁగాఁదోడఁగి రంతన్ వార లొంటొర్లతోన్॥
ఉ॥ "ఈతనిఁదూఱనేల మునుసియరె పార్లకు నేలనెల్ల, డ
బ్బేతఱినైన నొప్పకొనరే యిడ షేం,డ్లిటులిచ్చువారిఁ బె
ల్లాతురనొందఁజేసిరె కటా! కయిఁజాపినవారు, పున్నపుం
జేఁతకుమున్నుచో మొసలిచేఁబడినట్టులు పీసి కయ్యఁబో॥ 114

క॥ ఎఱిఁగెడుఁగో గుడి మీఁదన్
దొరగినటులనయ్యెవీని, తొలిపుట్టువునన్
బరఁగుకొల గాథపట్టిగ
మరలి వెతలనింపు చెడ్డమంతరమయ్యెన్॥ 115

ఉ॥ ఈసును వాడికిన్నియును నెప్పుడుఁ బూనఁగ రానిజాగు తే
లా సరిడెందమూనక చలంబునుబూనఁగ ఱేఁడులందు, మొం
డాసలు నోర్పులేమి పొగ రల్లరిచెయ్వులు పాడిలేమి మేల్
చేసినవారి కెగ్గులగుచేతలు పాఱుల కున్న వేగదా॥ 116

తే॥ గీ॥ మున్ను వామనుఁడనియెడి బొమ్మచారి
బలియనెడిసోకుఁజేరి యబ్రముగను దిగ
యడుగుపుడమినిఁగోరి యీఁబడినపిదప
నడుగుజగమేల నాతని నడఁచలేదె॥ 117

ఉ॥ ఏరినో చెప్పనేల, వినుఁడీ జడదాలుపు గాధిపట్టియే
యూరక పొద్దువంగడపుటొజ్జకడన్ బనఁజేసి నిండుగా
నోరెముమెక్కి యాతనిక యోగొనరింపఁగఁజూచి యోడె, సి
బేరముగూడ నట్టిదియు పెంపగు ఱేనికె కొంతమీఁదటన్”॥ 118

క॥ అనిపల్కు వారినందఱఁ
గనికొండలు వల్కిరిటుల "కటకట! దబ్బం
శిన మనబోటుల కింతటి
ననబోడిని బానిసగఁ గొనన్ దరమగునే॥ 119

క॥ ఈమెకుమన కేరుఁ (గునకు)
దోమకుఁగలసాటియైనఁ దోఁచదె, కొనుటె
ట్లీమేఁగొనుట కొఱవిసిమన
మేమన నెత్తులను గోక మేకొనుటగదా॥ 120

చ॥ నిలుకడకీరితిన్ బొదువ నెక్కొనునెంజిలికొర్చి నిక్కపుం
బలుకునుగావనెంచు నెఱబంటగు ఱేఁడులమిన్నయైన యీ

బలియునిఱ్ఱాలి దీనిఁగొన నాఁకతలంగల కాళ్ళపాపిదే
యలవడుఁగాక, యింకఁ బెర లాపొదరిన్ నిలువంగ నేర్తురే॥ 121

చ॥ చెలువలమేలుబంతియిది, చెక్కుసెమర్పక పైఁడిమెడల్
గల విరితోఁటలన్ మెలఁగఁగా నలపొందెడి, దీనినొట్టఁ గా
నలఁబడి నల్గవారిసె, నిది నల్వకుఁ జాలదె, యూడిగంపువా
తలఁ బడఁజేయనెంచె, నొకతప్పుకు దెబ్బలు రెండు పాడియే॥ 122

ఉ॥ బమ్మనుదూఱనేమిటికిఁ, బంతమొ, నాసికి సందడొక్కటే
నెమ్మని జేసదాచినదె నిక్కముగా నుసకిచ్చుచుండు, నే
యమ్మ యెఱుంగమిన్ దొలుతనందినపుట్టువ నెట్టిమాత్రిదిగాఁ
గ్రమ్మరెనో యెఱుంగుదుమె, క్రొత్తడియేయిపు, పైసఁ దప్పనే" ॥

మ॥ అన నక్షత్రకుఁ డట్టిమాటలకుఁ దా నష్టంబుగావచ్చి పి
ల్వని పేరంటముగాఁగ నందఱును నవ్వన్ డంబమున్ జూపుచుఁ
ట్లను, "ఊఁడాడినదే నిజంబు, గొనువారైనం గొనుం, డొల్లకుం
డినచోఁ బొండు, వెలందులం గొనుట మాకే క్రొత్త లేలా జెదన్"॥

కం॥ అనుఁడు నచటిపజ లొక్కరి
వెనుక నొకరుగాఁగ నరుగ విశ్వామిత్రుఁ
డు నెగడి ముందుగఁ బంపిన
వినురతనఁపుచూలు నేలవేల్పు వెకలిమై॥ 125

ఉ॥ వెక్కురుఱాపుత్తోడ మసిపెంచిక నెంచెడిమేన సంతటన్
బొక్కినగజ్జగోఁకుకొన మొగ్గుచుఁ బంక్తిగిలించ నోటిగా
కక్కదవించుగబ్బు మొయిఁగ్రిమ్మినగుడ్డలకింపుగో డుతన్
మిక్కిలివియ్యమందు నెలమిన్ బయివారికిఁ దెల్పుచుండఁగన్॥ 126

సీ॥ మోకాళ్ళుదిగకుండ మొలకుఁగట్టినపంచి
పైఁ బెద్దబొజ్జ గప్పట్టుచుండఁ
దా మేలుబుఱ్ఱంతఁదనరు పొడుముకాయ
రొంటిసి వసులఁగా నంటియాడ

పొడుముఁబీల్చిన ముక్కుబొరియలఁబడి కాఱు
కారుసీమి మీసాలఁజేరి నిల్వ
నోండొంటితో ముత నోరు సడిమడమలు
కలిగియుండిన దొడ్డకాళ్ళంకోడ

తే॥ గీ॥ డంబు తాటాకుకవిలెగంటంబుతోడఁ
గట్టఁబడి చంకలోపలఁ గదలుచుండఁ
పాడ్యమి మొదలు నాఁడులఁ బ్రబలు రిక్క
చాలు దెల్పెడి పొత్తముఁ గేలఁబూని॥ 127

ఉ॥ ఎక్కుడువడ్డి కప్పులిడి యెప్పటికప్పుడు వారిఁ బీఁకుచున్
డక్కరివడ్డిలాగుచు నొడంబడకీయని వారిఁ గోర్టులన్
సుక్కఁగఁజేసి వారిబువిచోటుల నేలమునందుకొం చిటుల్
సొక్కము మొందుగూర్చి యొకరూక కుసుర్లకు లంకవేయుచున్॥

ఆ॥ వె॥ ఈఁగకైనఁ గాఁకునియని వారిలో
గొప్పవాఁడటంచు మెప్పుఁబొంది
కాలకౌశికుఁడనఁగాఁ గాశిలోపలఁ
పిసినిగొట్టుగాఁగ వెలసియుండె॥ 129

కం॥ గడియించి దాచియుంచిన। విడిముడిలోఁ బైసయైన వెచ్చము సేయన్
బడకుండఁ గట్టఁగుడ్డయుఁ। గుడువఁగఁ గూడెఱుఁగకుండి కూర్చెన్ దబ్బున్

తే॥ గీ॥ ఆతఁ డవ్వేళ సంగతికరిగి యటకు
వచ్చి తాఁడాడునదిపిని నచ్చి "యింక
వెఱ్ఱిబాగులవాఁడు నాకట్టనున్న
నేలమునఁ దగుల్కొన్నాఁడు గంటుగునికి॥ 131

తే॥ గీ॥ గాథపట్టికి మేల్సేయఁగఁ డఁగునాకు
మాటదక్కను జెడ్డనో మంచిచేను
యొంచివచ్చినపనిఁ జేతు మంచిసకిన
మెసఁగె, మునుఁగఁగఁబో వాఁక యెదురనయ్యె॥ 132

ఉ॥ మోసఁపుఁబల్కులన్ బెదరిపోవఁగఁ జేతును నేనిఁ, గానిచో
దోసము చేసెనమ్మటని తోఁచఁగ నెమ్మదిఁ జెప్పి నాసనఁగాఁ
జేసెద నెల్లొ, యప్పనిదు చేఁతకుఁ బెట్టినమేర దాటఁగాఁ
జేసిన తేనిపల్కునకుఁ జెందును బొంకినవాని గావుసఁ ॥ 133

కం॥ నావచ్చినపని నేర్పునఁ
గావించెద, గాధిపట్టి కడు మెచ్చు నమున్
ఈ వెరవున,, కని రోరగల
తావునకును వచ్చి యాతనిదరి నిల్చుటయున్ ॥ 134

సీ॥ ముడతలువడియెండి సడలిన మొడలును
వాడి యుగ్గడునాసు వాజమోవిను
చుంచుకంపుగొట్టు జుంజురువెండ్రుకల్
మునిగొగ్గిపండ్లును బుల్లమూక్కు-
దొడ్డికాళ్ళును బెద్దబొజ్జయును మిడిగుడ్లుఁ
బల్లమీసములును బొనకత్తుపు
చింపిరిగడ్డంబు చినిఁగినదోవతుల్
తాటియాకుగొడుగు నోరుబకల్ల
తే॥ గీ॥ కలిగి బిచ్చముయెత్తిన కొలుచులెల్ల
మాటలుగఁగట్టి మూపున మోసికొనుచు
వచ్చి యెదుటను నిలఁబడు పాఱు దొంగ
వేసమున నున్న యా (వేఁడి వేల్పుచూఁపు) 135

కం॥ కనుఁగొని యాతని మొఱంగోఁ
బొనరిన జందెంబుఁ బట్టి బుధి వేల్పుగ వెం
టనె యెంచి మ్రొక్కుటయు నా
నిని జీవనవ్యాలయాఁగని యానియె నతఁ డిట్టుల్ ॥ 136

ఉ॥ "సికొలమొద్దియో నామెఱుఁగనే, యెటుదీవనలిత్తునీకు, నీ
పోకడ యెట్టిదో, యెటకుఁబోదువో, యూరును పేరు నెయ్యదో

యీఁకోటికేల వొచ్చితివి, యెవ్వరుచుట్టలో, యీపె యెవ్వరో
యేఁకటగోసి యీఁమగువ నెందుకు విల్చెదో తెల్పుమా వడిన్॥137

ఉ॥ కూలిని జేసి పైకమును గూర్చెడిలావును సత్తు గల్గియున్
ఆలుడిమాని యాండ్రనుచు సన్నుల దొంగిలి తెచ్చి విల్చి బల్
మాలుగుబోతు లాగునను మాకునుదోఁచెడి నిన్నుఁజూడఁగాఁ
జాలుఁ దలార్ల చేఁబడకి సాగుము దీనినిఁగాసి మెల్లఁగన్॥ 138

చం॥ అటునటెఁగాకయున్న వినుమా తగుబుద్ధిని జెప్పు, దీచెలిన్
దటుకున నేలవేల్పునగు నాకిడఁబోఁడియె కాన జంకకి
మ్మటులగు నేని నిన్నిచట నారెకులెవ్వరు ముట్టకుండఁ జే
యుట కిదె యొప్పుకొంటినిటు లొట్టును బెట్టుమటన్నఁ బెట్టెదన్॥

చం॥ మగువలనమ్మఁ దప్పనెడిమాట నెఱుంగవె, నీకు దీనికిన్
బగయగునేని మంచిగనె పైకముకొంటిడి వీడలెన్న, యి
ట్లగనుగ వీడ నీచెలియకై యిదె నాయఁపుఁజోట్లఁద్రిప్పి నీ
పొగరడఁగింతు, నాడదని పొంగకు, మేఁ దగుపాప్రు దీనికిన్"॥140

తే॥ గీ॥ అనుచు నోటికివచ్చిన ట్లఱచు బాప
నయ్యఁ గని రాయఁడను నిట్లు, "అకట! గోల
కఱకులాడెదు వితగ, తాఁగతనమొప్పఁ
బల్కుటలు నేలవేల్పుల పాడిగాదు॥ 141

మ॥ వినుమో యయ్య త్రిశంకుపేరిదొరకున్ విన్నానికంపుంగొలం
బున నేఁ బుట్టితి, నేలనంతయును నొప్పల్ గుల్కఁగా నేలితిన్
మును నా యేల్బడి దొంగపల్కు విననే, మోసంపుఁబల్కుప్పు డీ
వనఁగా వింటిని, నాదుజానుగులు రోయన్ బాఱులిట్లందురే॥ 142

చ॥ అరమర లేసి బంట్లు పగహత్తుల నెత్తుల నొల్చి తెచ్చుటన్
గెరలినముత్తియంబులను గెల్పసిరింగయివట్టువేళ బల్
పరువుగ నాపెపైని దలఁబ్రాలిడ సంతసమొందు నాదుకే
ల్గురువడి దొంగలింపు మొదలొప్పని చెయ్వుల నెట్లు చేసెదిన్॥ 143

తే॥ నేలవేల్పొక్కరుఁడు తన్ను నేలు మనుచు
మఱుఁగుసొచ్చిన వాని నెమ్మదిగఁబ్రోవ
రాచపాడియు, యటుగాక నీచు వలెను
బాఱుచాటునఁబడి యెట్లుబ్రతుకవచ్చు॥ 144

తే॥ అట్లగుడు వాలదేటికి నమ్ములేల
వింట్లదేటికి జేండ్లకు వెలయుచుండు
బాములబ్బిన వేళలఁ బందలనలెఁ
గొలపునడవడివిడఁగ ఖేఁదులకుఁ దగును॥ 145

కం॥ ఎన్నహరిశ్చంద్రుఁడు రా
మిన్నందురునన్ను, బొంకమియుబతముగఁ జై
కొన్నాఁడ, నిజము, వినుమా
జన్నియకై యువిదనమ్మసాగెద నిచటన్॥ 146

ఉ॥ నిండుగ గాధిసూనునకు నేలనొసంగియు మున్నతండు నన్
గొండొకజన్నపుంబనికిఁ గోరగని (చ్చెదనన్నలిబ్బి నేఁ
డుండకపోపుటం) జెలియ నోబువి వేలుప యమ్ముచుంటి డ
బ్బుండిన నిచ్చి దీనిఁగొను, ముండనిచోఁ జను మేల కార్లనన్॥ 147

కం॥ అనవుడుఁ బాఱుఁడు తేనిం| గనియిట్లను "మేలు మేలు! కంటి నిజంబే
వను మాటలోన, సేమం| బునుగాం చెదుగాత ముందుపోకడిలోనన్॥

కం॥ వినుమింకొక వెరవునుడువు
మనలో నను బెఱఁగనెంచి మసలకు, మిట్లీ
ననఁబోడి విల్తుననఁ గొల
యొనయును వినువారునవ్వరే, యటుగానన్॥ 149

ఉ॥ ఈవనునట్లు బొంకవల, దేనొకమాదిరి దెల్పువాఁడ, నీ
తోఁబ్రవకు బాఁడుగాదు విను రొక్కము నీదరి నిప్డు లేమియున్
ఈవిడనమ్మియిత్తునని యీవెపుడాడమి నిక్కవంబులే
కావున లిబ్బిగూర్చుదనుకన్ సయిరింపుమటంచు మెల్లగాన్॥ 150

ఉ॥ మంచిగఁ ద్రిప్పవేసరి తమంతట నప్పిడినట్టివారు పో
నెంచుదు రట్లుగాక నిటులెక్కడఁజెప్పిన నిత్తురంచు వాఁ
డుంచినమేర జూడవలదో? పయికంబన మాటలొక్క యీ
నెంచిననాఁటి కప్పిడఁగ నేరికినానని వాని దూఱరే" 151

కం॥ అనవుడుఁ బాఱునిగని తేఁ
డను "నెలలో నప్పుదీర్తునంటిని, నేఁడి
ప్పిన గడువుపోను, దాన న
గును బొంకినత్రోవ, యట్లగుడుఁ గొలగాదే" 152

తే॥ అనుడు తేనినిగాంచి యిట్లనియెఁ బాఱుఁ
"డద్దిరా! నెలకునిడుదు నంటిఁగాని
యేనెలయొ నెలలో నెద్దొ యెఱుకపడమి
వలనగురు ద్రిప్పు సొమ్మిచ్చు నెలవరకును। 153

మ॥ ఇటులే నాయప్పుఁజట్టముల్ జదువువా రేర్పర్చుదుర్త్రోవ లె
ప్పటికి న్నెట్లనొ దాటవచ్చుఁజుమి నేనాకుఁ జిచ్చునట్లీవు సే
యుటలో లోటొకయింత లేనియెడ నయ్యో బేలవై యాలిన
మ్ముటకుంబూనితి, వప్పుదీర్పకయె వేపో వీళ్లు వి న్నామెదరా॥ 154

కం॥ మగవానికిమగఁ డప్పుల
నొగినిచ్చెడువాఁడు వానికొకగనిమగఁడై
నెగడు నెగవేసిత్రిప్పెడి
మగవాఁడనుమాట నమ్ముమా మఱవకుమా। 155

కం॥ కడఁగి తనదైనయాస్తిని
వడి నల్లుఁడు మొదలు పెఱలవద్దనునిచి లే
వడిఁజూపి సిగ్గువదలిన
యెడ నప్పెగవేయుటనఁగ నెంతపని దొరా! ॥ 156

మ॥ ఇదిగా కప్పిడఁ బద్దువ్రాసియిడలేదే, యీఁగ నీవొప్పిన
ట్లదిరా సాకిములుండిరే? కలిగిరంచనొక్కండ మట్లైనఁ బో

రిదఁజూ సాకిరులెల్ల దొంగలని వేరే చెప్పగా నేల ని
మదిలో నమ్మము గెల్పునీకగునుజుమ్మా కోరటుల్ మాటిలోన్॥

ఉ॥ ఇంతలువాదులాడుటకు నేటికి "నొప్పితి నిత్తునంచు నా
యంతట నేనె" యంచనెదవా? విను దానికినప్పుడ్రోవ లెం
తెంతలొ కల్గియున్న వవి యేటికి నియ్యెడ, నిచ్చునప్డె మే
నెంతయొ జబ్బుచేసె నెఱుకేమియు లేదనవచ్చు నచ్చఁగాన్॥ 158

ఉ॥ ఇన్నియుఁ గాపువిన్నము మునుపెన్నడు బొంకనివాఁడవైనచో
నన్నులయందుఁ బెండ్లి తఱులందు నుసుర్లను దబ్బుఁబర్వఁ బో
నున్నపు డల్కు బాపరుల కొప్పమిత్రొట్టుల కబ్బునప్పుడున్
ఉన్నదిపాడి కల్లలన నొప్పునటంచటుగాన బొంకుమీ"॥ 159

చ॥ అనియిటు నేలవేల్పనెడి యాడికపల్కులు తప్పఁద్రోవలన్
దనమది కెగ్గులై కినుకఁ దాల్పఁగఁ జేసెడివైనఁ బాఱుఁడా
టను సయిరించి ఱేఁడనియెఁ, "దక్కరియెత్తులు నాదుమ్రోల సా
గునె? యిఁక మాఱుమాట లనఁగూడదు మ్రొక్కెద
నూరకుండుమీ॥ 160

తే॥ వేకువనె క్రుంకుటయు మడి వెలయనుంట
తబసు ప్రామిన్కచదువుట తనివి చెడ్డ
వలనికరుగమి కుట్రిలపన్నమియును
బాఱులగొనా, లవియె నిన్నుఁ బాపె నకట'॥ 161

తే॥ చెడుగయిన మోసకాఁడైనఁ బుడమివేల్పు
దూఱుటది దోసమని యిపు డూరకుంటి
నఱలువలుకక కొనువాఁడవైనఁ గొనుము
లేనిచోఁ బొమ్ము కోరనిపూనికేల"॥ 162

కం॥ అనవుడు రాయనిదిటవున
కును మదిలో వెఱఁగుఁ జెంది "కొంకును జంకున్

గనఁడితఁడు, పైఁడిమలె, మై
నను మఱియొకసారి కదిపినడచెద" ననుచున్ ॥ 163

తే॥ పుడమివేలుపు పుడమిదాల్పునకు నిట్టు
లనియె "నామీఁదఁ గినుకేల యయ్య! వినుము
ఆణిముత్తెమువంటి యీయాలినమ్మి
మరలఁదేఁగలవే యిట్టిమగువ నకట! ॥ 164

ఉ॥ పున్నముసేయఁ గాఁపురముఁ బ్రొద్దుట నొప్పిన గంజిఁగాఁచఁగా
నున్నదెనీకు నిం(కనొక)యొప్పులకుప్ప,(యిటుల్ మఱి)యందఱిన్
మన్నఁదినంగఁ జేసితివొ, మాకది యేటికి, నీదులగ్గుకే
యిన్నియుఁ జెప్పఁగావలసె, నెగ్గులుగా నవినీకుఁ దోచెనే॥ 165

కం॥ ముప్పులుసేకూఱుతఱిలో
నొప్పగుచెలికాండ్రపలుకు లోఁగులుకావే
గొప్పవగుమందు లీగెడు
నప్పుడు విసములుగఁగావె యందఱికి బువిన్॥ 166

ఉ॥ కావున నింకనిన్ను ననఁగాఁ బనియేటికి, నీమనొట్టవాఁ
తేవలెనున్నదో యటులనేయగుఁబో,మ్మదె నీవుగోరిన
ట్లీవిరిబోఁడికై పయికమిచ్చెదఁ దీయు" మటంచు నచ్చటన్
బ్రోవుగ లిబ్బినొసి"యిఁక ముట్టెనెరొక్క"మటంచుఁ బల్కుచున్॥

ఉ॥ చేడియకొప్పుఁబట్టుకొని చెచ్చెరఁ బాఱుఁడు లాగఁబోవ నా
బోడియవెన్కఁ బెద్దపులి పూనిక నీడ్చుకపోవునావుతోఁ
గూడనుబోవు దూడవలె గోలున నేడ్చుచుఁ గొంగుఁబట్టి తా
వీడకయేగు పట్టిఁగని బెగ్గలుజెందముతోడ రాయఁడున్ ॥ 168

మ॥మిగులన్ జాఁకలువొందియీరెలుఁగునన్ "మేల్ నేలవేల్పా! యిటుల్
తగునే కోపమువాపి యావుఁగొన, వింతల్ పుట్టెనే, మానికం
బగు నాపట్టినిగూడ నిచ్చెదను, గోమ్మా వీని నూర్వేలులె
క్కగ బంగారుఁపురూకలిచ్చి"యని వెన్కన్ రాఁగ నాతేనితోన్ ॥169

తే॥ భాపఁడను "తేఁడ! పసి గొనఁబడినయపుడె
దూడ తొలివిల్వలోనిదే, దూడకొకటి
యావుకొక్కటివిల్వని యనరె? వీని
విడిచిచన వెఱ్ఱివాఁడనవే? వెడఁగునా?" 170

కం॥ అనుటయు రాయఁడు పాలుని
గని కినుకనుబలుకుఁ "దక్కకలదలువల దే
ననిన వెల యిచ్చి కొడుకును
ననబోడిని గొనుము, మరలినడుపు నిడనిచో" ॥ 171

కం॥ అనుచిరువురు పెనఁగొనుటయుఁ
గనినక్షత్రికుఁడు వారికడకునరిగి యి
ట్లను "మీరు వాదులాడఁగఁ
జనునే? మీకిద్దఱకునిచటఁ దీర్పరి నై॥ 172

కం॥ మీకుఁగలతగవునాయముఁ
బోకుండఁగఁ (జెప్పుదుఁ) గఁబోటుకుఁడి పెఱ
బైకమునకమ్ముతఱిఁ తేఁ
డాకుఱ్ఱనివిలువవేఱెయని యెఱుఁగంగా॥ 173

తే॥ తేటగాఁ జెప్పకయె తడబాటుగొంది
పడఁతినమ్మినగాన నిపట్టిని పె
గోల యూకాలకొశకు పాలఁబకియె
మాఱువలుకకవీని సొమ్మనుచుఁ జెప్ప॥ 174

తే॥ ఆవడుగుతీర్పునకు మది నలరి వానిఁ
గౌఁగిటనుజేర్చి యూకాలకొశకుండు
ముద్దుగొని యుబ్బి నిలిచినమోడిగాంచి
నివ్వెఱఁగుఁ జెందునగపును నెగడ తేఁడు 175

కం॥ నాయము సత్తెము దమ్మము
వాయఁగ నీవడుగు పిలువఁబడకయె యిడెఁ దీ

ర్పిమొదల బాపనికి బలు
సాయంబొనరించెనతఁడు సంతసమొందన్ 176

కం॥ నెనరువిడిచి దెబ్బలిచే
తను మెకమిడినట్లు నాదు తలిరుంబోడిన్
జెనఁటిబువి వేల్పు కమ్మం
గనువలసెను, బమ్మవ్రాఁత గడువం దరమే॥ 177

తే॥ అనుచుదురపిల్లునాతేని ననదఁ గోలె
గాంచి దిటవూని యక్కొ-మ్మ కందు తోడ
నతనియడుగులదమ్ముల కడలు నెగడ
వ్రాలి కన్నీరుదొరుఁగఁగ బలికె నిటుల॥ 178

కం॥ "ఓరాయఁడ! ముజ్జగములఁ
గీరితివెలుగంగఁజేసి కెరలెడిసీతోఁ
జేరి నినుఁగొల్చుచుండెడి
దారి యిఁకను నెపుడు కనెడిదాననొ మొఱుఁగన్॥ 179

ఉ॥ కోరినగ్రచ్చులన్ నెనరుఁగూర్చుచు నింపితి, నేనొనర్చుబల్
నేరములైన నొప్పులుగనే మదినెంచుచుఁగాచి, తింపుసొం
పారెడిపల్కులంబిలిచి, తాఱడికాఁకలఁజూపవైతి, వీ
దారినిమన్చి నీ యడుగుఁదమ్ములిఁకెప్పుడు గొల్తునో కదా॥ 180

తే॥ అలముగాధికొమరు టక్కులనెడితాళ్ళఁ
గట్టఁబడినారమని మది దిట్టతనము
వదలఁజనదీప్త, దేనికై వంతఁబడితొ
యట్టిసత్తెమె తుదిఁ బ్రోచునయ్య నిన్ను 181

కం॥ ఎచ్చట నాయముగలుగునొ
యచ్చట గెలుపబ్బుననుదు, రవివితయగునే
ముచ్చకనులున్న వేలుపు
నచ్చపుబత్తిమొయి నమ్మ, మాతఁడ మేలున్ 182

చం॥ మొసలినిజంపి యేనుఁగునుబ్రోచిన దీక్ష యి యెల్లబత్తిమా
నిసులదొసంగులన్ జిదుము నిక్కమటంచును దెల్పునట్లుగాఁ
బస నటచేయఁగన్పడుచువాఁ డదె చూడుము బిందుమాధవుం
డసమును సత్రమొం జెఱుప కారయు సిన్ మది వానినెన్నుమీ॥

ఉ॥ గాములఁజెట్టఁడో నివపుగఁ టుకొమారుఁడు సోకినప్డు తా
బాముల ముందొసర్చి తుది బాగులనిచ్చెదునట్లు నిక్కవం
బే మదినిల్ప గాధికొడుకే కనుఁగూరిమిఁజూపి పిమ్మటన్
ఓమఁగలాఁడుచూ మనల,నొప్పులగుం దుద కెల్లతప్పులున్ 184

చం॥ పగబుచివాల్పుచీఁకటులఁ బాపెడి సిదగు తేజుపొర్దుఁ గ
ప్పఁగ నలగాధపట్టి వడిఁజంపెడి టక్కులమూఁకమబ్బుచా
లెగురఁగఁగొట్ట నాదగున యీలుపుగాడుపు నె ప్డుఁగూర్మి మ
న్పఁగ నెలదాల్పు క్రొత్తడిసి నామదినిల్పద నమ్ము రాయఁడా! 185

ఉ॥ నాదగునోముపంటవలనన్ విను రాయఁడ! నేలనెల్ల మా
జాదమొకింత శేక పజలందఱమన్ననఁ బొద్దుజందురుల్
ప్రోదిగనుండునంతతటిఁ బ్రోవగ గ్రిమ్మటి సిన్ను నేల నా
యాదను బిందుమాధవునియన్ను వనెన్నుచునుందు నమ్ముమీ॥

కం॥ ఈజన్నిగట్టు గెరలఁగ
సిజోగికొమారుఁడాడె నేది యదియ మీ
తేజఁబెనుచు పాడియయని
రోజక సనుఁగొడుకు నొసఁగి పోవ్రుము నిజమున్॥ 187

కం॥ మామీఁదిపేర్మి వదలు, మిఁ
కేమైనంగాని నిజమునేల టలో నీ
నేమము వదలకు, వేలుపు
లోమఁడలరునిన్ను మమ్ము, నొదవెడు నసమున్॥ 188

తే॥ అనుచు వెండియు మగనిచు ట్టరిగి మ్రొక్కి
యతని బొమ్మ నెడఁదఁదమ్మి హత్తఁజేసి

నిలుచునాచంద్రమతిఁ గాంచి నెనరువిడిచి
చెంగుమని లేచి కాలకౌశికుఁడు వడిగ॥ 189

ఉ॥ "నాదుకనుల్ మొఱంగి యిట నక్కఁగఁ జూచెద వూరకుండు నే
చేదబొసామ్ము మెక్కకయు చెమ్మటలూటిచి కూర్చులిచ్చి నీ
మీఁదనె పోసినాఁడ, నిఁకమీఁదట నీనిని బాసి రాసి చో
మోదెద"నంచు వెన్నడిచి పూసికగాఁ గయిఁబట్టి యీడ్చుచున్॥

తే॥ చెదర కింటింటఁ దాను దెచ్చికొనినట్టి
దవసముల ముల్లెలెల్లఁ బ్రాతవలువందు
నొక్కమూటగఁ గట్టి యాయువిద నెత్తిఁ
బెట్టి "నడునడు" మని కేలఁ గొట్టుటయును॥ 191

తే॥ తలబరువు మోయునలవాటు గలుగువారు
సైతమును నెత్తి మోయఁగాఁ జాలనట్టి
మూట నెత్తిననిడుకొని పూవుఁబోఁడి
బిడ్డ కయివట్టుకొని నడిపించుకొనుచు॥ 192

ఉ॥ కన్నులఁ గాఱునీరు చనుకట్టును నాన్పఁగఁ జెక్కు దోయిపై
మున్న తొరంగు చెమ్మటల బొట్టులు ముత్తెములట్ల మూపుపై
నున్న చెఱంగుపై నిబడి యొప్పఁగ నెన్నడు మల్లలాడఁగా
బన్నములెల్ల నేర్చి మలపట్టిని గొల్చుచుఁ బోవుచున్నెడన్॥ 193

వ॥ కాశిసిగ్గులు వాడవాడలంగల యాఁడువాండ్రందఱు అచ్చేడి
యాగని తమలోఁ దారిట్లని కొనియాడం దొడంగిరి. 194

ఉ॥ "చక్కదనంబు గోము గల చానఁగ దీనిని బుట్టఁ జేసి తా
నొక్కెడ బానిసై తలకు నోపని బర్వును మోయుచుండఁగా
నక్కట! దీని కేర్పఱచె, నయ్యయొ! బమ్మకు బుద్ధిలేదొకో,
యక్కటికంబు సున్నయొకో, యన్నువ నోములపంట లిట్టివో॥

కం॥ పిన్నతనము గారాబము
వన్నెయు వాసియును జూడఁ బాల్గాఱెడి యీ

చిన్ని కొమారుం డొరుకడ
మన్ని బ్రతికినపుడుకాదె మన మెన్నవలెన్॥ 196

ఉ॥ ఆవ్రను లేఁగ నీడ్చుకొనుచగ్గరికి బెబ్బులిన్గా తె వీరికి
జేవదలిర్చఁ దిట్టుచును జేతుల ముట్టుచుఁ గాఁకఁజూపి కొం
పొప్రుచునుండె, నిట్టి మొరపోతగుబాపఁడువీఁడు వీరి కే
శొగ్రివను దారసిల్లెనొకొ, తుంటరి వీఁడొక నేలవేలుపే॥ 197

సీ॥ పుడమివేల్పంచుఁ జెప్పుటెకాని మునుగఁడు
సందెవార్పఁడు కడు బందెకాఁడు
పొత్తంబుఁగేలనొప్పుగఁ దాల్చునేకాని
యోనమాలనఁగ నేమొ యెఱుంగఁడు
జందెంబు మెడలోనఁ బొందియుండుటెకాని
మంతరంబుల బూతుమాటలనును
బూదిరేకలు మొగంబునఁ దాల్చునేకాని
వెలివాడనింటింట బిచ్చమెత్తు
తబము తొలిమిన్కుచమున్ప లీతనికినిల్లె
తాల్మిమంచియు నీతని దరిపిలేవు
బాపనిగనెట్లు పుట్టించె బమ్మ వీని
వీనికంటెను దెలికవాఁడైన మెఱుఁగు॥ 198

కం॥ తద్దయుడబ్బుండుటచేఁ
బెద్దలు మనవారు వీని వెలిబుచ్చరు గా
కద్దిర బాపఁడె యీతం
డొద్దికఁబైకంబు జగమునొంచునుగాదే"॥ 199

మ॥ అని యిట్లాతని దూఱుచాయుపిదకై యాబిడ్డకై కుంది మూఁ
గిన పొఁగ్రియాలులఁ గాలకౌశికుఁడు వే కిన్కొండి చేగట్టిగం
టునఁ గోలఁవడి వారలందఱును సందుల్ గొందులంజొచ్చి రం
తను నాబాపఁడు వారిఁగొంచుఁ దన యింటంజేరఁగా నేగుడుః॥

కం॥ అక్కాలకౌశికునికాల్
ద్రొక్కిన రాకాసివెలఁది రోసపుముదలన్
వెక్కసపు బమ్మసారులు
గ్రక్కున నొక కొందఱతని గలియఁబడి వడిన్॥ 201

ఉ॥ ఒక్కఁడు కట్టులాగుకొనె, నొక్కఁడు గడ్డముపట్టిపీఁకె, నిం
కొక్కఁడు జుట్టుఁబట్టిదిగనూకిచె గుద్దులు వేసె నొక్కఁడిం
కొక్కఁడు ద్రోచెజందెముల, నొక్కఁడు గుద్దులఁజీల్చె, మీసముల్
ఒక్కఁడు వట్టియూచె,మఱియొక్కఁడు పై నుమిసెన్ బసందుగాన్

ఉ॥ కొక్కసి మీఁద వ్రాలెనొకకుఱ్ఱఁడు, బొట్టును నాకెనొక్కఁ, డిం
కొక్కఁడు దౌడపైఁజఱచె నొక్కఁడుఁడుస్కాయటంచుఁ బంచె బల్
కుక్కల బమ్మసారితగు కోఁతుల నూటికి జోడునాఁగ, ని
ట్లక్కజమొంద మిన్నకయ యల్లరిఁజేసెడి బమ్మసార్లకున్ 203

తే॥ చంద్రమతి మ్రొక్కి "ఋషివేల్పుకందులార!
నాపయిని నెనరుంచి యీ బాపనయ్య
నేలుఁ"డని విన్నవించుఁడు నీలువుమెయి
నాపెపల్కులకలరి వారందఱపుడు 204

శా॥ "అమ్మా! నీదగునాలుడింజెనటి కొయ్యన్ మోఱకున్ వీసిఁబో
నిమ్మంచున్ విడనాడినారమది కల్కీ! నీకయింద్రేముడిన్
జుమ్మా, నీవిపుడేగకుండినను నీసుల్ రోసముల్ దీరఁగా
నిమ్మంకున్ గడిత్రాళ్ళఁగట్టి యొడలెల్లన్ నారగాఁజీఱమే" 205

మ॥ అనుచుం జెప్పుచు బమ్మసార్ల(రుగఁగా)నచ్చేడియుం గాంచి త్రొ
క్కిన తాఁచుం బలెరేఁగి బాపఁడను, "నం గీడొందనొప్పించిపో
యిన వీండ్రెల్లదలార్ల చేఁ బడరె యొక్కింతాగినన్, బాపురే!
చనఁగాఁ జేసితి చూడు నీపని యొకంజన్ దాటినం బట్టెదన్" 206

కం॥ అని పరుసంబులు వలుకుచుఁ
దనయింటికి మెల్లగాను దక్కుచుఁజోరుడున్

బెనుసూకాలమ్మయనం
గనుపోకుల కత్తియనఁగగండు మొగముతోఁ 207

సీ॥ మాఁగుడు మేనఁజెమ్మట కంపువెల్లిగ్రమ్మ
బట్టియార్పులఁ బోలి పలుకులెసఁగఁ
బుడమిసినడువ దిబ్బుమని చప్పుడుపుట్ట
నుయ్యేలలట్లకేళ్ళూఁగుచుండ
తిరుగుడుకండ్ల వెక్కురు చూపులేతేరఁ
బాఁఱలవలె గొగ్గిపండ్లుదనరఁ
బేనుజబ్బునఁ దలపై సినుప్పు సెలంగ
సేనాలవలె గోళ్ళు సెలఁగుచుండఁ
దుట్టపెదవులుఁ బెనువ్రేళ్ళు దోనకడుపు
సుడిసొసలుఁగొంగమెడ యెండి సోలుచనులుఁ
దొట్టిముక్కు వెడఁదనోరు దొప్పచెవులుఁ
బొనరికానఁగఁబడు దయ్యమనఁగ నొప్పి 208

కం॥ వలమగునడుమును గలిగియు
డలువొడమఁగ నెదురఁగాఁబుడమి వేలుపుతో
య్యాలి కలహకంటకియనఁగఁ
జెలఁగెడి చెలిఁగాంచి తేసిచేడెవెఱఁగున్॥ 209

ఉ॥ పిల్లినిగాంచుచిల్క వలె బీతుననిల్చిన గోలఁజూచి యా
యిల్లరికత్తె"యూరిమగఁడా! పెఱచేడియనోర్తుఁదెచ్చినా
యిల్లుచొరంగఁజేతువె, యిదే నినుమోదెదఁగాచుకో"మ్మటం
చొల్లక వాసిపైని బడి యుగ్గుడు వీడఁగఁగొట్టెఱక్కుడున్॥ 210

కం॥ చేతనయినంత మట్టుకు
నాతఁడుఁదన యింతిఁబట్టి యడఁచె, నిటులబల్
మ్రోఁతయొదవఁ గొట్టుకొనుచు
వాతలతోఁ బెనఁగి నేలఁబడి పొర్లుటయున్॥ 211

తే॥ ఆపుడమివేల్పుకవఁగాంచి యక్కజంబు
పొదువఁ దొగపగకొలపు రాపోలఁతియాల్పు
దనముమంచియుఁదగవు నేర్పునుదిరంబుఁ
గలుగు మాటలతో నిట్లు పలుకఁజొచ్చె 212

శా॥ "ఔరా! యిట్టుల దెబ్బలాడు మగవాండ్రాడంగులున్ నేలను
న్నారే? దోసమురాదె? లాఁతిపజ విన్నన్ నవ్వరే? సిగ్గుగా
దే? రాకాసితనాలఁ జెల్లుబడికద్దే యిచ్చటం, జాలుఁజా
లీరింకన్ జగడంబులాడకుఁడు, లెండీ పోరుటల్ నాయమే॥ 213

కం॥ నీరును బాలునుగలిసిన
సౌరునఁగాఁపురము సేయుఁజను నాల్మగలి
ట్లూరక యే పోరుటతగ
వే? రట్టిడిగాదె వారి కిచ్చట నచటన్"॥ 142

వ॥ అని కలహాకంటకి దెసం దిరిగి నెమ్మదింబోఁ జల్లసపల్కుల
నిట్లనియె. 215

మ॥ మగవాండ్రెక్కుడఁగాకఁజూపినను గొమ్మల్ వారితోఁబోరుటల్
దగునే? తిట్టినఁగొట్టినన్ మగనిపైఁదప్పెంచి మార్వల్కమొ
త్తఁగ బోయాండ్రకుఁ బాడియౌనె, గడివింతల్ పుట్టునే, వేల్పుఁగా
మగనింగొట్టుటకంటెఁ గ్రొత్తడికి నేమంబున్నదే చూడఁగన్॥ 216

మ॥ వినుమా చేడియ! మున్ను జోగులచెలుల్ పేరెక్కరేకొంద, ఱా
ననబోండ్లందఱు వేల్పులట్ల మగలన్ నాయంబుగాఁ గొల్చినం
దునఁగాదే యసమొంది పేర్వడసిరెందున్, సామియుం బ్రాపు వే
ల్పును జేపట్టుమగండె కాక పెఱలెప్డుంగారుసూ లేమకున్॥ 217

సీ॥ ఇక్కట్లతమ్ముల నేర్చంగఁజాలుచం
దురుమిన్కుమగని నెన్నుట మగువకు
వినుజగమిదునట్టి పెనుమంతరపుగట్టు
పెన్మిటిఁగొల్చుట బిత్తరికిని

యనమిఁకుపేవి యేయన్న వకును గేలు
పట్టినవానికిఁబడు జోహారు
సిరులనిచ్చెడి నోము విరిబోఁడికిసి గాలు
ద్రొక్కినవానికి మ్రొక్కుకొనుట
అట్టి పెన్మిటిగోసిన యతివయెప్డుఁ
దామరలఁ స్రుక్కొమరునితాల్పినందు
బిడ్డలనుగాంచునంచు బ్రావిద్దెలందుఁ
జదువుచుండఁగవినమె నిచ్చలును దేవ! ॥ 218

తే॥ ఆఁడుదానికి మంచిచెప్పమరకున్న
మగఁడు చెలినొంచు బ్రోవ నెఱుఁగకయున్న
నాలుమగలకుఁగల పోతులకట! కాఁ
కౌశికకలహాకంటకుల్ కరశికాదె॥ 219

చ॥ అనియిటులీల్పటక్కటిల నచ్చపునాయపుఁ దెల్పపట్టఁ
లిక్కనబుపితాల్పనాతిఁగనికిన్కనుంగవ జేగురింపఁగాఁ
బెనిమిటిపట్టుకోల్పడిచి బీతొదవెంచెడి సోకుచూపుతోఁ
గను పజలందముఁ పడకఁ గాసిదయారుపునంటినాదుతోఁ 220

క॥ గడగడయని వోడయని చెలి
యడలఁగ నేనుపను దుముకనిరిగెడిసింగ
పుడ బాయింపున నాయము
కెడఁదరిసియుఁగలహాకంటకి పలికెనిటులఁ॥ 221

క॥ "నిన్నె వరుతోడి తెచ్చిరె
యన్నవ! యిటుఁదగవు సెప్పుమసి చీటిటినే
తన్నెదఁజుమి నినుఁగూడఁ
దిన్నగనేఁ జెప్పినట్లు తినుగకయున్నఁ॥ 222

క॥ కతికే! నీవను నీలుపు
పటకురెవరెఱుఁగరనుచుఁ బలికెను, చెప్పం

గలవారె కాని చేసెడి
చెలులెవ్వరు లేరటంచుఁ జెప్పుదుఁ గడిమిన్॥ 223

ఆ॥ అట్టులీవు సేతువనిని న్నెఱుంగని
నాదు ప్రోలడంబ నమ్మఁగలనె
యీప్రగరితనైన నేమిపో సుకము పె
న్మిటిని జేరకిటకు మిసుకనేల॥ 224

కం॥ నామగనిఁ దగులుకొని నీ
వీమాడ్కి వాని కెత్తులిడి యెదిరింపం
గా మరలింతువె, తాళుము
చాపూ! నాచేతిదెబ్బఁ జవిచూతువు లే॥ 225

ఉ॥ నాపేరన్నను నీవెఱుంగవిదె, విన్నంబాఱి కీవ్రండఁగా
నోపంజాలుదె, మిత్తిసైతము తలంకొందున్ ననుం జెప్పినన్
వేపర్వెత్తు ద్విగ్గుఫొగ్గుపజ నాపేరూద, నాయిల్లనన్
బైపైనున్నదె, తోఁకచుక్కచుమి యివ్వాడంకన్ బానిసా!॥ 226

శా॥ నామాటన్న నొకంజదాటవెఱచుం దా, నట్టి నాపెన్మిటిన్
మోమోటం బిసుమంత లేక బిడియంబున్ మాసి వెన్నంటి రా
నేమీ? వచ్చినఁ జచ్చినట్లు పడియుంటే బాగె, యట్లుండ, కీ
వీమాడ్కిన్ నను మండలించుటకు బోఁటీ! యేటియిల్లాలవే"॥ 227

కం॥ అని కఱకులు పలుకుచు రా
యనిచిలుకలకొలికిబుగ్గలడఁచి పొడుచుచున్
గొనబైనకొప్పుఁ జేగొని
తనియని కినుకమెయి నీడ్చి తన్నుచునుండన్ 228

తే॥ ఆలిగొట్టిన దెబ్బల నలసిసొలసి
యొడలెఱుఁగక నేలపైఁ బడిపొరలుచు
నెట్టకేలకుఁ దెలివొంచియిట్టులనియె
కాలకౌశికుఁ డాలినిగాంచి మ్రొక్కి॥ 229

ఉ॥ "నీకు జోహారులో చెలియ! నిక్కముఁ జెప్పెదఁ దప్పుఁగావు మీ
యాకలికిన్ మతేమనకు, మీఁదిక నొక్కనివద్ద నూరకే
చేకొని తెచ్చినాఁడ, నెటు చెప్పెదొ యుప్పుల నూడిగంబులన్
మేకొనిచేయు నొప్పికొనె, మిన్నక మొత్తక దీనినేఁటిమీ 230

ఆ॥ చిల్లిగవ్వయైనఁ జెదరకుండఁగవచ్చు
బానిసను పడంగఁ గాఁడిగాను
ఇంటిపనులఁ జేయునెడ నలపొందెడి
నీకు వరవుడెపుడు నెగడవలదె"॥ 231

కం॥ అనికాళ్ళపైని బడి ప్రో
వనుమిడికెడి మగని సుత్తెను బాదుచు గాఁకన్
గనుగవనిప్పులు రాలఁగఁ
జనిరాయని వెంఁడికొప్పు చయ్యనఁ గొనుచున్॥ 232

సీ॥ "ఓసి! యింతటివంచి యొప్పుగా నాయింటి
పనులెల్లను దెల్లవారకుండఁ
జేయుచు నా చెప్పు చేతలలోనుండి
పడుకొను తటిఁ గాళ్ళఁబట్టవలయు
నీకొడుకడవికి నిత్యంబుఁజని విస్త
రాకులు మొదలుగా నచటనేను
గోసునట్టివి దెచ్చి తీరుగాఁ బిల్లల
నెత్తికొనవలయు, నిట్లు కాని
నాడు నిన్ను నను గుజ్జని నాదు మగని
నూరి పోలేరుతల్లికి నొప్పగింతు"
ననుచుఁ దన్నుచు రాయని యన్నుచేత
నెడ తెగక పనులెల్లఁ జేయించుచుండె॥ 233

సీ॥ అచట హారిశ్చంద్రుఁ డనియెడి తేఁడాలి
నమ్మిన రొక్కంబునంతజోగి

కొడుకు చేతులఁ బోయఁ గొనివాఁడు దీవించి
"సురిగి నీవు నేను దిరిగినట్టి
పొద్దులకును నాకుఁ బుట్టవలసినట్టి
బత్తెము తయుఁ జీతఁబడియె, దీని
నింక నాయొజ్జ కీవియనొప్పినలిబ్బిఁ
జేకూర్పవలె" నని చెప్పుటయును
బిక్కమొగమునఁ బువి దాలుపుక్కిదక్కి
నవ్వితలయూఁచినుగుట నున్నట్టి ప్రాఁత
కసుటుననుగుందిడిందీ, యయ్యో! యితఁడు
మోసమొనరించె, నిదియెంతదోస" మనుచు॥ 243

క॥ "వినుమోనక్షత్రక నిన్ననుప్రగ నావెంటనంపునప్పుడు నీయొ
జ్జవలేదె నీకుబత్తెం బునొసఁగవలెనంచు, నిట్లుబొంకుట మేలే 235

కం॥ ఏనోయొకయూఱక్షి నా
పైఁదగిలించి లేనిపోని వంకలఁ జిడినే
నూఁదిన బతమఁ జెఱుపఁగను
వాఁడే? యింకనైనఁ బోవలదే వడుగా!"॥ 236

చం॥ అనవుడు ఱేనిఁగాంచి "వినుమయ్య దొరా! ననుఁ బంపునప్పుడుం
తనమునవాడు నొజ్జగడెం దప్పక వెంబడి యెన్నినాఁడులున్
జనెదవొ యన్నినాళ్ళకును సంబళముల్ గొను, మంచుఁ జెప్పిపు
చ్చెను, మదిశేని నాఁడనెకొ చెప్పినయట్టులఁ జేయకుండఁగన్॥237

తే॥ ఒజ్జసెప్పెడి దేమిటికో యితేఁడ!
జీతమిడనట్టి కొలువను జేయునట్టి
వేదుకనె నేను, మంచిగాఁ బోదు వేని
సరియె, లేకున్న నగరకేచనను జుమ్మి। 238

సీ॥ ఇంతియొకాకపి, నన్నొఁడకుఁ జలికోర్చి
ముండులు రాళ్ళున్న కొండలెక్కి

వేళపట్టున మంచినీళులుఁదిండియు
నెఱుఁగకసీతోడ నీడనాడ
కఱకు నేలనె గడ్డిగాదముల్ మేనెల్ల
గ్రుచ్చికొనఁగఁబండుకొనుచుఁదిరిగి
వేసరితినిగాదె, వేతనమిదుమని
తెలుపవలెనె, నీకుఁదెలియదో కొ-
బంటనే నీకొఱకు నిట్లు పాట్లుపడఁగఁ
దింటనే నేఁటిదనుక నీది పయిసయిన
కొంచెవాఁడవుకావనుకొంటిని, నిటు
వంటివాఁడవె, తిరిగినబత్తె మిడవె॥ 239

తే॥ మున్గుటయు సందెవార్చుట మొదలు నేల
వేల్పులకుఁగల నేమముల్ విడిచి యూడు
వారువవ్వంగ నీతోడవచ్చినందు
కేమియిచ్చినఁబురుడై నీవెంచిచూడు॥ 240

కం॥ అరయు, మిపుడు నాచేతికి
దొరకినదెదొ దానిఁగొనక త్రోసి పిదప నీ
దరికిని నాయొజ్జకడకుఁ
దిరిగిన నేమందు, రింత తెలియని పసినే॥ 241

తే॥ నీవిపుడు నాకిడినలిబ్బి నిజము నాదు
బత్తెముగఁగొంటి, నాయొజ్జకిత్తునన్న
దంతయిడుదేని కొందు, లేదనఁగఁ బోదు
వే యెఱింగింపు, మాటలు వేయునేల॥ 242

ఉ॥ మంచిగనింతలోర్వ వినుమా నను సంతసమొందఁ జేతువం
చెంచితి, నిట్లుపల్కు-దని యింతయెఱింగినఁ దర్వాకాఁడుగా
వించెడిచేఁతలన్ నెఱపివేయనె, నేనొనరించినట్టి మే
లెంచక నన్నుదూఱెదవె, యేఁ గడకుం బగనైతినే దొరా!" 243

చ॥ అనవుడుతేఁడు జోగికొడుకాడినమాటలఁ దెల్లవ్రాయి యి
ట్లనె నను గూర్చి నీవు వితలందఁగవచ్చుట లేదె, నీదునో
జ్జని చినవచ్చితే, మములనంటిమెలంగెడి నీకు మేలు తె
ట్లనువగుచుండు, నీటఁబడి యానిలినీరన నబ్రమేటికిన్॥ 244

క॥ అడవులఁజను మాబోటులు
విడియ మలలు గవులు గాక వెలయునె మేడల్
బెడిదంపుఁగఱకు నేలలె
పడకలగుంగాక మంచిపఱుపు లమరునే॥ 245

చ॥ పలుమఱు కాచినాఁడనని పల్కుచు వెంటనె కిన్కఁజూపు దే
చలితఱేఁ బండ్లనిచ్చునని చాటుచుఁ బెంచిననేలపుట్టు గా
ద్పులతఱేఁ బండ్లనీయదని దుల్లఁగఁ జేతురె? చావు లేని డి
చ్చులు వడిఁ దాప్రునోటనె విసంబును గ్రోలఁగనెంతె కాఁకచేన్॥

చ॥ పరుసము లేలపల్కెదవు బాపఁడ! తాళుము, నేఁడొ రేపొ యే
వెరవుననైనఁ బైకమొడిఁ బెట్టెదఁ గూలికినంచు, నీకుని
ష్ఠిరవగులిబ్బినంతయును నీవలెఁజుమ్మలగాధిపట్టికిన్
విరమగుజోగియాప్పు మును దీర్చవలెంగద హద్దుఁబెట్టుటన్॥ 247

క॥ కావున నిఱకటఁబెట్టక
ప్రోవుము, మునుజోగియప్పుఁబోఁగొట్టెడి తె
న్నీ విడిననగును, బిమ్మట [illegible]
నీవడిగిన యట్లచేతులే" యన నలుకన్॥ 248

క॥ కసరుచు విసుకుచు "నిదె నీ
పసఁ ద్రెంచెదఁజూడు నాదువాసి" యనుచు న
క్కసుఁజూపుచు నక్షత్రకుఁ
డసుఱుమనుచుఁబల్కె నిట్టు లురలు నురవడిన్॥ 249

చ॥ "మడిఁబడినట్టి నీర్విడిచి మబ్బును నీటికి దేవురించు పీ
ఱడివలెఁగాన? చేతి కొకఱవ్వయు లేకయె కూసినట్టి రాఁ

బడి వితఁజేసి మీ వెనుక బత్తెముకై తిరుగాడుచుందునే
యిడవలెనన్న నిమ్మటుల నీయఁగ నెమ్మది లేకయుండినన్॥ 250

క॥ తగ నీచేఁగలకత్తిని
సిగఁగోని నాతలనునఱికి చేకొను నీడ
బ్బెగవేయ లేదె యిడిన
ట్లొగనుంచితి నిదిగో" యని తటుక్కునఁ జూపన్॥ 251

ఉ॥ ఓమరుగోంగ! యంచుఁ జెవు లొయ్యనఁ జేతుల మూని "యాతఁడ
య్యో! మఱుమాటవల్కుటకు నోర్వనియట్టులనాఁడె, మాలఁడౌ
నేమొయితండు, బాపఁడని యెట్టులనమ్ముదు, మొండికట్టె నే
నేమనువాఁడ, లిబ్బి గడియించుటయెట్టులొ యింక ముందటన్॥ 252

ఆ॥ ఏమిదోఁపదింక నేమిచేయుదు" నని
కాలిబొట్టవ్రేలు నేలపయిని
రాచికొనుచు మోము వ్రాలిచి కన్నుల
నీరుగార్చుకొనుచు నిలిచియుండి 253

క॥ తనయెద దురపిల్లెడిదోరఁ
గని నక్షత్రకుఁడువలుకుఁ గనికరమునుపి
డినయెదతో "నిట్టులఁగుం
దిన మాయరవడిని నెవరుతీర్పఁగలారల్॥ 254

తే॥ మిన్ను కీరితివంపుచున్న నేను
నచ్చు, మాయప్పుఁదీర్చెడివనరు వెదకు
గడువుగడచినపిదప నొక్కఁగడయైన
నిల్చువాఁడనె? యిఁకనేమనియెదో చెపుమ! 255

శా॥ ఆలుంబిడ్డలనమ్ముకొన్న పయికంబా యయ్యోబత్తెం (బునా
కే) లాగింకట సొమ్ముఁదేఁగలవొ, నీకేమున్నది పైనఁ"దేఁ
జాలం బో" వ్ననరాదె, యేటికిటు బల్ జాలంబుగావింతు, నీ
మే లే చెప్పినమాటలన్ వినవు, నీ కీపిచ్చియెట్లబ్బెనో! 256

ఉ॥ బంగరువంటియేలుబడిఁ బాసితి, కానలఁ బెక్కుబాము లు
ప్పొంగఁగఁ గ స్తినొందితివి, బోటిని బాపని నమ్ముకొంటి వీ
యంగ నిఁకేమిలేనితతిన్నైనను లేదనరాదే, కల్గునే
యంగుటమిట్లు నేలపయి నల్లనరాచుచునిల్వ రొక్కముల్"॥ 257

మ॥ అనినక్షత్రకుఁడాడ నిట్లనిమెరాయం"డీవు నాతోడఁ బ
ల్కిన దావంతయుఁ గల్లగానిదయినన్లే చొప్పడున్, నిన్నుఁబో
లిన యేతర్లకుఁగాని యెప్పటకు వీలే, విన్ము, నాబోంట్లకున్
మనినం జచ్చినఁ బేరుగాంచవలెఁజుమ్మా, కానిపుట్టెటికిన్॥ 258

చ॥ పలుమఱునన్ను బొంకుమనిపల్కుటపాడియె, బొంకనొప్పినన్
దొలుతనె బొంకనే, యిఁక బదుల్ మఱియేమియుఁ జెప్పబోకు, మే
వలనను దబ్బఱల్ వలుకువాఁడను గాననినమ్ము, మప్పనీ
వలెననివచ్చి యిట్లు తెగువన్ గరుసుల్ వలుకంగఁ జెల్లునే॥ 259

తే॥ కాన వన్నింకనైన నీగడుసుపోక
లందుముంపక సాకుమోయయ్య! నీకు
దండములువెట్టుచున్నాఁడ, నండఁజేరి
మోముమనువానిఁ గావకయుంట లెస్స॥ 260

మ॥ వినునక్షత్రక! యేమిలేదుకద లిబ్బింగూర్ప నావద్ద, నిం
కను జాలంబొనరించినన్ గడువువ్రోఁ గర్జంబదెల్లైన బొం
కినదోసంబగునాకుఁ,గాన నిట సాకిల్లాచు వేవెగ్గు వ
న్నునిషాకన్నులు నెట్టకంటిదొర వెన్నుం డొప్పఁగాఁ జెప్పెదన్॥

తే॥ నీకు నీయొజ్జకును నెంతయీయవలెనో
యంతసొమ్మును నన్నేరికైన నమ్మి
లిబ్బిఁగొని నాదుబతమువిల్వ నెనరుంచి
యప్పుదీరినదని చెప్పి యరుగుమయ్య॥ 262

క॥ ఇదె ముప్పూటికి సెల"వని
మదిలో నెలతాల్పుకొలువు మఱవక కడిమిన్

జదికిలఁబడికూర్చుండిన
నదినక్షత్రకుఁడు గాంచి "యద్దిర!" యనుచున్ 263

చ॥ "పుడమిని నెందఱేలికలు పుట్టిరి చచ్చిరి, యిట్టిబీరమున్
గడిమియుఁ గల్గి కాఁతియలు గాసిలఁజేసినయప్పుడైనను
విడువనిగుట్టు సత్త్వమును వీడనిపట్టును గల్గి మన్న రే
రెయొడయుఁడనంగ నీతఁడె, మఱ్ఱొర్లొకరీతని సాటివత్తురే"॥ 264

కం॥ అనిమది నెన్నుచు నేలిక
గొనబగువల కేలుఁ జేతఁగొని యంగడికిన్
జనుమని గెంటుచు నందఱు
వినఁగనసియెఁ బెద్దయెలుగు వినబడనచటన్॥ 265

సీ॥ సతవీవృఁను గెల్చుచక్కఁ దెల్పెడికంబ
ములనెత్తఁజేసిన పోటుకాఁడు
నేలనంతయు గాధిసుతునకు లేని
యెద వేడ్కనిచ్చిన యీవికాఁడు
అడవిలో బేతాళుఁడను సోకుదొరఁ గెల్చి
జడదార్లనందఱి సాఁకినాఁడు
ఎగిరెడు నరగలి నింకింపఁజేసిన
క్రొత్తడిమిన్న కాల్ద్రొక్కినాఁడు
ప్రాగ్వంగడమునఁబుట్టి పొలిచినాఁడు
అలత్రిశంకుఁడనియెడు రాయనికొమరుఁడు
నగుహరిశ్చంద్రుఁడనఁబడునతని వీసి
విల్తుఁబజలార! కొనుఁ డన్నవిలువనిచ్చి"॥ 266

తే॥ అనుచునిటఁ బ్రోలియంగళ్ల నమ్ముచుండె
నంతకును మున్న తబము నేర్పలరమాని
కంపుదుద్దనఁబడు రేవుకడను గాధి
సిసువు సెలరులకానొందు సెగడఁజేసి॥ 267

చం॥ జమునిదలంచుచున్ గుదియఁ జక్కఁగఁదాలిచి లెంకలెల్లఁ గొ
ల్వ మొఱకుదున్న నెక్కి నలువంకలమీఁదగుకప్పరాలజ
గ్గుమెఱుఁగుగ్రాలఁ దమ్మిచెలికుఱ్ఱఁడువచ్చియుబత్తిమ్రొక్క వె
న్నిమురుచుగాధిపట్టి కడునేస్తముఁజూపుచు వానికిట్లనున్॥ 268

చం॥ "పెతరులసామి! నాయెడలఁ బ్రేముడి (దాలిచి)యీవు మాలగా
జతపడువేసమూని యిట జానగు కాటినిగాచుపెద్దవై
కొతుకకనేలనంతయు మిగుల్పడకుండఁగ నాకునిచ్చి మున్
బతమునకంచు నాకిడినపైకము లేమి నిజంబుమన్పఁగాన్॥ 269

కం॥ ఈపీటంబడి యమ్ముఁడు
వ్రేవఁదిరుగుప్రొద్దుకొలపుఁబుట్టులగమికిన్
రావు హరిశ్చంద్రుఁడునా
నీవరిపులిమైనరాయఁ డేమిమ్మన్నన్॥ 270

ఆ॥ అంతరొక్కమిచ్చి యతనినిగొని మన
నంపుఁగాపరిగనొనర్చి వాని
చేత రోఁతమైన చెయువులఁ జేయించి
చేవఁ జెఱిపి బొంకఁ జేయవలయు॥ 271

ఆ॥ నేనుజెప్పినటుల [illegible]చేయకయున్నఁ
దిట్టువాఁడ"ననుచు నొట్టుఁబెట్టఁ
గాఁకతబిసి యితని జూకొట్టమేలని
రూపుమాన్ప జముఁడు రోయకొప్పి॥ 272

సీ॥ నలుపుపై నెఱుపుచుక్కలగోచి వ్రేలాడ
బలిమొల మోటుదుప్పటిసెలంగ
చెదరి చెందిరఁబొట్టు నుదుటిపైఁ గాన్పింప
గడిమెడఁ గఱివెండికంటెదనరఁ
దలపైని నల్లముతకగుడ్డచుట్టొప్ప
డాచెవికొప్ప బావిలీ చెలంగ

వలకేల దాపుకన్నుల దుడ్డుకఱ్ఱొప్ప
జతకిఱ్ఱుచెప్పు లంజలను దనరఁ
చెప్పులనుఁగుట్టుపనిముట్ల నొప్పుబుంగ
త్రాఁగుపాయయు బుజములఁ గ్రాలుచుండఁ
కల్లులొట్టియ ముడ్డివెన్కను జెలంగ
వీరబాహుండు నాఁగను వెలసి జముఁడు॥ 273

చ॥ మఱిమఱి కల్లుఁ ద్రావుచును మత్తిలి జోగుచుఁ గన్ను లెఱ్ఱనై
మఱకువ నింపఁ దన్నెదుటి మానిసులం గుఱుతింపలేక చీ
దఱఁగలిగించుచున్ వితగ దబ్బఱపాటలఁ బాడు బాడుచున్
ఒఱగుచుఁ బ్రేలుచుం బడుచు నూఁతగ దుడ్డును బట్టి యూఁగుచున్॥

తే॥ కల్లుమత్తునకును దోడు నల్లమందు
మత్తుగలియుట నలజడి మడఁగి కూర్కు
నంది మెలఁకువరాఁ దూలి యరుగుపోకటుఁ
దన్నుఁగని తొలఁగెడివారి నెన్నినగుచు॥ 275

క॥ ఎన్నఁ ద్రిశంకొనికుమరుం
డున్నయెడకుఁ బోయి ఱెప్పలుంకుంచి వెసన్
గన్నులఁ దెఱచుచుఁ గల్లున్
గొన్నగవులు నోటవెడలఁ గొతుకుపలుకులన్॥ 276

తే॥ "ఓరి! రేబవలనక నన్ జేరి నేను
జెప్పునట్టుల నానతిదప్ప కెపుడు
నాకు నూడిగపుఁబను లొనర్తువేని
నమ్ము నినుఁగొందు నితఁడన్న సొమ్మునిచ్చి"॥ 277

చ॥ అనవుడు రాయఁడల్కమెయి నాతనిఁ గన్గొని "యోరిమాల! క్రొ
వ్వెనయఁగ ద్రాఁగి మైమఱచి యెచ్చట నెవ్వరితోడ నెట్టుప
ల్కినఁదగునో యెఱుంగకిట లేనివిడబ్బుదె? విన్నమానిక
మ్మునికొలపుందణీక నను గబుర్లె కొనంగను నీకుఁ గావరీ। 278

క॥ కడకాలమునఁ బుట్టిన పాల
కుడుపరి వీవేడ నన్నుఁగొనుటెడ నితం
డడిగిన విడిముడియిడుతె
క్కడఁ బొమ్మన వాఁడు జేసిఁగని యిట్లనియెన్॥ 279

చ॥ "గుదిగొని గోసకాండ్రగమి గ్రమ్మెద, వేల్పులు సైతమెంత్రురన్
బదిలము నాయముం గలుగువాఁడని, నీకగునొజ్జయాలిగా
పదుగును నాకాలంబు నొకవాసిగలట్టిది చుమ్ము, నేన యే
కొదవయు లేక యీవకుఁగోరిన పైకము నీయఁజాలెదన్॥ 280

క॥ ఏనెవఁడనైన నేటికి
రోనిడికొనం ద(గ్గ హెచ్చు) రొంజుడు లేలా
మానుము కాలములపేర్ల
లైనను నీవేల యమ్ముడయ్యెదొ చెపుమా॥ 281

ఉ॥ అంగడినమ్మఁ దేఁబడిన దంటఁగ గానిదియైన నౌనుగా
కంగుదలిర్పఁ బైకమిడి యన్నికాలంబులవార లొక్క పా
టంగొనరాదె? సొమ్ములిడుటం గొను వారలె యెక్కుడంద్రు, గో
సంగినటన్న గోడడఁచి చాకిరి కమ్ముడుగమ్ము నాకిటన్"॥ 282

క॥ ఈరహిఁగ హరిశ్చంద్రుఁడు
పేరిదొరయు మాలఁడును సబీలుపడకయుం
టారసి యిరువురనమికిఁ
జేరి పిలువబడకె తగవుఁ జెప్పెడి వేడ్కన్॥ 283

తే॥ కొంచకిట్లనె నక్షత్రకుండు "ఱేఁడ!
యడ్డుఁ జెప్పకు కొనవచ్చినట్టివాని
కీవు నాతోడ "నింకనన్నెరికైన
నమ్ముకొని లిబ్బిఁగొను" మనియనఁగ లేదె॥ 284

క॥ మొదట ననాతోఁ జెప్పెడి
యదనున నే "కాలఁదివాని కమ్ముడుపో" నం

చదిరా! పల్కిన పులుగుఁ
గద, వెంటనె పలుకు బొంకుగావింతె దొరా!॥ 285

తే॥ అల్లొనర్చిన నాయొజ్జ కగును మేలు
ఇప్పు డమ్ముఁగఁబడుకొర యేమిలేదు
ఈతఁ డెవఁడైన నాకేమి యేను లిబ్బి
బంగఁగుఁడఁగాని కొలములపనియె లేకు॥ 286

కం॥ ఇవగ్నాలచేతనీఁదగు
సామ్మొప్పించెదవా లేక చోటిచ్చెదవా వి
త్తెమ్మగుస త్తెమ్మరుగఁగ
నెమ్మెయిసరెంటవహుఁనో యెఱుఁగఁగనిమ్మా 287

కం॥ విను మింకొకటె, యితనివ
ద్దనుగాక మంచొక్క వానివద్ద సిరుముసిగాఁ
గను నీఁబఱుకో యిప్పిం
చినఁగొన, సితసక విన్నుఁ దెరిచివిలుతుర్" 288

వ॥ అనుడుఁ బాపని తెచ్చి మాలఁ డను"నాయ వీవువాఁడుచ్చి, తా
డినమాటఁ గడిదాటకియ్యా, వినుచుండేకాదె, యీతండున
న్నసియెంగొంచెపువాఁడవంచు, నది యన్నైన్న నాయెదంజొచ్చె,ని
త్తును నీకొకసైకవెంగొ, యదినాఁలో నైశమె తెల్పుమా" 289

కం॥ నావుడు "జోగికొమారుఁడు
తావితెసిమాల, కితఁడు తక్కెడికాఁ"డ్పు
చావివెడల నున్నుగనుచు
వావిప్పక యేఁడు లెచ్చపడియుండుటయుఁన్ 290

తే॥ అదియె సన్నగనెంచి యిట్లనియె నేల
వెల్వ సురియాగెంతో "నేఁడు వేఁగిలేచి
యేఱఁగాంచితినో, పైకమెల్ల నాకటఁ
జేను, నేఁటికి నివల్లఁ దీరునప్పు 291

కం॥ వినుమో గూబరి! యెన్నఁడు
ముని నిలఁబడి మొకఁడు గన్న నెగమీటిన నే
డ నది నిలచినను నంతె
త్తునఁ బైకపురాసి యిచ్చి దొరఁ గానవలయున్॥ 292

ఉ॥ అనుడున్ మాలఁడు వెఱ్ఱనిట్లు "ఋషి వేల్పా! నీవు తెమ్మన్న సొ
మ్మున సొమ్మిచ్చెదఁగాని యుల్లమున కింపున్ సందియంబొందువు
ట్టె, నదేమన్ననుఁ, నితండు తన బోటిన్ బిడ్డలం గాఁపురం
బును బోఁజిమ్మినయింటనే, యితఁడు మొప్పన్ నమ్మఁగా నెట్లగున్"॥

ఉ॥ కేవగ లూడిగంపుఁబని కెట్టిగఁ జెప్పిన నోర్చి దొంగగా
కేవదొలంగఁగా మసలు చేనటు చెప్పిన నట్లు చేయఁగా
దే విను మాతనిం గొనెద సింతగ సొమ్మిడి, యట్లు చేయకే
కావరికెక్కి పెద్ద కనుగప్పి తొలంగిన మోసమే కదా॥ 294

కం॥ అంతలు వచ్చిన నెవ్వరి
చెంతకరిగి సొమ్ముఁ దిరిగి చేకొనఁగలనో
స్వాతయొసంగింపుము, సొ
మ్మంతట గడిదొసకారియని యెఱుఁగ నొక్కో॥ 295

తే॥ పైకమిడ నిప్పు నిచ్చెన్ను బక్క పోరు
వెనుకఁ గనుగప్పి యీతండు వెడలిపోవ
రెంటఁ జెడుబోగినా నేన తెమ్మరిమి
వెనుక మఱపిల్లి కేసితనముగా దె॥ 296

కం॥ అని మాలఁడు వల్కిన విని
నినిగన్నుని తబిసికొడుకు "సవిత సాక్షి
గ్లనొ నమ్మించి పలుకను"
మని పలుమఱు నొవ్వఁబలుక నడలి యొక్కఁడు॥ 297

తే॥ "ఈతఁడితఁడు నన్నెన నెవఁడుఁ బెల్లు
వచ్చుటయు లేదె యీమాల వాఁడుగాక

మేరలోపలసొమ్మిక మెలఁగఁబడినఁ
బడినవెతలెల్ల వితలెమ్మె పరఁగుఁగాదె॥ 298
తే॥ కాన నెవఁడైననేమి పైకంబునిచ్చు
వాఁడెపో బతమునిల్పు వాఁడునాకు
సత్యమే గెల్పునిదునకుఁ జాటునట్టి
ప్రామిసరుపత్రకం నన్నెపు డొసఁగుఁగాత॥ 299
చ॥ కొలమును బూడిలోఁగలిపికొన్నను సత్యముగావనెంతు,నీ
తులువకు నమ్మకంబయిన ప్రోనకునొప్పుమ గాధపట్టికిన్
వలసినపైకమంత నొకపట్టుగ నుట్టఁగఁజేసి నేఁటిలోఁ
దలఁగద లోఁగిచేఁగలుగు తక్కిడిసందడి బారినుండియున్॥ 300
చ॥ అని యెద నెంచి మాలఁగని "యక్కట! నిమదిలోన నమ్మినన్
గొనుమిదె పున్కుడాల్పు మనుగొంగయె సాక్షి నీకు నాకు నిం
కనెకటిపిన్న సత్యమునకే యిటు లమ్ముడు నెూప్పనేను బా
డిపవదలంగనొప్పగునె నెప్పరమొంతలువచ్చి నుంచినన్॥ 301
ఉ॥ పుట్టినోఁ బ్రోనువంగి తప్పుబ్రోదివి,గలినాఁడ లేక బల్
పట్టున నేలఁబాసితివి, బైదలిబిడ్డల నమ్మికొంటివి,నీ
కట్టుల నింతకోర్చి పరునొంగునకున్ నొయునన్ను యూపయున్
ఎట్టుల నాయమున్ వదలునేకనుఁదాల్పునో మానవేంచుమిా॥ 302
ఉ॥ సత్యమనోత్తమా నెుఱుకచాలికలత్రడిగ్గి మేలెనే మ్తగా
సత్యమెపోడు గా దెసరుచక్కియెబంగరుప్రాంగ నెమ్మిగన్
నిత్యము నెంచుచుండు, నినె నిక్కమటంచును నైరుబూతముల్
ఒత్తియునంగఁజేయఁగల నోరిమి నర్గనియిమ్ము పైకమున్॥ 303
తే॥ నిజము సిలుకడ చెలిసెడి నీకు మాల!
విదియఁ గానఁబడిన నెల తదియనాఁడు
తనకుఁదాఁ జూపటులకంటె కెనయుఁగాదె
కాన ననునమ్మికొనుము జంకంగివలదు॥ 304

ఉ॥ ఉల్లము [illegible]
ల్లలపనుల్ [illegible]
యెల్లిదమే [illegible]
ల్లులస [illegible] ॥305

తే॥ [illegible]
తెచ్చి [illegible]
దాని [illegible]
దీరెన [illegible] 306

వ॥ అంత [illegible]

చ॥ ఒకులకు [illegible]
మ్ము [illegible]
దిర [illegible]
బొ [illegible] ॥

ఉత్సాహము॥ [illegible] !
[illegible] !
[illegible] !
[illegible] ! 309

వనమయూరము॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ! 310

గద్య.

ఇది శ్రీ [illegible]
[illegible] సుధాంధ్ర
[illegible]
[illegible] శ్వాసము.

శ్రీ శుభమస్తు.

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్ర.

పంచమాశ్వాసము.

కం॥ సిరి పేరురమునఁ గలిగిన
దొరఁ గొల్చుటయందు నెడఁదఁ గొట్రిలకుండన్
దిరముగ నిలిపిన ప్రెగడా!
గరుసుగలుగుపనుల ససముగాఁ జినమగఁడా! 1

కం॥ ఆలింపు ప్రొద్దుకొనుగుసి చూఁటునకు మృకండసుత పసనూలిల్లని మోన్
ఆలాగు సనకు ద్రిశుఁ డేలిక నామాలకమ్మి యొగిన పిదపన్ ॥ 2

తే॥ గీ॥ నేలదాటుపుచ్చెఁ దన కేలఁ బట్టి
రమ్మనుచులాగి పోని బుజమ్ములందుఁ
గంపుగొట్టెడి తోఁపులకట్టలునిచి
మాలఁ డేలికఁ గొంపోవు వేళయందు॥ 3

చం॥ తిపరికేయు తమంతటను దీవనలిచ్చిరి పేర్మి మాల ప
రువఁగలయన్ని వాఖ్య దొరప్రోలకు నాకలిదప్పి లేగకు
జవలయు మాల కూశిగ మొనర్చుట వైశిపు ఘేఁడు పోసి యే
గవలయునంచు వేఁటుపుఁడు; కస్తికి మంచియె చెల్మి సూఁగదా?॥ 4

తే॥ గీ॥ అంత నామాలవాఁడిచ్చినట్టి వాని
నెల్లఁ గొని తోఁతనొందక యీసుమాసి
వాని మునుపటివోకర్లలో నొకండు
ఫాలె గాయఁడు వడిగఁ బోవుచును ముందు॥ 5

సీ॥ కెడసిన మోకఁపు నంజుడి మెక్కఁగా నేగు
కాకుల గద్దల కాఁపురంబు

నలువిగా నట్టికంపుల కాటపట్టు కి
ప్పరగోల ప్రేగుగుముఱుల నెఱవు
చీమునెత్తులనాఁ జేరుచీమల కుంకి
వాలసుకై నూఁగు సెగలకు సట్టు
యెముకలకై పోరు నెంతుకుక్కలబస
పలుతోళ్ళనాన్పుగుంటలకు సరిపు

తే॥ గీ॥ ఉరవుగాఁ బ్రావి మైకాన నొడలెఱుంగక
చియ్యముక్కల కొండొర్లు కయ్యమాడు
చుండు నా సాదిచెనటిపట్లుండుగుడిసె
లలరు మాలలపేట తేఁ డపుడు గాంచె॥ 6

చం॥ కనుఁగొని కుళ్లు కంపుఁ గొదవఁగాఁ గను నేవఁపుఁ గొంపులొప్పు పే
టనుబడి రోఁతనొందక దిటంబును బాయక వచ్చి పిరబా
హుని యిలు సేరి చేయఁదగునో తగదో యనకుండ వాఁడు సె
ప్పిన పనులెల్లఁ జేయుచును పింగళి తేఁ డటనుండె బానిసై॥ 7

తే॥ గీ॥ సత్తెకారి నాఁటికి నా హరిశ్చంద్రుఁ డెడు
పుడమియేలికసైతము వెడఁగుమాల
వానికిని బానిసైయుండవలసె నుదుటి
వ్రాఁత గడువఁగ నెవ్వానికైన॥ 8

ఉ॥ ఒప్పుల నెల్లఁ దప్పులను జొల్లనికట్టలు నెల్లఁ జెప్పుచుఁ
జెప్పినయట్లు సేయుమని చిట్లుచుఁ దిట్టుచు లేనివంకలం
దెప్పుచు పిరబాహుఁడు గుదెంగొని కొట్టుచునున్నఁగాని తేఁ
డెప్పుడు వానిపై నలుగ కింతయు వేసర కన్ని చేయుచుం॥ 9

ఉ॥ ఈదారి నెట్టులేని మరలించెద బొంకఁగ సంచుఁ బంచు నా
పైదములెల్లఁ బొల్లలయి సాగక పోయె నిఁకెట్టులంచు నా
సాది మొదల్ గలంగి యొకచక్కని బొంకరిఁ జేయు నేరుపుల్
పూదను నెంచి దాన గెలుపొ జడదారికినంచుఁ గుట్కలుం॥ 10

ఆ॥వె॥ ఒక్కనాటి రేయి పక్కపైఁ దలగడ | పైని దలఁచి జేర్చి పండెమాలఁ
[illegible]తలేఁడు వానియాంజలనొత్తుచు | బంతినుంటనేగ బాహువుఁగని

కం॥ ఓరీ నిప్పై నమ్మిక | యీరాత్రి రక్షించినాకు నెసఁగెనుగాన
యీరేయి మొదలు మొదలు | దేరానేసే యుహరి నీ [illegible]

శా॥ ఏ [illegible] నానరాజుగా
మీనన్ నావగు [illegible] నాకుజన్ [illegible]
రా[illegible] ప్రాఁగఁ దాల్చి యీ వలికికోనన్ [illegible]
గానాపెన్నున కొక్క పాతిక వెసన్ రాఁబట్టి నాకీవలెన్॥ 13

తే॥ గీ॥ వినుమి [illegible] పేరు పిండాసుఁ
[illegible]
[illegible] గుర్తులని [illegible]
వడిగఁ గ్రైకొని మనసుఁ పుటువఁ జేరి॥ 14

శా॥ [illegible] కచటన్ [illegible] దయ్యంబులన్
గాయంబుల్వడునట్లుగొట్టి "వినుఁడింకన్ ముందులాగేరు మీ
మీరెచ్చన్ జన రాకు నాముదలగా మీరెల్ల నాకున్ బదుల్
[illegible] నచ్చింపించి నా సామికిన్॥ 15

కం॥ మాలఁడుదక్కు [illegible] | జూలని [illegible] వానిఁ జూపకి మేళుల్
చాలఁగ [illegible] | నాలాగొనరింపకున్న నది చెదిమిమ్ముల్"॥

తే॥ గీ॥ అనుచు [illegible]
[illegible] వైనట్టి బేతాళుఁ జక్కపాపి
తేర్చెనున్నతఁడే"యని తెలిసి యతని
[illegible] మేకొన్న వారిఁ జూచి॥ 17

కం॥ 'మీ యాదటు నా యేలిక | గోరునటులఁ బనులయందు గుఱిన్ముఱుఁ"దని
"[illegible]
రో కిభేతాళుండా దార"మ్మనిచేరి వాఁడు ప్రమాన్పడినిలవన్॥ 18

తే॥ గీ॥ "ఓరి! నాకీడ్వ మంచెమ్మెం డానడుపవలె"
ననుచు "నట్లనె"యని యాత డరిగి మంచి
జగిలిపై రాతికంబాలఁ గిదలిచ్చ
మాసెమ్మెకిని దయూగ్నేసి యుంచిమూఁప॥ 19

తే॥ గీ॥ దానిపైనిల్చి పగఱనదల్చినట్టి
కేలఁగల నాలె సాయమై కెరలు చుండఁ
గాఁపరిగఁగా చుచుండె సుక్కాటికోనఁ
గడమి భీతానఁడే లెంకగాఁగ లేఁక॥ 20

ఆ॥ వె॥ ఒకరికిద్రిందనొదిగి యూడిగంబులు సేయ
నొప్పి మసలుచున్న యప్పుడైన
నాకుమయ్యానకని బైకొన్న రాయఁడై
బుంకఁజేఁచు పుట్టుపంటగానె॥ 21

తే॥ గీ॥ అంతకటుఁ జంద్రమతియును హానభాన
కేరఁబరఁగుచు మడిగఁ పువెతలఁబడుచు
కలహాకంటకి యూనటఁ గడపకుండఁ
గొడుకుం దాను కస్టులఁగుడుచు చుండె॥ 22

మ॥ కుడువంగూడును గొల్ల సిగ్గులుఁగ కక్కులందు వాపోన న
ల్లమలంబొందుచు నేపుంబదుల నెల్లన్ గొల్లకే చేయుచున్
గడెవేమ్మొక్కఁగ నెల్లి బుమ్ములచును గొంకరాదాఁప్పకే కీసి కొ
త్తకీనగ్గించును నెట్ట్ల వాలుచ కేడుందన్ దమ్మిమూక నూడుచున్॥

తే॥ గీ॥ ఇటులఁ గడగండ్లనొందుచు నింత యుల్క
విసుకు సఁడగు మాటపులను విడిచి మసలు
చుండఁ జనె బారనెల లంత నొక్కనాఁడు
కాలకౌశికుఁ డేగి కమాలిఁగాంచి॥ 24

శా॥ ఓరీ! నెత్తుమొగంపుకుఱ్ఱ? యిటు పొట్టుబ్బఁగ నుమ్మూల్లునా
దౌరొంబున్ గడుపారఁడిం చుటకగూర్చున్నన్ సినున్ జూచినే

నేరాణ్ణ సరుగంతుఁ గంచెడ యితే నేగాని నీకొక్కపూ
టారాటంబగు నారగింపగుటలే దశ్వా మొటుల్ దెచ్చెదన్॥ 25

చం॥ అని పసినాటనుండి నొసఁగారఁగఁ బెంచిన జుట్టు పట్టి యీ
డ్చిన బుఱ్ఱబిడ్డ నాపి కుడిచేంగను గాలనుదన్ను చు తులూ
గినయవె లేదె సొంగి చెవయే! యని తిట్టుచు వెన్నుఁ గొట్టుచున్
దనిలుపు కొంక మానక యయో తన్నుచు మొట్టుచు నిట్టునన్ వడిన్॥ 26

మ॥ వినుమూ యింతటనుంచి వేకువకునున్ వెక్కుండ్రు నీ యాదు వాం
డ్రనదల్ గల్గిన వాండ్రు గూడఁ దినవే నాకున్ పిగుల్ బత్తైకుల్
గొని తేఁ గానకు శౌకు, తిప్ప కటుపూ బాల బత్తికుల్ దెచ్చి చా
వెనుకన్ పిల్లలనెత్తి త్రిప్పవలెఁ జాపే తేఁకుదోఁకన్ నిరాదెదన్॥ 27

చం॥ అని బుఱ్ఱవేల్చి కోఁకబడ నచ్చట నెల్లుజేజే కొఱఁడా
కినగఁ జిత్తిల్లఁ జెప్పి సొలు నన్నొకడు దెబ్బఁజూపి గోల గో
లుఁ గనుచో యి నిత్ప జపమా [illegible] గాఢగతిన్ [illegible] గ
[illegible]ని వగవంది చంద్రమతి గుబ్బెచి [illegible] చెప్పి [illegible] చున్॥ 28

మ॥ "అకటా? గోముగ నెంచఁగాఁ బెనిని నాతి డిగుల్ తిట్టెనే
మొకటన్ కొట్టుచుఁ గాన కేకుమనకే నొప్పేదియా కాలకో
శికునో కొట్టలు వచ్చెనో, నడున [illegible] తెంచుట తా
నకుమ వేగిన [illegible], నాపాట్లు [illegible]॥ 29

కం॥ విషయాల విషమ పెక్కం
డ్రుడిగిఁ బుంభేయ నెన్నుఁడు [illegible]
[illegible] వైౖ
యుడుగఁగ నిపాటకంత్లె [illegible]॥ 30

చం॥ కలిగిన నాఁడు [illegible] బాలకసుఁడు నింపవచోట్లఁ బుట్టకే
కలిగితి వేల మగ్నికొనుకా? నడు బాలులఁ దోయియునాకు నె
వ్వాలనున్నైన భావనికి భాసినన్నైతిరిగాన నేను పా
పలదన రాదు పోనముచుఁ బెట్టకూడదు నీకు నాయనా? 31

మ॥ అనుచున్ బట్టిబుజ్జగించి చనుమన్నా నిన్ను విడ్దిమ్మరిం
డ్లను వే సెవెలుంగుల్ సతంబును నున్ బోం కేమి తే, దంచు దీ
వనలన్నింపుచు గాలిదయ్యములు వెన్ గాముల్ మొదల్ చెన్గుతు
ట్టెను బోంజెన్నిమంతుడుం గలచిట్టెన్ నేమ మొప్పారగాన్॥ 32

తే॥ గీ॥ అగరుసాంబ్రాణిమొదలగు నొగలుసంపి
దిగమునీతి నేర్చిన గడిది పెండ్లి చిప్పికట్టి
పసుపుముంగల నెక్కిపిల్లల వెనుక
కూడిచను ముందె నాతండు తాకోలు దేగ॥ 33

చం॥ అపుడలగాడ్పట్టి చలమక్కసు మిక్కుటం బొంగలించ నే
రుపుమెయి బల్లబంపుంగొరకన్ బలిమిన్ జతగూర్చి చిల్కతా
లుపుదారమైన తమకంబు నెసందడి చేసి వాండునచ్చి పు
వ్వుంపుగడిబత్తి చెల్వమును చాంగను గోని చొగి యుట్లపన్॥ 34

తే॥ గీ॥ ఓయి నీవల్ల నాకొక్క మొచ్చెమున్నదిపు
మీంగానలె సత్తిబుకెల నొజ్జ
చెలువంగను హరిశ్చంద్రుండన్ బలిమిం జెంగో
పట్టుగా బొంకసము మొక్క ప్రమినపట్టు॥ 35

కం॥ నేనాతని బొంకింపంగ
బూని మిగుల వెతలంతలం బొరలి చిమ్మని
ట్లైనిం బొంకరింజేయం
గానేరక నిన్ను నేస్తిగాం గొంటిన్॥ 36

కం॥ కాన నెచ్చెలివైననా కడంకనాడుము
నొడిక మొక్కలిసిన్మమా కొంచగుపవల
దాన నన్నొక్కసిరి దెట్ట్లుం దలంగిపోకు
చెలిమి తగుమందనెడవారుం జెల్లంగలరు॥ 37

కం॥ నీవినంపుమాటలెగసిన వానే ఝల్లనగూ నన్నుసైతమగుబూదిగన
చొచ్చెవెడంగువానినిసుగాసి! యావిరిక్కోన వెలిమిడియైపోకయుందే?॥ 38

ఉ॥ కాపుగనేవు నాపనుపుఁ గ్గొని కావకుమగి యాకులం
జేరవలఁ గోయు రాకొమరుఁ బ్రవేశ్యఁగఁ జేసెను కాటు నిసి వే
రావలెనన్న నియ్యకొని కిన్నునఁ దకుకుఁ డల్లుపోయి యు
చ్చో వలఁగొన్న మత్తకడఁజొప్పన పుట్టనుదూరి యున్నెడన్॥ 39

తే॥ గీ॥ గాధపట్టియుఁ దనుఁగొల్చి కాపులు కొంత
మందివసుగులఁబిలిచి "నెమ్మదిగ మీరు
రాకొమారునిగలసి యబ్రిముగఁ దిప్పి
పాముగలమత్తకిం బోసి చేర్చు॥ 40

కం॥ అడలోడ...
బడిచా...గఁ జేయు" డని... బదుచుటయును...
రడవిఁ బడిపోయి...
కొడుకు...నుడిపిల్లు కొం...॥ 41

శా॥ ఓ రాకుమారుడ ? మీకు ... మాకెంజల్ దిగన్ బంపఁ బూ
ల్నారల్ బత్తె దేఁగిపత్తుమిట సన్నా ? పట్టుఁబూలున్నచో
క్షీరంబుల్లలవారు ముంగుముము మిమ్మెప్పు మావెంటనే
రార మ్మట్లగు దేముచూపెదముపోరా నానికిం దారుల్" ॥ 42

ఆ॥ వె॥ అనుచు నమ్మఁబల్కి యాతనిఁ దోడ్కొని
పోయిపోయి యిచ్చుపొదలునందుల
దిరిగి యుండనాడఁ దరినపండ్లు బూ
బత్తిరులును తెల్లు నెత్తికొనుచు॥ 43

ఉ॥ ముల్లెలుగట్టి నెత్తులను మోయుచుఁ బమ్మట బోట్లు పల్లపైఁ
బెల్లుగజాఱఁగా నలపు మెపునఁ గాళులుపీఁకుచుండ వా
రెల్లరుఁ బాఁపపుట్టగల యేపగుమత్తినిగాంచి దానినీ
డల్లనఁ జేరి మూఁకము లచ్చటనచ్చటఁ బెట్టి వైళమే॥ 44

కం॥ అచ్చటఁగలచెలుపునని
రిచ్చపోయిందాకివిచెదరి యిటునటుపోవం

జొచ్చి, రాయసికంబుం
దచ్చోటికిఁ గొంతమేర యవలనడచుచుఁ ॥ 45

శా॥ ఎండంగందినమేనిపైఁ జెమటబొ ట్లొంతేని పై దుమ్మువ్రా
కుండం బీల్చుచునుండ గ్రుచ్చుకొని సల్పొందించుముం డ్లంజలన్
మెండౌపుర్ బొసఁగించుఁ గుంటు చెటులో మెల్లంగ వారున్ననీ
డండం జేరియు మూటనుంచి యతఁ డమ్మాయంచుఁ బన్నుండినన్ ॥

కం॥ తిరుగఁగఁ బోయినపిల్లలు
పరువిడియొకరొకరుగాఁగ వచ్చి యచట ని
ద్దురవోవు జేసికొడుకు
న్గొరగొరమేల్కల్పఁ గనులునులుము చడలింపన్ ॥ 47

కం॥ లేచి నిలిచి వడినాకులకై చప్పనబుట్టపై నిగాఁ ప్చుచిదిటం
బై చాగిలఁ గొమ్మనుగొని! రాచకొమరుఁడాకు లెల్ల రాల్పెడితఱిలోన్

చం॥ జగముల నేర్చుబీతు తఱిచైత్రలసాకిరి చూలి కేలఁదా
ల్పఁగఁబడు వల్లెత్రాడనఁగ లాఁగను వెల్వడి బుస్సుమంచు వేఁ
డిగఁ బొగపుట్ట నాల్కలఁ గదిందిగఁజాపుచుఁ దటుకుండు నా
నిఁగఱచెఁ జెల్మ లుట్టిపడు నిన్వేరగొలఁతోడ నంతటన్ ॥ 49

ఆ॥ వె॥ విసపుటగ్గి మొదలివిఱబాఱి మంటలఁ
బుట్టఁజేయ నడలిపాఱఁ పుడఁదక్క
నోట నురుఁపుఁగ్రిమ్మ మాటాడుటకునైన
నోరురాక తల్లిఁ బేరుకొనుచు॥ 50

కం॥ సొమ్మసిలి రాకొమారుం
డమ్మోయి బువివ్రాలెనపుడ యబ్రిమొదవఁగా
నమ్మఱ్ఱిబసుమమయ్యెన్
బిమ్మట జోగిపనుపరులు వెసనరిగి రొగిన్ ॥ 51

తే॥ గీ॥ మఱ్ఱిచెట్టును సైతము మాడ్చినట్టి
చిలువ రాపట్టియొసలిని జెనకఁ గర

దయ్యో నాతనితల్లి ప్రోయాలు తనము
వలననో దండతామెతు పాడిచేను॥ 52

కం॥ ఇట్టుల నొడలెఱుఁగకపడి
నట్టి యతనిఁగాంచి వెఱఁగునంచుచు నట ను
న్నట్టి మొదటివడుగుఁడు రా
పట్టిదరికిఁబోయి యతని పాటుం గనుచున్॥ 53

ఉ॥ ఈతఁడు పాముపాతఁబడి యించుక యేనియు రూపుమాయకే
జోతివలెన్ వెలింగెడిని,జోద్దెమొ, చిల్కనుమెక్కి మస్తుచే
నీతఁడె నీడకూర్కు పసిమొక్కడు తాళ్ళనుబోలియున్న వాఁ
డాతుర పాటునొందఁ దగదంచును గుండెలుతట్టి చూచుచున్॥ 54

ఉ॥ వాడదు మోముతమ్మి జిగివాయదు మేనిమెఱుంగు కాళ్ళునే
ళ్ళాడుటమానలే దలపున దవ్వుచూడ్కు బొందిలో నను
ర్లాడినయట్లుతోఁచ దయయో? యిఁట నితని నమిసేతుమం
చాడుచువారు వానిమొగి నల్లన నింకొకనీడఁ జేర్చియున్॥ 55

తే॥ గీ॥ తల్లి యంతరపుంజీటిదాడఁగట్టి
నప్పు డేమనిదీవించినదియొ మఱచి
యేమయినఁగాని వేగిర మామెతోడఁ
జెప్పవలెనని వారలు సెప్పుకొనుచు॥ 56

కం॥ ఆతనివద్దనె కొందఱ
బీతెఱుఁగనివారిఁ గాఁపువెట్టి కడకువా
రాతెఱఁ గాతనితల్లికి
నాతులమిన్నకును జెప్పనడచిరి వడిగాన్॥ 57

తే॥ గీ॥ అట్లుచని చంద్రమతిఁగాంచి యనిరి వారు
“కొమ్మ! నీపట్టి యాకులఁగోయునపుడు
బలిమి విసవాలుపాకొండు పట్టికఱచె
దాన బలివాతెల బ్రదుకనివానిఁబోలె॥ 58

కం॥ రావమ్మా? యతఁడువడిన
తావునుగనఁబఱతు”ననుడుఁ దత్తరపడుచున్
జేవవిడిచి మైఁదెలియక
యాయెలఁదియు నోరికొమరుఁడాయను నుడితోన్॥ 59

ఉ॥ బెబ్బులియార్పువిన్న మెకముంబలె సింగపుబొబ్బవిన్నఁద
బ్బిబ్బునుబొందు గారువలెఁ బిల్లి యెలుంగునువిన్న చిల్కనా
గుబ్బెత గుండియల్వగుల గోలున నేడ్చుచుఁ గ్రిందకున్ బడన్
దొబ్బినయంటికంబమనఁ దొయ్యలి నేలపయిన్ బడెన్ వడిన్॥ 60

చ॥ కన్నులఁగాఱునీరు చనుకట్టుపయింబడినాన్పఁ గొంతసే
పన్నవ యేడ్చియేడ్చి మెయినంతట మన్నుసెలంగ నేలపై
నెన్నిక దొర్లిదొర్లి మఱలింపును లేమిని నెత్తిఁ గేల్లచే
తన్నెఱి మోదిమోది చెయిదంబు లడంగినయట్లు సోలుచున్॥ 61

తే॥ గీ॥ అంతు లేకుండ నిట్లేడ్చి కొంతవడికి
దనకుఁదాఁ దెల్విఁగొని యిట్టులనుచు వగవ
దొడఁగె “నోకుఱ్ఱ నినుఁబాసి గడియయైన
నెట్లు తాళుదు నింక నాకెవరు దిక్కు॥ 62

తే॥ గీ॥ మగనిఁబాసినచోకుఱు మఱచినిన్నుఁ
గనుఁగొనుచు నెట్లో ప్రొద్దులుగడపుచున్న
నన్నుఁగని యోర్వలేఁడయ్యె నలువ కేమి
యెగ్గుఁజేసితినో తుద కింతఁరాగ॥ 63

ఆ॥ వె॥ పాఁపఱేఁడు నిన్నుఁబట్టి కఱచువేళ
నెట్టు లడవిఁ దల్లడించినావొ
విసము మేన నెక్కి వెతనింపునపు డెట్లు
నన్నుఁదలఁచి యేడ్చినావొ కొడుక!॥ 64

ఉ॥ పెక్కుఱుబంట్లు నిన్ గొలువఁ బేరిమి మేడలఁ బవ్వళించునీ
వక్కట! నేఁడు కాన నొకఁడైనను గాఁపరి లేక పాముకుం

జిక్కెఁ దెతండ్రి? యింకెవరిఁ జేరుదుఁ బిల్తునుసుల్లనుండఁగాఁ
జక్కని నీదుమోముఁ గడసారిఁ గనుంగొననోచనైతినే"॥ 65

కం॥ అనివందురుచంద్రమతిని
గనుఁగొని యిట్లనియెఁ గలహకంటకి కినుకన్
"నిను నీకొంటెతనఁపులే
దున్నను నేనెఱుఁగుదును లేనిపోకడ లేలా?॥ 66

కం॥ మున్నుగఁ గొడుకెటకోబోఁ
బన్నుగడ యొనర్చి వానిఁ బాముగఱచెనం
చున్న ఫ్రుపిదపఁ బోవెర
వున్నమకెదు నాకుఁ దెలిసెఁ బోకడితొత్తా? ॥ 67

కం॥ నీకంటె వేఱు రెట్టులఁ
బైకొను కొంటెతనమున్న పైదలి పులినా
నాకడనా నీడాకలు
ఓకట్టిడిరాల? మఱచియుందునె నిన్నున్॥ 68

ఆ॥ వె॥ కొడుకుచచ్చెననుచుఁ గుందుచునిటు లూర
కున్నఁ జేయవలసియున్న నాదు
పనుల నెవరొనర్చువారలో చెప్పవే"
యనుచుఁ గొప్పువట్టి యుడఁచుటయును॥ 69

శా॥ "అమ్మా! కానను బాఁపకాటువడి చానైయుండె నీపట్టి పో
షామ్మంచాడెడివారిమాటవిని వాపోకుండునే తల్లి నే
రమ్మైనను గాఁకనింపకుము కుఱ్ఱన్ వేగఁ దెప్పించి నా
కిమ్మా మంతరకాండ్ర రాఁబనిచి మందిప్పించి చూలీవివేన్"॥ 70

కం॥ అని యాపెకాళ్లపైఁబడి
నెనరొదవఁగఁబలికి లేవని పుడమిదొరచే
డెను బడఁదన్ని పుడమివే
ల్పునిచెలి యిట్లనియెఁ గాఱుబూతు లఱచుచున్॥ 71

ఉ॥ "ఆకులఁ బూలఁ దేఁగఁజను నందఱివెంబడిఁబోయి మెల్లఁగా
నాకులఁ దెమ్మటంచనుప నల్లరిగాఁడిదె క్రొవ్వితెచ్చె నీ
కాకులపాటు చెప్పినటులాఁగని నానికి ముప్పురాదె యా
పోకడ కేమిసేయుదుము పుట్టలపైఁ బడియాడుమంటి మే॥ 72

కం॥ చెడఁదిని యొడలెఱుఁగక క
ట్టడిఁదప్పిన చెనుగుగాక టంకువిడిచి యా
అసితనమునఁ బుట్టలపై
నడుగిడఁగలఁడే మఱెవ్వఁడైనను జెపుమా?॥ 73

తే॥ గీ॥ బెదరుపుట్టించుపాములు మొదలు చెడ్డ
యుసుఱులుండెడి వడపు లందుండుపుట్ట
లెల్లఁ బాములకిండ్లనియెఱుఁగఁడె పసి
వాఁడె కానఁడె కసవుఁదిను వాఁడె చెపుమ॥ 74

ఆ॥ వె॥ చెట్టఁడైన కొడుకు పుట్టినవెంటనే
చంపవలయు జగముసంతసింప
అట్టిఁడొక్కఁడు దనయంతన చెల్లిన
వగచెదేల గుఱుకువడక పడఁతి!॥ 75

క॥ కడుపుజెడఁబుట్టి నాతఁడు
పుడమికిబరువనెడిమాటఁ పొల్లగునే నీ
కొడుకడవిఁజచ్చె నేనియుఁ
బుడమిచెలియ సేసినట్టి పున్నెముగాదే?॥ 76

ఆ॥ వె॥ సొమ్ము వదలి పవ్వుతిమ్మక్కవలె మేఁకు
సిగిడి చెట్టఁడయ్యె నీదుకొడుకు
వానికొఱకు డబ్బువదలి మంతరకాండ్రఁ
దేఁగ మందులీఁగ సాఁగలేము॥ 77

ఉ॥ కావున నీవు నాదునుడిగంబులనన్నిఁటి వేఱొనర్చి కే
రా పడిఁ గాళ్లువట్టి నిదురంబడి ఝోఁ బవళించినట్లు నీ

వావలికేగి యెదగిడినైనఁ దగులొక్కనిపోయి పట్టితోఁ
జావుము మంచిచెడ్డనక చాలిఁటనేడ్చిన మొత్తెదం జుమీ" 78

చ॥ అనవుడుఁ బొంగి పైకురలి యాపఁగరానికుతూహలంబుచే
తను దనలోనడంచి చెయుదంబుల నెప్పటియట్ల నన్నిఁటిన్
గొనకొనఁజేసి యాపె పడుకొన్నపుడంజలనొత్తి గుబ్బప
ట్టి నిదురనొందియున్న దనుకేవఁగనుంగొని మెల్లమెల్లఁగాన్॥ 79

క॥ ఒడయుని చెలి యడుగులచ
ప్పుడుగాకుండఁగను లేచి పోడిమి నీలవె
ల్లడి లోఁ గురుగుచూపిరు
గడిచీఁకటిపైని ఱుచులు గాసి మెలఁగఁగాన్॥ 80

చం॥ వెసుగులు సెప్ప గుబ్బలనుబట్టియుఁ జెల్వపుపైసిగల్లు కే
ముడిగల బత్తియే తనకు ముంగలి త్రోవనుజూపు నేస్తమై
దొడరఁగఁ గానకేగి యటుఁ దోరముగాఁ దగు మట్టిబూదిఁ గా
ళ్లడరఁగఁ బుట్ట కేసితల యానఁగ సామగు జప్పపాటుతోన్॥ 81

తే॥ గీ॥ అలసి నిదురఁజెందినట్టుల బడియున్న
కొడుకుఁగాంచి పడఁతి గుబ్బటిల్లు
నుమ్మనాపలేక యొక్కపెట్టునఁ గొఱ
వోయి తెగినచెట్టువోలెఁ గూలి॥ 82

చం॥ పడి మఱికొంతసేపటికిఁ బైఁదలిమిన్న దనంతఁ బానిడి
ల్లపు తెలివొంది పట్టిపయిఁ బాయని ప్రేముడిఁ గౌఁగలించి "యో
కొడుక? తమిన్ నినున్ గదియఁగూర్చినఁబల్కవు లేవవేమి నా
మెడ నలుగంగ నేర మొకయించుక గల్గినఁ దెల్పఁగూడదే?॥ 83

తే॥ గీ॥ దప్పిగానుండి నన్ జేటి దరికి నేను
రాఁగ నొకగంతునను బైకివాలుపోఁడ
వకట? యిప్పుడు నీయొద్దకరిగి నేను
ఎత్తికొనఁబోఁగ రాకుంటివేర కుఱ్ఱ?॥ 84

కం॥ ఇది తెమ్మది తెమ్మని బుది
చదికిలఁబడి కాళ్లుగేళ్లు జాడించుచు నే
ను దరికిరాఁ జేతులఁద్రో
సెదవే యిపుడేల యట్లు సేయవు కొడుకా ?॥ 85

తే॥ గీ॥ తండ్రి కఱవయ్యె నీకని తలఁచుచున్న
నాయెదఁగలట్టి కుతినార్ప నెయ్యెడలను
పట్టి ? నీవైన జిలిబిలిపలుకుగములు
ఇపుడు నాకవి కఱవయ్యె నే కొమరుఁడ ! 86

మ॥ నినుఁగన్నప్పుడు జ్యోస్యఁపుంజదువ్రుపెక్ దీర్ఘర్లు పెక్కేండ్లు నే
లను నిక్కంబుగ నేలుదంచనిరి యాలాగిప్డుగాదయ్యెఁ బా
ల్లనిరే ? వారలు జ్యోస్యఁపుంజదువు కల్లైపోన వ్రాలిట్టులుం
డెనె నానోములపంటయయ్యె నిటుల్ తండ్రీ? యింకదిక్కెవ్వరో॥

కం॥ నీతండ్రిపాసినప్పుడె
చేతటికఁపుజగము నాకుఁ జీకటియయ్యెన్
నీతోఁ బాసిన నదిసు
న్నే తోఁపఁడఁబోకు మేను నీతోవత్తున్॥ 88

సీ॥ పున్నమచందురుఁబోలు మోమే యిది
పగలుగన్పడుపట్లు జిగితొలంగ
బంగారునిగ్గులఁబరగు మేనే యిది
గ్రాఁగినట్లుగను పీఁకఁజెడియుండె
గల్వరేకుల నేలుకన్నులే యివి నీటఁ
బాసినమాడ్కిగ వాడియుండె
నిద్దంపుటద్దాల నెన్ను చెక్కులె యివి
తళుకువోయినయట్లు దనరుచుండె॥

తే॥ గీ॥ ననుచుఁ గౌఁగిలిఁగదియించి పెనఁగి పెనఁగి
మోము మోమునఁ జేరిచి పొగిలి పొగిలి

కంటితెప్పలవిడఁదీసి కాంచికాంచి
వ్రేళ్ళు చెక్కులపైఁ జారవేసివేసి॥ 89

ఉ॥ ఆపఁగరానికస్తి నొడలంతయు దుమ్ముగునట్లు దొర్లి "ప
ట్టీ? పగదాననైతినె కడింది హాయియల్మెఱయఁగ నింక నా
దాపున నెవ్వరాడెదరు తప్పెనె నేఁటికి నీకు నాకు ము
న్నే పగుపొత్తు తుట్టతుద కింతఁబువచ్చెనె ముద్దుబిడ్డఁడా?॥ 90

కం॥ ననుఁగన్నతండ్రి! నిన్నిం
కను గనులారంగఁజూచుకలిమిసఖుత మి
ట్లనెచను ననుచాఁన్నన నచె
కను రెండవజాముచనియెఁ గడుఁదోరితముల్॥ 91

ఆ॥ వె॥ తెల్లవారకుండఁ దెలిగంటి జగములఁ
బడయనిన్ను నగ్గిపాలుసేసి
కడఁగియేచు గలహాకంటకిలేవ?
మున్నయరుగవలయు ముద్దుకొడుక! 92

మ॥ అటులేసేయకయున్న ముద్దుకొమరుండా? నీవు నాకింక ద
క్కుటయుంగల్లయ యింకఁ బైఁగబలుచిక్కుల్వొందు నీతండ్రి కా
ర్యముల్ నింపినదానఁ గడఁగద కుత్రా! యంచు వాపోవుచున్
దిటముల్ జేకొని పట్టి కంతుపనులన్ దీర్పంగఁ బెల్లేద్పుతోన్॥ 93

తే॥ గీ॥ కొడుకుమూపునఁగదియించి కొంతదవ్వు
సొదలనుని చెడితాప్పుకై కదలినడచి
యచటఁబొదలెడి దయ్యాలయూఁకుకులకు
నడలు నెడఁదకు డిటమొ సాయంబుగాఁగ॥ 94

కం॥ ఈలువ్రుసత్తెంబులుజత । యేలికలై సాయపడఁగ నెందుచిదుగులన్
జాలునవియేరి ప్రోగిడి । చూలినినందునుచఁ గడఁగిచూకురుతోడన్॥

కం॥ నాకును నీతండ్రికి సాద
లేకటఁ గూర్పించితుదల నెసఁగు చెయిదముల్

గై కొనవలసిననీకై
యీకట్టెలఁగూర్పవలసె నే యోఁగొడుకా॥ 96

కం॥ ఎప్పుడొ యొచ్చోటనొ మా
ముప్పాలు నీవలనఁ దెమలిపోవునను చుమా
యప్పయు నేనుంటిమి మా
కప్పులవాఁడవయిపోతి వా కొమసుండా ? 97

కం॥ మెత్తనిపూమెత్తలపై
నత్తమిలుచు మేనుగందెన నెదవుమునుని
న్నిత్తటిఁగంపలఁ జేర్చిన
నొత్తైననవి దేమియయ్యెరో ? కొమరుండా ? ॥ 98

కం॥ బుసుతలతంపరగలుములఁ
బొడమినయొక చేడియకును బుట్టక కొడుకా !
కడుపుచలువ నెఱుఁగనియీ
యడవి చెలికిఁ బుట్టితేమిరా కొమరుఁడా ?॥ 99

కం॥ తలిదండ్రులనగ్గించెడి
చెలువముగలవాని కెద్దిసేకురు నది సి
కలవడుఁగాపుత మిక ము
గలిజగములనిక్కసంబుగాఁ గొమరుండా ?” 100

చం॥ అసియెలుగెత్తి పిలెఁగలమైదవనాదునవార్చుచున్న యా
మని చెలికోమెలోయనఁగ మారుఁడ ! కందుడ ! యంచు నాపె య
క్కునఁ జెయిఁ జేర్చి యేడ్చెఁ గనుకొల్కులవెంబడు నీరు చన్నుదో
యి నివముదమ్మిమొగ్గలపయింబడి నాన్పినయట్లు నాన్పఁగాఁ॥ 101

కం॥ ఆ గీపెట్టును విని యా
రా గోలల యేడ్పువలెఁ దిరంబగునడికే
నేగుమ్మవగవనయ్యెను
యేఁగనుఁగొనవలయునను చు నీగడదెనకై॥ 102

ఆ॥ వె॥ వడిగ లేచి మంచెపై నుండి క్రిందికి
వెడలె నాత్రిశంకుకొమరుమిన్న
వెండికొండనుండి వెడలెడి ఋవముగు
బ్బలికొమార్గ మైన వాఙ్మయమనఁగ॥ 103

కం॥ చనుదెంచి యొక్కచోటునఁ
బెనుమసనమునందు పొదను జేరిచికొని యుం
గున నొకసబమిడి దాఁగి ప
యునిబడి మాఱులిప్పుట్లు నేడుపుఁగోఁడఁగ॥ 104

సీ॥ నేలపైఁబడ నాడి నీరుకార్చెడి యెఱ్ఱ
గల్వలు నా నీరుగారుకనులు
అమవసమున్న నివసు సూనునోఁ బొఁగల్
దోఁచు చందురుపోల్కి దోఁచు మొగము
ఎరగలిబలుకాఁక నిగిరినతియ్యని
మావిలేఁజిగురు నా మసమసమోవి
మందునకై వేల్పుమంతరకాండ్రు దండ
నుంచిన దీవెనానొఁగుడు మేను

ఆ॥ వె॥ పైఁట దొలఁగిపోఁగఁ బైనొప్పి కన్పట
దడిసియున్న రైక యొడిసి బిగియఁ
బట్టనొదిగియున్న బలుగుబ్బపాలిండ్లు
గలిగి యొడలి నెఱుఁగక యడలుచును॥ 105

కం॥ విడి చెదరి చిక్కువడియును
వెడఁదగ వ్రేలాడునట్టి వేనలితోఁ బొ,
ల్లడికుతిఁబడిపొగిలెడి క్రొ
త్తడి యెదుటను నిలిచె నెనడుదనరు నెడఁదశోఁకా॥ 106

కం॥ నిలిచిన వెఱపును వడఁకును
జళుకును సిబ్బితియుఁ దోఁప జాజినపయుఁటఁ

వలుఁదచనులఁ గప్పుచు ను।
త్తలపాటునఁ బొగులుచున్న దానిఁ గని వడిన్॥ 107

చం॥ "ఎవతెవు నీవు భీతువడ కీనడురేయిని నీడ నొంటిరాఁ
గవలసె నెద్దియిక్కువ మగం డెవఁ డెయ్యది పేరు తెల్పి పై
ని వెలయు పీన్గె వం"డనిన నేలదొరన్ గని కంటినీరు కా
ల్వలై పాఱఁగా నతఁడు లో నెనరొందఁగ నిట్లెలుంగునన్॥ 108

కం॥ "వినుమయ్యా నేనొ బ్రా। హ్మణి నొకబుధి వేల్పునకును శ్రీకినాయి
చ్చను దాసిగ నిక్కంపుమ। గనిచే నమ్ముంగఁబడిన కల్కి నిగతితన్ 109

తే॥ గీ॥ హంసనారి యనుచు నందురు నను సిస।
బంబు నాదుకొడుకు బాపనయ్య
పూలు తెల్లఁ దేఁగఁ బుత్తెంచ వచ్చి యి।
యడవిఁ బాముగఱువఁ గడసె నితఁడు॥ 110

ఉ॥ మీరెవరయ్య యీయడవి మేకొను భూతఁపు బార్ల పేఁటులోఁ
దోరఁపు చూకురుంగడలిఁ దూలుచు నొడ్డును గానకున్న నన్।
జేరువనున్న యొక్కదరిఁ జేర్చెడి తెప్పఁగ వచ్చినట్టి సిం।
గారపుఁ గానవేలుపులొ క్రిన్నన నాకెఱుఁగంగఁ దెల్పఁడీ॥ 111

చం॥ తొరపడి నాకొమారు నెడఁ దొట్రిలికుందుచు నాడు దాననై।
పరఁగెడి నాపయిన్ నెనరు వాసియుఁ జూపి విసంబు కస్తివో।
దిరమగు మందు గూర్చి సడి తేర్చెదు నేవముగల్గినట్టి మం।
తరముగ లారియుఁ దనిడు దారిని జూపవె పున్నెమబ్బెడున్॥ 112

కం॥ ఒరుమేలు కొఱకె యొడలి న
మరుపవలయు ననెడి పల్కు మదినెంచుఁడి యే
తఱినుసుఱు మనుపు కంటెం
బెరపున్నెముగలదె యెఱుఁగవే చాల్మాసీ"?॥ 113

కం॥ అననాపె పల్కు నాదును
మును పెన్నఁడొ విన్నయట్టి పొంకము షాదిలోఁ

గొనిననుదనయాలిఁగ గు
ర్తునిడన్ లేకనతఁడాపెతోనిట్లనియెన్॥ 114

తే॥ గీ॥ "తేను? యేభూతములకు నేలికనుగాను
కలికి? మందులనిచ్చు వెజ్జఁగాను నేను
పడఁతి? మంతరకాండ్రలో వాఁడఁగాను
ఎట్లునీపట్టియుసురులనీయనేర్తు॥ 115

ఉ॥ గోలరో? కాటికోనయిది గుత్తకునిఁబడెఁజూవె యొక్కమా
తెలికవీర బాహుఁడను నేపరి, కష్టనుదీర్చ నాకు నే
నాలుడిసొమ్ముకై యతనికమ్ముడిగాఁబడి వాఁగొల్వ నా
సీలువసూలుసేయ నునిచెన్ ననుఁ గాఁపరిగాఁగ వాఁడిటన్॥ 116

చం॥ వినుమిఁట నెవ్వరైన నొకపీన్గున కగ్గి రగుల్పఁ గాడుచా
పిన బువికొక్కపాతికరి వెట్టవలెన్ జుమి యెవ్వఁడైన న
ట్లొనరుపఁడేని తేనిముదలొప్పదు, నాపబునానతిట్లటం
చు నెఱుఁగఁ జేయుగుర్తులికచూడుము సందియమెల్ల వాయఁగాన్॥

కం॥ నాపేరువీరదాసుం।డోపడఁతుక వలయుసుంకముంచకనడురే
నీపట్లఁగాడు బేర్చఁగ।జూపొల్లనుసామి చెఱుపుఁజొప్పడనొప్పన్ 118

తే॥ గీ॥ నాముదలలేకసాదఁ బేర్చు నేమొఱకుఁడు
వానితలనాదుచేకత్తితోనఱకుదు
ఆడుదానవుగాన నేమనఁగ వెఱచి
మిన్నకుంటిని దెలియకమెలఁగితనుచు॥ 119

కం॥ పలుమాటలువలుకకనీ
వలసినపన్నిచ్చి సొరనుబఱవుము లేదా
తొలఁగు మటులఁ జేయక జా
గలవడిననుమిన్నకుందునను కొనకు చెలీ?"॥ 120

చం॥ అనవుడువానికిట్లనియె నజ్జమునప్పకొలంపుఁగోడ "లో
పనుపరిమిన్న? లేమిగలవారియెడన్ నెనరుంచఁ జెల్లదే?

వినునిఱు పేదరాలి నొకవెంగలి క్రిందను బొట్టకూటికిన్
మనుగడఁ జేయు బానిసను మన్పరు లెవ్వరు లేని యుగ్మలిన్॥ 121

కం॥ మగనియెడ బాటునకె మది
వగచెదుతఱి విన్ను విఱిగిపై నిబడినయ
ట్లుగఁ గొడుకుచావు గలుగుటఁ
బొగిలెడినను గుతికడలిని ముంచెదె! తగవే?॥ 122

తే॥ గీ॥ ఏడుసంద్రాల మేరలా నేలుబడికి
నొడయుఁడగు తేనిపట్టి కయ్యో? సమసిన
వేళఁ గాటిని బేర్చంగఁ జాలునంత
నేలదొరకుటగ అవయ్యెనే దిటవరి?” 123

కం॥ అనినుడువుచును ప్పొనతఱిఁ
బెనుదరఁగలతోడఁ బొంగివెడలు కడలినాఁ
గను మేరదాటిపొరలుచుఁ
జనుదెంచెడి కుతిని నడఁపఁజాలని యెదతోన్॥ 124

ఉ॥ అక్కటికాన బాపలకునందఱిపేదల కెల్లపిద్దెలం
దెక్కుడు పేర్గలారలకునీవిగ నేలలనిచ్చుతేనికం
దక్కటి? యింత నేల కెడయయ్యెనె యంచును గంటినీటికా
ల్వ్రక్కటఁ బాఱుచూడఁ గొడుకోయని బిగ్గరగాఁగ నేడిచెన్॥ 125

వ॥ అప్పుడయ్యేడుపువిని హారిశ్చంద్రుండు

చ॥ “దరికొనునమ్మ చేతఁ గనుదమ్ముల వెంబడిఁ గాఱు వేఁడినీ
రురమునఁ బూవుబంతులననుప్పెడి నీచనుదోయి గందున
ట్లొరపిడిఁ జేయ నిట్లడలుచుండినఁ జచ్చినపట్టి లేచునే
సిరులుదిరంబె? కాఱియలు సెందవె? నొట్టల వ్రాళ్ళు రిత్తలే”॥ 126

తే॥ గీ॥ అనినవిని చంద్రమతి యిట్టులనెను “బుండు
పైనిముల్గు వ్రిచ్చుకొనినట్లు పరఁగె నీదు

నడుపు చచ్చినకొడుకు కైనొగులు నాకు
నిన్ను నంగ నేమి వార్త యిట్లున్న యపుడు॥ 127

చ॥ ఒకరిని దూఱనేటికి కయయ్యో? బలుముట్టు వేసి యెద్దుఁ బా
యక యజగంబు నేస్తి చలమ్మున బెనుసాయము నొంది గాసినొం
దక వెతఁ బెట్టు నానొసటి నాలుగు మోముల వాని వ్రాఁత సూఁ
డొకటఁ జెలంగి రెక్కఁ గొననుండిన యప్డు నొనాల మేల్గనీ॥ 128

కం॥ అనవుడు జగంబు నేస్తివ
లనఁ దనకుం గీడు వచ్చు లాగు దెలుపు ని
నసఁ బోఁడినాం చెలియొకతె
యసిసంది.యు కొంది యూతఁ ఘంతలు మదిలో౯॥ 129

కం॥ "... దేటయుకమును పే
యక్కట సెలవపురా ... కుడియాగి నదలో
నెక్క... దల ఘుప్పుట్టెను
యిక్కట వెలి బుత్తు చేసి యొగ్గుఁ గాదే॥" 120

ఆ॥ వె॥ అనుచుఁ గాడనట్టి తనువు రాఁ గురి పిల్లి
అన్ని వెతల నొందనది యునొకటి
గాఁదలంచి నల్వ చెదంబులకు వెఱ
గందు చిట్టులసియె నా పెంపొడ॥ 131

కం॥ "కోలమును నేఱ్పులఁ గొల్పను
జెలువము గిరితియుఁ బోఁగఁ జెడి పూలనియు
మ్ములఁ గాదుగాదు చుండెడి
తులువకు నాకెట్లు జాలిదోఁచెడి నెలీ?॥ 132

చ॥ మెలఁతుక! వీఁడు సందియము లెమ్మెరలు గాఁగల నేల నేలు రా
బలియుని పట్టి యంచు మునువల్కితి పీతని తల్లి వొట రా
చెలియవు నీవకా నెఱుఁగఁ జేసెడి లేమికి తావు లేదె తో
య్యలి? యొక పాతికిల్లె యనియాడుట పాడియె నమ్మవచ్చునే?॥ 133

తే॥ గీ॥ అతివరో? యొక్క పాతిక కరవమేమి
యడుగఁబోము తెనాసామియానతిచుమి
యిందు మొగమాటమికిఁజోటునియ్యరాదు
బందుగులకైన నేలాటి విందుకైన॥ 134

కం॥ ఆ స్త్రీయిసుమంత లేదని
క స్తింబడ నేల మొదనుగనఁబడియెడినీ
పుస్తినిడుముచాలుసరిగ
నే స్తంబునఁగొంచుసంతి? నీకును మేలౌ॥ 135

చ॥ నెలఁతరొ? యెచ్చటన్మనికినిల్కడఁగాంచదు చావుదప్పద
ప్పులఁగెడపంగనయ్యెడిని బుట్టువుదెల్వఁగలారు దాసికై
యులమటఁబొందరాదు మగువా? యిటు లేడ్చినలగ్గు లేదు నా
పలికినయట్లు పుస్తినిడి పట్టినిగాలిచిపొమ్ము వేగమే॥" 136

సీ॥ అనుడు మైనెఱుఁగనియడలున నాచంద్ర
మతి వెలంగును దొఱ్ఱు జతగముంప
నౌరా? యిదేమిబల్గోరము మేలైన
యుల్లాడినాపుస్తియెవరికంటఁ
బడదె యీతఁడు నామగఁడుగావలెను దప్ప"
దనినమ్మి యప్పటియతని-నొప్పఁ
దలఁచి నెవ్వగప్రాలి తనకుఁదాఁ దెలివొంది
బిట్టునిట్టూర్పును బేర్మినిగుడ

తే॥ గీ॥ "నోహరిశ్చంద్ర! రాయలయుక్కడిఁడ
కనుమునిబిడ్డఁడిదె యున్న గడఁగినీదు
తొడలపైనిద్దురనుజెందువడిని నిచటఁ
గాటిలోఁ బెద్దనిద్దురఁగాంచినాఁడు॥ 137

సీ॥ పలురాళ్ల చేఁ గట్టఁబడినయీామంచెదో
మగతాలగద్దెమై తగనెసఁకు

చచ్చినమాసిసిచాలులవుత్తరలే
　　పైఁడిపసంట్లుగాఁబడెనేసిరు
ప్రొయ్యిక్రిందఁబడినవెన్నముకపిండ్లె వింజామ
　　రలుగాగ నిల్పుదరలెనేసిరు
నక్కలబూతాలనాదములే కబ్బాలు
　　పాటలునై యొప్పవడెనేసిరు
తే॥ గీ॥ పిటనుగల పెనుకాటిచెంగటఁజెలంగు
నలికియే రచ్చగా నలవడెనేసిరు
గడిపగటిగ్రద్దలే తోలగంపుఁబెద్ద
లౌచుఁబరఁగెనేసిరు రాయలలమిన్న॥ 138

చం॥ తలవరులే యుదుటఁగల గుదయ్యములెల్లను వేఁగువారె గూ
బలు పణిహారులే చిప్పరుపట్టినవక్కలు, కొంక్రకొంగ్రడె గ
బ్బిలములు, బల్పడాల్గె గడిబెబ్బులి, యక్కరిబంట్లు గద్దలి
మ్ములదిటమైనమంత్రులె బూతములెల్లనుసిరు రాయఁడా? 13

ఉ॥ ఆసిరు లాహిరాయ ల్లలమొయ్యారము లామహాదిపెంపుదీప్తు లా
వాసిగలట్టికల్మలతబంబులు నాజిగి జారుసత్తు లా
బాసలపొత్తు లానెనరు బాయసిపల్కు లవేడకేగెన
య్యో? సకుఁడా? యెటీదఁగలనుల్లెడిచూకురుసాంద్ర మియ్యెడన్॥

తే॥ గీ॥ పీనుఁగులఁబందువ్రులు సేయుపీణియలను
నోరయువాదులె సీకీలపురుపులరొద
లకట? యేమందుఁదొల్లినావొబతాల
పంటకుమననోసల్లులవ్రాఁతలకును"॥ 141

చం॥ అని పడియున్న పట్టికయి యవ్వలఁదన్నుగుతించి గోలగో
లునఁబడియేడ్చు నాతిఁగని లోఁగొనునెవ్వగ నాపరామిఁదు
ల్మినపెనుచెట్టునాఁగఁ బుడమిన్ బడి తేఁడు దనంతఁ గొంతసే
పునకును దెల్విఁనొంది యురమున్ గఱుదమ్ముల నొత్తిశాదుచున్॥

మ॥ "అకటా? కందుఁడ? నీమొగాన్ గాఁ గనుంగొన నెలంతబ్బెనే
ఒకటం గాఁటికిఁ బేళ్ళఁ బేర్చి సొదపై నుంచంగ దిక్కౌది పా
యక నీ యమ్మయు నిప్పు నొక్కయెడ నెయ్యంబొందియుండ్రన్నన
మ్మిక చేనుంటిని నేఁటికయ్యెదియు హా! మిన్నేటిపూవయ్యెనే॥ 143

శా॥ బాముల్వచ్చిన నెల్బడిన్ వదలినన్ బర్వేది మిమ్మిమ్మినన్
నేమాఁ లేలికకమ్మఁగాఁ బడినఁగాని యిప్పుడున్నచో
నాముక్కంటియెవెండియున్ మనలఁగున్నా? కల్పునంచానతో
నే మన్నంబడె నాయుసు ల్లీటులని వేగంగ నెల్లుండెడిన్"॥ 144

కం॥ అని యొడలిమఱచి వందురు।
పెనిమిటిఁ గని నెలఁతియట్టు వేళకుఁదగినా।
ట్లనువుఁగను జంద్రమతియు।
ట్లనియె నురులుకుతీసిలోనసడఁచి మగనితోన్॥ 145

ఉ॥ ఏలిక! యీఁటి నెట్లు మన మిద్దఱ మేమ్పుచునున్న మోఁకరాఁ
జాలునె యేదియెట్లయిన సత్తెముఁ గాచుట దప్పనట్టిక
జ్జాలనొకండు గాదె యిఁక రాతిరియెంతయు లేదటంచుఁ గో
ళ్ళోలినిగూయసాగె నదిగోవిను మూఁడవగంట గొట్టెడిన్॥ 146

ఆ॥ వె॥ పొడుపుగొండపయిని పొద్దుదోఁచకమున్న
యరిగి యేనొనర్చునట్టి పనుల
నలుపకున్న నాదుసామితాలి యాలుగు
దాన మనబతాన కౌను నెగ్గు॥ 147

తే॥ గీ॥ పట్టిపైఁగలకూర్మినాఁబడెడి తీవ
దిటవ నెడియొఱఁగలయట్టి తెల్వికత్తెఁ
గోసియిఁకముందు సేయంగఁగూడునట్టి
వలనొకండును గుఱించి తెలుపవలయు॥ 148

తం॥ తీఁగలకుఁ బాదువలె నెల
నాఁగలకును మగలు తెలివి నాయంపుదిటం

బీఁగలవారలగుటనిఁక
సాఁగవలయు నట్టిమంచిచక్కఁదెలుపుఁడీ॥ 149

వ. అనఘుఁడు దనయందుఁగలయాపె నిచ్చలఁపుటిచ్చ కచ్చెరు
వొంది తగవరి యట్లపాశిగలనుడువుల హరిశ్చంద్రుండిట్లనియె॥ 150

తే॥ గీ॥ "సామిపనిచెఱుపుకంటె దోసంబులేదు
దానిఁజేయుటబొంకుటయానుగాదె?
నీకునాకిప్డుసేయఁగానెగడవలయు
నట్టిదదియొండెమాఱున్నదనఁగరాదు॥ 151

తే॥ గీ॥ కాననిను మన్నుబువితెఱఁగంటికడకు
వైళమేచని యీడనీవలసినట్టి
పన్నుతెఱఁగును దెల్పి యేపగిదినైనఁ
దేటపడవానిమెప్పించితెమ్ము మాడ" 152

కం॥ అనవుడుమగఁడాడినమా
దిక్కిఁ జేయఁగనెంచి కొడుకుదిగవిడువఁగనొ
ప్పనియెద నెట్లనొమఱలిఁచి
తనమగనికిఁగల్గుపాడిఁదలఁచి కులుకుచుఁ॥ 153

ఆ॥ వె॥ పట్టిసబముఁగాచు పని యాతనిదిగాఁగ
వగలిమగనిచుట్టఁగదిసి మ్రొక్కి
మగనిబుద్ధిదనకుఁదగుజతగాఁగమె
ల్లఁగను బోవుచుండె మగువమిన్న 154

ఆ॥ వె॥ అటులనేగుచున్నయదనుచుగనిపెట్టి
గాధపట్టియామెగడఁగనంగ
మంచివెరవునొండునెంచిచిటికలోన
ముడియవిడుపునొకనిఁ బుట్టఁజేసి

కం॥ "ఓరీదొంగా? నీవిపు
డూరికిమాడకయిపోవుచుండెడి రాదే

పేరి యలచంద్రమతిగడ
తెలియునటు లొనర్పు దాని తెఱఁగిది" యనుచుఁ॥ 156

కం॥ వాని చెవిలోన నేదియొ
పూనిక మైఁ జేయఁ జెప్పి పుచ్చుటయును వాఁ
డా నెఱిఁగి యెవరికంటికిఁ
దానగుపడకుండునట్టిదారిని వడిగాఁ 157

సీ॥ ఇరులతోడుత నేస్తమొనయు గుడ్డలఁ గట్టి
నలుపుబూడిదె మేన నంతనలమి
మ్రుచ్చిలఁదగు పనిముట్లసంచిని దాల్చి
నెత్తిపై నెండ్రుకల్ గత్తిరించి
చీఁకటి వెలుఁగిడు చెలువు కాటుకఁ బెట్టి
పీఁకమై జిగి కాసెకోకఁ గట్టి
పలురకంబుల బీగములఁదీయు నెలముల్లు
నొడిఁబెట్టి తొలిచెడి యులిని దాల్చి

తే॥ గీ॥ బలపమును దోలునిచ్చెన మడతకత్తి
మత్తుమందును జాడలమఱుఁగుపఱచు
నంటుచెప్పులుఁ గలపొది రొంటిఁగట్టి
తెల్లవారకమున్నె యాదిటఁబుదొంగ॥ 158

సీ॥ అటఁ గోటకత్తిపేరిఁటి వీఁడు నేలెడి
రాయసనగరికిఁ గ్రన్ననఁ జని
బంగరుమేడపై వఱలు మానికఁపుటు
య్యాల దాదికడ నిదురించుచున్న
యొడయనిపసివాని మెడనుల్మి వానిపైఁ
గలరతనాల నగలనుదీసి
సంచిలో వేసి యచ్చటనుంచి వేపోయి
యలచంద్రమతిత్రోవ కడ్డునిలిచి

తే॥ గీ॥ కనికరము బీరమును వెఱ గానుపింపఁ
దక్కరితనంపునుడుల దిటంబు మీఱ
"నిన్నత్తె వేయూరు రాతిరి నిట్టు లేల
పోదు కలుగొంత్రవఁ దెల్పవే బోటి?" యనుడు॥ 159

కం॥ పొల్లులు లేకుండవఁ యున। దెల్లను నా లేమ యేడ్చు చేతుక పఱుపఁగాఁ
గల్ల నెనరుఁజిమ్ముచు "నా। చెల్లియ! నేఁగలుగనీకు నెబ్బరయగునే"।

కం॥ అని మోదార్చుచుఁ దనచే
తను గలరతనాలనగలఁ దన రేడిమూటన్
గొనుమని యాయమ మొడిలో
నునిచిన వెఱగంది యాపె యుండినతఱిలోన్॥ 161

ఆ॥ వె॥ తేనిపట్టిఁ జంపి నాసొమ్ములు గొని
పోయె దొంగయనుచు మొఱఁగు దాది
పలుకుపడినిబట్టి బంటులు దిటవర్లు
వేగ కదలి వాని వెంబడించి॥ 162

కం॥ చేదివియలతో వచ్చెడి। జోదులఁ దరిఁ గాంచి వాఁడు "చూడుండి దిగో
నేదొంగ దానిఁబట్టితి। మోదుఁడురం"డనుచుఁ బెద్దబొబ్బలు వెట్టెన్॥

తే॥ గీ॥ తలవరులు వడివచ్చునంత నొడిలోన
సొమ్ములుండిన ముల్లెతోఁ జోద్యముగను
పిచ్చినట్టినయట్లు కన్పింపఁబడెడి
కొమ్మఁ జంద్రమతినిబట్టి కొప్పువట్టి॥ 164

కం॥ తిరుగుచుఁ గొట్టుచు వారికి
మగువ మొఱడు నప్పగించి మఱలెనతఁడు విం
తగఁ గేళ్ళకు సంకెళ్ళను
దగిలించియు వారలామెఁ దన్ని పోవుచున్॥ 165

ఉ॥ "ఓసి కయాళి? డెంద మెటులొప్పెను, జేతు లవెట్లు వచ్చె, రో
కోసము చిన్ని బిడ్డలవి గొంతులనుల్మఁగ నూర్మి యేది రా

కాసివె? నీవు వేఁకటిసి గల్గరెబిడ్డలు? గొడ్డురాలవే?
దోసముగాదె? సిగ్గిడివె? తోఁచకాలంబునఁ బుట్టినొందితే?॥ 166
చం॥ విడిముడి లేమిచేతఁగద వేసితికన్నము సొమ్ము జేకురన్
బళిఁరె! నొలంగిపోక యిటు పట్టినిజంపిన నేమివచ్చెనే?
బుసుతఁను పల్కనేరఁ డొకఁబోల్చఁగఁజాలఁడు వాఁడఁజంపి యీ
పుడమిని నెట్లు నీదుమనువున్ నిలఁబెట్టఁగ నెంచుకొంటివే?॥ 167
తే॥ గీ॥ డబ్బు లేకున్న నాడ సిండ్లఁబడి బిచ్చ
మెత్తుకొందె నొకరి క్రిందనిమిడి యూడి
గములు సేయుచు మనుకొందెఁ గాక యిట్లు
చేయఁగూడని కర్జము ల్సేయనగునె"॥ 168
ఆ॥ వె॥ అనుచు నాపె నిద్పుకొనిపోయి తలవర్లు
జేనిముందుఁ బెట్ట జేముకాఁక
యినుమడింప నాఁగని యిట్లనియె రాయఁ
"డోసిదొంగతొత్తయుక్కరాల!॥ 169
ఉ॥ అక్కటికంబు లేక నెటు లయ్యెరొయొ? చంటినిసుంగుఁజంపితో
టక్కులఁ బాపినా! ముదిసెడన్ దిరుగాడెడి గొడ్డుదానవే?
కుక్క? యిఁకెంతమంది నిటుగూల్పఁగఁబుట్టితె దున్నపోత? డ
బ్బక్కరగల్గ మన్మథుగనైతివె యెత్తుము కాఁగ? జాణరో?॥ 170
ఉ॥ గోమునఁ బెంచఁగాఁబడెడి కుఱ్ఱనిజంపఁగఁ గేల్లువచ్చెనే
యేమిది? చొచ్చి తెట్లు పెఱయీఁగ యినం జోరదాసియిక్క కొ
రా? మును పెన్న డిట్టిపను లాఁడుది సేసె నటంచుఁ జెప్పఁగా
నేము వినంగ లేదె యిపుడింతలు వుట్టెనె నీపుగల్గుటన్॥ 171
కం॥ మగవారికంటెఁ జెలులకు
జగమునఁ దెగు వాఱు రెట్లు సాజమనెడిపా
డి గయాళీ? యీయెడలం
దగె నిక్కువమౌచు దొంగనాతులపెద్దా?" 172

కం॥ అని యేమెఱుఁగని చంద్రమ
తిని బాలు తెలుఁగులను (మిగులఁ దిట్టి కొడుకున్
యునకే స్త్రీచేత నిక్కము
గన లేక తలార్లఁ జూచి కడు రోసము తోన్॥ 173

కం॥ "పిల్లల పాలిట విమి త్రియ । చెల్లదిక నుదీని జూడఁ జేకు ఋదోసం
బెల్లరుఁ జూడఁగ మనపీ । డెల్లం దీర్ప్పించి వెనరొకింక మక లేకే॥ 174

కం॥ మానక తలవఱకఁగమా
యానతి ముష్మాటికయ్యె నని చెప్పుచు మీ
రూనికగ నప్పగింపుఁడు
దీనిని మనవీర బాహుఁ డిటవరికనియెన్ 175

ఉ॥ తప్పక చోటఁగల్గినను దన్నుటయొక్కెడ నొందుచుండెడిన్
ముప్పులఁగల్గువేళలకు బున్నెము గిన్నెము సాయమానె ముఖ్
దప్పునరించుకో వెలల దన్నక కొమలు దామె పెంచఁ బెం
పొప్పినపిల్లకో వెలల నూరక తన్నుట సాజమే కదా?॥ 176

కం॥ చంద్రమతి యప్పాకింతయుఁ
గుందక తనకింతవరకుఁ గూడినకడగం
డ్లింపువలనఁ దొలఁగింపఁగఁ
జందురుతాల్పొం చెవనుచు సంతసపడుచున్॥ 177

చ॥ తనమొదఁ బెప్పటిన్ నిలిపి తప్పక సత్త్వము గెల్పుఁగాంచునన్
బెనునుడినమ్మి తాలిమినిపీడక తప్పనరించినట్లె మో
మును డిగవాల్చి నేలపయి బొట్టనవ్రేలను వ్రాయుచుండి రా
యనికడ నేమియుం బలుక కట్టె నిలంబడియుండెఁ గుందుచున్॥ 178

క॥ అంత హరిశ్చంద్రునకగు
పంతలగమి యింకనిట్లుపఱచుననఁగ నే
యంతయునరిగెను నదిగని
సంతసపడెఁ దూర్పు మేలు సంబ్రముగాదే?॥ 179

మ॥ ఇఁక నీనాఁటను నాదువంగడఁపుఱేఁ డెవ్వఁబలీ నేలకే
లికమై మున్నటియట్ల గద్దెపయిఁ గల్మిన్ దాల్చునంచుబ్బి చా
లికమైరాఁగల మేలుఁదెల్పుటకు బాళిన్ జూపెనాఁ బొద్దు వే
డుకతోఁ దూరుపుగొండపై మినుకుపిండుల్నింపుచున్ గన్పడెన్॥

క॥ అప్పుడు తలార్లు చిందర
ముప్పిరిఁగొనఁ జంద్రమతిని బొడుచుచుఁ బ్రోలిన్
దప్పకయ వాడవాడలఁ
ద్రిప్పఁగ మొదలిడిన నచటి తెఱవల గముల్॥ 181

క॥ "పసిపిల్లవాని రాయుల
నిసుఁగు మెడనునులిమినట్టి నెలఁతయిది ర
క్కసియో దయ్యంబో మా
నిసిరూపునవచ్చినట్టి నెఱమిత్తియొకో॥ 182

ఉ॥ అమ్మక చెల్ల? యింక మనమందఱ మింతటినుంచి బిడ్డలన్
బొమ్మికఁజూడ గామఱచి యుయ్యెలలన్ నిదురింపఁబెట్టి యే
యిమ్ములనుండరాదు కడు నెగ్గుడొంగతనాలుపుట్టె న
బ్రిమ్ముగఁ గానినాళ్ళుపుడువచ్చెను వింతలు గానయ్యెడిన్॥ 183

కం॥ వినికనిమన మెఱుఁగముగద
మును పెన్నఁడు నాఁడువాండ్రు ముచ్చులుగలరం
చును నేఁటికి నిప్పాటను
గనఁబడె నొకయాఁడుదొంగ కడు వోద్రెముగాన్" 184

కం॥ అనికొందఱు తిట్టులాడఁగ
వినిమఱికొందఱటులనిరి "వెఁడులు" బళిరే?
యినుమడి నేరము జేసిన
జనునే ఱేఁడులకుఁ జెఱలఁ జంపించంగన్ 185

కం॥ తెలిసియొ తెలియకయొ యెట్లనొ
బలితఁపునేరములఁ జేయు బందిగమో దె

బ్బలతీరోప్పి తగుఁగాకి
శైలనాఁగలఁబాల్లి జంప నెటు పాడియగుఁ 176

శా॥ జేరా నమ్ముటమెట్లు రేబవలు దయ్యాలట్ల బ టుల్బలే
నోరుల్విప్పి కొండుంగుకుక్కలును నెందుఁగా యకో కుక్కలబల్
బీరంబొప్పఁగఁ దల్పులం దెఱచి యాపెఁ మేడలో దాదు లో
ప్పారఁ దొంట్లునుబాడు రాకొమరుజంపఁ గల్గె నీయన్నునఁ 177

కం॥ పోయిన దొక యెడనుండఁగ
నేయెడనో యొలుకఁగలుగు నెఱ తే నెం గో
పోయిన వానివిడిచి తనఁ
బోయిన వారలను గట్టుఁ బోనీఁగల్ 188

కం॥ రాకొమరు నియోగించుచు । జేకొట్టుచును గనట్టిజోటులొబంట్లో
యీకొలఁ జేసియు దాచఁగ । లేక యెటులోదినిపయునిలిపిరి వాదుఁ॥

కం॥ వింటిరో విన లేదో విసుఁడు
బంటులె తంటాలు దెచ్చి బయలుప డెసుగోఁ
నుంటగుత్తె లాతులపై
నంటించియు వారిఁబట్టి యడఁతురు చెఱలోఁ॥ 199

ఉ॥ రాయలు పేరుగాని పలురంకులు బొంకులు ముచ్చిలింపులుఁ
రోయఁగ వారిగీములనె కుప్పిమ్మగుచుండుట నేజమైనవా
రేయిదుమైన నోర్చుకొని యెప్పుడు బైఁబయిఁ జొన్పుచుందురే
ళ్ళైయెడ లోనడంచి యెటకేనియు ద్రోయనె యన్నికుళ్ళులఁ॥ 191

మ॥ సడిగాకుండఁగ రాకొమారు నెనరోచంపించి యాసొమ్ము లె
క్కడనో దాచగఁ నంపుచున్నపుడు లెంక ల్వెంటనే దొంగ వెఁ
బడఁగా దాటఁగ లేక నీపె యొకిలోనఁ బోషి యాతండె క
న్పడియెఁ దొంగిదె దొంగయంచుఁ జెలియఁ బట్టించినాఁడే మొకో

ఆ॥ వెః లేనిదొంగతనము పోనిరంకును బైని
బడు నొకప్పు నుదుటివ్రాతచేత

మరునితండ్రి బువిక్రామరితయు సాకిరుల్
వాఁడు లీమెఁకక్లై వచ్చెనో కొల్ల॥ 193

ఉ॥ ఈచెలివేసమున్ గనిన నేమియు దోసమెఱుంగనట్లుగా
దోఁచెడిఁ; గల్ల వాఁడొకటి తూఁటగముల్ దనమిందమోప మూఁ
ద్రోఁచక చెడ్డనిందగల తుంటరిమన్గడకంటెఁ జాల్రు మే
లై చనునంచు నొప్పికొనినట్లుగనున్నది యీలువ్గల్గుటన్" 194

సీ॥ అనియిట్లు చూఁచినయాఁడుపాంద్రండదఱు
పలుపలు దెఱఁగులఁ బలుకుచుండఁ
జంద్రమతినిబట్టి చనుమని కొట్టుచు
వీరబాహునియిలు సేరి యంత
వరకైనయుగ్గాద వదలకంతయుఁ బూస
గ్రుచ్చినట్టులఁ జెప్పి క్రమ్మఱుటక
తెనియానతియని దానిని వానికి
నప్పగించియు వార లరుగుటయును
తే॥ గీ॥ వాఁడు గనుఁగొనుచుఁ దనకొలువర్లఁ బిలిచి
"నెపముగలదాంగ దీని ప్రమందంప నాదు
మందలయని చెచ్చెరగఁ గొనిపోయి వీర
దాసుచేనిడి నతికించి వేసిరండు" 195

క॥ అనవుడు వారును దాని జ
తనమునఁ గొంపోయి వీరదాసునకిడి "దీ
నిని నఱుకఁగఁ బబు నానతి
యనిచెప్పఁగ నీదుసామి యనిపెట్టమున్నన్" 196

చం॥ అనవుడు వారిపల్కులకు నక్కజమొందుచు నాసె యాలియే
యని గుఱుతించి కుంది యకటా! సుదూటంగల వ్రాఁత రిత్తవో
వునె బలె? యెన్నికాఁటియలు వొందఁగనయ్యె మఱేమిచేతు నె
ల్లను జెలిఁద్రుంతు సామిపని టక్కరినై యెటుసేయుకుండెదన్॥

కం॥ మునునడవఁ దలఁప గోయియు
వెనుకకడుగు వేయనెంచఁ బెనునూయియు హా?
కనఁబడుచుండెను నెద్దా
నినిజొఱఁబడి యసమునిలుప నేరుతునొక్కొ ॥ 198

కం॥ నేరములు పెక్కు సేసిన । గారడములు వెన్ని వచ్చి కలఁచిన నాకే
ళ్లారఁగఁ జేడెలఁ బాదుల । నేరను బొలియింప నెట్లు నేర్తునొయిచటన్ ॥

కం॥ అనిఁ బూరిఁగఱచువారిని
ననదల సాకుమనువారి నన్నుల సురెపి
డీనవారిఁ బొల్లఁ జెనకని
మనుపరి నే నెట్లు నాలి మగువ నఱకుదున్ ॥ 200

ఉ॥ కలుసము నాక యెంత చెడుకర్జములైనను జేయనొప్పుబల్
కొలువరులుండ వారలకుఁగూర్పక యీచెలి నేనునర్కఁగా
వలెనని వీరబాహుఁ డిటుపంపఁగఁ జేసిన వేల్పునానతిన్
నిలుకడ గాధిపట్టిగనె నిచ్చలమయ్యెది యెట్లుతప్పెడిన్" 201

కం॥ అనివందురు మగనింగని
తనమదిలో డిటమునూని తగవరియగు చి
ట్లనెఁజంద్రమతి, "యువిదలకుఁ
బెనిమిటికైలోనిచావు పెంద్రోవసుమీ? ॥ 202

కం॥ ఓమగఁడా ! నీవెఱుఁగని
నేమంబులు దగవులున్నె, నిజముమనుపఁ గా
దే మనము వెతలఁగనుచు
న్నామిటసామిపనివినమి నాయంబగునే? ॥ 203

ఆ॥ వె॥ సామికీడుతలఁపు చాలబర్వని నేల
చేడె మగనితోడ నాడదెమును
ఎఱిఁగితప్పుసేయు నేతరిగనుబిద్దె
కంటె జమునివీఁట గలదెబిస్త॥ 204

ఆ॥ వె॥ మఱియు జేనినిసుగు మ్రందించెనను పెద్ద
రవ్వగలుగునాదు బ్రదుకుకంటెఁ
జావుమేలుగాన సందియమొందక
సామిపనుపుఁ జేయఁ జాలుమయ్య॥ 205

కం॥ సామిముదలఁ దప్పక వెం
డ్లామునయిన నఱికెనని చెలంగు నసము ని
న్నోమెదు, సీచేఁజచ్చుట
నోములు నా వెల్లఁబండు నుసుఁగకుమయ్యా॥ 206

కం॥ ఇచ్చట నచ్చుటఁబొగడిక
హెచ్చఁగ దిటవూని నఱుకు మిప్పుడన"న్నం
చచ్చాన మగని చుట్టున్
ముచ్చట ముమ్మాఱుగఁ దిరిగి మ్రొక్కుచు బత్తిన్॥ 207
కం॥ చెడునెకి మీఁడుల కీరితి
వడుపునఁ గడునల్లచుక్క వర్గదనర స
క్కఁడఁ జంపఁబడెడి వారలఁ
బడ నేయఁగ నేరు పరుషఁబడు చట్టు పయిన్॥ 208

ఉ॥ బాసిక పట్టు వేసికొని పైకిఁ దలన్ సిగుడించి వేడ్కమై
దోసిలి యొగ్గి "యోాయి తొగదోర్పరి? చైవులనాకిరి? యితం
డే సత మెన్ని పుట్టువులనేనియు నామగఁ డౌచునుండు మే
ల్వాసి నొసంగి పోవు"మని బత్తిని మ్రొక్కుచుఁ గూరుచుండఁగాన్॥
సీ॥ కని వేఁడిమినుకు వేల్పుని నెన్ని కూర్చున్న
మగనాలిపాడికిఁ దెగువ కలరి
ముజ్జగంబులు నబ్రముసు బొంద నెదలేని
దిటము బీరము దెంపుఁ దెచ్చికొనుచుఁ
గలికిఁజంపఁగవచ్చుకొలకంటె సామిప
న్పునఁబోమి పెనుదోసమనుచునమ్మి

పుడమినంతయు నేలఁ గడిమిఁ గల్గిన కుడి
కేలఁ బగలజంపు వాలుఁ బూని

తే॥ గీ॥ పడఁతిమెడఁ దెగ వ్రేయఁగఁ బైకినెత్తు
నంతఁ దనవెన్క దెసలెల్లనలుము మాఱు
కావిగోచులసామియై గాఢిపట్టి
వచ్చి యారాయఁడెత్తిన వాలుఁబట్టె॥ 210

ఆ॥ వె॥ అలుక ముప్పిరిఁగొన నాతనిఁ గన్గొని
యిట్టులనియె "బళిరె? యేలయిట్టి
చొఱవఁజేసి బేలఁ దెఱవను నఱికెదు
జాలి వలపు విడిచి మాలపగిది॥ 211

ఉ॥ ఏమియుఁజేయలేసిచెలి నేమట గొప్పయె, నాయమానె, నీ
కీమెయిఁబిచ్చియెత్తెనె, బళే? నెనరించుక పుట్టకున్నదే
నిమది రాయియే, యిటులనే విరిబోఁడులఁజంపుచుండు బల్
నేమముఁబూనఁగాఁ గఱపెనే చెవినూదెడియొజ్జ తెల్పుమీ॥ 212

కం॥ రాకాసివె యెఱచికినై । యీకలికిఁజంపుచుంటివే, యిటుచేయన్
నీకోలఁపుఁగట్టుబాటే । యేకడమగలకును బాడియేయిది, చెపుమా॥

కం॥ తాఁగితివే, మైదెలియమి । నీగోలయె లేడియనుచు నేయుచునుంటే
చీ? గొంటరి? మాబోంట్లుగనం। గాఁగొమ్మలనఱుకనొప్పఁగలమే చెడుగా॥

ఉ॥ నీవొకతేఁడవంచు ఋషినిక్కముమన్పఁగ నేలబాసి ము
న్నీవరివోచు నీకొసఁగదీయఁగ నాలిసి బట్టి నమ్మి నీ
వావల మాలకమ్మఁబడి యాతనియానతినుంటివంచుఁ జూల్
చావఁగఁగొట్టి మాడనిడఁజాలనినీచెలిఁ బన్నుఁదెమ్మనన్॥ 215

కం॥ మాడకునై నీచేడియ । యీడగలుగుతేనినిసుఁ గనీల్గించి సగల్
పాడిదొలఁగి కొనిపోఁగని । తోడనతలవర్లుపట్టి దొంగయటంచున్॥

కం॥ తేనికడనుంప నతఁడీ
చానను జంపుమని నీదుసామికి ముదలన్

దానిడ నతఁడేమొనటుక
నానతి నీకిడినఁ జంపు దాలినిననుచున్ 217

మ॥ ఇటు లేఁ గంటిని లోనిచూడ్కి, వినుమీయింకొక్క బల్వింత, నేఁ
కటమైఁ జెప్పిన గాధిపట్టినుడి వీఁకన్ దాటి మూలన్నులన్
దిటవై ప్పారఁగఁ బెండ్లియాడమి నతండే నిన్ను నీమాదిరినా
రటముల్వెట్టుచునున్నవాఁడనుచు, నౌరా? కానఁగావచ్చెడిన్॥ 218

కం॥ సామిపనిఁ జేయనిమొ కొల
గా మదిఁదలపోసి యాలి గరితఁ గెడపనెం
తేమి తెలివికాఁడవో బలె?
యో మదిలేనట్టి వెఱ్ఱియుక్కిరి తేఁకా? ॥ 219

ఆ॥ వె॥ ఒప్పుమానియుసుఱునుక్కడగించినఁ
బార్లబోంట్లఁ జంపవలదటంచుఁ
జాటఁబాంతుమున్న సామితనముఁ బ్రోఁగ
మఱచినావె యట్టిమాటపాడి॥ 220

మ॥ ఇప్పుడేమైనను మించలేను వినుమా యీ నాయుడిన్, నీవు గా
రఁపుఁబట్టిన్ బ్రదికించి నీయుడిగ మారాటంబు లేకుండ మా
నిపి యీ నీచెలి మన్ని మున్నువలె నిన్నే జేనిఁ జేయింతు మా
ల పుప్పుంబోఁడుల గాధపట్టియను నాలాగీవు పెండ్లాడినన్॥ 221

తె॥ గీ॥ గాధికొమరుఁడు నామాటఁ గడవకుండి
వినును, లేకున్న నెట్లో విన్పింతునతని
నతఁడు గాఁకతఁబసి, యాతఁడనినయట్లు
గావలెను, గానిచో ముజ్జగముల నేర్చు॥ 222

మ॥ మును నీతండ్రికిఁగాను మాఱువిను ప్రో ల్పుట్టించియీం లేదె, యా
తనితో వేరము మంచిగాగు, నిక చేతన్ బెట్టి పాఱంగఁ జూ
చినవాఁనింబలెఁ జేసినాఁడ, విక గాసింబొంద కేఁ జెప్పునే
ర్పునుగ్గై కొ,న్నగు లగ్గులెప్పు,సిరిరా మోకాలి నడ్డుంతు రే” 223

చం॥ అనవుడుఁ బ్రౌత్రజోగివలె నచ్చటనుండినగాధిపట్టి కి
ట్లను బుడిసామి యోగ్యమొకొ నక్కట? పెవలు మీరుఁగూడ ని
ట్లనఁదగఁబట్టి వాఁడఁదగునా? కొలఁపుం బెనుపాడిసేఁడవ
చ్చునె? వెలిబోంట్లపెండిలికిఁ జొచ్చునె నాహరి యొన్న నేర్పునన్ ॥224

కం॥ కాఁపురపుఁగడసొఁగసిసియు
నేపునడఁచుకొలఁదియు పెండ్లి యొనఁచఁగ నంకున్
? పెఱవెలివేసుటపొం
దపగిదిని దోసమునక యింతొప్పింత్రే॥ 225

కం॥ దోసము గలిగినవారల
దోసంబులఁబాపు దొరగినొర లెలను
బ్లోసఁడిఁగఁజూపిన మిమ్ముల
వేసముఁదాలిచిన తవిసిపోఁడు లనకే?॥ 226

కం॥ వినునో వినఁడో చెప్పఁగ
ననునగునో కాదో నాయమునిదునా లేఁడో
యని యెంచక పల్కినదో
దనరును నగుబాటు చింతతగనరిక్కెన్॥ 227

కం॥ ఇప్పుడుగా నడిపినట్టి మమ్ము
నుపుసెప్పెను గాధిపట్టి, నుతించ్చేశి నె, మా
నుపఁగలకే నామేసులం
నెపము లతఁడు ఘాతె నెనకె నమ్ముగ గాతన్ ॥ 228

ఆ॥వె॥ నాకుఁబుట్టు గొనము నాకేమో మోసము
అలవు రాతిపూఁడి బ్రాలునన్
పుత్రుఁబుట్టుగొనము పుష్కరల తోఁగాం
పోదు చింతచావఁ బుట్టవునే నో॥ 229

ఉ॥ కావున మీరు చెప్పినది కాదనినంహరుఁ గాకఁజూపకే
తావున మీకు మొదల్ నేనగుఁదాల్పులు నిల్పఁగరాదు చెచ్చెరన్

బోవుఁడు, మీరుగూడనను బొంకరిఁ జేయఁగ గాధిపట్టిచే
నీవడి వచ్చినట్లయిన నీరయినన్ నను నింకఁ బ్రోవుఁడీ"॥ 230
చం॥ అనవుడు తేనిపట్టుదల కబ్రిము నొందుచు గాధిపట్టి యా
తనిదిట మింకఁ జేయుటకు దారి యొకించుక లేమి "నోడిపో
తిని నీకఁ బ్రొద్దువంగడము వెల్వని బొందును దాని మేలు నేఁ
తను దలవంపులుంగలుగుఁ దప్పకు నా"కను చేగెఁ బిమ్మటన్ ॥231
చం॥ పలుదెఱగంటు లెక్కుడులపైఁ దమయన్నులఁ గూడి క్రిందిచూ
డ్కులు నిగుడింపఁ జంద్రమతి కుత్తుక మీఁదికి నెత్తినట్టి వాల్
బలిమిని జేఁడు వ్రేయుటయు వాలును బూవులదండ వ్రాలె నా
చెలి మెడఁజుట్టు కొన్నఁ గని చెల్లబో? యంచును నెత్తి నూఁచుచున్॥
ఉ॥ ఔర? యిదేటివింత? పొగరందిన గఁటులనెల్లఁ జంపుచోఁ
దేరకుఁబోదె నాసురియ, తేజురింగెనె దీనికిప్పు, నా
బీరముపాడెనే, యువిదపేరిమినీల్గ్వన నేటుదప్పెనే
పోరెడిగాధిపట్టి గురివోవఁగఁదిట్టెనె యక్క టక్కటా? ॥ 233
కం॥ నాయమెటనైనఁదప్పితి। నే, యువిదలఁజంపరాద నెడిదమ్మంబే
యీయెడనడ్డెనె, వేల్పుల। సాయము నాయందు సడలనాగెనె యకటా!
మ॥ అయినన్ వెండియు వ్రేసిచూచెదనుగాఁ కంచప్పు రాయందు దాఁ
బయికిన్ గత్తినియెత్తి "నిక్కమగు తో ్రివన్ దప్పకే నుందు నే
నియు ని ప్డీచెలి దొంగయేనిసురి యింతిన్ జంపుఁగాకంచు వె
న్కయుముం దెంచక హుమ్మటంచుఁ మెడఁ దున్కల్సేయఁగాఁ
వ్రేయుచో॥235
లయవిభాతి॥ తెల్లచెలిసామి మొద లెల్ల తెఱగంటులును
మొల్లముగఁ జేరి తమ యుల్లముల నెన్నన్
అల్ల విరిబోఁడిసగ మల్లనను గైకొనుటఁ
దెల్లముగ జోడగు నొడ ళ్లగుపడన్ జా
బిల్లివిను నేల్లు జడ మొల్లమినిఁ గ్రాలఁగను

వెల్లనగు నెద్దుపయిఁ గప్పెమును గొంచుఁ
జల్లనగు చూడ్కిఁ దిగికట్టుగల మిన్ను సిక
బట్టి మూఁడాగి యప్పుడియె నల్లదొర చెంతఁ॥ 236

సీ॥ సౌధైకతలపైని జల్లాకోతియు మిన్ను
వాఁకయు మగ [illegible] లకోకలీన
సామేసఁ గుత్తుక జానని [illegible]
గి [illegible] నిగ్గులగ [illegible] లసింప
జడల మొత్తంబును [illegible] దన్ని
[illegible] లనొసంగి
పాదలోని పేర్లు [illegible] పు [illegible] లు
[illegible] త [illegible] ను [illegible]

తే॥ గీ॥ జగ [illegible] జన్మ [illegible]
[illegible] నెగడఁ జేయ
[illegible] గాదని
ప్రెరాలను [illegible]॥ 237

ఉ॥ తత్తగ [illegible] మొక్కలేదుగా
[illegible]
[illegible] నేలమోపి బ
[illegible] చేతుఁ [illegible] వెంచేయుఁ ॥238

ఆ॥ వె॥ (అబ్బురంబుగ [illegible]) న [illegible] రాయని
వెన్నుఁ దట్టి కపలి [illegible]
నెనరు నగ్గిలియుచు [illegible] నాతని
యుచ్చలీయఁదలఁచి యుట్టులనియె॥ 239

ఉ॥ ''ఓబువిఁదాల్ప ? నిక్కువము నోమితి, [illegible] చాలులో
జాబిలివోలె వెల్గునున్న, చాలును మేనిని చాల్పినందుకుఁ
ఈబగిగాక యుంట [illegible], పదునాల్గుజగాల మేలిగాఁ
రాబముఁగాంచె సీయ సమ్ముఁ [illegible] వేల్పులు [illegible] లెన్నఁగాఁ।

ఉ॥ మెచ్చితి,నీయెడన్ గల తమిన్ నెరవేర్చెదఁ గోరు మిచ్చమై
గ్రచ్చుల నెల్ల"నంచుఁ దనపత్రికకు రాయనిఁ జేర్చి చేతితో
హెచ్చుగ వాని మైనిమిరి యింపగు డాపలికంటి చూడ్కులన్
బుచ్చుచు వానిఁగాంచుటయు మ్రొక్కుచు రాయఁడు మోము
వాంచియున్ ॥241

కం॥ ఏమియుఁ గోరకసిచ్చితి
తో మిన్నకయుంటఁ గాంచి తోల్దాలుపు బల్
ప్రేముడి నతనికి లోమది
శ్రామించినదానిఁ దెలిసి పలికె నగుచిటుల్॥ 242

శా॥ మేనన్ బూది నలంది బూతముల చాల్ మేళించు నిన్నెల్వ ని
శ్శాకన్ గౌడు తలూనఁ దోలు మొలపైఁ గ్రాలంగ నన్బోలియుం
టే, నీకిమ్మెయి నిచ్చితిన్ దగులలో టేముండెఁ గుండేలమో
యీ నీకిచ్చితి వేల్పుచూపుఁ గసుమీయుం గంతయుం జెల్లమా॥

సీ॥ కను మిది మసనంబుగాదు జన్నము సేయుఁ
బడుచోటుగాని యోపుడమిమగఁడ?
యెముక ప్రోవులుగా వివెల్లను జెల్లుపో
చలవింద్లుగాని యోసామిమిన్న?
పుఱెయలుగా వివి పున్నెంబుజన్నాన
కై కూర్చు పనఁటులుగావి ఱేఁడ?
యొఱ్ఱయేరులుగా వివెల్ల నచ్చఁపుటావు
నేతికాల్వలుగాని నేలతాల్ప?
తే॥ గీ॥ కొఱ్ఱులివిగావు జన్నంబుకొఱకుఁ బాఁత
బడిన కంబాలుగాని యోయొడయలగని?
వెండ్రుకలుగా వివెల్లను వేలిమికయి
గడనఁబడు గఱికిపోచలుగాని ఱేఁడ? 244

కం॥ ఇది విశ్వామిత్రునిచేఁ
బొదలుపఁబడినట్టిముఱుఁగుపోడిమి యే,యి
ట్లదటుగలిగించి చూడ్కుల
కొదవను జెమరకము వ్రాలె నొప్పిదమయ్యా॥ 245

కం॥ నినుఁగొని వరవునిగా మ
న్నినయాతఁడు మాలగాఁడు విను జముఁడుసుమీ
గొనముల గని నీచేడియఁ
గొని యేలినవాఁడు ప్రొద్దుకొడుకుసుమి దొరా?॥ 246

వ॥ అనుటయు. 247

శా॥ "ఓ లిన్ప్రోలులపూఁటి నేరిచినజోదూ? నీ నెనర్సంద్రమం
దీ లోఁ జూపను పున్నమన్ మునిఁగి, తా నిందాఁకనున్నట్టి దో
సాలన్ జిడ్డను బాసితిన్ మఱపు రోసంబుల్ మొదల్ లోపగల్
తూలన్ నేఁటికి నాదుజబ్బునకు మందున్ గంటి నిన్ గాంచుటన్॥

తే॥ గీ॥ ముజ్జగంబుల నాసాటిపుడమితాల్పు
లందు పన్నెయు వాసియు నగ్గలముగ
నీదునిక్కంపురూపు గంటి నిఁకఁ గోర
వలసినది యెద్దిగలుఁగు నో మలనెలవరి?॥ 249

ఉ॥ ఐనను గోరుకొందు నత మాఱడివొందక పుట్టుపుట్టులన్
బూనిక నిన్నుఁ గొల్చునెద వోవని బత్తినొసంగి ప్రోవుమ
య్యా? నిజమేలు నుండి కనులారఁగ నెప్పుడు నిట్లనే నిన్
గానఁగఁ జేయుమయ్య యిది గాదన కింతియ వేనవేలు సూ"॥ 250

వ॥ అనుచు హరిశ్చంద్రుఁడు ముమ్మొనవాలుదాలుపు నగ్గించుచున్నతఱి పిండారుపేర్మితోఁ జల్లనిచూడ్కు లెల్లెడల నల్లుకొన మంచుకొండకూఁతురు చంద్రమతిం గాంచి యిట్లనియె॥ 251

ఉ॥ "ఓ మగనాలిమిన్న? కడునోపికసూపితి పన్నఁగంటిసూ

నీమడియుల్లమందెనయు నిక్కపుటీలువుచే జగాలలో
నేమముగల్గు క్రొత్తడుల నెట్టితి నీ బొగడంగజాలునే
మోములువేయిదాల్చు బువిమోపరియైనను బూవుబోడిరో?॥

కం॥ నీమెపగలతాళినలరు
నేముముచేగాదె తనదునెగుళుల నెల్లన్
నీమగడువాసివఱలెను
నీమగనాలితన మెన్న నేర్తురె యొరుల్॥ 253

ఉ॥ పెద్దయుబొద్దు నీమగనిం బేర్మియు లగ్గుల పెంపు మించగా
నొద్దికమీఱ నీపుడమి నూకొనుపాడిని నేలి యెండి నా
వద్దకు నీవు రాగలుగువాసినొసంగితి నింక నోరగా
నెద్ది యొదన్ జెలంగు నదియిచ్చెద వేనుము వాలుగంటిరో?"॥ 254

కం॥ అన నప్పు చంద్రమతి కొను
రుసతల్లికి మ్రొక్కి "యమ్మరో! యిట్రపోలిన్
మనుచువారిం సుగు ననుటిడి
మనునాపయిబడినవ్వం బోగొట్టగలెన్॥ 255

తే॥ గీ॥ ఇంతియేకాని యమ్మరో యెనుగోరు
కొనగవలసినదెది లేదు, కొండబిడ్డ!
నెయమునగుదాపులుజంట నిలుపుమమ్మ
నామొదతలపుకొలని సంతపదివేలు"॥ 256

కం॥ అనుచంద్రమతికి నిట్లని
యెను గిట్టకొనగా గ్గొబ్బితికె నిడివరకే నీ
వను రాకంపిక నికొను
గునియుచునుంగూడనిచ్చి పొంచితిగానుమా॥" 257

తె॥గీ॥ అనుచు మలపట్టి సెలవిచ్చి యంత నిదుర
నుండి లేచినటులం గండ్లనులిమికొనుచు

లోహితాస్యుఁ డడుగుగజ్జెలు జెలఁగంగఁ
జిరునగవులొలయఁగను లేచి చనుదెంచె॥ 258

తే॥గీ॥ అటులఁజనుదెంచుపట్టి నెయ్యంబుమీఱఁ
గౌఁగిలిడి యక్కునను జేర్చి కదియ నెత్తి
కొనియుఁ గన్నులఁ దమి నీరుజనఁగఁ జంద్ర
మతి కొమారు ముద్దులాడుచుండుతఱి నటకు॥ 259

ఆ॥వే॥ గాధిపట్టి మిగులఁ గలఁక వాఱిన మోము
దమ్మితోడ సిగ్గుదనరి యుడుగు
కాఁకతోడఁ దనదుకట్టడి నెఱవేర
కునికి నెదను గుందుబొనరుచుండ॥ 260

మ॥ "అకటా? కస్తులచే గడించిన తబంబాబీఱు; పాల్పడిఖుం
తకు నేనోడుట వేల్పురాకొలువులోనా దూఱు; నాయొక్కఁబు
చ్చకముల్ మెచ్చని గామురాకొలఁపుటోజ్జా కేఱు; నాటక్కఁలం
దక నిక్కంబు నెనమ్మియున్న యొడయుండామాఱు;నయ్యాయ్యయో॥

ఉ॥ వేలుపురాయఁ డేలడిగె వింతగుకోరిక, యెల్లజోగులుం
జాలమిఁదెల్ప నేఁ బగఁటిసామికొలంపుటోయారియొజ్జతో
నేలొకొ క్రిందుమీఁదెఱుఁగ కిట్టులఁ బోరొనరించి యోడఁగాఁ
జాలిక లేనివార లెదిసల్పిన నిట్టులె బీఱుపొఁగదా?॥ 262

తే॥ గీ॥ నలువ కెదిరిగ జగమునంతఁ గలిగింపఁ
జాలు నే నోడిపోయినసరణిఁజూడ
నల్వ్రాతఁకు మాఱ్లేదనంగఁదగును
గాక యేరికిఁ జెఱుపనంగఁదగు నెపుడు॥ 263

తే॥ గీ॥ సత్తెఱుంగక రచ్చలోఁ జాలుదునని
పలుకునాతఁడు నన్బోలె వంచుఁ దలను

మింటి తెరువరఁ బండని మ్రింగఁబోవ
హనుమనికి మూఁతిగాలుట వినవెకద?"॥ 264

కం॥ అనియిటులఁ గుందు మనుజుఁ
తనముందటఁ గొమరు సామి తలిదండ్రుల చెం
తను మూఁటియుంచుడు తేసి స
తనియాలిఁ బట్టిఁ జూచి తపిసియు నాకన్॥ 265

తే॥ గీ॥ తేనిచేయివట్టి "యేనొనర్పించిన
బన్నములకు నోర్చి బంటుతనము
దలఁగిపోక నిజము నిలిపినదిట్టవు
నిక్ జగాలు వొగడు నేలతోఁడ?॥ 266

తే॥ గీ॥ నీదుదిటనును నిక్కంబు నెగడఁ బతముఁ
జూడఁగాఁగోరి పిన్నల్లు సోలఁజేసి
నాఁడఁ, బెక్కులు నేరాలొనర్చినాఁడ
నోడితిని వాని మదినుంచ కోర్చుమయ్య॥ 267

కం॥ ఒప్పుమిని పీకు నెన్నియొ తప్పులనొనరించినాఁడఁ, దలఁకకుమింకన్
యిప్పుడె సెకిచ్చితిఁబువి నెప్పటివలెఁ బ్రోవ నెగడుమీ నీప్రోలన్"॥

చం॥ అనవుడు జోగి కిట్లనియెనా బువితాలుపుసామి? "మీర లి
ట్లనఁదగునే తబాపుఁబుఁటలొ దమరే యిటు లానతీయ వ
చ్చునె, తమవంటి వారలకుఁ జొప్పడునే యొకఁడైనఁ దప్పు, మీ
నెనరునఁగాదె నాయుసము నిక్కను నాఁడులఁ బిక్కటిల్లుచున్॥ 269

కం॥ ఓయడవి నెలవరీ ? విను
వేయిపలుకులేల నన్ను వెండియు తేనిం
జేయకు మొక్కెద నిదె నీ
సాయ మెపుడుఁ గలిగినటులె సంతసపడుదున్॥ 270

కం॥ తానునోరునకిడినది యిం
తేనియయిన ముట్టుటకుఁ దెగించినవానిన్
బోనీక జముని లెంకలు
వేనిఁదుదుకుగాదె బిడ్డ వేసుక కెపుడున్॥ 271

ఆ॥ వె॥ కాన నీకునచ్చెఁ గాఁబట్టి వేళాక
యొడయచందురునకుఁ బుడమి నెల్ల
నిచ్చి నీకుమదలు మొసఁగఁగ నేలింపు
మయ్య యుసుఱుగుబుఱు లలరుచుండ"॥ 272

తే॥ గీ॥ నావుడిట్లనె జోగ "నీనాల్క యొకటి
యైనఁ దప్పకుమయ్య నీవన్నయటుల
నాకునచ్చినజేఁడ ఏవెకోనుమిదె
నేలనంతనోసంగితి నేలియుఁడిగ॥ 273

కం॥ ఏనానతిచ్చినట్టులఁ
బూనికమైఁ జేయవేని బొంకితివని పా
తేనిమొదల నేనుడివిన
చో నిలఁబడు కలుము లసమ! చొప్పడు నెపుడున్॥ 274

మ॥ మునునే వేల్పులరచ్చలోఁ బ్రతినకై మోమాటమున్ మాని ప
ల్కినపందెంబు గమించి మాచుమలయున్ల్కన్ సల్పి గ్రైకొన్న స
త్తున రెండేడుల వేలయేండ్లతబమందున్ సాము నీకిచ్చితిన్
గాను, మీనొప్పినదీమి దోసముగు, లగ్గుల్వానుగాదే యెటన్॥ 275

మ॥ మఱియున్ వినదొరగద్దెసాముపయి నిన్ మన్నింపుపైనుంతు నే
యఱపుల్ లేకయటంటెఁగాన వినుమయ్యా యెన్నియో యేడు లి
ట్లాఱపుఁ బొందుచు నేలయేలి వినుప్రోలొందంగ నీకోరునాఁ
డఱయొక్కింతయు లేని నాదునుడి జేఁడా! తీర్చెదన్ నమ్ముమీ॥

ఆ॥ వె॥ బదులు సెప్పుదేని వప్పనుజూ"యను

జోగినుడుల కఱపుసాఱఁగఁబడిన
నేమివచ్చెనొయని తా మిన్నకుండె జేఁ
డింగలంపుఁగంటి నెన్నుకొనుచు॥ 277

కం॥ అంతట వచ్చెను జోగుల। బంతులశేల్పంతి కలువపగొలమునకున్
మంత్రోజ్జయూహావసిష్ఠుం। డెంతయుఁదన తేజు కడలనెసఁగుచునుండన్॥

వ॥వచ్చి విశ్వామిత్రునకును హరిశ్చంద్రునకును నడిమితలంబున
గట్టుకొమరితెఱఁగూడి యెద్దుత త్తడిపైఁగ్రాలు నడిమికన్ వేల్పు
నెదుట నిలువంబడుటయు ఱేఁడు బత్తినిగుడ నత్తవిసి యడుగుఁదామ
రలు దననెత్తిసోఁక నేలకుఁ వ్రాలి సాగిలిఁబడి మఱలలేచి చేతులు
జోడించి జడదాల్పుఱాయలమిన్నయు ముక్కాఱులనెఱిం గెడి లోచూ
డ్కిచేవఱలు కావిగోచులదారియు దిక్కులలోఁ జందురుండునుంబోలె
జానగు తనవంగడపుఱొజ్జయయునగు వసిష్ఠున కిట్లనియె। 279

కం॥ "ఓయొజ్జా? నీనెయ్యమి। నీయక్కసితబిసినెనరు నిట్టులమునసే
నేయంఁజికలేకనె మరు। దాయంగన్గొంటెఁ బెంపుఁదాల్చితి నెందున్"

వ॥ అని రాయం డింకను నెద్దియో చెప్పంబోవునపు డత్తని
పలుకులకడ్డంబుగా బసవవిరౌతు వసిష్ఠుంగాంచి తగు మాటలపొంది
కతో నిట్లనియె॥ 281

తే॥ గీ॥ పరుసమునురాసి యినుము బంగరుగఁ జేసి
నటుల గాధికొమారుని యగడుకాఁక
నోఱపి యీతేనివన్నెయు నుక్కుగ్రాలఁ
జేసితివి యోవసిష్ఠ? నీవాసివలన। 282

కం॥ పుడమిఁగలఱేండ్లలోపలఁ
గడుకీరితివడసె నీదుకనికరమున నీ
యొడయఁడువసిష్ఠ? నిన్నుఁబో
గడఁదగదే, నిన్నుఁదలఁపఁగాఁ గొలుచున్నే॥ 283

మ॥ విను నీయుజ్జ్వలకంపుఁ బాడివల౯ బేరొందె నీఱేఁడు, నీ
పును బల్యార్కిని గాధిపట్టియును నింపుల్గుల్కఁగా నీని రా
యనిగాఁ జేయుఁడి నేలకంతకును, సాయంబే మొనర్పింతు మం
చను నాబాలిలపేనికిట్లనియె రాయం డోర్మిమూసెత్తఁగ౯ ॥ 284

ఆ॥ వె॥ "ఈవసిష్ఠుండు జోగులకెల్లఁ బెద్ద
మాకొలంబునకొజ్జయై మనుపులడఁచి
కాచుటనుగాదె యిచట నీకరణి వన్య
సీమయును మిమ్ముఁగనుటయును బసఁగె నాకు" 285

వ॥ అనుటయు నప్పు డవ్వసిష్ఠుండు హరిశ్చంద్రుని సతని యాలి
యగు చంద్రమతిం గాంచి యిట్లనియె॥ 286

తే॥ గీ॥ ఉజ్జయిని నా దూమాటల బుజ్జగించి
వెఱపునొందక సన్నలిపించితీవు
గాఢకొడుకొంగవించిన కలఁతలన్ని
యీయుపిద యీఁకఁ బుసఁబాసె నింత నిజము॥ 287

కం॥ ఈజగమున నెస్తి తబిసుల! లోజయ్యలుంతెనసిరి లోకోదవనియా
రోజ వెతఁబెట్టఁ గాని నా పుజఁడఁదాలుపరిగెలన నేనొకలెక్కా?

తే॥ గీ॥ నిదానంగడఁపుంబెర్మి నిల్గనుంచ
కాడుకానట్టిచోట నీకొంపుఁదనము
వలల నీపట్టి యసుఱులఁబాయకుంచు
నితఁడచేసెను లేకున్న నెట్టులగును॥ 289

తే॥ గీ॥ ఇతఁడు నిన్నుఁగన్న యెలికఁ గాచిన
వాఁడు గాన నీకు వానిజేఁగఁ
దలఁచి నన్ను వేల్పుకొలుపుసఁ దలఁపడి
నీకునసముఁనింపె నెనరుమిగుల॥ 290

కం॥ కాపున నీతనియానతి
యేవడుపుననడుపునటుల నీవు నడువఁగా

కావియుఁ గీరితి పెంపును
జేవయు నిక్కబ్బునటులఁ జేఁతయ లగ్గౌ"॥ 291

ఆ॥ వె॥ అనుచు నొజ్జ సెప్పినట్టులఁ జేయఁగఁ
దలఁచి రాయఁ డొప్పుదలనుఁ జూప
వానిజేనిఁ జేయు పనుల నొనర్పఁగఁ
జమ్ముకంటి ముదల యిచ్చుటయును॥ 292

ఉ॥ అంతకుమున్న వేల్పువారి యందఱికి వేల్పులకోఁడవచ్చి బల్
సంతస మొంది బంటులకు సైగలొసంగుచు గాధపట్టి యా
వంతయుఁ గాక నొందఁడని వారికిఁ దెల్పిన విన్న వాకనీ
రెంతయు గల్గు కొంబసఁటు లింపుగఁ దెచ్చిరి వారు గూరిమిన్॥ 293

సీ॥ అసిటితో పాసిఁ దానంబుఁ జేయించి
గందంబు మొదలుగాఁ గలుగు తావు
లెల్ల రాయుని మేన నింపుగా నలఁదియు
మైనిండ విన్నాకు మించి పిరుల
పేరులు వైచి సింగారంబుగావించి
బంగరుకొండ నాఁబరఁగు మేలి
గద్దెపైనునిచి చక్కఁగ గొండ్లు దాల్చెడి
మగవాలసొమ్ములు తెగువలు పలు

తే॥ గీ॥ తాల్పఁగా నిచ్చి కాశి నందఱును గొలువ
నలవశిష్ఠుఁడు పెట్టినయట్టి మూరు
తంబు సను దాపారపగఁ గాల్పు మొదల
నేల వేల్పులు సేసలు నింపు చూఁడ 294

ఆ॥ వె॥ గాధిరాచపట్టి మొగమునఁ గళుకుదలుగ
నలవశిష్ఠుని మొగమునఁ దళుకు నెగడ
చూపఱుల మోముదమ్ములు పొగసుగాంచ
నాహరిశ్చంద్రుఁడ నిడె రాయనికి నుదుట॥ 295

ఇఁకఁ బుడమినెల్ల నెప్పటి
కముగ నేలు మినుమంత రాఁబడి పాలొం
క"యనుచు వసిష్ఠుఁడు బా
కము నుదుటఁ గట్టె యతనిఁ జేసెఁ బబ్బుఁగాఁ॥ 297

నిక్కము నాయము నేరుపుఁ
నక్కొండకనిమ్ముఁ జెంది తవరెషుగా"కం
చక్కడి వేల్పులుఁ దబిసులు
నొక్కట దీవింపసాగి రొగిఁ బాఱులునుఁ॥ 298

సీ॥ అప్పుడు పైవేల్పుచప్పుడుల్ మ్రోగెను
నాడని పూవుల వాన కురిసె
మావుమోములనొప్పు మగువల పాటలు
నచ్చరయాటలుఁ బెచ్చు పెరిగె
గమ్మనితావులఁ గలయఁజల్లఁగఁ దెమ్మె
రలు వీవసాగె నాడులు సెలంగె
పుడమిని మోయు పామును గొరులును గట్టు
తమ బర్వు తగ్గ నంతయుని కులికె
తే॥గీ॥ తనదు కొలమునఁ బుట్టినదనియుటంచు
దనదు పేరుఁ జివరఁ దాల్పు దంటయనుచు
బ్రొద్దుచందురులుబ్బి రాఁబొద్దునను దిరి
శంకుకొమరుఁడు మగుడ రాచాలికఁగన॥ 229

క॥ "పంటకులపాడియు సిరియును
గెలుపును సీరగును గనెదు కీరితి"యని పూ
విలుతుపగఱ తేనికిఁ బె
క్కులు దీవనలిచ్చి వెండికొండకు నేగెఁ॥ 300

క॥ "మేలగు రాయఁడ? నెనరున
నొలిఁ బజలనోము దగడు నమ్మలికము స

జోలికి రా" వని దీవన
చాలునిడుచు వేల్పుమూక చనె విను త్రోవన్॥ 301

క॥ అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు
నప్పొద్దుకొలంపుటొజ్జ యాదొరతోన్ "ర
మ్మిప్పుడ ప్రోలికిఁబోదము
చప్పున" నని వెడలునట్టిసాదిని యటకున్॥ 302

సీ॥ అనువొందఁగను వారణాశినాఁబరఁగెడి
కాశి నేలెడుతేఁడు గడచినట్టి
కతనంతయును దనకందు నబ్బంబుగా
బ్రదుకుటయును బంట్లవలనఁ దెలిసి
యక్కజంబునుబొంది "యక్కటా వితగ రా
రాయని చెలియఁ జంద్రమతి నేర
మేమిసేయకయున్న నెంచితి నాయంబు
నారయ లేనైతి" నని వగచుచుఁ
తే॥ గీ॥ దనకుఁదాఁదూఱుకొనుచును దగినవారి
తోడఁ బెన్మసనముకడఁ దొడరు కాటి
వద్దకును జని యచట నల్వదుగఁబోలి
చెలఁగుగాధికొమారువశిష్ఠులదరి॥ 303

చ॥ వినుసికజోదునానతిని వేల్పులచేతను వెండి తేండ్లరా
యనిగనొనర్పఁబడ్డ దొరమైన త్రిశంకునిపట్టి వానియా
లినిఁగని సిగ్గుతోడ నొకలెంకగ వారికిఁ గేలుమోడ్చుచున్
దనమెయి నేలసోకఁగను దండములప్పన సేసియిట్లనున్॥ 304

తే॥ గీ॥ "ఓతపసులార ? యీతేనియువిద చంద్ర
మతియ దొంగగఁ జంపఁ గొమారుచావు
వలన నాయముగనక ముదలయొసఁగిన
చెట్టఁడను నన్నుఁజంపింప నెలవొసఁగుడు॥ 305

వే॥ పాడిఁగనక ముదలఁబఱపిన రాయఁడు
జమునిదెబ్బఁబడు నిజంబు దాని
కంటె నిచటితేనికడ వాత మేలగుఁ
గాన నాకు బుద్ధిఁగఱపవలయు" 306

క॥ అనవుడు వారాణసిదొరఁ
గని విశ్వామిత్రుఁడనియెఁ "గాసిఁబడకు నాం
యొనరించినతక్కిడిన
య్యొనటుల, నది నీదుదోసమాటెట్లుదొరా?॥ 307

ఉ॥ కావున వంతనొందకుము కాశిదొరా? యిది నీదునైదఁపుం
ద్రోవనుగల్గుతప్పిదఁపు దొట్రిని యెంచఁగఁబోకు" నాఁగ "న
య్యా? వినుఁ డింక నట్లయిన నాదటమీరఁ ద్రిశంకుపట్టి పే
రివెడవీట నెన్నఁబడుటెట్టులొ యట్టులుచేయ వేడుదుఁ"॥ 308

కం॥ అను కాశితేనిపలుకులు
విని విశ్వామిత్రుఁడనియె, "విను కా (దునఁ దాఁ)
గనఁబడియెడిని హరిశ్చం
ద్రునిమసనంబనుచుఁ గొలలఁ దొలఁగించునదై ॥ 389

తే॥ గీ॥ మఱియువిను మీతఁ డెచటనమ్మంగఁబడియె
నట్టివాడ హరిశ్చంద్రనంగడియని
పిలువఁబడు, దానిలోఁ జచ్చు పిట్టయైన
విన్ను ద్రిమ్మరితనమున వెలయు నింక"॥ 310

కం॥ అను విశ్వామిత్రునిప
లుక్కు "నిజంబగుఁగాక" యనియెఁ గుల్కి వసిష్ఠుం
డు "నిజంబగుఁ గాత"మనుచు
వినఁబడియె జగాల విన్నువెలఁదుకపలుకుల్ ॥ 311

సీ॥ అంతటఁ గాశిరాయనికోర్కెపై వార
లందఱుఁ బ్రోలికినరుగుదెంచు

చుంచుటఁగని నీటియువిదలందఱుఁ బూలు
సేసలు వారిపైఁ జెలఁగఁజల్లి
నివ్వాళులిచ్చిరి "చెలఁతలార వినుండి
మనతేనికంటెఁ జక్కెననుచేడె
యీమెనేయటంట యూత నీమెనుగంటట
సత్తెంబు నిల్వను సాకిరంట

ఆ॥ వె॥ వాఁచైదములకు వగలి జగముసామి
పేరి నెట్టుకంటె నీమసిచె
నంట మనమొదయని యబ్బాపుఁగొమరుఁడు
బిద్దిబ్రతికెనంట చోద్దెమొకద?"॥ 312

చం॥ అనుమను వారణాశిగల యన్నువ లెంచుచునుండఁగాఁ ద్రిశం
కునికొమరుండుఁ జేడియయుఁ గొస్క వసిష్ఠుఁడు గాధిపట్టియుం
మునుకొనఁ గాశిరానగరు పొల్పుగఁగాంచియుఁ జచ్చిపోయి క్రొ
న్ననఁబ్రతుకొందు కాశిదొరనబ్బలబిడ్డనిగాంచి కుల్కుచుం॥ 313

ఆ॥ వె॥ కాశిరాయఁడొసఁగఁగాఁ గ్రొత్త నపదంబు
పైని డంబుమీరు వాయిదంబు
లను జెలంగఁ బుడమి వినుద్రిమ్మరింద్ల దీ
వనలొంగో నయోధ్యకునుజగి యెను॥ 314

ఉ॥ అంతట నిచ్చలుం జరిగినట్టికతంతయు సత్యకీర్తికిం
మంత్రికైమెసజోమనరు మాటలవేగరి నారదుండుబల్
సంతసమొంది చెప్పటయుఁ జయ్యననాతఁడు కుల్కునొంది సీ
మంతపుఁ జాటఁబంచె కొడయుండగురాయనిరాకఁ జెల్వుగాఁ॥ 315

తే॥ గీ॥ అట్టిచాటింపువిని యయోధ్యఁగలయట్టి
పిల్లలునుఁ బెద్దవార్లెద లెల్లవారు
నాడునాడను గుల్కిరి, నాఁడు వారు
పడినసంతస మింతని నుడువఁదరమె॥ 316

సీ॥ వాడవాకిళులెల్ల బాగుగానూడ్చియుఁ
జల్లసికలఁదుంపిఁ జల్లువాఁడు
నింటిగోడలకునన్నింటికి వెల్లవే
యుంచి చిత్రకారాకృతు లిడువాఁడు
ముత్తెముల్ కప్రముల్ మున్నుగుముగ్గులు
వెలయఁ బట్టెడఁగూడఁ బెట్టువాఁడు
పచ్చలు పతనాలు బంతిపూల్ లోనగు
కడుఁబేర్మిఁ దోరణాల్ గట్టువాఁడు
తే॥ గీ॥ ప్రొద్దునెల వెలుఁగులసరిఁబోలి కాల్లు
దివ్వెలును చాలరంగులదివ్వియలును
వాడ కిరుప్రక్కలను జెలువారునట్లు
మాన్చువాఁడను నైరిపు మగలువాఁడ్రు॥ 317
సీ॥ మాగఁటిబిలు ముస్తాబుఁ దగఁదాల్చువాఁడు
పోస్తలై యూరేఁగి యూరేగువాండ్రు
పుట్టినగోనములఁబోసి వెలయువాండ్రు
నెల్లపుఁగులి కేసి పిల్లవాండ్రు
చెఱకుముల నెఱపెసి చెఱవంపు జెలికాండ్రు
వేఁపులకు మొక్కు చీదవాండ్రు
నన్నింటగడిఁ దేరి యామరినపసివాండ్రు
వేగఁద్రిమ్మరుచుండు వేఁగువాండ్రు
తే॥ గీ॥ కడిమిఁదప్పని మొనగాండ్రు గట్టివాండ్రు
కదియనుబ్బెడిపసివాండ్రు గైతగాండ్రు
గాఁగఁ గీర్బడిలేక రకాలకాలు
గాఁగఁ బజయెల్ల మలఁకునఁ గనిగియుండె॥ 318
తే॥ గీ॥ అట్టిమొదను హరిశ్చంద్రుఁ డతివగోడుకు
లాలితోఁ రాఁగఁ దనపెద్దనైన సత్య

కీర్తి యెదురుగఁ దెచ్చుపఁ గెరలు తేరి
పై వసిష్ఠుడు సగ్గాధిపట్టిఁగాంచి॥ 319
తే॥ గీ॥ మంతురుల్లోనుగాఁగలమంది కొలువ
వ్వెలవేల్పులదీవనల్ నెలకొనంగఁ
బ్రోలిప్రియాండ్రెల్ల నివ్వాళులీయ
గ మును బాజాబజంత్రిమేళములు సెలఁగ॥ 320
మ॥ అరదంబెక్కి యయోధ్యవాడగములం దాసత్తి నూరేగి య
బ్బురమౌ సొంతనగళ్లలో నడుమఁ బెంపౌకొల్వుకూటంబులో
నరుదౌ సింగపుగద్దెపై నలరి రాయండొప్పె వీఁ డీటిలో
నరిదిఁ నింపెడి వేల్పుకొల్వునఁ బసందైనట్టి వేగంటినా॥ 321
తే॥ గీ॥ అపుడు కొలువెల్ల సంతసంబందుచుండ
గాధికొమరుఁడు లేచి నిక్కంబుమనుప
వెతలనొందియు బతమునుసీడకున్న
దొర హరిశ్చంద్రు నతనిమంతురులఁ గనుచు॥ 322
కం॥ "వినుఁడి మును నాకు నితఁడి
చ్చినసేలను మగుడ నితనిచేఁ బడితిని సి
తని సత్యహరిశ్చంద్రుం
డనిపిలుచుచు వీనిముదల నడఁగిమసలుఁడీ"॥ 323
క॥ అనవుడు "విశ్వామిత్రుం
డనినట్టులనౌత"మనియె నపుడు వసిష్ఠుం
డును నంత హరిశ్చంద్రుం
డును నాజోగిదఁగఁగని యిటులనని వడిగాఁ॥ 316
క॥ "మీరిరువురుఁ బోరాడుట
చే రాపిల్లొంది కడకుఁ జెందితి సుకముఁ
గారాముగఁ గావున నా
కోరికలిడి నన్ను మనుపఁ గొనకొనుఁడీరల్॥ 317

తే॥ గీ॥ అనుడు నాతని కిట్లనియనిరి వారు
"కోరు మీ వెద్ది గోరినదీరుతు"మనఁ
గను హరిశ్చంద్రుఁ డలరి నిక్కంపుఁదోవ
గూడనిట్లని వారలఁ గోరికొనియె॥ 318

సీ॥ "ఉసురులెల్లను సత్త్వమొనగూడుకలుగ్రల
నుండి మేళులఁ గనుచుండుఁగాత
పుడమి యెల్లప్పుడు పోషింపఁదప్పక
పాడిపంటలు వేతఁ బరఁగుఁగాత
ముప్పదియేఁడులు నొప్పదినెలలుగాఁ
బ్రొద్దుచూల్నిలువగము దగుఁగాత
యొప్పుమీఁగల యెల్లటి బిడ్డఁ
బోలెఁజూచుచు నేఁడు లేఁగుఁగాత
తే॥ గీ॥ ఆవు వారెల్ల గిఞ్చైప సలరుఁగాత
వెలపుకలుపు మొవలు చెట్లు లోఁగుఁగాత
సతి మెల్లప్పు నేల్పడి సాకుఁగాత
నానుకత విన నన లోకులనలరుఁగాత॥" 319

తే॥ గీ॥ అపుడు సత్యహరిశ్చంద్రుఁ డడిగినట్ల
యగునుగాతని యటనున్నయందఱొక్క
కరణిఁగ్రచలప్పుల వేయ గాధిపట్టి
యును వసిష్ఠుఁడునట్లగుసనిరి కూర్మి॥ 320

కం॥ వినుమిట్లు జోగిదుగచే
తను గోరికలంది వేడ్కదము లలరఁగ నే
లను సత్యహరిశ్చంద్రుడు
మనుపఁదొడఁగెఁ గులుకు పజలమదులకు నెసఁగ"॥ 321

కం॥ అని సత్యహరిశ్చంద్రిక
తను మార్కండేయుతఁబసి తసివిసనఁగఁ జ

ప్పిన ధర్మరాజు కుతుకము
బెనయఁగ సంతసిలుచుండె బెగ్గలక యటన్॥ 322

చ॥ కొలిచెడివారలందఱును గోర్కెలు దీరెనటంచుఁ బొంగఁగాఁ
దలఁపున వెన్నునెన్నుటయు దప్పకయుండఁగ మంచిత్రోవనే
చెలఁగుచు సొంతబందుగులఁ జేరువఁజేరిచి బుజ్జగించుచున్
జెలిమియ యెల్లవారలకుఁ జెందఁగఁద్రిమ్మరు వీరరాఘవా!॥ 223

కం॥ మంతురులలోన నెక్కుడు
మంతిరియని పేరుఁడు లెన్న మసలుచుఁ బేర్మిన్
సంతసమును బజలకు నిడు
చెంతయె కీరితిని గాంచు చెనఁగుదిటవరి?॥ 324

ఉత్సాహ॥ వేల్పులందు బత్తిమోదు వేడ్కనుంచి వారలన్
గొల్పులందుఁ బేర్మి నిండుకొల్వులం బొగడ్తలన్
పొల్పు నేస్తులందుఁ బొందిపొంగుచుండునట్లుగా
సల్పుచుండునట్టి గొప్పజాణ వీరరాఘవా?॥ 225

గద్య.

ఇది శ్రీమజ్జగదంబా కరుణాకటాక్షసంపాదిత కవితావృక్షసంజనిత
గద్యపద్యాత్మక సత్పుష్పపాళిసంసేవిత శ్రీజగన్నాథపాదారవిం
దాలంకృత మనఃపద్మ శ్రీమద్గౌతమసగోత్రపవిత్ర రాజు
వరవంశకలశార్ణవ సంపూర్ణ తారాకళత్ర వీరరాఘవపుత్ర
వెంకమాంబాగర్భశుక్తిస్వాతీశంబరసూత్ర శ్రీజగన్నా
థశతకాది శుద్ధాంధ్రరచనాబంధురచరిత్ర గౌరిరాజ
నామకప్రణీతంబైన శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రం
బునం బంచమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.